

שבוע פרשת תולדות

כ"ח מרחשון – ד' כסלו ה'תש"ע (15 – 21 November 09)

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגגך ותיירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, בימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על בנפיהם בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הכנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שייבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.
אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:**

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֶהרֶן ואל־בָּנָיו לאמר פה תברכו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אמור להם: יברכך יהוה וישמך: יאר יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ ויחַנֶּךָ: וישא יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וישם לך שְׁלוֹם: ושמו את־שְׁמִי על־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:
בלחש: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה בולטת כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכֹזֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקֶה שָׁכֶם וְעֶמֶק סָפוֹת אֲמַדֶּךָ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבְרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שָׂקֶר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וּדְרָשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְחָ: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאָרֶץ וְזָכָר: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבִּי לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֱב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרֶה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עָשִׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאִבּוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כִּשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמַּעִיל בְּשֹׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מֵאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

א)	סדר הנחת תפילין	ב
ב)	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג)	מאמר ד"ה ויתן לך האלקים (עם ביאור בדרך אפשר) שבת פרשת תולדות, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ח	ה
ד)	שיחת יום ד' פרשת תולדות, בי' דראש חודש כסלו, ה'תשי"ג	יא
ה)	לקוטי שיחות לשבוע פרשת תולדות (בלה"ק) כרך י	טז
ו)	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת תולדות	יט
ז)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת תולדות	כט
ח)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	ל

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט)	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תולדות	לג
י)	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת תולדות	נב
יא)	– ספר המצוות לשבוע פרשת תולדות	נט
יב)	נביאים וכתובים שמואל-א פרק ב, דברי הימים-ב פרק כא	סד
יג)	מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף פו עד דף צב	סו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד)	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	צד
טו)	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	צו
טז)	תורה אור – ד"ה יגלה לך טעמי' - אדמו"ר הזקן	צז
יז)	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קא
יח)	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קא
יט)	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קב
כ)	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קג
כא)	ספר המאמרים התרפ"ט - אדמו"ר מוהריי"צ	קג
כב)	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהריי"צ	קד
כג)	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהריי"צ	קה
כד)	אגרות קודש – אדמו"ר מוהריי"צ	קח
כה)	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת תולדות ע"פ חומש "תורה תמימה"	קט
כו)	לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות	קכו
כז)	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קכז

1 ויתן לך האֱלֹקִים מַטֵּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וּגו'¹, וַיְדוּעַ
2 הַדִּיּוּק בָּזָה², הָרִי כָּל הַבְּרָכּוֹת הֵם מִשֵּׁם הוֹי', דָּשֵׁם אֱלֹקִים
3 הוּא מִדַּת הַדִּין וְהַצְמִצוּם, וְהַבְּרָכּוֹת שֶׁעֲנִינָם הוּא הַמִּשְׁכָּה
4 וְהַשְׁפָּעָה הֵם מִשֵּׁם הוֹי' הַמּוֹרָה עַל חֹסֶד, וְכִמּוֹ בְּרַפְת כִּהְיִים

5 שֶׁבָּכַל ג' הַפְּסוּקִים³ נִזְכָּר
6 שֵׁם הוֹי', וּבְבִרְכָּה זֹ
7 אוֹמֵר וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים
8 הַמּוֹרָה עַל דִּין וְצִמְצוּם. וַיֵּשׁ
9 לְהוֹסִיף, שְׁדִיּוּק זֶה
10 (שֶׁגָּבִי בְּרָכָה נִזְכָּר שֵׁם
11 אֱלֹקִים) הוּא גַם בְּבִרְכָּה
12 הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְבָּרַךְ יִצְחָק
13 בַּפְּרָשָׁה ח"י שְׂרָה אַחֲרֵי מוֹת
14 אַבְרָהָם דְּכַתִּיב בָּהּ⁴
15 וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק
16 בְּנֹ. דְּבָכַל הַבְּרָכּוֹת שֶׁבָּרַךְ
17 הַקָּב"ה אֶת אַבְרָהָם⁵
18 [וְגַם בְּבִרְכּוֹת שֶׁבָּרַךְ אֶת
19 יִצְחָק שְׁלֹאֲאֲחֵרִי זֶה⁶]
20 נֶאֱמַר שֵׁם הוֹי', וּמִזֶּה
21 מִשְׁמַע, דְּבִרְכָּה הָרִאשׁוֹנָה
22 שֶׁבָּרַךְ הַקָּב"ה אֶת יִצְחָק
23 שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים
24 וְהַבְּרָכָה שֶׁבָּרַךְ יִצְחָק אֶת
25 יַעֲקֹב וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים
26 שְׂכִיטוֹת זֶה לָזֶה. כְּדִי לְבַאֵר
27 זֹאת, מִקְדִּים מַעֲלַת הַבְּרָכָה כֹּאשֶׁר
28 נִמְשַׁכַּת דֶּרֶךְ יִצְחָק - מִדַּת
29 הַגְּבוּרָה. וְהַגְּבוּרָה כֹּאן אֵין
30 פִּירוּשָׁה כַּדֶּרֶךְ כֻּלָּ - גְּבוּרוֹת
31 וְצִמְצוּמִים, אֵלֶּא הַשְׁפָּעָה
32 בַּתְּגַבּוּרָה וּבְרִיבּוּי חֲסִידִים.
33 (ב) וַיֵּשׁ לֹאמֹר נִקְדַּת
34 הַבְּאוֹר בָּזָה עַל פִּי
35 הַמְּבֹאֵר בְּסִדּוֹר (עַם
36 דָּא"ח [=דְּבַרֵּי אֱלֹקִים חַיִּים.
37 בִּיאורֵי חֲסִידוֹת]) שְׁעַר
38 הַתְּקִיעוֹת⁷, שֶׁהַשְׁפָּעָה
39 הַנִּמְשָׁכָת מִהַגְּבוּרוֹת הִיא
40 גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִהַשְׁפָּעָה
41 הַנִּמְשָׁכָת מִהַחֲסִידִים. כִּי
42 חֲסִידִים הֵם בְּטֻבֵּעַ
43 הַקְּרִירוֹת וְלִכְּן הַשְׁפָּעָה
44 מֵהֶם הִיא בְּהַגְבָּלָה, מֵה
45 שְׂאִין בֶּן הַגְּבוּרוֹת שֶׁהֵם
46 בְּחִמִּימוֹת, הַשְׁפָּעָה

בס"ד. שבת פרשת תולדות,

מברכים החודש כסלו ה'תשכ"ח*

וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים מַטֵּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
וּגו'¹, וַיְדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזָה², הָרִי כָּל הַבְּרָכּוֹת
הֵם מִשֵּׁם הוֹי', דָּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא מִדַּת הַדִּין
וְהַצְמִצוּם, וְהַבְּרָכּוֹת שֶׁעֲנִינָם הוּא הַמִּשְׁכָּה
וְהַשְׁפָּעָה הֵם מִשֵּׁם הוֹי', וְכִמּוֹ בְּרַפְת כִּהְיִים
שֶׁבָּכַל ג' הַפְּסוּקִים³ נִזְכָּר שֵׁם הוֹי', וּבְבִרְכָּה זֹ

אוֹמֵר וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁדִיּוּק זֶה (שֶׁגָּבִי בְּרָכָה נִזְכָּר שֵׁם
אֱלֹקִים) הוּא גַם בְּבִרְכָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְבָּרַךְ יִצְחָק אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
דְּכַתִּיב בָּהּ⁴ וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנֹ. דְּבָכַל הַבְּרָכּוֹת שֶׁבָּרַךְ הַקָּב"ה
אֶת אַבְרָהָם⁵ [וְגַם בְּבִרְכּוֹת שֶׁבָּרַךְ אֶת יִצְחָק שְׁלֹאֲאֲחֵרִי זֶה⁶] נֶאֱמַר שֵׁם
הוֹי', וּמִזֶּה מִשְׁמַע, דְּבִרְכָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּרַךְ אֶת יִצְחָק שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ
וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים וְהַבְּרָכָה שֶׁבָּרַךְ יִצְחָק וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים שְׂכִיטוֹת זֶה לָזֶה.
(ב) וַיֵּשׁ לֹאמֹר נִקְדַּת הַבְּאוֹר בָּזָה עַל פִּי הַמְּבֹאֵר בְּסִדּוֹר (עַם דָּא"ח) שְׁעַר
הַתְּקִיעוֹת⁷, שֶׁהַשְׁפָּעָה הַנִּמְשָׁכָת מִהַגְּבוּרוֹת הִיא גְּדוּלָּה יוֹתֵר
מִהַשְׁפָּעָה הַנִּמְשָׁכָת מִהַחֲסִידִים. כִּי חֲסִידִים הֵם בְּטֻבֵּעַ הַקְּרִירוֹת וְלִכְּן
הַשְׁפָּעָה מֵהֶם הִיא בְּהַגְבָּלָה, מֵה שְׂאִין בֶּן הַגְּבוּרוֹת שֶׁהֵם בְּחִמִּימוֹת,
הַשְׁפָּעָה מֵהֶם הִיא בְּהַגְבָּלָה, וְכִי תִּגְבּוּרָתָהּ, וְעַד לְרַבּוּי בְּלִי גְּבוּל. וְעַל פִּי
זֶה מְבֹאֵר שֵׁם שְׁדוּקָא יִצְחָק בְּרַךְ בְּרָכּוֹת נְעִלּוֹת כְּאֵלוֹ (מַטֵּל הַשָּׁמַיִם
וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וּגו'), שֶׁלֹּא מְצִינוּ בְּרָכּוֹת כְּאֵלֶּה לֹא בְּאַבְרָהָם וְלֹא
בְּיַעֲקֹב, כִּי יִצְחָק הוּא גְּבוּרָה⁸, וְלִכְּן הַבְּרָכּוֹת דִּיִּצְחָק הֵם בְּרַבּוּי גְּדוּל.
וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לֹאמֹר פְּרוּשׁ הַפְּתוּב⁹ וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ
אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנֹ, דְּבַחֲזֵי אַבְרָהָם (בְּחִינַת חֲסִיד⁸) הָאִיר בְּחִינַת הַחֲסִיד

(* יצא לאור בקונטרס ראש חודש כסלו - תשנ"ו, "לקראת יום הבהיר ראש חודש כסלו . . מוצש"ק מברכים כסלו שנת ה'תשנ"ו).

(1) פרשתנו (תולדות), כז, כח. (2) ד"ה ויתן לך בתורת חיים פרשתנו (ח, סע"א). אוה"ת פרשתנו (קסא, סע"ב). רד"ה זה תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' סה). תרס"ו (המשך תרס"ו ע' פה). תרפ"ד (סה"מ תרפ"ד ע' קג). ה'תש"ב (סה"מ ה'תש"ב ע' 66). ועוד. (3) נשא ו, כד-כו. (4) חיי שרה כה, יא. (5) ר"פ לך לך. שם יב, ז. יג, יד ואילך. ועוד. וירא כב, טז ואילך. חיי שרה כד, א. (6) פרשתנו כו, ב ואילך. שם, יב. כד. (7) בד"ה להבין ענין תק"ש ע"פ כוונת הבעש"ט - רמז, א"ב. (8) זח"ג ג, סע"ב ואילך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בעולמות בְּחִינַת הַחֶסֶד דְּלִמְעָלָה, וּלְאַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, שָׁאֵז
2 הָיְתָה הַהֲנַהֲגָה (פּוֹלֵל הַהֲנַהֲגָה דְּלִמְעָלָה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים) עַל
3 פִּי מִדְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק, גְּבוּרָה, נִמְשְׁכוּ הַבְּרִכּוֹת מֵהַגְּבוּרוֹת דְּשֵׁם
4 אֱלֹקִים⁹ שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת נְעֻלּוֹת יוֹתֵר מֵהַבְּרִכּוֹת הַנִּמְשְׁכּוֹת

5 מֵהַחֲסִדִּים. וְזֶהוּ גַם

6 שֶׁבְּכִרְפַּת יִצְחָק לִיעֲקֹב

7 כְּתִיב וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים,

8 שֶׁהַשְּׁפָעָה תְּהִיָּה בְּרַבּוּי

9 וּבְתַגְבוּרָתוֹ. אַחֲרֵי שֶׁבִּיאוֹר

10 מַעֲלַת מִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק - 'גְּבוּרָה'

11 הַמַּתְבַּטֵּאת בְּבִרְכּוֹת הַנִּי"ל עַל יְדֵי

12 שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּרִיבּוּי

13 וּבְתַגְבוּרָתוֹ, יוֹסִיף לְבָאֵר כִּי

14 הַבְּרָכָה שִׁיעָזֵק בְּרַךְ אֶת יַעֲקֹב

15 הִיא נְעֻלָּת עוֹד יוֹתֵר מֵהַבְּרָכָה

16 שֶׁנִּתְבָּרַךְ יִצְחָק אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם

17 וּלְכֵן יַעֲקֹב הִשְׁתַּדֵּל בְּיוֹתֵר

18 לְקַבֵּלָהּ.

19 (ג) וְהִנֵּה הַבְּרָכָה שֶׁבִּרְךָ

20 יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב לְךָ

21 הָאֱלֹקִים הִיא בְּרָכָה

22 נְעֻלָּת יוֹתֵר מֵהַבְּרָכָה

23 דְּוִיבְרָךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק

24 בְּנוֹ. שֶׁהִרִי הַבְּרָכָה

25 שֶׁנִּתְבָּרַךְ יִצְחָק מֵאֱלֹקִים

26 הָיְתָה נִמְשְׁכָת לְבָנָיו גַּם

27 אִם לֹא הָיָה מְבָרְכֵם,

28 וּבְכָרוֹשׁ רִשְׁוִי עַל

29 הַפְּסוּקָה¹⁰ וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת

30 אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת

31 יִצְחָק בְּנוֹ, שֶׁאַבְרָהָם

32 נִתְּנָה לְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק

33 מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֲשׂוֹ

34 יוֹצֵא מִמֶּנּוּ וְלֹא רָצָה אַבְרָהָם

35 שֶׁהַבְּרָכָה תִּימָשֵׁךְ מִמִּילָא גַם לְבָנוֹ

36 עֲשׂוֹ, לְכֵן אָמַר יְבוֹא בְּעַל

37 הַבְּרִכּוֹת וַיְבָרֶךְ אֶת אֲשֶׁר

38 יֵיטֵב בְּעֵינָיו וְכֹא הִקְבִּי

39 וּבְכָרוֹ אֶת יִצְחָק. דְּמִזָּה

40 מוֹיָכֵן, דְּכָמוֹ שֶׁבָּאֵם הָיָה

41 אַבְרָהָם מְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק,

42 הָיְתָה נִמְשְׁכָת הַבְּרָכָה

43 מִמִּילָא גַם לְעֲשׂוֹ גַם אִם

44 לֹא הָיָה מְבָרְכוֹ, כְּמוֹ כֵּן

45 הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְבְּרָכָה

46 שֶׁבִּרְךָ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק,

דְּלִמְעָלָה, וּלְאַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, שָׁאֵז
הַהֲנַהֲגָה (פּוֹלֵל הַהֲנַהֲגָה דְּלִמְעָלָה) עַל פִּי מִדְתּוֹ
שֶׁל יִצְחָק, גְּבוּרָה, נִמְשְׁכוּ הַבְּרִכּוֹת מֵהַגְּבוּרוֹת
דְּשֵׁם אֱלֹקִים⁹ שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת נְעֻלּוֹת יוֹתֵר מֵהַבְּרִכּוֹת
הַנִּמְשְׁכּוֹת מֵהַחֲסִדִּים. וְזֶהוּ גַם שֶׁבְּכִרְפַּת יִצְחָק
לִיעֲקֹב כְּתִיב וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים, שֶׁהַשְּׁפָעָה תְּהִיָּה
בְּרַבּוּי וּבְתַגְבוּרָתוֹ.

(ג) וְהִנֵּה הַבְּרָכָה שֶׁבִּרְךָ יִצְחָק וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים הִיא
בְּרָכָה נְעֻלָּת יוֹתֵר מֵהַבְּרָכָה דְּוִיבְרָךְ

אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ. שֶׁהִרִי הַבְּרָכָה שֶׁנִּתְבָּרַךְ יִצְחָק

מֵאֱלֹקִים הָיְתָה נִמְשְׁכָת לְבָנָיו גַּם אִם לֹא הָיָה

מְבָרְכֵם, וּבְכָרוֹשׁ רִשְׁוִי עַל הַפְּסוּקָה¹⁰ וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים

אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, שֶׁאַבְרָהָם נִתְּנָה לְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק

מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֲשׂוֹ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, אָמַר יְבוֹא בְּעַל

הַבְּרִכּוֹת וַיְבָרֶךְ אֶת אֲשֶׁר יֵיטֵב בְּעֵינָיו וְכֹא הִקְבִּי

וּבְכָרוֹ. דְּמִזָּה מוֹיָכֵן, דְּכָמוֹ שֶׁבָּאֵם הָיָה אַבְרָהָם

מְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק, הָיְתָה נִמְשְׁכָת הַבְּרָכָה גַם לְעֲשׂוֹ

גַּם אִם לֹא הָיָה מְבָרְכוֹ, כְּמוֹ כֵּן הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְבְּרָכָה שֶׁבִּרְךָ אֱלֹקִים

אֶת יִצְחָק, דְּבְרָכָה זֹאת נִמְשְׁכָה מֵעֲצָמָה לְשָׁנֵי בְּנָיו, גַּם לְעֲשׂוֹ. וְהַבְּרָכָה

שֶׁבִּרְךָ יִצְחָק וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' הִיא בְּרָכָה נְעֻלָּת

יוֹתֵר. וְזֶהוּ גַם מֵהַ שִׁיעָקֵב הִשְׁתַּדֵּל בְּיוֹתֵר וְעֲשָׂה כְּמָה עֲנִינִים שֶׁלֹּא

כְּדִרְכּוֹ¹¹ בְּכָדִי לְקַבֵּל הַבְּרִכּוֹת, אֶף שֶׁהַבְּרָכָה דְּוִיבְרָךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק

הָיְתָה נִמְשְׁכָת אֵלָיו מֵעֲצָמָה, כִּי הַבְּרָכָה וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם

וְגוֹ' הִיא נְעֻלָּת יוֹתֵר מֵהַבְּרָכָה דְּוִיבְרָךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק.

(ד) וַיּוֹכֵן זֶה בְּהִקְדָּם הַמְּבָאֵר בְּתוֹרָה אִוֵּר פֶּרֶשְׁתָּנוֹ¹² וּבְכַמָּה דְּרוֹשִׁים¹³,

דְּזֶה שֶׁרָצָה יִצְחָק לְבָרֶךְ אֶת עֲשׂוֹ אֶף שֶׁיִּשְׁדַּע שָׂאִין שֵׁם שְׁמַיִם

(ברע"מ). ז"ח ר"פ תולדות (כו, ג). ובכ"מ. (9) ראה סידור שם, שהשפעה מהגבורות דיצחק היא דוקא לאחר שנמתקות בהחסדים דאברהם. ועפ"י י"ל לשון הכתוב את יצחק בנו – בנו של אברהם. (10) חיי שרה שם. וראה גם תנחומא באבער לך לך ה. וש"נ. (11) היפך הטבע דיעקב איש תם (פרשתנו כה, כז). וראה סה"מ ה'תש"ג ע' 186, דעשיית עניני מרמה ע"י יעקב איש תם, הוא "מס"נ ממש", ואעפ"כ עשה זה בכדי לקבל הברכות. (12) ד"ה ראה ריח בני (כ, ב ואילך). וראה הגהות הצ"צ על המאמר – באוה"ת פרשתנו קמד, א ואילך. שם קנו, א ואילך. (13) ד"ה ויתן לך תרנ"ד. תרפ"ד.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמִים שְׁגוּר בְּפִי¹⁴, כִּי יִצְחָק הִסְתַּכֵּל עַל עֵשׂוּ מִצַּד שְׂרָשׁוֹ וַיֵּרָא
2 שֶׁבַעֲשׂוֹ יֵשׁ נִצּוּצוֹת דִּקְדָּשָׁה גְבוּהִים מְאֹד, כִּי שׂוֹרְשׁוֹ מֵעוֹלָם הִתְהַוָּה
3 שֶׁהוּא גְבוּהָ מֵעוֹלָם הַתִּיקוֹן, אֲלָא שֶׁנִּפְלָו נִיצוּצוֹת קְדוּשָׁה אֵלּוּ וְהֵם חֲבוּיִים אֲצֵל
4 עֵשׂוֹ הָרָשָׁע, וְלָכֵן רָצָה לְבָרְכוֹ, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו אֹר עֲלִיּוֹן, שֶׁעַל

5 יָדֵי זֶה יִתְבַּרְרוּ הַנִּצּוּצוֹת

6 שָׁבוּ. אֲלָא, שְׂבֻאוֹתָהּ שֶׁהָיָה
7 עֵשׂוֹ לֹא הָיָה רֹאשׁוֹ עֲדִיין לִקְבֹּל
8 הַבְּרָכָה, שֶׁבָּאֵם הָיָה נִמְשָׁךְ
9 אֹר זֶה עַל עֵשׂוֹ (שֶׁלֹּא
10 עַל יְדֵי יִצְחָק) הָיָה מִתְקַבֵּל
11 אֲצֵל בְּאֶחָד מִשְׁנֵי פָנָיו,
12 אִם שֶׁהָיָה נִבְלָע בּוֹ וְאִם זֶה
13 הָיָה נֹפֵל בִּשְׁבִי לְכוּחוֹת הַטּוֹמָאָה
14 אִם שֶׁהָיָה מִתְבַּטֵּל
15 מִצִּיאָתוֹ כִּינן שֶׁהַטּוֹמָאָה אֵינָה
16 מְסוּגֶלֶת כֻּלָּל לִקְבֹּל אֹר עֲלִיּוֹן
17 כֹּה. וּבִכְדֵי שֶׁהָיָה הַבְּרֹר
18 דִּעֲשׂוֹ צִירָךְ הוּא לְהַתְבַּצֵּעַ
19 עַל יְדֵי יִצְחָק דִּוְקָא. וְלָכֵן
20 סָבֵב הַקֶּבֶץ שֶׁיִּצְחָק
21 יִבְרָךְ אֶת יִצְחָק וְהַמְשַׁכֵּת
22 אֹרֹת הָעֲלִיּוֹנִים (טל
23 הַשְּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ)
24 תִּהְיֶה לְיִצְחָק, שֶׁעַל יְדֵי
25 זֶה יִבְרָךְ בַּעֲבוּדָתוֹ אֶת
26 הַנִּצּוּצוֹת שֶׁבַעֲשׂוֹ. שִׁיעָקָב
27 הוּא כְּלִי לִקְבֹּל אֹר גְּבוּהָ זֶה,
28 וּבַעֲבוּדָתוֹ מְבָרַךְ הוּא אֵט אֵט גַּם
29 אֶת עֵשׂוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא תִתְבַּטֵּל
30 מִצִּיאָתוֹ לְגַמְרִי, אֲלָא בְּאוֹפֶן
31 שִׁיעָקָב מִמֶּנּוּ נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה
32 שָׁבוּ. וְכֹחַ זֶה לְבָרַךְ גַּם אֶת עֵשׂוֹ,
33 נִמְשָׁךְ לְיִצְחָק מִבְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק.
34 וּבַעֲדֵיפִים חֲבָאִים יִפְרֹט מִהַ מְקוֹר
35 הַהִמְשָׁכָה שֶׁבְּרַכַּת יִצְחָק.

36 (ה) וְלִהְבִּין מִהִי הַבְּחִינָה
37 דְּאֹרֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁעַל
38 יָדָם מִתְבַּרְרִים הַנִּצּוּצוֹת
39 שֶׁל עֵשׂוֹ, יוֹכֵן זֶה מִהֶמְבָּאָר
40 בְּתוֹרָה אֹר שֶׁם
41 וּבְדִרְוִשִׁים הַנִּצּוּצוֹת¹⁵,
42 שֶׁהִקְלָפוֹת [כוחות
43 הַטּוֹמָאָה, וְנִקְרָאוּ גַם 'סִטְרָא
44 אַחְרָא', צַד הָאֲחֵר] הֵם
45 בְּמִסְפָּר י"א. דִּבְקִדְשָׁה
46 הוּא מִסְפָּר עֲשָׂר, עֲשָׂר

ביאור בדרך אפשר

47 וְלֹא תִשָּׂע. עֲשָׂר וְלֹא אֶחָד עֲשָׂר¹⁶, מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּסִטְרָא
48 אַחְרָא יֵשׁ י"א כְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא [11 כְּתָרִים (כוחות) שֶׁל
49 הַטּוֹמָאָה]¹⁷. וְזֶהוּ גַם שֶׁבְּקִטְרָתָהּ שֶׁהִקְטִירוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה י"א
50 סְמָמָנִים, כִּינן שֶׁבְּעוֹדָת הַקְּטוֹרֶת הָיָה בְּכָדֵי לְבָרַךְ אֶת ה"א כְּתָרִין
51 דְּמִסְאָבוּתָא. וְזֶה

52 שֶׁהִסְטָרָא אַחְרָא הָיָה
53 בְּמִסְפָּר י"א וְלֹא עֲשָׂר,
54 הוּא, כִּי מוֹנִים גַּם אֶת
55 הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית שֶׁמְחִיָּה
56 אוֹתָם שֶׁבְּלַעֲדֵי הַחַיּוֹת מֵאֱלֻקוֹת
57 לֹא הָיָה לָהֶם קִיּוֹם כֻּלָּל. אֲךְ
58 חַיּוֹת זֶה נִמְנֵית בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי
59 דִּבְקִדְשָׁה הַחַיּוֹת שֶׁל
60 הָעֲשָׂר סְפִירוֹת נִוְעַל דִּרְךְ
61 זֶה כֹּל עֲנִין שֶׁבְּקִדְשָׁה,
62 שֶׁכֹּל עֲנִין שֶׁבְּקְדוּשָׁה הוּא
63 בְּמִסְפָּר עֲשָׂר¹⁸ נִמְשָׁךְ
64 בְּפָנִימִיּוֹתָם וּמִתְאַחַד
65 עֲמָהֶם, וְכֹל סְפִירָה בְּטֵלָה
66 לְחַיּוֹת שֶׁלָּהּ וְלָכֵן הַחַיּוֹת אֵינָם
67 נִמְנָה כְּדֹבֵר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.
68 מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּסִטְרָא
69 אַחְרָא, הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית
70 שֶׁמְחִיָּה אוֹתָם מְבָדֵל
71 מֵהֶם וְאֵינָם נִכְנָס בְּתוֹכָם כִּינן
72 שֶׁאֵינָם מוֹכִנִים לְהִיכָנֵעַ לְחַיּוֹת

שְׁגוּר בְּפִי¹⁴, כִּי יִצְחָק רָאָה שֶׁבַעֲשׂוֹ יֵשׁ נִצּוּצוֹת
דִּקְדָּשָׁה גְבוּהִים מְאֹד, וְלָכֵן רָצָה לְבָרְכוֹ, לְהַמְשִׁיךְ
עָלָיו אֹר עֲלִיּוֹן, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְבַּרְרוּ הַנִּצּוּצוֹת
שָׁבוּ. אֲלָא, שֶׁבָּאֵם הָיָה נִמְשָׁךְ אֹר זֶה עַל עֵשׂוֹ
(שֶׁלֹּא עַל יְדֵי יִצְחָק) הָיָה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי פָנָיו, אוֹ
שֶׁהָיָה נִבְלָע בּוֹ אוֹ שֶׁהָיָה מִתְבַּטֵּל מִצִּיאָתוֹ.
וּבִכְדֵי שֶׁהָיָה הַבְּרֹר דִּעֲשׂוֹ הוּא עַל יְדֵי יִצְחָק
דִּוְקָא. וְלָכֵן סָבֵב הַקֶּבֶץ שֶׁיִּצְחָק יִבְרָךְ אֶת יִצְחָק
וְהַמְשַׁכֵּת אֹרֹת הָעֲלִיּוֹנִים (טל הַשְּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ) תִּהְיֶה לְיִצְחָק, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִבְרָךְ אֶת
הַנִּצּוּצוֹת שֶׁבַעֲשׂוֹ.

(ה) וְלִהְבִּין מִהִי הַבְּחִינָה דְּאֹרֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁעַל
יָדָם מִתְבַּרְרִים הַנִּצּוּצוֹת, יוֹכֵן זֶה
מִהֶמְבָּאָר בְּתוֹרָה אֹר שֶׁם וּבְדִרְוִשִׁים הַנִּצּוּצוֹת¹⁵,
שֶׁהִקְלָפוֹת הֵם בְּמִסְפָּר י"א. דִּבְקִדְשָׁה הוּא מִסְפָּר
עֲשָׂר, עֲשָׂר וְלֹא תִשָּׂע עֲשָׂר וְלֹא אֶחָד עֲשָׂר¹⁶, מִה
שֶׁאֵין כֵּן בְּסִטְרָא אַחְרָא יֵשׁ י"א כְּתָרִין

דְּמִסְאָבוּתָא¹⁷. וְזֶהוּ גַם שֶׁבְּקִטְרָתָהּ הָיָה י"א סְמָמָנִים, בְּכָדֵי לְבָרַךְ אֶת
ה"א כְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא. וְזֶה שֶׁהִסְטָרָא אַחְרָא הָיָה בְּמִסְפָּר י"א, הוּא,
כִּי מוֹנִים גַּם אֶת הַחַיּוֹת שֶׁמְחִיָּה אוֹתָם. דִּבְקִדְשָׁה הַחַיּוֹת שֶׁל הָעֲשָׂר
סְפִירוֹת נִוְעַל דִּרְךְ זֶה כֹּל עֲנִין שֶׁבְּקִדְשָׁה, שֶׁכֹּל עֲנִין הוּא בְּמִסְפָּר עֲשָׂר¹⁸
נִמְשָׁךְ בְּפָנִימִיּוֹתָם וּמִתְאַחַד עֲמָהֶם, וְלָכֵן אֵינָם נִמְנָה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. מִה
שֶׁאֵין כֵּן בְּסִטְרָא אַחְרָא, הַחַיּוֹת שֶׁמְחִיָּה אוֹתָם מְבָדֵל מֵהֶם [דָּאֵם הָיָה

ה'תש"ב. ועוד. 14) פרש"י פרשתנו כז, כא. בב"ר פרשתנו (פס"ה, יט): "שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה". ולכאורה צ"ל שכ"ה גם הכוונה בפירוש רש"י שם. כי באם נאמר שכוונת רש"י היא רק "שאין ש"ש שגור בפיו" (אבל לפעמים הוא מזכירו) — זה שאמר (פעם אחת) "כי הקרה ה' אלקיך" (פרשתנו שם, כ) לא ה' מטיל ספק אצל יצחק אם זה עשו. ולהעיר שבד"ה ויתן לך תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' סה) מביא מפרש"י "דאין עשו מזכיר שם שמים". 15) וראה גם ד"ה בסוכות תשבו ה'תשמ"א ס"ג ובהנסמן שם (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט תשרי ח"א ע' קסה ואילך). 16) ספר יצירה פ"א מ"ד. וראה זח"ב קפז, ב. פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ו. 17) ראה ע"ח שער יא (שער המלכים) פ"י. פ"ח שער ו (שער הקדישים) פ"ד. וראה (נוסף לתו"א ואוה"ת שם) בהנסמן בד"ה בסוכות תשבו ה'תש"ח הערה 45. 18) פרדס שער ב (שער טעם האצילות).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האלוקית של הקדושה [דאם הָיָה נִמְשָׁךְ בְּתוֹכָם בְּפָנִימִיּוֹתָם מִכֵּין
2 שאינם מסוגלים להפנים אור של קדושה, השורה רק במקום שבטל אליו, הָיָה
3 מְבַלֵּעַ בָּהֶם וְלֹא הָיָה נִרְגָשׁ בָּהֶם חַיּוֹת הַקְדוּשָׁה וּמִמִּילָא לֹא הָיָה בָּהֶם
4 בְּחִינַת חַיּוֹת], וְלָכֵן הוּא (הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית שְׂבָחָם) נִחָשֵׁב בְּפָנֵי

5 עֲצָמוֹ, וּמַחִיה אֶת הַקְּלִיפּוֹת רַק

6 בדרך מקיף. וחיות זו הקדושה
7 אינה משפיעה ואינה מעדנת את
8 תוכיות הקליפה. כדוגמת האדם
9 הגס שגם כאשר עושה הוא
10 טובה למישהו (שזה מורה שיש
11 בו מעט טוב), אין 'טוב' זה פועל
12 בו שינוי ועידון כי הוא (הטוב
13 שבו) נבלע ונעלם בגסותו.

14 וְהִנֵּה הַסְטָרָא אַחֲרָא
15 [=הצד האחר. כוחות הטומאה]
16 הִיא לְעֻמַּת זֶה [=כנגד.
17 בדוגמת] דִּקְדֻשָּׁה. וּמִזֶּה
18 מוֹכֵן, דְּזֶה שְׂבִילֵעֻמַּת זֶה

19 (הסטרא אחרא) יֵשׁ בְּחִינָה
20 הִיא שְׂמִבְדָּלֶת מִהָעֵשֶׂר,
21 יֵשׁ כִּנְגֻדָּה בְּדוּמָה לֵה גַם
22 בְּקִדְשָׁה לְעֻמַּת זֶה,
23 שִׁישְׁנָה מְדֻרְגָּה שְׂלֻמְעֵלָה
24 מִהָעֵשֶׂר סְפִירוֹת וּמִבְדָּלֶת
25 מֵהֶם וְהִיא בְּחִינַת 'מִקִּיף'.

26 [אֵלָּא שְׂבִיבְדָּלֶת, בְּחִינָה
27 זוֹ אֵינָה הַחַיּוֹת שֶׁל
28 הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת [דִּהְיִיתָ
29 שֶׁל הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת
30 מְתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָם וּמִתְאַחֵד
31 עִמָּהֶם כִּנְגֻדָּה. וּבְחִינַת
32 הַמִּקִּיף שְׂלֻמְעֵלָה
33 מִהָעֵשֶׂר סְפִירוֹת הוּא
34 עֲנִין לְעֻמָּמוֹ¹⁹] וְלָכֵן
35 אֵינָה נִמְנִית עִמָּהֶם, אֲנִת

36 הוּא חֵד וְלֹא בְּחוּשָׁבָן
37 [=אתה הוא אחד ולא מן
38 החשבון. שאינו בגדר מנין
39 ומספר]²⁰, מֵה שְׂאִין כֵּן

40 בְּסִטְרָא אַחֲרָא, שְׂבִיבְחִינַת
41 הַמִּקִּיף הוּא הַחַיּוֹת
42 שְׂלֵהֶם, שֶׁלֵּכֵן צָרִיךְ לְכַלּוֹל
43 גַּם אֶת הַמִּקִּיף בְּמִסְפָּרָם
44 (כִּי בְּלִי הַמִּקִּיף אֵין לָהֶם
45 חַיּוֹת הֵיּוֹת שְׂבִיבְקִלְפוֹת עֲצָמָם
46 אֵין חַיּוֹת פְּנִימִית וְלָכֵן זֻקָּקִים הֵם

נִמְשָׁךְ בְּתוֹכָם בְּפָנִימִיּוֹתָם הָיָה מְבַלֵּעַ בָּהֶם וְלֹא
הָיָה בְּחִינַת חַיּוֹת], וְלָכֵן הוּא נִחָשֵׁב בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.

וְהִנֵּה הַסְטָרָא אַחֲרָא הִיא לְעֻמַּת זֶה דִּקְדֻשָּׁה. וּמִזֶּה
מוֹכֵן, דְּזֶה שְׂבִילֵעֻמַּת זֶה יֵשׁ בְּחִינָה הִיא
שְׂמִבְדָּלֶת מִהָעֵשֶׂר, יֵשׁ גַּם בְּקִדְשָׁה לְעֻמַּת זֶה, שִׁישְׁנָה
מְדֻרְגָּה שְׂלֻמְעֵלָה מִהָעֵשֶׂר סְפִירוֹת וּמִבְדָּלֶת מֵהֶם.

[אֵלָּא שְׂבִיבְדָּלֶת, בְּחִינָה זוֹ אֵינָה הַחַיּוֹת שֶׁל הָעֵשֶׂר
סְפִירוֹת [דִּהְיִיתָ חַיּוֹת שֶׁל הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת מְתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָם
וּמִתְאַחֵד עִמָּהֶם כִּנְגֻדָּה. וּבְחִינַת הַמִּקִּיף שְׂלֻמְעֵלָה
מִהָעֵשֶׂר סְפִירוֹת הוּא עֲנִין לְעֻמָּמוֹ¹⁹] וְלָכֵן אֵינָה

נִמְנִית עִמָּהֶם, אֲנִת הוּא חֵד וְלֹא בְּחוּשָׁבָן²⁰, מֵה
שְׂאִין כֵּן בְּסִטְרָא אַחֲרָא, שְׂבִיבְחִינַת הַמִּקִּיף הוּא
הַחַיּוֹת שְׂלֵהֶם, צָרִיךְ לְכַלּוֹל גַּם אֶת הַמִּקִּיף
בְּמִסְפָּרָם (כִּי בְּלִי הַמִּקִּיף אֵין לָהֶם חַיּוֹת²¹), וְלָכֵן

הֵם בְּמִסְפָּר י"א]. וְעַל פִּי זֶה מוֹכֵן, שֶׁהַבְּרִיר דִּיא
כְּתִירִין דְּמִסְאָבוּתָא הוּא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת הַמִּקִּיף
שְׂלֻמְעֵלָה מִהָעֵשֶׂר סְפִירוֹת, שְׂאִינוּ נִמְנָה עִמָּהֶם
(בְּחִינַת עֵתִיק²²), דְּגֻמַּת בְּחִינָה הִיא שְׂבִיבְסִטְרָא

אַחֲרָא שֶׁהִיא מְבַדָּלֶת מֵהֶם כִּנְגֻדָּה. וְזֶהוּ וְיִתֵּן לָךְ
הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם, דְּעֲנִין הָרֵאשׁוֹן שְׂבִיבְכִרְכַּת
יִצְחָק הוּא טַל, טַלָּא דְּעֵתִיקָא²³, כִּי בְּכַדִּי לְבָרֵר
הַנְּצֻצוֹת שְׂבִיבְעֵשׂוֹ הוּא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת
עֵתִיק, כִּנְגֻדָּה.

ו) וְהִנֵּה בְּכַדִּי שֶׁתְּהִיָּה הַמְּשַׁכֵּת עֵתִיק לְמַטָּה וְעַד
שְׂעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה בְּרִיר הַנְּצֻצוֹת
שְׂבִיבְסִטְרָא אַחֲרָא, הוּא דְּוָקָא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת עֲצָמוֹת

אוֹר אֵין סוֹף שְׂלֻמְעֵלָה גַּם מְעֵתִיק. דְּעֵתִיק מְצַד עֲצָמוֹ, מִכֵּין שְׂעֲנִינוּ הוּא
שֶׁהוּא נְעֵתֵק וּמְבַדָּל מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת (עֵתִיק מְלָשׁוֹן נְעֵתֵק²⁴), אֵי אֶפְשָׁר

47 לַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית (הַמִּקִּיפָה) עַל מִנַּת לְשׂאֹב מִשָּׁם אֶת חַיּוֹת²¹), וְלָכֵן הֵם
48 נִמְנִים בְּמִסְפָּר י"א]. וְעַל פִּי זֶה מוֹכֵן, שֶׁהַבְּרִיר דִּיא כְּתִירִין
49 דְּמִסְאָבוּתָא הוּא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת הַמִּקִּיף שְׂלֻמְעֵלָה מִהָעֵשֶׂר
50 סְפִירוֹת, שְׂאִינוּ נִמְנָה עִמָּהֶם (בְּחִינַת עֵתִיק²²), דְּגֻמַּת בְּחִינָה
51 הִיא שְׂבִיבְסִטְרָא אַחֲרָא

52 שֶׁהִיא מְבַדָּלֶת מֵהֶם
53 כִּנְגֻדָּה. וְזֶהוּ לְשׁוֹן בְּרַכַּת יִצְחָק
54 לִיעֲקֹב וְיִתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים
55 מִטַּל הַשָּׁמַיִם, דְּעֲנִין
56 הָרֵאשׁוֹן שְׂבִיבְכִרְכַּת יִצְחָק
57 הוּא טַל, טַלָּא דְּעֵתִיקָא

58 [=טל' הנמשך מדרגת 'עתיק'
59 שְׁנַעֲתָק וּמִבְדָּלֶת מִהָעֵשֶׂר
60 סְפִירוֹת]²³, כִּי בְּכַדִּי לְבָרֵר
61 הַנְּצֻצוֹת שְׂבִיבְעֵשׂוֹ הוּא
62 עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת
63 עֵתִיק, כִּנְגֻדָּה. עַד כֵּן נִתְבָּרַר,

64 שְׂבִיבְכִרְכַּת יִצְחָק נִמְשָׁךְ לְמַטָּה
65 'טל' מִבְּחִינַת עֵתִיק שְׂעַל יְדֵי נִתֵן
66 לְבָרֵר גַּם אֶת עֵשׂוֹ. אֵךְ הַכּוֹחַ
67 לְהַמְשִׁיךְ 'טל' זֶה, הוּא מְדֻרְגָּה
68 שְׂלֻמְעֵלָה גַּם מְעֵתִיק, הִיא בְּחִינַת
69 עֲצָמוֹת אוֹר אֵין סוֹף שְׂלֻמְעֵלָה
70 מְכַל גִּדְרֵי שֶׁל מַעֲלָה וּמַטָּה.

71 וּבְכִרְכַּת יִצְחָק לִיעֲקֹב הַמְשִׁיךְ
72 לְמַטָּה גַּם בְּחִינַת זֶה. כְּדִלְקָמָן.
73 ו) וְהִנֵּה בְּכַדִּי שֶׁתְּהִיָּה
74 הַמְּשַׁכֵּת עֵתִיק לְמַטָּה
75 וְעַד שְׂעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה
76 בְּרִיר הַנְּצֻצוֹת שְׂבִיבְסִטְרָא

77 אַחֲרָא, הוּא דְּוָקָא עַל יְדֵי
78 הַמְּשַׁכֵּת עֲצָמוֹת אוֹר אֵין
79 סוֹף שְׂלֻמְעֵלָה גַּם
80 מְעֵתִיק. דְּעֵתִיק מְצַד
81 עֲצָמוֹ, מִכֵּין שְׂעֲנִינוּ הוּא

82 שֶׁהוּא נְעֵתֵק וּמְבַדָּל
83 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת (עֵתִיק
84 מְלָשׁוֹן נְעֵתֵק²⁴), אֵי

19) ראה ד"ה ויתן לך תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' סח). 20) תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו") יז, א.

21) ראה ד"ה ויתן לך הנ"ל (סה"מ שם ע' סז). 22) ראה ד"ה הנ"ל שם ע' סח אופן הב'. 23) זהר

פרשתנו קמג, ב. תו"א פרשתנו שם (כ, ג). 24) תו"א מג"א צח, רע"ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אֶפְשָׁר שְׂמִימָשׁוֹךְ לַמָּטָה, וּבְכַדִּי שְׂמִימָשׁוֹךְ לַמָּטָה הוּא דְּוָקָא עַל
2 יְדֵי עֲצָמוֹת אֹר אֵין אֵין סוֹף שְׂאִינוּ מְגִדֵּר בְּשׁוּם גִּדֵּר וְאִינוּ מוֹגְבֵּל
3 לַהֲתַגְלוֹת רַק בְּדִרְגוֹת הַגְּבוּהוֹת, אִלָּא בְּכוּחוֹ לִרְדֹּת עַד לַמָּטָה. וְעַל פִּי זֶה
4 יוֹכֵן הָעֲלוֹי וְהַחֲדוּשׁ דְּבִרְכַּת יִצְחָק וְיִתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים גּוֹ' עַל
5 וּבְכֶרֶךְ אֱלֹקִים אֵת יִצְחָק,

6 פִּי הַבְּרָכָה וְיִתֵּן לָךְ 1
7 הָאֱלֹקִים הִיא שְׁתֵּהִיָּה 2
8 הַהֲמָשְׁכָּה לַמָּטָה לְבָרֵר 3
9 אֵת הַנְּצוּצוֹת שְׂבַעְשׁוֹ, 4
10 וְהַכּוֹחַ לַהֲמָשְׁכָּה זֶה הִיא 5
11 מַעֲצָמוֹת אֹר אֵין סוֹף, 6
12 כִּנֵּי. וְזֶהוּ וְיִתֵּן לָךְ 7
13 הָאֱלֹקִים (הָאֱלֹקִים בָּהּ) 8
14 הַיְדִיעָה, שִׁיתָ לָךְ (לִיעֻקֵּב) 9
15 אֵת הַכּוֹחַ לְבָרֵר אֵת עֲשׂוֹ שְׂזֵהוּ 10
16 מִשֵּׁם "הָאֱלֹקִים" בְּחִינַת 11
17 הָעֵלָם הָעֲצָמִי דְאֵין סוֹף, 12
18 שְׂמִשָּׁם הוּא כֹחַ 13
19 הַבְּרוּרִים. 14

20 וְזֶהוּ 26 מָה דְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ 27 מִטַּל הַשָּׁמַיִם זֶה
21 מְקָרָא וּמִשְׁמַנִּי הָאֶרֶץ זֶה מִשְׁנָה דְגֵן זֶה
22 תַּלְמוֹד וְכוּ', דְּלִכְאוּרָה אֵינוּ מוֹכֵן, הָרִי גַם לִילִי
23 בְּרַפְּת יִצְחָק הֵיטָה הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי
24 כּוֹנֵן הַבְּרִיאָה הֵיטָה בְּשִׁבִּיל שְׂיִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ אֵת
25 הַתּוֹרָה וְיִתְּנָא הַתְּנָה הַקָּב"ה עִם מַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית
26 כּוּ' אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה כּוּ' 28, וְיִמְהוּ

29 שְׂבִרְכוּ בַּתּוֹרָה? וְיִדְוֹעַ הַבְּאוּר בְּזֶה, דְּבִרְכַּת יִצְחָק הֵיטָה עַל עֲנִין
30 הַיְגִיעָה בַּתּוֹרָה שְׂעַל יְדֵי זֶה מְגִיעִים לַמַּעֲלָה מִבְּחִינַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
31 מִצַּד עֲצָמָה. דְּהַתּוֹרָה מִצַּד עֲצָמָה הִיא חֲכָמְתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, וְלַמַּעֲלָה
32 יוֹתֵר — חֲכָמָה סְתִימָאָה, וְעַל יְדֵי הַיְגִיעָה בַּתּוֹרָה, יְגִיעָה בְּדֶרֶךְ אֹר
33 חוּזֵר, מְגִיעִים לְהָעֵלָם הָעֲצָמִי (דְּתוֹרָה), עֵין 29 לֹא רָאִתָּה אֱלֹקִים זּוֹלָתָךְ.

34 (ז) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דְּמַכְיִין שְׂבַסְטָרָא אַחְרָא הוּא בְּמִסְפָּר י"א, הֵינוּ שְׁגָם
35 הַמְּקִיף נִכְלָל בְּמִסְפָּר, לְפִי שֶׁהוּא הַחִיּוֹת שְׂמִיחָה אוֹתָם כִּנֵּי, לְכֹן,
36 עַל יְדֵי בְּרוּר הִיא כְּתִירִין דְּמִסְאָבוּתָא, נַעֲשֶׂה עַל דֶּרֶךְ זֶה גַם בְּקִדְשָׁה, שְׁגָם
37 בְּחִינַת עֵתִיק (שֶׁהִיא לֹא בְּחוּשְׁבֵּן הַסְּפִירוֹת) נִמְשָׁכַת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
38 בְּפִנְיִמְיוֹתָם 30. וְעֲנִין זֶה הוּא חֲדוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִהַמְּשָׁכָה דְּעֵתִיק לְבָרֵר

25) סד"ה ויתן לך תרס"ו (המשך תרס"ו ס"ע צג). 26) בהבא לקמן (עד סוף הסעיף) — ראה ד"ה ויתן לך תרס"ו. וראה גם ד"ה ויאמר לו' יהונתן ה'תשל"א (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט כסלו ע' שמג ואילך). 27) ב"ר פרשתנו פס"ו, ג. 28) שבת פח, א. 29) ישעי' סד, ג. 30) ראה עד"ו ד"ה ויתן לך תרנ"ד (סה"מ שם ע' סח).

41 דְּהַתּוֹרָה מִצַּד עֲצָמָה הִיא
42 חֲכָמְתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה,
43 וְלַמַּעֲלָה יוֹתֵר — חֲכָמָה
44 סְתִימָאָה (הַחֲכָמָה כְּפִי שֶׁהִיא
45 נִמְצָאת עֲדִין בְּשׁוֹרֶשָׁה), וְעַל
46 יְדֵי הַיְגִיעָה בַּתּוֹרָה,

ויתן לך האלוקים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְכָרֵר בְּרוּרִים (שֶׁהַמְשָׁכָה לְמִטָּה הִיא רַק נְתִינָת כַּח) וְכֵאן
2 הִיא נִמְשַׁכֶּת בְּפִנִּימִיּוּתָם. וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁבְּעֵנֶיךָ זֶה (הַמְשָׁךְ עֲתִיק
3 בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּפִנִּימִיּוּתָם, שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי וּבַעֲקֻבוֹת עֲבוֹדַת
4 הַבְּרוּרִים) מִתְגַּלֶּה גַם הַעֲצָמוֹת (שְׂאִינוּ מְגִדֵּר בְּשׁוּם גִּדֵּר)

5 עוֹד יוֹתֵר מְגִלּוּי כֹאשֶׁר

6 מִדְּרַגַּת 'עֲתִיק' רַק נִתְּנָת כּוֹחַ

7 לְבִירוּרִים³¹. וְזֶהוּ לִשׁוֹן

8 הַבְּרָכָה וַיִּתֵּן לָךְ, (עִם אוֹת ו')

9 הַמוֹסִיף - וַיִּתֵּן, שְׁפִירוֹשׁוֹ) וַיִּתֵּן

10 וַיִּחְזוֹר וַיִּתֵּן³², דְּנִתִּינָה

11 הָרֵאשׁוֹנָה הִיא הַמְשָׁכָה

12 הָעֶלֶם הַעֲצָמִי (וַיִּתֵּן לָךְ

13 הָאֱלֹקִים) רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל נְתִינָת

14 כּוֹחַ בְּכַדִּי לְכָרֵר בְּרוּרִים,

15 וְזֶה שְׁיִחְזוֹר וַיִּתֵּן, הוּא

16 הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי הַעֲצָמִי

17 בַּעֲשֶׂר סְפִירוֹת בְּפִנִּימִיּוֹת

18 שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת

19 הַבְּרוּרִים.

20 וְעַל יְדֵי וַיִּתֵּן לָךְ

21 הָאֱלֹקִים, הַמְשָׁכָה הָעֶלֶם

22 הַעֲצָמִי בְּשֵׁנִי אוֹפָנִים

23 הַנִּל - כֹּאשֶׁר נִתֵּן כּוֹחַ

24 לְבִירוּרִים, וְעוֹד יוֹתֵר כֹּאשֶׁר

25 נִמְשָׁךְ אוֹר הַמְּקִיף ('עֲתִיק')

26 לַעֲשֶׂר סְפִירוֹת בְּפִנִּימִיּוֹת - (וַיִּתֵּן)

בְּרוּרִים (שֶׁהַמְשָׁכָה לְמִטָּה הִיא רַק נְתִינָת כַּח).

וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁבְּעֵנֶיךָ זֶה (הַמְשָׁךְ עֲתִיק בְּעֶשֶׂר

סְפִירוֹת בְּפִנִּימִיּוּתָם, שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת

הַבְּרוּרִים) מִתְגַּלֶּה גַם הַעֲצָמוֹת (שְׂאִינוּ מְגִדֵּר

בְּשׁוּם גִּדֵּר) עוֹד יוֹתֵר³¹. וְזֶהוּ וַיִּתֵּן לָךְ, וַיִּתֵּן וַיִּחְזוֹרוַיִּתֵּן³², דְּנִתִּינָה הָרֵאשׁוֹנָה הִיא הַמְשָׁכָה הָעֶלֶם

הַעֲצָמִי (וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים) בְּכַדִּי לְכָרֵר בְּרוּרִים,

וְזֶה שְׁיִחְזוֹר וַיִּתֵּן, הוּא הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי הַעֲצָמִי

שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים.

וְעַל יְדֵי וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹקִים, הַמְשָׁכָה הָעֶלֶם הַעֲצָמִי בְּשֵׁנִי אוֹפָנִים הַנִּל (וַיִּתֵּן

וַיִּחְזוֹר וַיִּתֵּן), נִמְשָׁךְ גַם מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ וְגו', מְקָרָא

מִשְׁנָה וְכו', וְגַם מִטַּל הַשָּׁמַיִם כְּפִשּׁוּטוֹ, דְּטַל לֹא מַעְצָר³³ (וּבְכַפְּרִי

שְׁמִלְכַתְּחִלָּה אֵין סִלְקָא דְּעֵתָךְ לְעַכְבַּ חֶס וְשְׁלוֹם), וְכֵן מִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ

וְרַב דְּגֵן וְתִירוֹשׁ כְּפִשּׁוּטָם, וּבְתַכְלִית הַהֲרַחְבָּה, וְעַד לְבִנְיָן בֵּית הַמְּקִדָּשׁ

הַשְּׁלִישִׁי, יַעֲקֹב שְׁקָרָא בֵּית³⁴, וּמִשְׁם אוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ³⁵,

שְׁעוֹשִׂים אֶת כָּל הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

27 וַיִּחְזוֹר וַיִּתֵּן), נִמְשָׁךְ גַם מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ וְגו',
28 מְקָרָא מִשְׁנָה וְכו', וְגַם מִטַּל הַשָּׁמַיִם כְּפִשּׁוּטוֹ, דְּטַל לֹא
29 מַעְצָר [=טַל אֵינוֹ נִעְצָר, בְּשׁוּנָה מְגִשִּׁם]³³ (וּבְכַפְּרִי שְׁמִלְכַתְּחִלָּה אֵין
30 סִלְקָא דְּעֵתָךְ [=לֹא עוֹלָה עַל הָרַעַת] לְעַכְבַּ אֶת הַהִמְשָׁכָה חֶס
31 וְשְׁלוֹם), וְכֵן מִשְׁמַנֵּי
32 הָאֶרֶץ וְרַב דְּגֵן וְתִירוֹשׁ
33 כְּפִשּׁוּטָם, וּבְתַכְלִית
34 הַהֲרַחְבָּה, וְעַד לְבִנְיָן בֵּית
35 הַמְּקִדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא
36 יִהְיֶה בֵּית נִצְחִי כְּלַעֲקֹב
37 שְׁקָרָא לְבֵית הַמְּקִדָּשׁ בֵּית
38 (=מְקוֹם מִיּוֹשֵׁב)³⁴, וּמִשְׁם
39 אוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל הָעוֹלָם
40 כְּלוּ³⁵, שְׁעוֹשִׂים אֶת כָּל
41 הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

31) להעיר מהמשך תרס"ו שם (ס"ע צג) "ויתן לך האלקים (העלם העצמי) שיהי' בכחו לברר בירורים, וע"י הבירורים יהי' גילוי בחי' העלם העצמי". 32) פרש"י עה"פ, מב"ר פרשתנו פס"ו, ג. 33) תענית ג, א. 34) שבת קיח, א. פסחים פח, א. 35) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סוף ה"ה. ויק"ר פל"א, ז. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י שם.

בס"ד. שיחת *יום ד' פרשת תולדות, בדר"ח כסלו ה'תשי"ג.

– בעת "קבלת פנים" ** –

- א. שייכותו של יום שבת קודש לימי החול היא הן לששת ימי החול שלפניו (שלכן נקראים "יום ראשון בשבת", "יום שני בשבת" וכו'), והן לששת ימי החול שלאחריו, כידוע² ש"מיני" (מיום שבת קודש) מתבררין כולהו יומין, וכמו שכתב האור החיים³ ש"באמצעות יום שבת משפיע בכללות העולמות רוח המקיימת עוד ששת ימים כו".
- וענין זה (שייכותו של יום שבת קודש לששת ימי החול שלאחריו) מודגש במיוחד ביחס לענין הנישואין – כידוע המנהג⁴ שהחתן עולה לתורה ביום שבת קודש שלפני הנישואין.
- ובנוגע לנדון דידן – שהעליה לתורה היתה ביום שבת קודש פרשת חיי שרה – מודגשת השייכות באופן גלוי, שהרי, החתונה הראשונה שנכתבה אודותה בתורה (חתונתם של יצחק ורבקה) היא⁵ בפרשת "ואברהם זקן וגו'" (שבפרשת חיי שרה).
- וענין זה הוא בהדגשה יתירה על פי מנהג ישראל⁷ – [בעבר נהגו כן בהרבה קהילות שבישראל, וגם היום מצוי מנהג זה בכמה קהילות שבישראל] – שבעת עליית החתן לתורה (במשך כל השנה כולה) קוראים פרשת "ואברהם זקן וגו'".
- [ויש לומר אחד מהטעמים בדבר⁸ על פי הנ"ל שהחתונה הראשונה שמסופר אודותה בתורה מצויה בפרשה זו].
- ב. בנוגע לפרשת "ואברהם זקן וגו'" – אמרו רז"ל⁹: "יפה שיחתן של עבדי (בתי¹⁰) אבות מתורתן של בנים", שהרי, כמה גופי תורה נלמדים מיתור אות אחת¹¹ וכיצא בזה, שבזה מודגש, ש"תורתן של בנים" נאמרה בקיצור ו"ברמיזה"¹²,
- [שזהו החילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה, שתורה שבעל-פה היא באריכות ובפרטיות, ואילו תורה שבכתב היא בקיצור וברמיזה] –
- ואילו "שיחתן של עבדי אבות" מסופרת בתורה באריכות ובפרטיות, ולא עוד, אלא שבשיחתן של עבדי אבות נכתב ענין אחד ב' או ג' פעמים, כמו בפרשתו של אליעזר, שבתחלה מסופר אודות דברי אברהם אליו וכל הקורות אתו, ולאחרי זה נשנה כל הענין עוד הפעם – בסיפור אליעזר אודות דברי אברהם אליו וכל הקורות אתו.
- והנה, אף שטעם הכפלת פרשתו של אליעזר בתורה הוא משום ש"יפה שיחתן של עבדי אבות כו", מכל מקום, מכיון שענין זה גופא (יופי שיחתן של עבדי אבות) מודגש ומסופר בתורה בקשר למאורע של שידוך וחתונה, מובן, שנוסף על המעלה שב"שיחתן של עבדי אבות" הרי זה קשור גם עם המעלה שבענין החתונה.
- ג. והביאור בזה:
- כאשר יהודי הולך לבנות בית בישראל ("א אידישע הויז") – הרי זה נעשה "בנין עדי עד", כיון שבונה אותו על פי תורה, "תורת חיים"¹³ שניתנה מ"אלקים חיים"¹³ (שחי לעולם), ובמילא נעשה גם הוא בבחינת "חיים", כמו שכתוב¹⁴ "ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום", וגם הבית שבונה נעשה בבחינת "חיים", אשר, רק ענין נצחי יכול להקרא באמת בשם "חיים"¹⁵.

(6) כד, א ואילך.

(7) ראה אנציק' תלמודית ערך חתן וכלה ס"ע שלט ואילך. וש"נ.

(8) טעמים נוספים בדבר – ראה אנציק' תלמודית שם.

(9) ב"ר פ"ס, ח. וש"נ. הובא בפרש"י חיי שרה כד, מב.

(10) כ"ה בב"ר שם.

(11) ראה ב"ר שם.

(12) פרש"י שם.

(13) ראה אבות דר"נ ספ"ד.

(14) ואתחנן ד, ד. וראה אדר"נ שם.

(15) וכמו נהר המכזב אפילו רק אחת בשבע שנים (היקף שלם

(* שיחה זו (מלבד ס"א) נדפסה בלקו"ש ח"א ע' 36 ואילך (ס"ב-ה). ע' 52 ואילך (ס"ד-ג) (בשינוי הסדר)). במהדורה זו ניתוספו בהערות (מלבד ציוני מראי מקומות) כמה פרטים – מרשימה בלתי מוגה.

(**) של החתן הת' ר' משה פסח גאָלדמאַן.

(1) ראה גם רמב"ן יתרו כ, ח.

(2) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(3) בראשית ב, ג (דבור המתחיל כי בו שבת). וראה תו"מ ח"ב ע' 139 ואילך.

(4) ראה לבוש ומג"א או"ח סו"ס רפב.

(5) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה ס"א (לעיל ע' 177).

- 1 ועל פי זה יש לבאר מה שאמר חז"ל¹⁶ בטעם נתינת אליעזר לרבקה – לשם קידושין¹⁷ – "נזם זהב בקע
2 משקלו ושני צמידים גו' עשרה זהב משקלם"¹⁸: "בקע – רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת, ושני צמידים – רמז
3 לשני לוחות מצומדות, עשרה זהב משקלם – רמז לעשרת הדברות שבהן"¹⁹, כי, מחצית השקל ("בקע לגלגלת")
4 הוא ענין הצדקה שהיא "כללות המצוות"²⁰, ושני הלוחות ועשרת הדברות הם "כללות התורה"²¹, שבני ישראל
5 קיבלום עליהם בקבלת עול בהקדימם "נעשה" ל"נשמע"²²; ולכן קידש אליעזר את רבקה ב"נזם זהב בקע משקלו
6 ושני צמידים גו' עשרה זהב משקלם" – כי, היסוד של בנין בית בישראל הוא תורה ומצוה בקבלת עול.
7 ד. ויש להוסיף ולבאר הטעם לנתינת "שני צמידים גו' עשרה זהב משקלם" כנגד "שני לוחות" ו"עשרת
8 הדברות שבהן", אשר, עשרת הדברות היו חקוקות ("חרות"²³) – ולא כתובות – על הלוחות:
9 תורה שבכתב בכלל היא בבחינת "אותיות הכתיבה", דיו על הקלף, שהדיו (האותיות) והקלף הם ב' דברים
10 נפרדים, ועל ידי ב' הדברים (דיו וקלף) יחד מורכבת תורה שבכתב.
11 וכמו כן בתושבע"פ ישנם ב' דברים: (א) דברי התורה, (ב) האדם הלומד את התורה (שנבדל ונפרד מדברי
12 התורה עצמם).
13 מה שאין כן עשרת הדברות שהיו על הלוחות היו בבחינת "אותיות החקיקה", כלומר, שהלוחות לא היו
14 דבר נפרד מעשרת הדברות, אלא, אותיותיהם של עשרת הדברות נעשו מהם עצמם.
15 וענינם של "אותיות החקיקה" בעבודת השם הוא – כדאיתא בגמרא²⁴ – "תורה דילי" היא דכתיב²⁵ ובתורתו
16 יהגה יומם ולילה" ("בתחילה היא נקראת תורת השם, ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו"²⁶), היינו, שהאדם
17 והתורה נעשים דבר אחד.
18 ולכן נתן אליעזר לרבקה צמידים כנגד הלוחות דוקא, כדי להורות וללמד, שבענין זה גופא שהבית היהודי
19 צריך להבנות על יסודות התורה והמצוות (כנ"ל ס"ג) לא מספיק שיהודי יקיים תורה בקבלת עול, אבל, הוא
20 והתורה נשארים עדיין ב' דברים נפרדים, אף ש"תואמים" יחד ("כאָטש זיי שטימען")... אלא, הוא והתורה
21 צריכים להעשות דבר אחד, היינו, שהאדם צריך לעשות ממצויאותו עצמה – תורה, שעל ידי זה נעשה הוא דבר
22 אחד עם "אנכי ד' אלקיך"²⁷, וכן עם כל שאר הדברות.
23 ה. עפ"ז יש לבאר הטעם שהענין ד"יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים" מודגש ומסופר בתורה
24 בקשר למאורע של שידוך וחתונה – כיון שענין זה גופא (מעלת שיחתן של עבדי אבות לגבי תורתן של בנים)
25 מתבטא בענין החתונה:
26 "עבדי אבות" – הוא ענין 'קבלת עול', ודוגמתו בחתונה – שזהו ענין דבנין בית בישראל על יסודות התורה
27 והמצוה בקבלת עול באופן ד"אותיות החקיקה" (כנ"ל ס"ג-ד), אשר, ענין זה נעשה יסוד ל"תורתן של בנים".
28 ועל ידי זה שישנו הענין דקבלת עול בהנחת היסודות ("אין דעם לייגן די יסודות"), באריכות ובפרטיות,
29 וחוזרת ונשנית פעם אחת ועוד הפעם ("פרשה של אליעזר כפולה בתורה"¹²), אזי יכולה להיות "תורתן של
30 בנים" – פרטי ההלכות – בקיצור וברמז.
31 ידוע ש"קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא"²⁸, כלומר, שיסוד
32 העולם הוא תורה. ודוגמתו גם ב"עולמו" הפרטי של כל אחד ואחד – שעל ידי זה שמסתכל בתורה, יסודות
33 התורה והמצוה בקבלת עול באופן דבנין נצחי – נעשית בריאת העולם וקיום העולם, שהבית שבונה הוא בית
34 נצחי, ולא תשכח "מפי זרעו ומפי זרעו גו' עד עולם"²⁹, ב"דור ישרים יבורך"³⁰.

(22) שבת פח, א.
(23) תשא לב, טז.
(24) קידושין לב, ריש ע"ב.
(25) תהלים א, ב.
(26) פרש"י קידושין שם.
(27) יתרו כ, ב.
(28) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
(29) ע"פ ישעיה נט, כא. וראה ב"מ פה, א.
(30) לשון הכתוב – תהלים קיב, ב.

בשנים, וכמו שבוע בימים) אינו נקרא מים חיים (פרה פ"ח מ"ט. וראה לקו"ת מטות פג, ג).
(16) תרגום יונתן חיי שרה כד, כב. ב"ר פ"ס, ו. הובא בפרש"י ח"ש שם.
(17) מדרש הגדול ומדרש אגדה ח"ש שם (וראה גם התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 288, ובהערות שם).
(18) ח"ש שם.
(19) פרש"י עה"פ.
(20) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
(21) ראה ירושלמי שקלים פ"ו סה"א. פרש"י משפטים כד, יב.

- 1 ו. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר³¹, שלפני חתונתו צוה לו אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן ללמוד ל"הוראה"
- 2 ולקבל "סמיכה".
- 3 מסגנון הסיפור משמע, שגם לפני חתונתו של אדמו"ר נשמתו עדן צוה לו אביו – אדמו"ר מהר"ש – לקבל
- 4 סמיכה. – יש מכתב מאדמו"ר מהר"ש לאדמו"ר נשמתו עדן מזמן ההוא, שבו כותב אליו: "בני הרב"³².
- 5 מסיפור זה מובן, שענין ההוראה קשור ושייך לענין החתונה, ולא עוד, אלא שהוראה מהווה הקדמה לחתונה.
- 6 ז. ענינה של "הוראה" הוא – לפסוק הלכה בתורה, "דין אמת לאמיתו"³³.
- 7 כל הסברות והדיעות בתורה הן אמת, וכלשון רז"ל³⁴ "אלו ואלו דברי אלקים חיים", אבל, מעלתן של הלכות
- 8 התורה היא, שאינן בבחינת "אמת" סתם, אלא, בבחינת "אמת לאמיתו"; מעלתן של הלכות התורה היא שאינן
- 9 רק "דברי אלקים חיים", אלא – כמאמר רז"ל³⁵ – "והור' עמו"³⁶ שהלכה כמותו", כלומר, ששרש ההלכות הוא
- 10 משם הוי"³⁷.
- 11 כאשר האדם הוא שנון ("אין אויסגעשפּרעטער") ומפולפל – יש בכחו להגיד אמנם סברות טובות, "דברי
- 12 אלקים חיים", אבל, יתכן שענין זה אינו אלא לפי שעה בלבד, כיון שלאח"ז יכולה להתעורר סברא שני' –
- 13 טובה יותר – שתפריך את הסברא הראשונה. מה שאין כן פסק הלכה הוא ענין נצחי שעומד וקיים לעד.
- 14 כלומר – הדין צריך להיות "מוכן" לסברא שאינה תואמת את ההלכה, ואף על פי כן, לפסוק בהתאם להלכה,
- 15 אשר, זהו העילוי והחידוש של הלכות התורה – שאין יכולים להפריכן, להיותן ענין נצחי, "אמת לאמיתו".
- 16 וזהו תוכן דברי המשנה³⁸: "למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים (אף שאין הלכה כמותו). . שאם יאמר
- 17 האדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת". ואחד מהפירושים בזה³⁹ – שבאם לא היו מזכירין
- 18 דברי היחיד, יתכן שיבוא מישהו ויאמר סברא להפריך ולדחות את ההלכה, ולכן מזכירין דברי היחיד, כדי
- 19 להדגיש, שכבר הועלתה סברא כזאת (על ידי היחיד), ואף על פי כן, נפסקה ההלכה באופן אחר.
- 20 ועל פי זה יש לבאר שייכותה של הוראה לחתונה – כי, ענינה של חתונה הוא (כמו הלכה) בנין נצחי, "בנין
- 21 עדי עד" (כנ"ל ס"ג).
- 22 ח. ביאור הדבר בפרטיות יותר:
- 23 ידוע⁴⁰ שעניני וצרכי האדם נחלקים, בכללות, לג' סוגים: מזון, לבוש ובית.
- 24 והנה, מעלתו של בית היא – שהוא דבר תמידי, כמבואר בכ"מ החילוק בין לבוש לבית, שהלבוש הוא דבר
- 25 עראי, עכשיו הוא לבוש טוב, אבל זהו לפי שעה בלבד, מה שאין כן בית הוא דבר תמידי, כמודגש בלשון
- 26 הנ"ל: "בנין עדי עד".
- 27 וע"פ הידוע שכל עניני העולם ישנם בתורה, ולא עוד, אלא שנמשכים הם מהתורה, כמאמר הנ"ל (ס"ה)
- 28 "אסתכל באורייתא וברא עלמא", מובן, שגם בתורה ישנם הענינים דלבוש ובית.
- 29 והענין בזה:
- 30 "סברות" הן בדוגמת "לבושים", כי, לפי שעה ה"ז דבר טוב, ופועל את הפעולה הדרושה, שהרי בשעת מעשה
- 31 (כשאומר ולומד סברות אלו) ה"ה מקיים מצות תלמוד תורה, ואדרבה, דוקא כן הוא סדר הלימוד⁴¹, אבל, יתכן
- 32 שלאח"ז יפריכו ויבטלו את הסברות. מה שאין כן פסקי הלכות הם בדוגמת "בית" – דבר תמידי (כנ"ל ס"ז).
- 33 ועל פי זה יש להוסיף ביאור בשייכותו של ענין הנישואין – בנין בית בישראל – לסמיכות הוראה, כיון
- 34 שתוכנם של ב' ענינים אלו הוא ענין ד"בית".

תרס"ו ע' תלא ואילך. ועוד.

(38) עדיות פ"א מ"ו.

(39) ראה פירוש רמב"ם, ראב"ד, תוספות שאנן, ועוד – עדיות

שם.

(40) לקו"ת ברכה צח, ד. ובכ"מ.

(41) ראה גם ב"מ פד, סע"א.

(31) ראה גם תו"מ ח"ד ס"ע 259 ואילך.

(32) ראה "רשימות" חוברת קפה ע' 13.

(33) שבת יו"ד, א. וש"נ.

(34) עירובין יג, ב. וש"נ.

(35) סנהדרין צג, ב.

(36) שמואל-א טז, יח.

(37) נתבאר בארוכה בדבור המתחיל וידבר אלקים תרכ"ז. המשך

- ט. ונוסף על שייכותה הכללית של חתונה להוראה – קיימת שייכות ביניהם גם בענינים פרטיים: 1
ענין ההוראה קשור עם הגיל דארכעים שנה⁴², מיוסד על מאמר רז"ל⁴³ "לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד 2
ארבעין שנין". 3
ודוגמתו מצינו בנוגע לחתונת יצחק ורבקה – החתונה הראשונה שנכתב אודותה בתורה (כנ"ל ס"א) – 4
כמ"ש⁴⁴ "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה". 5
ועל פי זה יש לבאר מ"ש במדרש⁴⁵ (והובא ברש"י⁴⁶) שלפני חתונתו של יצחק (בהיותו בן ארבעים שנה) 6
כתב לו אברהם שטר דייתקי על כל נכסיו – דיש לומר, שזהו ענין ד"קאי . . אדעת' דרבי" (בארבעין שנין), 7
שיצחק קיבל את כל עניני אברהם רבו, ועל ידי זה ש"קאי . . אדעת' דרבי" היתה החתונה. 8
י. ע"פ האמור לעיל יש לבאר מ"ש בכמה מקומות⁴⁷ שבמשך הזמן מעת עקידת יצחק (בהיותו בן ל"ז שנה) 9
עד לחתונתו (בהיותו בן ארבעים שנה) – הי' יצחק שרוי בג'ענדן, כדי להשמר מ"עין-הרע", וכדרשת רז"ל 10
בילקוט⁴⁸: "ויצא יצחק לשוח בשדה⁴⁹, מהיכן יצא מגן עדן", ובהמשך הכתוב⁵⁰ – "וירא והנה גמלים באים, 11
ותשא רבקה וגו'". 12
ומעין ודוגמת זה הוא גם אצל כל אחד ואחד לפני החתונה – כהוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שבמשך כמה 13
ימים לפני החתונה (כ"ק מו"ח אדמו"ר לא פירש כמה ימים) לא ישהה החתן לבדו, משום שמירה. 14
– [בפרקי דרבי אליעזר⁵¹ איתא: "החתן אינו יוצא לשוק לבדו", אבל, שם נראה, שטעם הדבר הוא משום 15
כבוד⁵², שענין זה שייך לאחר החתונה; ואילו מהרבי שמעתי שהחתן לא ישהה לבד גם כמה ימים לפני החתונה 16
משום שמירה]. 17
ויש להוסיף, שהקשר והשייכות דענין החתונה לג"ע מצינו גם בברכות נשואין⁵³ – "שמח תשמח רעים 18
האהובים כשמחך יצריך בגן עדן מקדם". 19
יא. ויש לבאר זה בהקדם הידוע⁵⁴ שג"ע אינו סובל מציאות של רע, וכמבואר הטעם לגירוש אדם הראשון 20
מג"ע לאחר החטא – כיון שג"ע אינו סובל מציאות של רע. 21
ובפרטיות יותר: 22
בעולמות שלמטה מג"ע ישנם כמה חילוקי מדריגות, ובכללות, נחלקים הם לג' בחינות: עשי', יצירה ובריאה. 23
עולם העשי' רובו רע, ומצד זה יכולה להיות בו התגברות הרע על הטוב. עולם היצירה הוא מחצה על 24
מחצה, ועולם הבריאה רובו טוב⁵⁵. 25
וזהו גם טעם החילוק בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי: 26
בחוץ לארץ ההנהגה היא על ידי עולם העשי'⁵⁶, ולכן, רוב הלימוד בתלמוד בבלי הוא בדרך קושיא ותירוצו, 27
שעל ידי היגיעה לתרץ הקושיות והסתירות פועלים את הברור⁵⁷. 28
– כמסופר אודות האריז"ל ש"כשהי' . . קורא הלכה . . הי' מקשה בכח עד שנלאה מאוד, ומזיע זיעה גדולה 29
. . כי עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה שהם סוד הקושיא . . זה צריך טורח מאוד . . לכן ראוי להמית עצמו 30
ולשבר כחו ולהתישו . . מרוב גודל חריפותו הי' מעיין ו' דרכים בהלכה כו"ס⁵⁸ – 31

(42) ראה רמ"א יו"ד סרמ"ב סל"א.

(43) ע"ז ה, ריש ע"ב (נתבאר בלקו"ש חל"ד ע' 160 ואילך).

(44) פרשתנו כה, כ.

(45) ב"ר פנ"ט, יא.

(46) חיי שרה כד, יו"ד. שם, לו.

(47) ראה לקו"ש ח"א ע' 49 ואילך. ח"ה ע' 369 ואילך. וש"נ.

(48) ח"ש רמז קט.

(49) ח"ש כד, סג.

(50) שם, סג-סד.

(51) ספס"ז.

(52) ראה גם ביאור הרד"ל לפדר"א שם (אות נח).

(53) ברכה החמישית.

(54) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשג. סה"מ
תרס"ב ס"ע רצט.

(55) ע"ח שער מב פ"ד. שם שער מז פ"ד. לקו"ת במדבר ג, ד.
ובכ"מ.

(56) תו"א לך יג, א.

(57) ראה שערי אורה שער החנוכה דבור המתחיל בכ"ה בכסלו
פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. סה"מ תש"ח ס"ע 121 ואילך.
ועוד.

(58) טעהמ"צ – להרח"ו – פ' ואתחנן.

- ובארץ ישראל ההנהגה היא על ידי עולם היצירה⁵⁶, ולכן, הלימוד בתלמוד ירושלמי הוא בכלל באופן ישר⁵⁷.
- אלא שאף על פי כן, ישנם גם בירושלמי קושיות, אלא, שהתירוצים עליהם באים מיד, כלומר, שאין התגברות להקושיות – דוגמת עולם היצירה, שיש בו רע, אשר, מסטרא דרע נעשית האפשריות לקושיות כו' (כמבואר באגה"ק⁵⁹ ע"פ הזהר⁶⁰), אבל, אין לו התגברות להרע.
- וזהו גם הטעם שבימות החול⁶¹ צ"ל רוב זמן הלימוד בנגלה דתורה – ב' שלישים נגלה ושליש א' חסידות⁶² – וביום הש"ק⁶³ צ"ל הלימוד בפנימיות התורה:
- בששת ימי החול נמשך האור על ידי הלבושים דעשי' ויצירה⁵⁶, ששייך בהם רע, ולכך יש צורך לבוד אותם על ידי נגלה דתורה, שעוסקת בבירור עניני עוה"ז וכו'; מה שאין כן ביום הש"ק נמשך האור על ידי ההתלבשות (רק) בעולם הבריאה⁵⁶, ולכן הלימוד ביום הש"ק הוא בפנימיות התורה, "אילנא דחיי"⁶⁴, שלמעלה מענין הבירורים⁶⁵.
- וזהו גם ב' הענינים: "הריעו לה' כל הארץ"⁶⁶, ר"ת "הלכה" – בששת ימי החול⁶⁷, "השתחו לה' בהדרת קדש"⁶⁸, ר"ת "קבלה" – בשבת⁶⁹.
- אבל אף על פי כן, גם בבריאה יש רע, אלא, שהטוב מתגבר עליו, ואילו ג"ע אינו סובל מציאות הרע לגמרי, כנ"ל.
- יב. עפ"ז תובן שייכותה של חתונה לג"ע:
- מכיון שחתונה היא "בנין עדי עד" (כנ"ל בארוכה), לכן, כדי להגיע לענין זה יש צורך להקדים ענין שלמעלה לגמרי ואינו סובל מציאות הרע, כדי לשלול את החשש ד"ואכל וחי לעולם"⁷⁰, שעל ידי זה דוקא נעשה "בנין עדי עד", ענין נצחי, "אמת לאמיתו".
- ומעין זה אצל כל אחד ואחד – שלפני הנישואין יש צורך בשמירה, וכמבואר ענין השמירה בכמה מקומות⁷¹, שדבר זה גורם ומביא את ה"בנין עדי עד", ו"שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בג"ע מקדם".
- יג. ויש להוסיף ולבאר טעם המנהג לקבל סמיכות הוראה לפני החתונה:
- נת"ל (ס"ה) דכשם שהתהוות העולם בכלל היא על ידי התורה, כמאמר "אסתכל באורייתא וברא עלמא", כך גם עולמו הפרטי של כל אחד ואחד מתהווה על ידי זה ש"אסתכל באורייתא" [שזהו גם הטעם לכך שהחתן עולה לתורה לפני החתונה (כנ"ל ס"א)]⁷².
- ולכן, כאשר הולכים לבנות בית בישראל – בעולם – צריכים לבנות תחלה בית בתורה, שזהו ענין דהוראה. ועל ידי זה שהאדם בונה את הבית בתורה – בונה הוא גם את הבית בעולם, "בנין עדי עד", ב"דור ישרים בבורך"⁷³.

דא"ח בסידור (עם דא"ח) ע"פ מזמור לתודה (מד, סע"ג ואילך), בפירוש המלות מהדו"ב פרק קמא. ועוד.

(68) תהלים כט, ב.

(69) שעה"פ שם.

(70) בראשית ג, כב. – ראה תו"א בראשית ה, ד.

(71) ראה לקו"ת ראה כג, ג. וש"נ.

(72) ועל פי זה מובן שדוגמתו הוא גם בנוגע לכל פרטי עניני העולם – שלפני ההתעסקות באיזה ענין פרטי בעולם צריכים לעשות תחלה ענין זה גופא כפי שהוא "באורייתא", ועל ידי זה ולאחרי זה, יכולים לעשות ענין זה גם בעולם (מרשימה בלתי מוגה).

(73) המשך נוסח הברכה (שבסיומו הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הפסוק "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד. וראה פרש"י שם)) – חסר (מרשימה בלתי מוגה).

(59) סכ"ו.

(60) ח"ג קכד, ב (ברע"מ).

(61) קונטרס עה"ח סכ"ב. אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ריש ע' ר.

(62) (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) כוונתי לעזור ("באוארענען") את הבחורים ע"ד שמירת הסדר של ב' שלישים נגלה... וביום הש"ק יוכלו למלאות את החסר בלימוד החסידות (מרשימה בלתי מוגה).

(63) קונטרס עה"ח סכ"ה. צוואת אדמו"ר מהר"ש (אג"ק שלו ע' יג).

(64) זהר שם.

(65) אגה"ק שם.

(66) תהלים ק, א.

(67) לקו"ת להאריז"ל תהלים ק' ובשער הפסוקים שם. נתבאר ע"פ

לקוטי שיחות פרשת תולדות כרך י

מתאים הלשון "פרו". אבל בנדון דידן ש"ופרינו" בא
בהמשך ל"כי עתה הרחיב ה' לנו (וכתוצאה מזה)²⁸
ופרינו בארץ", אין מסתבר כלל כי הכוונה היא ש"אחד
מוליד אחד ולא יותר", היינו שלא יהיה עקר – כי אין
זה "הרחיב" כלל!²⁹
ובמילא מובן ש"ופרינו" כאן הוא בדוגמת מה
שכתוב³⁰ "לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה
הארץ שממה גו' מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר
תפרה גו'", שפירוש "תפרה" הוא, שיהיו בארץ הרבה
בני אדם. ועל דרך זה כאן³¹ פירוש "ופרינו" – "שאחד
מוליד הרבה".³²
אבל על פי זה קשה ביותר: הרי לא היו ליצחק
ולרבקה רק שני בנים, יעקב ועשו, ואין נופל על זה
לשון "ופרינו" (הבא בהמשך ל"הרחיב")³³?
ולכן פירש רש"י שאין כוונת "ופרינו" לולדות (כמו
פרו ורבו גו'), כי אם "וניפוש", וכבר כתב רש"י
פירוש תיבה זו על הפסוק³⁴ "שם האחד פישון גו'",
פירש רש"י: "ועל ש שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את
הארץ נקרא פישון, כמו³⁵ ופשו פרשיו", היינו שדבר
זה עצמו מתרבה ומתגדל. ועל דרך זה כאן הכוונה
שיצחק בעצמו יהיה בריבוי וגדלות וכו',³⁶ וכמו
שכתוב³⁷ "ויגדל האיש וילך הלך וגדול עד כי גדל
מאד. ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה גו'".³⁸

א. על הפסוק¹ "ויעתק משם ויחפור באר אחרת
ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה
הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ", מעתיק רש"י: "ופרינו
בארץ" ומפרש: "כתרגומו² וניפוש בארעא".
וכתבו המפרשים³ בכוונת רש"י: דלכאורה
"ופרינו" הוא לשון עבר, וכיון שאמר "כי עתה הרחיב
ה' לנו", איך יאמר "ופרינו" – כבר – בארץ? לכן כתב
רש"י שפירוש "ופרינו" כאן הוא "וניפוש", בעתיד.
אבל בפשטות אי אפשר לומר כן – דהרי מצינו
בתורה פעמים הכי רבות⁴ תיבות בלשון עבר והוא
שבראשן מהפכתן לעתיד, ואם כן פשוט גם בנדון דידן
שפירוש "ופרינו" (בוא"ו) הוא שנפרה בעתיד, ואין כאן
קושיא, ואין צורך לרש"י לפרשו (כמו שאינו מפרש
בשאר המקומות).
גם צריך להבין: רש"י מפרש תיבת "ופרינו" – ולא
תיבת "בארץ" [כי "בארעא" המועתק ברש"י – אינו
מוסיף ביאור בתיבת "בארץ"], ואם כן למה מעתיק גם
תיבת "בארץ"?
ב. הביאור בזה:
"ופרינו הוא מלשון פרי" ופירוש הכתוב הוא
"ונעשה פירות". ומכיון שהמדובר הוא ב"לנו" – בבני
אדם, שהם יעשו פירות, הכוונה בזה שיפרו בבנים
ובנות⁵, על דרך מה שכתוב⁶ "פרו ורבו גו'".

לאידך גיסא מובן שנדון דידן אינו דומה להתם:
בפסוק "פרו ורבו גו'" פירש רש"י: "אם לא אמר
אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו
שאחד מוליד הרבה"⁷, כלומר שגם על ולד אחד

(1) פרשתנו כו, כב.

(2) בכמה דפוסים – "תרגומו כו'" (בלא כ"ף). ולהעיר שבדפוס ראשון אין תיבת "כתרגומו" (וראה לקמן הערה 17 ובדפוס שני חסר כל ד"ה זה).

(3) רא"ם, גו"א וש"ח. וראה רע"ב עה"פ.

(4) בקאפיטל זה עצמו ראה בפסוקים: ג, ד (ג"פ), כד (ב"פ).

(5) כי זהו בהמשך ל"הרחיב ה' לנו", חיי מנוחה והרחבה – ולכן טבעי שיהי "פרו ורבו".

(6) בראשית א, כב. ובפרש"י שם. וראה רא"ם, גו"א ולבוש האורה שם.

(7) שהכוונה בזה (לא ש"פרו" פירושו שאחד מוליד אחד בפעם א' (אבל במשך הזמן מוליד הרבה), ו"רבו" מוסיף שאחד מוליד כמה פעמים אחת (כבש"ח שם), שהרי אין דיוק זה במשמעות תיבת "רבו" (ודוחק לומר שההוספה נרמזת רק ביותר תיבת "ורבו"), כ"א ש"פרו" פירושו ש"אחד מוליד אחד ולא יותר" במשך כל ימי חייו ו"רבו" מוסיף שאחד מוליד (במשך הזמן) הרבה, שעי"ז מתרבה.

(8) כי בפשטות פ"י הכתוב – שכיון שהיו כבר הרחיב לנו (אלא שעבר זה הוא עבר הקרוב – "עתה", ולכן "ופרינו בארץ" (משא"כ לפי הרס"ג עה"פ "הרחיב – ירחיב", אפ"ל שהם ב' ענינים נפרדים – אבל גם לפי זה "ירחיב" "ופרינו" צ"ל בהתאם זל"ז).

(9) משפטים כג, כט"ל.

(10) ואף שענין זה כתוב להלן – אין הכוונה בפנים שהיינו למדים פ"י זה משם, כ"א לראי' ולדוגמא שבלה"ק ג"ז נכלל בפ"י "פרו" ו"ופרינו", אלא שאינו מוכרח. ולכן ניתוספה תיבת "ורבו", ובפרשתנו – מובן הוא כיון שבא בהמשך ל"הרחיב".

(11) ואין לומר שהכוונה בזה לדורות הבאים, כמו "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (לך יב, ז), "את כל הארץ גו' לך אתנה ולזרעך עד עולם, ושמתי את זרעך כעפר הארץ גו'" (שם יג, ט"ז) ועוד כו"כ – כי מקדים "כי עתה הרחיב ה' לנו".

(12) בראשית ב, יא. ומטעם זה אין רש"י מפרש כלום עה"פ (תזריע יג, ה ועוד) "לא פשה גו'", כי כבר פ"י בבראשית, שהכוונה – שהרבו מתרבה.

(13) חבקוק א, כח.

(14) וראה פ"י הרד"ק עה"פ: ונפרה ונרבה במקנה.

(15) פרשתנו כו, יג"ד. וראה פרש"י שם: זבל פרדותיו* של יצחק כו'. (* ולהעיר (בהרמז שבפרש"י) – שפרדה אינה מולידה (ב"ר פמ"א,

ו. וראה שם, ה. פל"ח, ו) ובמילא לא היו לו פירות מהן, כנ"ל בפנים.

(16) ועפ"ז אין הכרח לומר שכוונת הכתוב ב"ופרינו בארץ גו'" היא רק לעתיד, כי ענין זה ה"י גם בעבר. ומ"ש "עתה הרחיב ה' לנו ופרינו וגו'", ה"ז קאי על החלק של העתיד. ואדרבה: מוכרח לומר

פירוש רש"י להודיענו גירסת התרגום - כאן הרי זה
נפקא מינה בפירוש פשוטו של מקרא: "ויפשינא"
פירושו שהוא יפיש אותנו, וקאי על "ה" המובא לפני
זה בכתוב, "וניפוש" פירושו שאנו (מעצמנו) ניפוש²³,
וקאי על יצחק וביתו.

ד. מ"ינה של תורה" שבפירוש רש"י זה: רש"י
מעתיק לשון התרגום "וניפוש בארעא" - היינו שבפסוק
ישנם ב' ענינים: א) "כי עתה הרחיב ה' לנו" - הוא
ענין הבא מלמעלה. ב) "וניפוש בארעא" - הוא ענין
עבודת האדם. ומרמז רש"י שהתכלית של "הרחיב ה'
לנו" היא - "וניפוש בארעא", שהאדם יעבוד, תכלית
כוונת בריאת העולם והאדם²⁴ על ידי הקב"ה ("הרחיב
ה'") היא שהאדם ייגע ויעבוד בזה, וכמו שכתוב²⁵
"אדם לעמל יולד". ואופן העבודה הוא: "וניפוש
בארעא", שהאדם יעבוד עם העולם ועניניו עד שמגיע
לדרגא שהאדם כביכול מוסיף ("וניפוש") על הבריאה
כפי שהיא נבראה על ידי הקב"ה - היינו שמגלה
אלקות (ע"י תורה ומצוות) גם במקום כזה שמצד
הבריאה אין אלקות בגילוי שם²⁶, וכמאמר רז"ל²⁷
"נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" [ויתרה מזה
אמרו חז"ל²⁸ "מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם
בורא עולמות".

אמנם יש מקום לטעון: איך אפשר הדבר? מכיון
שהקב"ה ברא את העולם, והוא בראו בהגבלות אלו, איך
יכול בן אדם או מלאך - נברא - להוסיף בזה?

הנה גם זה מרמז תחלה בכתוב: "כי עתה הרחיב
ה' לנו", היינו שגם הכח על זה שיוכל האדם ("לנו")
להרחיב ולהוסיף בהבריאה, בא מהקב"ה, שהרחיב ונתן
לבני ישראל כח שלמעלה ממדידות והגבלות, ולכן
ביכולתם (ובמילא - תפקידם) לבטל הגבלות העולם
ולהרחיבו

(23) ומוכרח כן, כי אם גם זה קאי על "ה" הול"ל "כי עתה הרחיב
ה' לנו והפרה אותנו בארץ" (אם הכוונה לעבר - ראה לעיל הערה
16) או "כי עתה הרחיב ה' לנו ויפרה אותנו בארץ" (אם הכוונה
לעתיד).

(24) וכמ"ש (בראשית ב, טו) "ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה".
וראה תיב"ע שם.

(25) איוב ה, ז. וראה סנה' צט, ב. ד"ה אדם לעמל תרפ"ט.

(26) ראה ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה (ספה"מ קונטרסים
ח"ב ע' 914 ואילך).

(27) שבת י, א. קיט, ב. טור אר"ח סי' רסח. שו"ע אדה"ז שם ס"א.
וראה אור"ת להה"מ בראשית ד"ה כל האומר ויכולו (ג, ג. בהוצאת
קה"ת תשל"ג). וראה לקו"ש ח"ו ס"ע 22 ואילך. ח"ז ע' 240 ואילך.
ח"ג ע' 42. ח"ד ע' 162 ואילך. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים
וביאורים (קה"ת, תשל"ט) ע' תנח.

(28) ב"ר פצ"ח, ג. וראה אור"ת ויחי שם, א. ולהעיר מאור"ת
שמות ע' יט.

1 אמנם על פי זה למה מביאו רש"י בשם התרגום - הוה
2 ליה לפרש כן מעצמו מצד הכרח הנ"ל בפשט הכתוב¹⁷?
3 והטעם על זה: ברוב המקומות שכתוב בתורה
4 הלשון "פרו" וכיוצא בזה, מפרש התרגום "פושו"
5 וכיוצא בזה, היינו שלדעת התרגום, גם כשאיירי
6 בהולדת ולדות (- עשיית פירות), יש בזה גם התוכן
7 של "פשיין" (כי על ידי זה מתרבה גם המוליד עצמו).
8 שמזה מובן - לדעת התרגום - שכשהפירוש של
9 "ופרינו" הוא רק ריבוי בעצמו, כבנדרן דידן, אין פירוש
10 זה יוצא מן הכלל לגבי שאר המקומות, כי בכל מקום
11 כלול תוכן זה בפירוש התיבה.

12 ולכן מציין רש"י להתרגום, ללמדנו, שאין פירוש
13 זה ("וניפוש") בסוג "ולא מצאתי לו חבר" כי בכל
14 המקומות יש בו תוכן זה.

15 ג. אולם לכאורה, כללות פירוש זה אינו מוכרח:
16 יש לפרש ש"ופרינו" הכוונה לולדות (פירות), ואף על
17 פי כן מתאים זה ל"הרחיב ה' לנו", על פי מה שכתב
18 רש"י כבר בפרשת וירא¹⁸: "בני בנים הרי הן כבנים",
19 ואם כן אפשר לומר שקאי על בני יעקב¹⁹, שהיו שנים
20 עשר (ודינה²⁰)?

21 לכן מעתיק רש"י בתחלת פירושו ("ופרינו) בארץ"
22 (ובמילא כותב גם בפירושו - "וניפוש) בארעא") -
23 ובני יעקב הרי לא נולדו בארץ (גרר - וגם לא בארץ
24 ישראל בכלל²¹), כי אם בחוץ לארץ, ובמילא לא קאי
25 "ופרינו בארץ" עליהם.

26 עוד יש לדייק בפירוש רש"י זה: למה מעתיק לשון
27 התרגום - הוה ליה לכתוב "כתרגומו" ותו לא -
28 כמנהגו במקומות רבים, והלומד יראה בתרגום פסוק
29 זה?

30 והביאור: בתרגום כאן שתי גרסאות: א) ויפשינא.
31 ב) וניפוש. ומעתיק רש"י לשון התרגום ללמדנו
32 שגירסא הנכונה היא "וניפוש"²² - ואף שאין ענין

שקאי גם על העבר, כי בעתיד לא מצינו זה במפורש בהיותו "בארץ"
(גרר), קודם עלותו לבאר שבע.

(17) וי"ל שגם לפי מ"ש בדפוס הראשון (שאינן תיבת "כתרגומו"
- ראה הערה 2), מובן שכוונת רש"י להעתיק לשון התרגום, דאל"כ
הול"ל "וניפוש בארץ".

(18) כ, יב.

(19) ובדוגמת מ"ש (יהושע כד, ג) "וארבה את זרעו ואתן לו את
יצחק".

(20) וראה ג"כ פרש"י וישב לו, לה.

(21) בנוגע לבנימין, ראש פרש"י וישלח (לה, יח): "נולד בארץ
כנען". אבל ראה פרש"י ויחי (מח, ז) "ולא הולכת" כו' להכניס
לארץ". וראה רמב"ן שם. וראה רא"ם, גוא"א, וש"ח שם.

(22) כמו שפ"י בש"ח.

14 הלא אנכי ה' - איך אפשר שכן אדם ירחיב את הפה?
15 על זה בא התירוך (בתחלת) הכתוב: "אנכי ה'
16 אלקיך המעלך מארץ מצרים": "ארץ מצרים" ארץ
17 במצרים גבולים וכו'³⁴, והקב"ה "העלה" את בני
18 ישראל ממצרים וגבולים אלו - (ואדרבא ופרינו בארץ)
19 - שמדייק ואינו כותב "המוציאך" (כברוב המקומות),
20 כי אם "המעלך", היינו שהעלה אותם הקב"ה למעלה
21 מהגבלות, ולכן יכול וצריך להיות "הרחב פיך"
22 (והעולם) - לבטל את ההגבלות.³⁵

23 זהו רצונו של הקב"ה בבריאת העולם שבני ישראל
24 יוסיפו עליה על ידי עבודתם, והוא הנותן להם כח על
25 זה, כנ"ל.

26 [וזהו גם הביאור (בפנימיות הענינים) בטענת
27 טורונסרופוס הרשע³⁶ "אם אלקיכם אוהב עניים מפני
28 מה אינו מפרנסם וכו' (ונתינת הצדקה) מחייבתן
29 לגיהנם", ותשובת רבי עקיבא על זה: "ואנן קרוין בנים
30 וכו'"] - היינו שהוא טען, דמכיון שהקב"ה ברא את
31 העניים באופן דעניות, איך יתכן שמישהו יוסיף בזה
32 (על ידי נתינת הצדקה)³⁷, ועל זה ענה לו רבי עקיבא
33 שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, (שעל ידי זה מוכן:
34 א) שצריך לתת צדקה - כפשוט הש"ס, ב) איך יכולים
35 לשנות סדר הבריאה, כי) הם "חלק אלוהה ממעל ממש
36 כו' כמו שהבן כו'³⁸, ויש לבני ישראל כח שלמעלה
37 מהגבלות, ובמילא (לא רק שאין זה היפך רצונו, כי
38 אם) זהו רצונו, ואדרבה: הוא הנותן הכח על זה].

39 ומפורש בכתוב זה שהקב"ה מבטיח ונותן עוד
40 יותר: לא רק שנותן כח לפני העבודה, כי אם שמסייע
41 הוא גם אחר כך, שהעבודה תעשה פרי ותגיע לתכליתה,
42 שתפעול הוספה בעולם - כדמסיים: "ואמלאהו" - על
43 ידי שהאדם יעשה חלקו "הרחב פיך", מובטח הוא כי
44 "ואמלאהו", שהקב"ה ימלא "פיו".

45 וגם ענין זה מרומז בהכתוב דפרשתנו: "ופרינו
46 בארץ" אינו לשון של תפלה או בקשה וכיוצא בזה
47 (שפסוק אם יהיה כן בפועל³⁹), כי אם היא לשון ודאי -
48 כי כנ"ל מובטחים, שאם ממלאים רצונו של הקב"ה

המשך בעמוד 80

(34) ראה תו"א מט, סע"ד. נז, סע"ג ועוד. וראה שעהיה"א (פ"א)
שהשם של הדבר מורה על תוכנו.

(35) וגם בתורה צ"ל "לאפשא לה" (זח"ג יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.
אגה"ק סכ"ו (קמה), א.).

(36) ב"ב י, א.

(37) ולהעיר שצדקה היא כללות כל המצות (תניא פל"ז (מח, ב).

וראה אגה"ק סי' יז. וראה ב"ב ט, סע"א).

(38) תניא רפ"ב.

(39) ראה לעיל ע' 41.

1 ברוחניות ובמילא גם בגשמיות - כי על ידי זה
2 מוסיפים ברכה ונתנה הארץ יכולה גו', וארץ הקודש
3 היא כצבי²⁹ שהמקום הגשמי מתפשט כו'
4 עד ש"וניפוש בארעא"³⁰.

5 ה. והנה ענין זה מרומז גם במה שכתוב³¹ "אנכי
6 ה"א המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו" - דגם
7 כאן ב' ענינים: א) "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ
8 מצרים" - הוא ענין הבא מלמעלה. ב) "הרחב פיך
9 (ואמלאהו)" - האדם צריך לעשות - להרחיב את הפה³²
10 יותר מכפי שהוא מצד הבריאה (וכנ"ל שהאדם צריך
11 להוסיף ולהרחיב את הבריאה).

12 וגם בזה צריך להבין: מכיון שהקב"ה ברא את הפה
13 באופן מסוים, וכמו שכתוב³³ "מי שם פה לאדם וגו'

(29) כתובות קיב, א.

(30) וראה פ' הרלב"ג עה"פ: "ופרינו מהצרים המצרים לנו". וראה
לקמן בפנים.

(31) תהלים פא, יא.

(32) ולהעיר שענין זה כתוב במזמור פ"א אל"ף שבתהלים, המורה
על הרחבת הפה, כי פ"א מרמז לפה (שבת קד, א. אותיות דר"ע אות
פ"א) ופ"א אל"ף מרמז על הרחבה והוספה בהפה.

וע"פ המנהג שקיבל אדה"ז מרבו בשם רבו מורנו הבעש"ט אמר
הקאפ' תהלים המתאים למספר* שנתינו** (קובץ מכתבים לתהלים
ע' 214) י"ל, שלכן שייך מזמור זה למי שנכנס לשנת שמונים ואחת
שלו, כי שמונים שנה מורה על שלימות הטבע וכו' כמ"ש (תהלים צ,
א) "ואם בגבורות שמונים שנה גו'", וכשנכנסים להשנה שלאח"כ, ה"ז
ענין של הרחבה והוספה על (הגבלות) הטבע** ולכן אומרים אז
מזמור פ"א אל"ף, כנ"ל (ובו הציווי (ונתינת כח) "הרחב פיך גו'").

(* לדוגמא, כשנמלאו לו יג שנה מתחיל מזמור יד.

(** ורא' לחדודי עכ"פ לזה: שני מנינים במספר (ברכות ט,
סע"ב: הני קג (להעיר מסנה' קג, ב: קג פנים ל"ת להאריז"ל ר"פ
וישלח). קד הוויין) מזמורי תהלים: קג (בכל הספרים). וראה מנחת שי
לתהלים בהקדמתו, קמז (ירושלמי שבת פט"ז ה"א. מס' סופרים פט"ז
ה"א. מדרש תהלים מזמור כב) וע"פ מרז"ל (ברכות ט, ב) "אשרי
האיש (קאפ' א) ולמה רגשו גוים (קאפ' ב) חדא פרשה היא" - ולפי
מנין זה - מזמור "לשלמה משפטין גו'" הוא מזמור ע"א, וסיומו "כלו
תפלות דוד בן ישי", היינו שאמרו דוד כשנסתלק, דוד נסתלק בן ע'
שנה (ב"ר פצ"ו, ד. רות רבה פ"ג, ב. וראה ג"כ במדב"ר פ"ד, יב.
זח"א קסח, א. וראה ספה"מ להצ"צ קח, ב ואילך).

[ע' לקמן ע' 77 - הוספה לאחר זמן].

וכאן להעיר: הקסו כו"כ ממפרשי הש"ס (ברכות שם) ומדרש
(תהלים שם) מסתיר ב' המנינים ותירצו כו'.

ויש להוסיף קושיא על קושיאם - דדוקא ראשוני המפרשים לא
עמדו ע"ז כלל (ורק ששקו"ט איהו מזמורים כחדא חשיב)!

ולפענ"ד - קושיא מעיקרא ליתא, כי עד"ז מצינו בנוגע לה' ספרי
התורה שדרז"ל שנחלקים גם (שהרי בודאי לא פליג מ"ד זה על
חלוקת התורה לה' ספרים) לשבע (שבת קטז, א) וגם בנוגע לכד ספרי
תנ"ך, שספר אחד מהם הוא - תרי עשר. ולהעיר מג"ן סדרים
דאורייתא (זח"א קד, ב. ובכ"מ) ובפרטן הם נד. ס' המה מלכות -
מסכתות (שהש"ר עה"פ ו, ח"ט. במדב"ר פ"ח, כא) ובפרטן סג
(ולפיה"מ להרמב"ם בהקדמה - סא). ועוד.

(*** ולכן אמרז"ל (אבות פ"ה מכ"ב - לגירסת אדה"ז בסידורו)
"בן שמונים לגבורה", כי אמיתית ענין הגבורה הוא ע"ד "גבורות
גשמים".

(33) שמות ד, יא.

יום ראשון כ"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 306, עיין ע"ח שער... עד עמ' קנד, כנודע.

1 עין עין חיים שער הנקודות שער ח פקק ו, שאין התקרת פנים
2 בפנים כי אם על ידי מצות מעשיות דוקא. – שם ב"עץ חיים",
3 הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א ו"מלכות" שב"אצילות" ("ז"א"
4 נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות" נקראת "נוקבא", נקבה ומקבל,
5 וכשנעשה היחוד בין שניהם
6 – זה נקרא "יחוד קודשא
7 בריך הוא ושכינתו", שכן
8 "ז"א" הוא "קדוש"
9 ו"מובדל", למעלה מהעולם
10 (הקדוש ברוך הוא),
11 ו"מלכות" נקראת "שכינה"
12 ששוכנת בעולם – הרי
13 היחוד של ז"א ומלכות פועל
14 שתומשך התגלות אלקות
15 בעולם, הרי בשעה שהם
16 נאצלו ונתגלו ממקורם
17 (ספירות חכמה ובינה), הנה
18 כיוון שאדם הראשון עדיין
19 לא נברא ולא היה עדיין ענין
20 קיום המצוות, הרי אם ז"א
21 ומלכות היו ביחוד של פנים
22 בפנים, שהיתה נמשכת
23 המשכה פנימית מז"א

24 במלכות – היו הקליפות יכולות לקבל אז יניקה יותר מאשר נקבע
25 להן (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור"
26 בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצונית של ז"א ומלכות, כדי שלא
27 תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם הראשון והוא קיים
28 מצוות – דבר הפועל "ביסוח וקיצוץ הקוצים" (מפסיק את יניקה
29 החיצונית). היה יכול להיות אז שז"א ומלכות יהיו שוב ביחוד של
30 "פנים בפנים". בלשון אחרת, היינו, שכדי שתהיה התגלות אלקות
31 בעולם (ושהקליפות לא תוכלנה לקבל יניקה ממנה) הרי זה דוקא
32 כשמקיימים מצוות מעשיות. ומעם הדבר, – אומר ב"עץ חיים",
33 שם, כי על ידי מעשים טובים גורם – האדם, וזוג העליון וכו'.
34 – ונעשה ההחזרה של "פנים בפנים" בז"א ומלכות. ולהבין, אמאי
35 "מעשיות" דוקא? – מדוע על ידי מצוות מעשיות דוקא גורמים
36 את החיזוק העליון והחזרה של "פנים בפנים", ולא על ידי מצוות
37 אחרות? ויכן ממה שכתוב ב – "עץ חיים" שער מ"ן ומ"ד, כי
38 צריך תחלה להעלות "מין נוקבין דנוקבא דעיר אנפין", – לפני
39 החיזוק העליון – מן ההכרח שתהיה לפני זה העלאת מין נוקבא
40 דז"א, ו"מין נוקבין דנוקבא" הן בחינת עשיה, כמו שכתוב שם
41 פקק א. – כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מין"
42 מעניני העולם, שהענינים של "עולם" (ששרשם מ"מלכות" נוקבא
43 דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה – שזאת, על ידי מצוות מעשיות

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פכ"פ
כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. ומעם הדבר כי
ע"י מע"ט גורם זיווג העליון וכו'. ולהבין אמאי
מעשיות דוקא יובן ממ"ש בשער מ"ן ומ"ד כי צריך
תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי'
עשיה כמ"ש פ"א. והנה המע"ט נק' כסוח וקיצוץ
הקוצים הנאחזים באחוריים שהן בחי' עשיה כמ"ש
בשער מ"ז פ"ה והיינו ע"י העלאת הטוב הגנוז בהם
המלוכש במצות מעשיות למקורו לקדושת האצי'
שכבר הובררה. ומ"ש שם שאדה"ר תיקן ג"כ ע"י
תפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי
מעשה כי הן מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן
מנוגה. והנה הכירורים דעשי' עולין ליצי' ע"י שם ב"ן
ומיצי' לבריאה ולאצי' כמ"ש בשער מ"ן דרוש י"א
ס' ז'. ובוה יובן דהרהור לא עבד מידי כי בלי

44 הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול להיות החיזוק
45 העליון ושתומשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו הזקן,
46 כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם לא תוכלנה
47 הקליפות לינוק תוספת יניקה מקדושה: והנה, המעשים טובים –
48 של המצוות המעשיות,
49 נקראים – ב"עץ חיים",
50 "כסוח וקיצוץ הקוצים", –
51 שבכרם, הנאחזים ב –
52 בבחינת אחוריים, שהן
53 בחינת עשיה, כמו שכתוב
54 ב – "עץ חיים" שער מו
55 פקק ה, – הרי שעל ידי
56 המעשים הטובים, נעשה
57 "ביסוח וקיצוץ" של ענינים
58 אלה שיש בכוחם לתת
59 יניקה לחיצונים – על דרך
60 משל מזמירת הקוצים
61 שבכרם שלא יפריעו
62 לצמחים שבכרם, והיינו על
63 ידי העלאת הטוב הגנוז
64 בהם – בענינים של עשיה,
65 המלכש במצות מעשיות –
66 למקורו, – של הטוב, שהוא
67 לקדשת האצילות שכתב הכררה. – יכול דבר זה להביא לבירור
68 הדברים הגשמיים הדורשים בירור ותיקון, להוציא את הטוב
69 ולהעלותו לקדושה. ומה שכתוב שם – ב"עץ חיים", שאדם
70 הראשון תקן גם בן על ידי תפלה, – הרי, שלא רק על ידי מצוות
71 מעשיות יכולים לפעול זאת, כי אם גם על ידי תפלה: – היינו על
72 ידי אותיות הדבור, – לא על ידי הכוונה הרוחנית שבתפלה, כי
73 אם על ידי אותיות הדיבור, דעקימת שפתיו הוי – היא, מעשה,
74 – הרי שגם בזה ישנו ענין של עשיה, כי הן – אותיות הדיבור הן
75 מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן – וחיות, מנוגה. – כפי
76 שמוסבר בחלק ראשון של ספר ה"תניא", בפרק ל"ז, שאין בכוח
77 הנפש האלקית לבטא מלות התורה או התפלה (שיש לבטא
78 בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיים) – רק על ידי הנפש החיונית
79 המלוכשת באברי הגוף ממש. על כל פנים, יש כאן הרי גם "העלאת
80 מין" של "נוקבא דעשי'", כפי שהדבר במצוות מעשיות. והנה,
81 הכירורים דעשיה – שמבררים על ידי מצוות מעשיות, עולין
82 ליצי' על ידי שם ב"ן, ומיצי' לבריאה ולאצילות, כמו
83 שכתוב ב – "עץ חיים" שער מ"ן דרוש י"א סימן ז'. וכו' יובן –
84 הנאמר בוזה (חלק ג' קה, א), כנוכח בסימן הקודם ב"קונטרס
85 אחרון", דהרהור – מחשבה בלבד, מבלי לבטא בדיבור, לא עבד
86 מידי, – אינו פועל שום דבר, כי בלי העלאת "מין נוקבין"

1 מִהַ מַּלְכִים³ שֶׁב־נִגְהַ, – "העלאת מ"ן" זו היא דוקא מענינים של
 2 עשיה, כנזכר לעיל, אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ טַפִּין מִלְמַעְלָה לְזוּג
 3 זו"ג, – כדי שיהיה יחוד וזיווג זו"ג, "ז"א ו"מלכות", הוא על ידי
 4 ההמשכה שנמשך אור עליון שלמעלה משניהם, על דרך כמו שהוא
 5 ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא"
 6 (נקבה) למטה הרי כתוב:
 7 "זכר ונקבה ברא אותם
 8 ויברך אותם אלקים ויאמר
 9 להם פרו ורבו", שצריכה
 10 להיות ברכה והמשכה מכוח
 11 עליון בשביל היחוד
 12 והתולדות הבאים מהיחוד –
 13 ואי אפשר להמשיך את
 14 ה"טיפין" – ההמשכה
 15 מלמעלה – אם אין "העלאת
 16 מ"ן" של הברורים מ"נוגה",
 17 כִּי – "ז"א, רוּצָה לִינֵק מֵאִמּוֹ – מ"בינה", וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה,
 18 – "ז"א" רוצה לקבל מ"בינה", – שממנה היא באה – ולא להשפיע
 19 ב"מלכות". רק על ידי "העלאת מ"ן" מ"נוגה" דוקא, ממשיכים
 20 מלמעלה אור עליון, דבר שפועל ש"ז"א" יהיה במצב של המשכה
 21 וירידה כדי להתייחד ולהזדווג עם "מלכות", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ– עַץ
 22 חיים שֶׁעַר מִן הָרֹשׁ בִּי וְעַן זֶה פְּרִשְׁת פְּקוּדֵי דָהָר רַמֵּד עֲמוּד
 23 בִּי: דָּאִית סְדוּרָא כו' לְאַסְתַּכְלָא כו', – שקיים סדר (של תפלה

קונטרס אחרון

העלאת מ"ן מהמלכים שבנוגה א"א להמשיך טיפ' מלמעלה לזווג זו"ג כי רוצה לינק מאמו ולא להשפיע למטה כמ"ש בשער מ"ן דרוש ב' ועיין זהר פ' פקודי דרמ"ד ע"ב דאית סדורא כו' לאסתכלא כו' והן כוונות התפלה ויחודים עליונים ליודעים ומשיגים לאסתכלא כו' כי נר"ן שלהם עצמן הן מ"ן במס"ג על התורה ובנפילת אפים כנודע:

ודיבור וקיים גם סדר של תפלה על ידי כוונה (והסתכלות, עד
 למעלה מעלה ב"אין סוף", וְהֵן – מפרש רבנו הזקן, כְּוִנוֹת
 הַתַּפִּלָּה וְיַחְוּדִים עֲלִיוֹנִים לְיֹדְעִים וּמְשִׁיגִים לְאַסְתַּכְלָא כו',
 – למסתכלים, עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול
 בעולם על ידי כוונות בלבד
 – בלי דיבור, כִּי נִפְשֵׁי דְרוּחַ
 נִשְׁמָה שְׁלֵהֶם עֲצָמָן הֵן –
 העלאת "מ"ן נוקבין",
 כְּמִסְרִית נִפְשָׁם עַל
 הַתּוֹרָה, וּבְנִפְּלֵת אִפִּים,
 – של תחנון, בו אומרים
 "אליך ה' נפשי אשא",
 שהוא ענין של מסירות
 נפש, כְּנֹדֵעַ: – הרי כיוון
 שהנפש, רוח ונשמה
 שלהם, הן כשלעצמן, על
 ידי מסירות נפשם, "העלאת מ"ן" – יש בכוחם "לפעול" גם כשחסר
 ענין הדיבור (והעלאת המ"ן הנעשה על ידי דיבור), אך, דבר זה
 אמור ביחודי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא – שעל
 ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות מעשיות או
 על ידי דיבור – דוקא על ידי כך ממשיכים היחוד "פנים בפנים"
 של ז"א ומלכות, היחוד של קודשא בריך הוא ושכינתו, וזה
 ממשיך התגלות אלקות בעולם.

יום שני כ"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנר, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, יאות כו'.

ידי תורה שלא בכונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל ידי מצוות
 שלא בכונה נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי כוונה
 לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה וכוונה כלל, כפי
 שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה",
 שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק המקובל הרב ר' לוי יצחק
 נשמתו עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים הם בעלי חומר וצורה, הרי זה
 מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים, יש בה גם "חומר" וגם "צורה",
 כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי
 כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה" הבאה מאהבה ויראה.
 על כל פנים, הרי מתורה שלא בכונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה". היינו,
 שהתורה "עולה" בעולם ה"יצירה", ומעליה זו של התורה נבראים שם מלאכים.
 על כך נשאלת השאלה: בתפלה אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי
 כוונה – היא נדחית למטה, כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכונה
 – משתוות תורה ותפלה במדרגה בה הן עולות (שאם הכוונה היא כו שיש
 לה שייכות לעולם ה"בריאה" – העליה גם של תורה וגם של תפלה היא
 בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כו שיש לה שייכות ל"יצירה" – העליה
 היא ב"יצירה"). ואילו כשהן שלא בכונה, קיים הבדל בין תורה לתפלה,

47 בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן, מקום
 48 ומדרגת העולם שבו עולות הנשמות על ידי תורתן ועבודתן, והסביר, שזה
 49 תלוי באיזו כוונה (של אהבת ה' ויראת ה') נעשו תורתן ועבודתן: אם הן היו
 50 באהבה ויראה (שכליות) שנצטוו משכל והתבוננות בגדלות ה' – הן עולות
 51 בעולם ה"בריאה" שהוא עולם ההשגה; ואם האהבה והיראה הן טבעיות
 52 (שהן בטבע בבני ישראל) – הן עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות.
 53 כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות בספירות, שהן בחינת
 54 האלקות של העולמות, אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך כוונה
 55 לשמה – מצד אהבה ויראה – הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה – בעולם
 56 ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו', אך, כשהתורה איננה לשמה, כשחסרה
 57 הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם פניה (שהפניה מתלבשת
 58 בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות), אלא שחסר ה"לשמה" של אהבת ה'
 59 ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך הרגילו אותו), אין הלימוד שלו עולה
 60 בספירות של העולמות, שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא
 61 למיקם קדם הוי"ו" (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה
 62 לאלקות). אלא הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך
 63 הביא רבנו הזקן מרבי חיים וויטאל, שאומר (ב"שער הנבואה" פרק ב'), שעל

3. התואר "מלכים" מוסבר באריכות בחסידות ובקבלה. ההסברה בקיצור היא, שכל הדברים שהם בקליפות נפלו לשם משבעת ה"מלכים" של "עולם התורה", ו"מלכים" אלה שנפלו ב"קליפת נוגה" מתבררים ומתעלים על ידי עבודת האדם.

1 וְכַךְ כּו'". - להוציא קול התורה והתפלה שעולה ובוקע את
2 הרקיע, הרי שאין קול התורה והתפלה נשאר למטה - אלא הוא
3 עולה למעלה. וְהֵנָּה, מְבִינָה הַתַּפְלָה נִבְרָאוּ מְלָאכִים בְּעוֹלָם
4 הַבְּרִיאָה כְּמוֹ מְבִינָה הַתּוֹרָה, - משתוות הרי תורה ותפלה בענין
5 העבודה והכוונה, ששתיהן
6 עולות באותה מדריגה -
7 בעולם ה"בריאה", וְכֵלָּא
8 פְּנִיָּה נְדָחִית - התפלה,
9 לְמַטָּה לְגַמְרִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
10 בְּזוֹהַר פְּרָשֶׁת פֶּקֶדֶי דָּף
11 רמ"ה עמוד ב': "גו' רָקִיעַ
12 תִּתְאַהֵב כּו' - כשהתפלה
13 אינה "יאה" (בלשון הזוהר),
14 כלומר, שהיא בלא כוונה,
15 היא נדחית ב"רקיע תתאה"
16 (תחתון) מהרקיעין תתאין
17 ש"מדברין גו עלמא". וכפי שאומר שם להלן בזהר: דְּאֶקְרִין צְלוֹתִין
18 פְּסִילָאן כּו'". - הנקראות תפלות פסולות, וְעַיִן שֶׁם פְּרָשֶׁת וְיִקְהַל
19 דָּף ר"א עמוד ב': - שם אומר הזוהר, "אִי הִיא מְלָה בְּרָקָא יְאוֹת
20 כּו'". - אם המלה (של תפלה) היא כדבעי (כלומר, התפלה היא
21 בכוונה - הממונה "נשיק לה" (מנשק אותה) ומעלה אותה למעלה).
22 מכך מובן, שרק כשהיא "כדקא יאות" (כדבעי - בכוונה) היא עולה
23 למעלה, אך כשהתפלה היא שלא בכוונה - אין היא עולה למעלה.
24 נשאלת הרי השאלה, כיוון שעם כוונה משתוות התורה והתפלה,
25 מדוע, איפוא, כשחסרה הכוונה, נבראים מהתורה מלאכים בעולם
26 ה"יצירה" (שכן באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית
27 למטה, ברקיע תתאה?

1 שבתורה היא עולה בעולם ה"יצירה" ונבראים מלאכים בעולם ה"יצירה",
2 ובתפלה שלא בכוונה היא נדחית למטה? בנושא זה דן רבנו חזקוני ב"קונטרס
3 אחרון" שנלמד להלן:
4 לְהִבִּין מַה שֶׁכְּתוּב בְּשַׁעַר הַיְחודִים פָּרָק ב', - "שער היחודים"
5 של רבי חיים וויטאל (כפי
6 שנדפס ב"שמונה שערים"
7 המצויים בידנו) הוא חלק
8 מ"שער רוח הקודש". וכפי
9 שהעיר הרבי (באחת
10 משיחותיו הקדושות) כתוב
11 בהקדמת "שער היחודים"
12 שהוא מתחלק לכמה
13 "שערים" ("שער הנבואה",
14 "שער רוח הקודש" ו"שער
15 תיקון עוונות"). והרבי העיר
16 על דיוקו של רבנו חזקוני,
17 שבפרק מ' ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד (שהוא מביא מ"שער
18 היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין שני - שהוא ב"שער
19 היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה, מדוע בפרק מ' וכשהוא
20 מדבר על הענין ש"תורה שלא לשמה" נבראים מלאכים בעולם
21 ה"יצירה" - הוא מביא זאת מ"שער הנבואה" פרק ב'. דַּעַל יְדִי
22 תּוֹרָה שְׁלֹא בְּכוֹנֶנָה נִבְרָאִים מְלָאכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשֶׁם
23 הַבִּיָּא מְהוֹרֵר פְּרָשֶׁת שְׁלַח: - שמשם מסתבר, "דְּלִית קָלָא
24 דְּאֶתְאַבִּיד כּו' - אין קול הנאבד מהעולם, אלא באיזה מקום שהוא
25 נשאר הקול, וכפי שהוא מביא שם מהזוהר, שאפילו הקול של
26 הכאה במקל יש לו השפעה, עד להשפעה על קול אחר שנשאר
27 באיזה שהוא מקום בעולם, בְּרִי קָלָא דְּאֶוֹרִיתָא וְצְלוֹתָא דְּסִלִּיק

יום שלישי ל' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, אך ההפרש... עד עמ' 308, פקודי).

70 בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה גלויה בלב, ו
71 שאהבה זו תביא אותו ללמוד את התורה שהוא לומד, אֲךְ אֵינִי
72 לֹמֵד שְׁלֹא לְשִׁמְיָה מִמֶּשׁ -
73 שהלימוד יהיה מצד פניה
74 לְהַתְנַגֵּל - שיקראו לו "רב"
75 וכדומה, כּו', דְּהָא לָא
76 סִלִּיק לְעִילָא מִן שְׁמִשָּׁא, -
77 סוג לימוד כזה אינו עולה
78 למעלה מהשמש, כְּמוֹ
79 שֶׁכְּתוּב ב' - וְזוֹהַר פְּרָשֶׁת
80 וַיְחִי דָּף רכ"ג עמוד ב', -
81 שמה שהפסוק אומר²: "מה
82 יתרון לאדם בכל עמלו
83 שיעמול תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן
84 שמשא", למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו

55 אֲךְ הַתְּפִלָּה בֵּין תּוֹרָה - שלא בכוונה, לְהַתְּפִלָּה שְׁלֹא בְּכוֹנֶנָה מוֹכֵן
56 מְאֵלִיו, בִּי לְמוֹד הַתּוֹרָה - כשאומרים שהוא שלא בכוונה, היינו
57 ש-הוא מְבִין וְיֹדֵעַ מַה
58 שְׁלֹמֹה, דְּבִלְאוּ הָבִי לָא
59 מִיְקָרִי לְמוֹד כָּלֵל, - בלי זה
60 אין זה נקרא לימוד כלל, רַק
61 - לימוד שלא בכוונה הוא,
62 שְׁלֹמֹה סָתַם, בְּלֹא פְּנִיָּה
63 לְשִׁמְיָה - הבא מֵאַהֲבַת ה'
64 שֶׁבִּלְבֹּו בְּכַחֲנִית גְּלוּי, -
65 שכך צריך להיות לימוד
66 התורה לשמה - שמצד
67 האהבה הגלויה שבלבו
68 להקדוש ברוך הוא - הוא לומד תורה, אך אצלו אין הדבר כך, רַק
69 מֵאַהֲבָה הַמְּסַתֶּרֶת הַמְּבִעִית, - אהבה זו בלבד שוררת אצלו

1 "עמלא דאורייתא" (עמל תורה), אם זה "בגין יקרא דילי" (בשביל
2 יוקרו וכבודו העצמי), הוא גם כן "תחת השמש", שכן, אין זה עולה
3 למעלה, וְהִינֵנו מְשֻׁם שְׁמִיחָתוֹ וְכִנּוּתוֹ – שהוא עושה זאת לשם
4 פניה של כבוד וכדומה, הֵן מְתַלְּבִישׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר – בדברי
5 התורה שביטא בדיבורו,
6 וְאֵינִן מְנִיחוֹת אוֹתָן
7 לְסִלְקָא לְעִילָא. – לעלות
8 למעלה – הפניה שבאה
9 מצד ה'קליפה' עוצרת את
10 אותיות הדיבור של תורה
11 מלעלות למעלה, וְהֵי נָמִי
12 – וכן גם כאן בְּתַפְּלָה שְׁלֵא
13 בְּכֻנָּה, – דפיה"מ – אבל
14 זה לא משווה אותה צלותא
15 פסילאה – כיון דיש אצלו כוונתו הכללית – לשמים. וזהו דממשך
16 ומבאר³ – שְׁמִיחָתוֹ מְחַשְׁבוֹת וְרוֹת – שלא מפיה"מ – דמ"ז זו
17 מתלבשת בהדיבור וממשיכו למקומה כו' למטה כו'³ – כלומר, בלי
18 הכוונה של פירוש המילות, שאינה עושה את התפלה – פסולה, כיוון
19 שיש לו הכוונה הכללית, שהוא מתפלל לשם שמים, אלא שמחשב
20 מחשבות זרות, כלומר, מחשבות שלא מפירוש המילות – הרי
21 מחשבה זרה זו מתלבשת בדיבור ומורידה אותו למטה – מחשבות
22 זרות אלו אינן מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, (אֵלָא
23 מִפְּנֵי שְׁכִינָתוֹ לְשָׁמַיִם, – הוא הרי מתפלל להקדוש ברוך הוא,
24 אלא שמתערבבות מחשבות זרות בתפלתו, לְכַךְ – לכן, יֵשׁ לָהּ
25 תִּקּוּן בְּקַל לְחֹזֵר וְלֹעֲלוֹת, – מהמקום שאליו נדחתה, בְּשִׁמְתַּתְפַּלֵּל

קונטרס אחרון

שמחשבתו וכוונתו הן מתלבשות באותיות הדבור
ואינן מניחות אותן לסלקא לעילא וה"נ בתפלה שלא
בכוונה שמחשב מ"ז (אלא מפני שכוונתו לשמים
לכך יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל
בכוונה אפי' תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה
כמ"ש במק"מ פ' פקודי)

26 בְּכֻנָּה אֵפְלוּ תַפְּלָה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתַּפְּלוֹת כָּל הַשָּׁנָה, – ביום
27 אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני – חלק שני, וכו',
28 הרי כשמתאספות יחד, מכל התפלות שבמשך שנה שלימה, תפלה
29 אחת בכוונה – עולות אז⁴ כל התפלות של כל השנה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב
30 בְּמִקְדָּשׁ מִלֶּךְ פְּרָשֶׁת
31 פְּקוּדֵי. – על כל פנים, הרי,
32 שתורה שלא בכוונה, היא
33 למעלה בפרט אחד, מאשר
34 תפלה שלא בכוונה,
35 שמתורה שלא בכוונה
36 נבראים מלאכים בעולם
37 ה"צירה", ואילו תפלה שלא
38 בכוונה נדחית למטה. מצד
39 שני, כאשר ה"שלא בכוונה"
40 של תורה מבוסס על ענין שאינו מאפשר לה לעלות למעלה (שוהי
41 פניה) – היא אז למטה מתפלה שלא בכוונה, שכן, בתפלה – כשהוא
42 מתפלל, לאחר מכן, תפלה בכוונה, כולל גם תפלה אחת מלוקטת
43 מתפלות שנה שלימה – עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה
44 הרי גם כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה
45 שלמד מתוך פניה – אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה
46 תשובה – התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה. אלא,
47 כיוון שכל יהודי הרי סוף כל סוף יעשה תשובה, שהרי "לא ידח ממנו
48 נדח" – לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה" (כולל
49 "שלא לשמה" של פניה), שכן, סוף כל סוף הרי יהיה "בא לשמה",
50 כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

יום רביעי א' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, האצי'.

51 וְכֵן שְׁכָתוֹב ב' – זוהר פְּרָשֶׁת פְּקוּדֵי: – דף רמ"ה עמוד ב/ הנזכר
52 לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "גו רְקִיעַ תְּתַאֵה", – לרקיע
53 התחתון, הרי על כל פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", וְכ' – זוהר
54 פְּרָשֶׁת וַיִּקְחָל – דף ר"א
55 עמוד ב' הנזכר לעיל,
56 מְשַׁמֵּעַ דְּדוּקָא אִי אִיהִי
57 מְלֵא בְּדָקָא יְאוֹת סִלְקִין
58 עֲמָה עַד אוֹרֵא דְּרָקִיעַ
59 דְּלִעִילָא כו' – שדוקא אם
60 זו מלה כדבעי (אם התפלה
61 היא בכוונה), היא עולה
62 איתה עד לאויר הרקיע
63 העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא
64 יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת
65 פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על כל פנים

ברקיע תתאה (התחתון)? לא קָשָׁה מִיָּדִי, – לא קשה כלל, דְּרָקִיעַ
תְּתַאֵה – התחתון, מֵאִינוֹן רְקִיעִין דְּמִדְּבָרֵי גו עֲלֵמָא שְׁכָתוֹרֶשֶׁת
פְּקוּדֵי – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, הֵן דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָּה,
וְדְּפָרֶשֶׁת וַיִּקְחָל – הרקיע
אודותו מדובר בפרשת
ויקהל שבזוהר, הֵן דְּ"וֹעִיר
אֲנִפִּין" דְּעֵשִׂיָּה, כְּמוֹ
שְׁכָתוֹב בְּעֵין חַיִּים שְׁעַר
הַשְּׁמַיִם פֶּרֶק ג' נָפִי "וֹעִיר
אֲנִפִּין" דְּעֵשִׂיָּה, עֵין שָׁם. –
אפשר ללמוד, שבשאלה
היתה הסברה, שה"רקיע
תתאה" שבזוהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדריגה של "רקיע
דלעילא" אשר בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא
"לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הם שתי

3. הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מל' זוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא אחרא זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו כל ה"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) ה'ל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

1 "אודמן הממונה", הממונה נמצא במזמון, או "קיימין הלבושין",
2 עומדים שם הלבושים, הוספת כ"ק רבינו: וואס אודמן או קיימין איז
3 בהיכל הב' – מדגיש זייער שייכות צו היכל הב' – [אודמן וקיימין
4 הוא בהיכל הב' – מדגיש – שייכותם להיכל הב'], אף ש'הן –
5 מעשה המצוות ובמילא
6 הלבושים לנשמה הנעשים
7 ממעשה המצוות, הן בגן
8 ע'ן התחתון דעשיה, כמו
9 שכתוב שם – בזה, וזה, וזה
10 רי. – כיצד, איפוא, אומרים
11 שבהיכל הב' שבועלם
12 ה"בריאה" ישנו הממונה או
13 הלבושים שממעשה
14 המצוות? אלא, כאמור
15 לעיל, מהות העליה אינה
16 דומה, ובמילא מובן, שמבלי
17 הבט על כך שהמקום
18 והמדרגה למצוות
19 המעשיות הוא בגן עדן
20 התחתון של עולם ה"עשיה"
21 – אין בכך סתירה למה

22 שאומרים שהנשמה עולה בהיכל הב' של עולם ה"בריאה" ואשר
23 משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות – שכן, "מהות"
24 העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד עולם ה"בריאה"
25 על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות – אין זו העליה הנעשית
26 ממעשה המצוות עצמן בגן עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן,
27 למרות שהמדרגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן עדן התחתון של
28 עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם
29 ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה
30 זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן. וזהו,
31 תפלה פסולה – תפלה עם מחשבות זרות, עדיפה –
32 מתורה שלא לשמה ממש, – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד
33 וכדומה, שיהיה – תורה שלא לשמה ממש, היא תחת השמש –
34 כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנוכר לעיל מהזוהר שתורה
35 היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין
36 יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת
37 השמש", ונתפלה – גם תפלה פסולה, היא ג' ריקע כו'. – היא
38 ברקיע תחתון, כנוכר לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא
39 למעלה מתורה שלא לשמה ממש, אבל תורה סתם שאינה שלא
40 לשמה רק מאהבה מסתרת טבעית – להקדוש ברוך הוא, שיש
41 בכל יהודי בטבע, שכן, גם כשהוא לומד תורה סתם, מפני שכן
42 הרגילו אותו ללמוד תורה – הרי, אבל, בפנימיות יש בזה האהבה
43 המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש ברוך הוא, לא נרעא
44 – אינה גרועה, מהכל פיהן של תינוקות של בית רבן, – ילדי
45 ה"חדר" שלומדים תורה, דסליק לעילא, – שעולה למעלה, מפני

1 מדרגות נפרדות, בזהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה"
2 ובפרשת ויקהל הוא "א"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא
3 יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של
4 "יצירה" ו"בריאה" – כנוכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע"
5 את הדיוק, שבאם אין זה
6 "כדקא יאות", כדבעי, אין
7 היא עולה אף לא "ב"א"
8 דעשיה" – כי אם ב"מלכות
9 דעשיה", יכולים להסביר
10 בזה, שבתפלה שלא בכונה,
11 כשהתפלה נדחית ל"ריקע
12 תתאה", אין זה ענין של
13 עליה של תפלה לפעול
14 הפעולה שעל התפלה
15 לפעול, שכן, כדי לפעול
16 מילוי הבקשות שבתפלה –
17 צריך הרי להימשך מלמעלה
18 מהעולם – בעולם, לפעול
19 רפואתו של חולה או ברכת
20 השנה וכדומה, הרי בשעה
21 שהתפלה נדחית עד "מלכות

22 דעשיה" – הרי זה המקום והמדרגה שמהם מקבלים כל עניני
23 העולם חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה למלא ענין החסר
24 בעולם, ואילו בשעה שהעליה היא ב"א"א דעשיה" (וזאת על ידי
25 תפלה בכונה) שמשם יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את
26 הבקשה בענינים החסרים בעולם. והא דמשמע – ומה שנראה
27 לבראיה בפרשת פקודי – בזהר, דגם תפלה פסולה – תפלה
28 שלא בכונה, שמחשבות זרות מתערבבות בה, עולה עד היכל
29 הראשון שממנו נדחית למטה, והוא ב"ציר אנפין" דבריאה –
30 ה"היכל הראשון" הוא ב"א דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה
31 עולה לכתחילה עד ז"א דבריאה? – לא קשה מיד; – לא קשה
32 כלל, שהרי אפילו כל העונות ממש קלות וחמורות עולות לשם
33 אפילו עד היכל ה', כמו שכתוב – בזהר שם, דף רנב עמוד
34 א, אלא ודאי שאין מהות העליות שוות, ואין צורך ודמיון
35 ביניהם – בין העליות, אלא בשיתוף השם בלבד, – שכולן
36 נקראות בשם "עליה", ודי למבין. – כלומר, העליה של הענינים
37 הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדרגה עליונה יותר
38 בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עונות –
39 הדבר הפוך, היא פועלת שם – במדרגה העליונה יותר שבקדושה
40 – פגם. על דרך זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל
41 הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכונה. וזהו יובן גם בן
42 מה שכתוב שם – בזהר דף רמו, שבהיכל הב' [אולי צריך
43 להיות: אודמן הממונה⁵. ואולי צריך להיות: קיימין הלבושים]
44 ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצוות, –
45 מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן מעתיק כאן מהזוהר: או

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'." 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה' על הלבושין".
7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם – דהלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

- 1 שהוא הכל שאין בו חטא, וסליק לעילא – הכל הפה של כשלימוד התורה הוא סתם – לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד
2 תינוקות של בית רבן עולה
3 למעלה, אף אם הוא שלא
4 לשמה ממש, – כי אם, 1 לעילא מפני שהוא הכל שאין בו חטא וסליק לעילא
5 מיראת הרצועה שביד 2 אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד
6 הסופר, – ה"מלמד", הרי, 3 הסופר וע"ש דרנ"ה ע"כ שהמלאכים הם מעלים ההכל
7 שלימודם, במקרה זה, הוא 4 של תינוקת שב"ר עד האצי:
8 רק מפני פחד הרצועה –
9 ואף על פי כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם

יום חמישי ב' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דו"א כו'.

- 19 ידוע מה שכתוב בקבלה, ענין "שבירת הכלים דתהו", שמה שאומר במדרש
20 שהקדוש ברוך הוא "הי' בונה עולמות ומחריבן וכו'" – מפרשים בקבלה,
21 שהכוונה היא לעולמות רוחניים, ספירות עליונות, שבהם היה בתחילה אופן
22 אחד, ובאותו אופן היה "שבירת הכלים". והיה זה ב"עולם התהו", ולאחר מכן
23 היה בנין עולם התיקון.
24 ומסבירים, שה"שבירה" היתה
25 מפני שהיו "אורות מרובים" 5
26 ו"כלים מועטים": 6
27 ספירות מורכבות מ"אור" ו"כלי".
28 הרי בספירות של תהו היה אור מרובה (אור גדול), והכלים היו מועטים (כלים
29 קטנים), לפי ערך האור, ולא היו יכולים להכיל את האור בתוכם, שהאור יהיה
30 בהם בהתלבשות של אור בכלי, הרי כיוון שהכלי לא היה יכול לקלוט את
31 האור – נסתלק האור מן הכלי, ונתהווה "שבירה" בכלי.
32 מפאת השבירה, נפלו ניצוצות דקדושה – ב"קליפה", והם נמצאים בעולמות
33 בריאה יצירה עשיה בכלל ובדברים הגשמיים בפרט, ועבודתם של בני
34 ישראל היא לברר את הניצוצות מהקליפות ולהעלותם לקדושה, לשורשם
35 הנעלה בעולם התהו. שמה ממשכים אור עליון ביותר מהשורש ומקור של
36 תהו, ולמעלה מזה עד "אין סוף".
37 בשמות הקדושים ישנם שמות הקשורים בענין בירורי ניצוצות הקדושה, והם
38 השמות "מ"ה", "ב"ן" ו"ס"ג". השם "ב"ן" הוא מקור ניצוצות הקדושה שנפלה
39 שם "מ"ה" הוא הכוח המברר אותם ושם "ס"ג" הוא השורש הראשון תהו.
40 הרי בשעה שמבררים בירורים משם "ב"ן" על ידי שם "מ"ה" המברר אותם –
41 נמשך משם "ס"ג" אור נעלה ביותר של תהו המתלבש בכלים רחבים של תיקון.
42 בירור הניצוצות הוא על פי רוב על ידי מצוות מעשיות, שעושים בדברים
- גשמיים שחיותם היא מקליפת "נוגה", ובהם ישנם הניצוצות דתהו. ועל ידי
שמקיימים מצוה עם הדברים הגשמיים – מבררים את הניצוצות.
אך, ישנו גם "בירור הניצוצין" הנעשה על ידי תורה, וגם "בירור הניצוצין"
הנעשה על ידי תפלה.
בסימן זה של "קונטרס אחרון"
יסביר רבנו הזקן את הנאמר
ב"פרי עץ חיים", שבזמננו אלה,
עיקר בירור הניצוצות הוא על
ידי תפלה, שכן, בתפלה שעל
יהודי לפעול המשכת אור מ"אין סוף" שיהיה ביכולתו לשנות נבראים מהמצב
בו הם נמצאים, שהחולה יתרפא על ידי בקשת "רפאינו", ושירדו גשמים
ויצמיחו צמחים – על ידי בקשת "ברכת השנים", הרי דוקא אור שהוא "אין
סוף" יש בכוחו לפעול שינוי בעולם.
וכדי להמשיך אור זה של "אין סוף" – נדרשת "אתערותא דלתתא" (התעוררות
מלמטה) ו"העלאת מ"ן" של "בכל מאדך", שהיא באדם ענין של "מאד" ובלי
גבול, הרי זה "העלאת מ"ן" להמשיך האור הכלי גבול של "אין סוף".
רבנו הזקן יסביר, איך נעשה דבר זה על ידי בירור הניצוצות של תפלה.
להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים, דבזמן הזה – בדורות
האחרונים, עקר הבירור – הוא, על ידי התפלה דוקא, – בירור
הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת הכלים"
שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם
מה"קליפה" ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם
על ידי קיום מצוות מעשיות שעושים בדברים גשמיים שחיותם היא
מקליפת "נוגה", וגם על ידי לימוד התורה שנתלבשה בדברים

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משנית לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמנ"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" – היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסדי"ז – (אבל לא מזכיר תפלה – שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פב"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" – שעפ"ז מובן שכשהסתלקות גדלה יותר (– בזמנ"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועיי"ג כ"ק אגה"ק ספ"ה וספ"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה – ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים – ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדוד"ד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') – דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה) – ואולי הבי' דשם – כשצ"ל החזרת פב"פ כו' משא"כ כאן (בזמנ"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון – העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' – כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב".

התלבושות בלבד, - שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר נמשך
בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, רק האור - של "אין סוף" ממש,
- פועל בעולם הזה, לשנות הנבראים מכמות שהם, שיתרפא
החולה, - על ידי בקשת "רפאינו" שבתפלה, וירד הגשם משמים
לארץ וילידה ויצמיחה.⁴⁵
- על ידי ההמשכה של
"ברכת השנים", הרי שהאור
פועל שינוי בנבראים
הגשמיים. מה שאין בן
בתורה ומצות, שאין שני
בקלף התפילין - שעליהם
נכתבו פרשיות התפילין, על
ידי הנחתן - של התפילין,
בראש וברוע.⁴⁶ - על ידי
הנחת התפילין על הראש,
לא מתהווה שינוי בקלף
התפילין מצד המשכת
המוחין ושיעבוד המוח
הנמשך על ידי התפילין
שבראש, ועל ידי הנחת
התפילין על היד לא
מתהווה שינוי בקלף
התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד
הלב. ונס במצות ששיתן הוא נמר מצותן - שלא כפי שהדבר
בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על
הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשיתן היא השלמתה של
המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה (בהתאם
לדיעות שעשית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה)⁴⁷ - כאן יש כבר
שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית - אך, הרי השני - שמתהווה
בדבר, הוא על ידי אדם, ולא בידי שמים כבתפלה, - שהתפלה
פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', ש-התפלה היא המשכת
החיות מאין-סוף ברוך-הוא, שהוא לבדו כל יכול; - ובכוחו
לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב
של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, והלכה, -
ולכן, בדי להמשיך אור-אין-סוף ברוך-הוא למטה, - בעולם
הזה אי אפשר בלי העלאת "מין נוקבין" מלמטה דוקא. -
שהאדם שלמטה מעלה "מין" ועושה "אתערותא דלתתא"
(התעוררות מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף"
למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי
גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי-גבול שלמעלה ובמה
מתבטא ה"העלאת מין". מה שאין בן לתלמוד תורה
שבאצילות, - לפני שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה,
שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", המיוחדת -
התורה מיוחדת בלאו הכי - בין כך, במאציל ברוך-הוא. -

גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי
תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על הנפש
הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת
השם יתברך - אומר ב"פרי עץ חיים", שבזמן הזה, עיקר בירור
ניצוצות התהו, הוא על ידי
ענין התפלה דוקא, אף
שתלמוד תורה למעלה
מהתפלה. - שהרי "ותלמוד
תורה כנגד כולך", למעלה
גם מ"עיון תפלה", מדוע,
איפוא, עיקר הבירור הוא
על ידי תפלה דוקא? - הענין
הוא, שעל ידי תורה
ומצות מוסיפין אור
באצילות בו, - הרי ישנה
ההמשכה שב"סוד שורש",
כמה שקבע הקדוש ברוך
הוא שיומשך גילוי "אור אין
סוף" ואלקות בעולמות,
וישנה ההמשכה ש"בסוד
תוספת", מה שעל ידי
עבודה ממשיכים הוספה
בוה, וד"תוספת" - "מרובה על העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה
נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד
תוספות", הוספה באור של עולם ה"אצילות". פרוש - ממשיכים
אור-אין-סוף ברוך-הוא בכלים - וספירות האצילות; על ידי
תלמוד תורה - ממשיכים "אור אין סוף" בפנימיות, דהיינו
המשכות המוחין; - שכשם שלמוד התורה הוא הרי במוחין
והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת מוחין
בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), ובקיום המצות -
ממשיכים "אור אין סוף" בחיצונית הכלים, שהם בחינות: נצח
הודי-סוד, שב"ספירות" ו"עיר אנפין" שבאצילות; - ו"א",
ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי
שב"נה"י (חיצונית ה"א") שהן "לבר מגופא"⁴⁸ (מוחין לגוף "פרצוף"
ז"א) - נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה
בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי החיצונית שבאדם (הרי עיקר
ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" - על ידי תורה ומצוות - הוא
ב"אצילות"), רק שמתלכשים בבריא-היצירה-עשית, בתורה
ומצות הגשמיים שבעולם הזה. - מהמשכת המוחין הנמשך
ב"אצילות" - נעשה התלבושות בתורה שבעולם הזה, ומההמשכה
שבחיצונית הכלים של "ז"א דאצילות" - נעשה התלבושות במצוות
שבעולם הזה - הרי זה פועל רק בגשמיות של התורה והמצוות -
אך לא בגשמיות העולם. אבל התפלה היא המשכת אור-אין-
סוף ברוך-הוא לבריא-היצירה-עשית דוקא, לא בדרך

4. פאה פרק א' מ"א. 5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 6. ע"פ לשון הכתוב - ישע"י נה, י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקדים ראש לזרוע - בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענינו - היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאין בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצות שעשיתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". 8. שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

1 ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על
2 המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה – לא נדרשת
3 "העלאת מ"ן" מלמטה. הוספת כ"ק רבינו: "ואיך זה מ"ן (ושכיבות)
4 לאא"ס – ע"ז מבאר – וכיצד זה יכול להיות "מ"ן נוקבין" (ושיהיה
5 לה שייכות) ל"אור אין סוף"
6 – על כך מסביר רבנו הזקן
7 להלן: והעלאת "מ"ן
8 נוקבין" במחו' ולבו' של
9 אדם, היא בחינת – אהבה
10 "רשפי אש" בלי גבול, –
11 כמו "אין סוף", ו– אהבה
12 בלי גבול זו נקראת
13 "מאדך", – האהבה שהיא
14 "בכל מאדך", בלי גבול של

15 האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי
16 גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא
17 הרי מוגבל, ואפילו הבלי-גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת
18 מספיק הדבר – כפי לעורר בחינת אינסוף, – ובלי גבול. בלי
19 גבול שלמעלה – בלי גבול אמיתי, שהרי על ה"העלאת מ"ן" להיות
20 מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של
21 בלי-גבול באדם – הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול
22 שלמעלה" – אין סוף, וחינו על ידי גבורות ד"שם "סג", שכן
23 הן הרפ"ח – 288 ניצוצין בו. – האהבה וה"רצוא" של "בכל
24 מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה
25 מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו,

קונטרס אחרון

והעלאת מ"ן במוחו ולבו של אדם היא בחי' רשפי
אש בלי גבול ונק' מאדך כדי לעורר בחי' א"ס והיינו
ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח ניצוצין בו' ולכן נק'
התפלה חיי שעה היא מלכות היורדת בבי"ע ותורה
חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ח פקודין הן מתחלקין בי'
כלים דע"ס דז"א בו'.

הבאים מכלים דתהו, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך
גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי
הגבלה. ולכן נקראת התפלה "חיי שעה", היא – "שעה" היא
מלכות היורדת בבריאה-יצירה-עשיה, – הפירוש הפשוט של
"חיי שעה" הוא, שתפלה
היא בקשה על עניני העולם
הנתונים תחת גדר הזמן:
בקשה לרפואה, שלום
וזמנות, כפי שרש"י מפרש.
כאן מפרש רבנו הזקן כפי
שהדבר הוא בשורש,
בספירות העליונות,
שספירת ה"מלכות" היא
הרי מקור הזמן, שכן,
ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", "מלך" בהוה, "מלך"
בעבר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות
עולמות בריאה-יצירה-עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין
הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה-יצירה-
עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה-יצירה-עשיה
– לכן נקראת תפלה "חיי שעה", ותורה – נקראת "חיי עולם"¹⁰,
– שבספירות, "עולם" הוא "זעיר אנפין"¹⁰, כי רמ"ח פקודין –
248 מצוות העשה של תורה, הן מתחלקין בי' כלים דעשר
ספירות ד"זעיר אנפין" בו'. – וז"א היא הרי ספירות
שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה כתוב שז"א היא
סוף עולמות האין-סוף, למעלה לגמרי מבריאה-יצירה-עשיה.

יום שישי ג' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, דוקא.

משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות הן בכלים של עשר
ספירות דז"א, ובזהר אומר שרמ"ח מצוות עשה הן בה' חסדים
ושס"ה לא-תעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר בזהר הוא
אומר, שהמצוות הן במדרגה שהיא "לבנונית" (הלובן של "כתר

51 והנה, במקום אחר¹¹ כתב¹² שרמ"ח – 248 מצוות עשה הן בה'
52 חסדים – של ז"א דאצילות, שכל מצוות-עשה, היא הרי כלי לחסד
53 ולהמשכת אלקות, ושם¹³ – 365 מצוות לא תעשה בה' גבורות
54 ובו', – של ז"א דאצילות, שגבורות הן הרי ענין של צמצום והגבלה
55 – באות מהן מצוות הלא-

56 תעשה שהן הגבלה לעצירת
57 השפעת הקדושה שלא תגיע
58 ל"חיצונים", ובמקום אחר⁸ הן בה' חסדים ושם¹⁴ ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן
59 כתב¹³ שכן – תרי"ג (613)⁹ תרי"ג נמשכין מחד ארחא בו' שהוא לבנונית
60 המצוות, הן תרי"ג ארחין¹⁰ וכו'. אך הענין שכל המצוות לתקן רמ"ח אברי ז"א
61 נמשכין מחד ארחא בו', – 11 – ע"י המשכת אור א"ס ב"ה במוחין הכלולין בה"ח
62 613 דרכים (המשכות),

63 הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), שחוא לבנונית וכו'. –
64 לובן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזהר
65 (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" – אין שמאל וגבורה ב"עתיק"
66 (בפנימיות ה"כתר"), כי אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש בכך

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע

248 אברי זעיר אנפין,
על ידי המשכת אור-
אין-סוף בירידה-הוא
במחין, הכלולין בה'
חסדים וה' גבורות, –
על דרך משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון
שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של ז"א – לכן
אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים
רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין,

9. שבת י, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשיכין מוחין וכו' ב"ס דז"א". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". 12. ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קטש, א".

1 "מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנוצרות
2 על ידי השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה
3 שהוא אומר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה)
4 אחד, מזה "לבנונית" וכו', שכן זה כפי ששורש ההמשכה הוא
5 בעונג וחפץ העליון של
6 "כתר". וְלֹא־הָיָה - ולכן, בְּקִשׁ
7 מִשָּׁה רַבִּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם
8 מֵאֵד לְקִנּוּס הַמִּצְוֹת
9 מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ,
10 - כפי שהגמרא¹⁴ אומרת, שמה שמשנה רבנו רצה כל
11 כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי לקיים המצוות
12 התלויות בארץ, ש - המצוות המעשיות הן
13 תכלית ההשתלשלות, לְהַמְשִׁיךְ אֶרֶץ-אֵין-סוֹף
14 בְּרוּךְ-הוּא לְכָרֵד הַכֹּלִים
15 דְּ"עֵיר אֲנִשִּׁין" דְּבִרְיָאָה
16 יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, שֶׁבָּהֶן הֵן
17 הַרְפָּח - 288, נִיצוּצִין, - משבירת הכלים דתהו - לברר
18 אותם עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבְּבִרְיָאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ
19 דְּרִיקָא. הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלמות קיום
20 המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל כך משה רבנו
21 להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על כל
22 פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הבירור הוא על ידי תפלה,
23 למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הבירור של תפלה
24 הוא העלאת ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל
25 ידי כך - למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן הזה עיקר
26 הבירור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב)
27 שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך",
28 נעשה הבירור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני
29 ברכות קריאת שמע ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד - אך בזמן
30 הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הבירור על ידי תפלה.

1 שהם בה' חסדים וה' גבורות - לכן הוא אומר לפעמים
2 שהמצוות הן בה' חסדים וה' גבורות. וּמִקּוֹר הַמּוֹחִין הוּא
3 לְבִנּוּיָת כּו', - של "כתר", הוּא הָעֵנֶג וְחִפְץ הָעֲלִיּוֹן
4 לְהַמְשִׁיךְ הָאֵוֶר לְמַטָּה לְרַמ"ח אֲבָרֵין דְּ"עֵיר אֲנִשִּׁין", -
5 ד"א" לגבי "כתר" נקראת
6 "מטה" לגבי "מעלה",
7 וּמִתְחַלֶּקֶת הַהֶמְשָׁכָה
8 לְתַרְי"ג - 613 הַמִּשְׁכּוֹת
9 פְּרִיטוֹת, לְפִי בְּחִינַת
10 עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת, בְּגוֹן
11 בְּצִדְקָה וְגִמְלוּת חֲסִידִים
12 נִמְשָׁךְ אֶרֶץ-אֵין-סוֹף
13 בְּרוּךְ-הוּא לְחִיצוֹנוֹת
14 הַכֹּלִי דְחֶסֶד דְּ"עֵיר
15 אֲנִשִּׁין", - "חסד דרועא"
16 ימינא", על ידי חסד למטה
17 נמשך ב"דרועא ימינא"
18 מחסד ד"אצילות", כלומר,
19 בשם שה"אתערותא
20 דלתתא" (ההתערורות
21 מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה"אתערותא
22 דלעילא" (ההתערורות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של
23 חסד (חסד ד"א), וּבְקִיּוֹם הַדִּינִין - על ידי קיום המצוות
24 בענינים של דינן, נמשך "אור אין סוף" בְּחִיצוֹנִית גְּבוּרָה, -
25 של ד"א, וּבְרַחֲמִים כּו'. - כשהאדם מרחם או מעורר רחמים
26 על נפשו - נמשך על ידי כך "אור אין סוף" במדת הרחמים
27 (תפארת) של ד"א. וְדִרְךְ וּמַעֲכָר הַהֶמְשָׁכָה - הנמשכת מ"אור
28 אין סוף" בחיצוניות הכלים ד"א, הוּא עַל יְדֵי פְּנִימִיּוֹת
29 הַכֹּלִים וּמוֹחֲתִיהֶן, שֶׁהֵן - בעבודתו של בן ישראל, דְּחִילוֹ
30 וְרַחֲמֵי - יראה ואהבה, שְׂכָלִים - הנוצרות על ידי שכל
31 והתבוננות, או טְבַעִים, - אהבה ויראה שבטבע כל אחד
32 מישראל - הראשונות הן מוחין והשניות הן מדות, ש -
33 בספירות שלמעלה הן בְּחִינּוֹת מוֹחִין דְּקַטְנוּת וְגִדְלוּת. -
34 "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיים,

יום שבת קודש ד' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

78 שְׂכָלִים, וְהַטַּעַם בְּנוֹכַח
79 לְעִיל. - בגלל ענין בירור
80 הניצוצות הנעשה על ידי
81 מצוות מעשיות, שזה דוקא
82 הוא תכלית ההשתלשלות.
83 וְעוֹד זֹאת, שֶׁבְּאִמַּת מֵאֵד
84 נִדְלָה וְנִבְחָה מַעֲלָת
85 הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְכֵן
86 לְמוֹדָם, - של ההלכות,

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה

שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפי' מעשה מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצוות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין

69 וְהֵנָּה, לְקִיּוֹם מִצְוַת שְׂאִי
70 אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי
71 אֲחֵרִים מִבְּטָלִין תַּלְמוּד
72 תוֹרָה¹⁵, וְאֶפְלוּ - הענינים
73 הנעלים ביותר בתורה,
74 מַעֲשֵׂה מִרְכָּבָה, וְכָל שֶׁנֶּן
75 - שמבטלים תפלה שהיא
76 בְּחִינַת מוֹחִין וְדְחִילוֹ
77 וְרַחֲמֵי - יראה ואהבה

1 על מעלת - וגדלות, המוחין שהן דחילו ורחימו - יראה
2 ואהבה שכליים. - העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה
3 העליונה בענין ה"ברורים") גם בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר
4 הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על ידי לימוד ההלכות של
5 המצוות המעשיות - גם
6 בכך ישנן עליונות וגדלות
7 לגבי המוחין והאהבה
8 ויראה שכליים, כי הנם
9 דבתיב¹⁶: "ולדבקה בו" -
10 בהקדוש ברוך הוא, וזאת
11 על ידי מדותיו, - שעל
12 ידי מדת החסד והאהבה
13 של האדם הוא נדבק במדת
14 החסד של הספירות
15 העליונות שהן דבר אחד
16 עם הקדוש ברוך הוא, מקל
17 מקום איננו דבק אפלו
18 במדותיו העליונות אלא
19 במציאותו, - ב"מציאות" המדות, ולא במהותו, - הוא נדבק
20 במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות
21 המדות, וכמו שכתוב¹⁷: "ואנכי עפר ואפר". - שלפי המוסבר
22 ב"אגרת הקודש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר
23 אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד
24 עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד)
25 שהיתה לאברהם אבינו להקדוש ברוך הוא, עד שהיה "מרכבה"
26 לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד
27 בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא
28 הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה
29 מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר, ועל ידי שריפתו,
30 נתנדפו שלשת היסודות אש, רוח, מים - בעשן, ונשאר יסוד
31 העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם
32 של העץ, אין, אבל, לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד
33 למראה וטוב למאכל", ובעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין
34 שום ערך למדת החסד והאהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו
35 היא בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על כל
36 פנים, הרי שאינו דבק אפילו לא במדות העליונות - כי אם
37 במציאותו בלבד ולא במהותו. וכל שכן - שאינו דבק
38 באור-אין-סוף ברוך-הוא, דלית מחשבה תפיסא ביה - שאין

קונטרס אחרון

שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י
מדותיו מ"מ איננו דבק אפי' במדות העליונות אלא
במציאותו ולא במהותו וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ
באור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ב' באורו
והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא
שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש
קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לכד עלולים הנאצלים
משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ה בהתלבשות
הפרצופים אבל לא ננבראים אפי' בנשמות דאצי'
כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

מחשבה ה"תופסת" בו, באורו והתפשטות החיות ממנו
יתברר, - אי אפשר להיות "תפיסא" באור זה, כי אם
במציאותו, שהוא - אורו יתברר, שמחיה את כלם, ולא
במהותו, - במהותו אי אפשר להיות "תפיסא", אפלו - לא ל-
נבראים ולמלאכים של
העולמות עליונים, כמו
שכתוב¹⁸: "קדוש קדוש
קדוש ה' צבאות כו'", -
ש"ה' צבאות" קדוש
ומובדל מהם, כך אומרים
הרי השרפים, שהם
מלאכים עליונים של עולם
ה"בריאה", והם אומרים
זאת על ה' צבאות,
שאפילו מהות האור קדוש
ומובדל מהם, לכד
"עלולים הנאצלים" -
המדריגות של עולם
ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדריגות הנעלות יותר הנקראות
"עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג ה"עילה" שלו, הם
משיגים כל אחד ב"עלתו" - כפי הסדר ש - נמנה ב"עין
חיים" - בהתלבשות ה"פרצופים", - כפי שמסביר ב"עץ חיים"
אין ה"פרצופים" של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים
זה בזה, שהמלוכש הוא "עלול" של המתלבש - מבין ומשיג
ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו המתלבש בו, אכל לא
בנבראים אפלו - לא, בנשמות דאצילות, - שלמרות שהן
הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר
ספירות, כפי שאומר ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט - הן כבר נקראות
"נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות
האלקות, כמו שכתוב²⁰ במשה רבנו עליו השלום: "וראית
את אחרי כו"²¹. - את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא
את המהות; הרי, שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה
(לא כפי שזה מצד מצוה - כי אם מצד הנשמה) יכול הוא לראות
רק את ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא
המהות, אך, מעשה המצוות - יסביר רבנו הזקן להלן - הוא ענין
של מהות אלקות, ובשעה שיהודי אוהו אתרוג בידו יחד עם שאר
המנינים ומקיים את המצוה - הרי הוא תופס במהות האלקות.
וכך הדבר בכל המצוות המעשיות.

16. ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. 17. וירא יח, כז. 18. ישע' ו, ג. 19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סי"ט".

יום ראשון	יום ששי	כח חשוון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קלה עד פרק קלט	שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: להבין מ"ש . . . 308 פקודי.		
	ענין ההשגחה פרטית הוא, דלא זו בלבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגחה פרטית, והיא היא חיות הנברא וקיומו, אלא עוד זאת דתנועה פרטית של נברא יש לה יחס כללי לכללות כונת הבריאה... דבצרוף ואחוד כל הפעלות הפרטיות... נשלמה כונה העליונה בסוד הבריאה בלה. ויתבונן האדם: ומה אם תנועת עשב באה בהשגחה פרטית ונוגעת להשלמת כונת הבריאה, מין המדבר בכלל וישראל עם קרובו בפרט על אחת כמה וכמה.		

יום שני	שבת	כט חשוון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד	שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש"י. תהלים: קמ-קנ. תניא: ומ"ש בפ' פקודי . . . האצי'.		
יום שלישי	עבודה הקדושה באמירת תהלים בצבור, אין די באר גדל הזכות של המשתתפים בזה, וגדל הנחת רוח של מעלה כמבאר בספרי קדש, ואפס קצהו בקנטרס "תקנת אמירת תהלים ברבים" (קבץ מכתבים, א), ואשריכם ישראל, ובגלל זאת תתברכו אתם נשיכם ונביכם ובנותיכם, ה' עליהם יחיו, בבריות נכונה ובפרנסה בהרחבה גדולה, ולרגליכם יושעו כל עדת ישראל שיחיו במחנכם הטהור בתוך כלל אחינו בני ישראל, בהדרוש להם בגשם וברוח.		

יום רביעי	יום ראשון	א כסלו, ראש חדש	ה'תש"ד
תהלים: מפרק א עד פרק ט	שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: א-ט. תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . 310 דז"א כו'.		
	בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואס ער האט געדאווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.		
	אצל ר' יקותיאל ליעפלער (חסידו של אדמו"ר הזקן), היו זמנים שהיה מתפלל שחרית מנחה וערבית בזה אחר זה, לא היה זמן להפסיק.		

יום חמישי	יום שני	ב כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק י עד פרק יז	שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש"י. תהלים: י-יז. תניא: והנה במ"א . . . 310 שבבי"ע דוקא.		

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] באר פעם במאמר, הא ד'ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" [=נתן פרוטה לעני ואחר כך התפלל], כי הרי התפלה צריכה להיות בחיות, ועל ידי שנותנים צדקה לעני קדם התפלה ומחיים אותו, נתוסף חיות הרבה בתפלה. ונענע בידו ממטה

למעלה לרמוז שהרבוץ בהפלאה. – וכמה פעמים קדם התפלה היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]
מחזר אחרי עני לתן לו לאכל.

יום שלישי	ג כסלו	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י. תהלים: יח"כב. תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'. מהפירש בין הנהגת הפעל שם טוב להנהגת המגיד, כי הפעל שם טוב היה עסוק בנסיעות שונות, והמגיד יושב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר היה מפרסם ענין החסידות גם במרחקים, על ידי נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבצעלי בתים בינונים נתקשרו לתורת החסידות והיו נוסעים למעזריטש.		

שבת קודש	יום רביעי	ד כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק כג עד פרק כח	שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד. למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר כך מעבירים אותם, בשהם לחים צדין, על השפתים.		

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אפיקומן לבני הבית	יום ראשון כ"ח חשוון ה'תש"ע
הלכות קרבן פסח פרק ב, הל' א': אין שוחטין את הפסח אלא למנוחיו, שנאמר: "תכסו על תשח" ואלו המתמנין, הן הנקראין 'בני חבורה'. בסדר ההגדה ('צפון') כתב אדמו"ר הזקן: "ואחר כך יקח האפיקומן ויחלקו לכל בני ביתו לכל אחד כזית". ולכאורה, יש לתמוה: לאורך ההגדה, כולל גם ב'מצה' שהיא מדאורייתא, אדמו"ר הזקן לא העיר מאומה על חובתו של בעל הבית לבני ביתו ומה ראה דווקא באפיקומן להורות שבעל הבית יחלק "לכל בני ביתו"? ויש לבאר: אדמו"ר הזקן בא להורות שבני הבית צריכים לאכול מחלק המצה שהושארה ב"יח"ץ לצורך האפיקומן. ולכן גם דייק בלשונו "יקח האפיקומן", היינו המצה שעליה כתב	ב"יח"ץ" "החלק הגדול יניח לאפיקומן". וזו גם הסיבה לכך שרק באפיקומן הורה הוראה זו על בעל הבית, כי רק כאן ראוי שכולם יאכלו מהמצה שלו. וכל כך למה? הדבר יובן לפי הלכה זו ברמב"ם: מצוה מן המובחר בקרבן פסח שיעשה בחבורה, "דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן" (פסחים זב, א), ואף מסוגיית הגמרא (שם פח, א) עולה שסדר קרבן פסח הוא שאדם שוחט עבור משפחתו (וראה גם רש"י בקידושין מב, א: "ויקחו להם איש וגו' – אחד לוקח לכל המשפחה"). וראוי שכן יהיה גם באפיקומן שהוא זכר לפסח, שראש המשפחה יתן לכל בני הבית..

(הל' ליל הסדר לאדה"ו עם הערות וצינונים, ח"ב עמ' רסו)

קטן ששחטו עליו את הפסח	יום שני כ"ט חשוון ה'תש"ע
הלכות קרבן פסח פרק ה, הלכה ז: קטן שהגדיל בין שני פסחים – חייב לעשות פסח שני; ואם שחטו עליו פראשון, פטור. ידועה קושיית האחרונים (כס"מ. טו"א לר"ה כא, א, א): הרי הקטן ששחטו עליו בפסח ראשון לא היה בר-חיוב, ואם כן איך יתכן ששחיטה זו תפטור אותו מפסח שני?	ומבאר הגר"ח מבריסק (חידושי רמב"ם): הקטן אינו בר-חיוב לענין זה, שאין חובה על האב להקריב פסח עבורו, אבל אם האב ממנה אותו על הפסח, הרי הוא כאחד מ'בני החבורה', ש"חל עליהן דין מינוי ובעלים של פסח מדין תורה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ לא

מאותו סוג וענין, ולכן פעולת הפסח הראשון 'נמשכת' עד זמן הקרבת פסח שני. זה ההסבר לכך שהמקריב את פסחו הראשון אינו חייב בפסח שני (אף שפסח שני הוא "רגל בפני עצמו", ולא תשלומין דראשון) – כי פעולת הראשון קיימת עדיין. ולכן, קטן שהגדיל בין פסח ראשון לשני, יחול עליו חיוב הקרבת הפסח בפסח שני כאשר יהיה 'גדול', ומכיון ששני הפסחים עניינם אחד, הזיקה והשייכות שלו לקרבן הפסח התחילה כבר בפסח ראשון וממילא אם "שחטו עליו בראשון", אין מקום לחייבו בשני, כי פעולת ההקרבה קיימת ועומדת.

(לקוטי שיחות חלק כ"ו, עמ' 69)

אמנם, לדעת אדמו"ר הזקן (א"ח ס' שמ"ג ס"ח) והמג"א (שם), קטן אינו יכול להתמנות על הפסח. ואם כן חוזרת השאלה: כיון שהקטן מופקע מחיוב קרבן הפסח, איך אפשר לומר "שחטו עליו בראשון – פטור"? והביאור הוא על פי דברי הרוגצ'ובי (הל' תרומות פ"ב ה"ב) שמצוה שנעשתה בשעה שפטורים ממנה – יוצאים בה גם בזמן שחייבים בה, ובלבד שפעולת המצוה קיימת עדיין. לדוגמה: גדול מקיים מצות ידיעת התורה בדברי תורה שלמד בקטנותו, כי ע"י לימוד זה, "יש לו ידיעה בגדלותו". וכך גם בקרבן פסח: פסח ראשון ופסח שני, הם קרבנות

נבנה המקדש בין פסח ראשון ושני יום שלישי ל' חשון ה'תש"ע

שארין צבור נדחה מפסח ראשון לפסח שני. ועל פי זה יש לומר שלדעת הבבלי והרמב"ם אם יבנה המקדש בין פסח ראשון לשני, יהיו הצבור חייבים לעשות פסח שני, כי הסיבה לכך שלא עשו פסח ראשון לא היתה מפני שנדחו מפסח ראשון (מהתורה), אלא בגלל שבפועל לא יכלו לעשותו. וכן נקט בשיטת הרמב"ם בשו"ת יוסף אומץ (ס"ו ר) ומסיים: ובפרט באונס, "אנוס על פי הדבור שאין לנו מקדש ולא מזבח ולא כהן להקריב קרבנות חובתינו, הא ודאי אין לך אונס גדול מזה, ואם כן איפה למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במועדו בשני".

(נ"פ לקוטי שיחות כרך י"ב ע' 218)

הלכות קרבן פסח, פרק ז הלכה א: הוּי טַמְאֵי מֵת בַּפֶּסַח רִאשׁוֹן - אִם הָיוּ מְעוֹט הַקֹּהֶל, הָרִי אֵלָיו נִדְחִין לַפֶּסַח שֵׁנִי בְּשֶׁאֵר הַטַּמְאִים; אֲבָל אִם הָיוּ רַב הַקֹּהֶל טַמְאֵי מֵת... אֵינָם נִדְחִין, אֲלֵא יִקְרִיבוּ בְּלֵם הַפֶּסַח בְּטַמְאָה. אמרו בירושלמי (פסחים פ"ט ה"א): "ניתן לישראל לבנות בית הבחירה, יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושה פסח שני. רבי יודא אומר ציבור עושה פסח שני".

ויש לעיין מה דעת הבבלי והרמב"ם בשאלה זו? והנה, מלשון הגמרא (פסחים סו, ב) "איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני", וכן מלשון הרמב"ם "יחידים נדחים ואין הצבור נדחה", עולה שהדיוק הוא ש"אין צבור נדחה" לפסח שני ולא שאינו עושה פסח שני. כלומר, שאין הכוונה שהתורה לא נתנה לצבור פסח שני, אלא זהו דין בפסח ראשון,

"תשלומין כל שבעה" יום רביעי א' כסלו ה'תש"ע

קרבנות חגגה פרק א, הלכה ז: וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חָג בְּיוֹם חָג הַשְּׁבִיעִת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תִּשְׁלוּמִין כָּל שֵׁשֶׁת הַיָּמִים שֶׁלֹּאֲחֵר חָג הַשְּׁבִיעִת. לשון הגמרא (חגיגה יז, א) הוא "תשלומין כל שבעה". ונשאלת השאלה: הרי היום הראשון של החג הוא עיקר זמן החיוב (רש"י שם ז, ב ד"ה ב"ד) ומדוע גם הוא נמנה בין ימי התשלומין? והביאור: בדרך כלל, 'תשלומין' משמעם השלמת החסרון, ומובן שפעולה המוגדרת כ'תשלומין' אינה נעשית לכתחילה אלא רק בדיעבד (כפסח שני שהוא תשלומין לראשון בדיעבד ולכתחילה יש להביא פסח ב"ד בניסן). לא כן 'תשלומין' של

(לקוטי שיחות חלק כז עמ' 76)

"קדש לי כל בכור" בדיבור יום חמישי ב' כסלו ה'תש"ע

בהתאם לציווי של הקב"ה. והנה, במשנה (ערכין כ"ט, א) מקשה ר' ישמעאל: נאמר בבכור (ויקרא כז, כח) "לא יקדיש" ונאמר גם (דברים טו, יט) "כל הבכור...תקדיש"! ומתרץ, שהאיסור להקדיש הוא למזבח, לקרבן אחר, ואילו לדיני ערכין, להעריכו ולתת את שווי לכהן, אפשר להקדישו. והגמרא (שם) מסיקה בדעתו שאין ציווי להקדיש בכור בפה, ואילו חכמים סוברים שהפסוק "הזכר תקדיש" הוא ציווי להקדיש בפה את בכור בהמה.

הלכות בכורות פרק א, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ כָּל פֶּטֶר רְחֵם הַזָּכָרִים, בֵּין בָּאָדָם בֵּין בְּבִהֶמָה טְהוֹרָה... שֶׁנֶּאֱמַר: "קָדֵשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, פֶּטֶר כָּל רְחֵם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל, בָּאָדָם וּבְבִהֶמָּה". בקדושת בכור בהמה מצינו כעין סתירה בפסוקים. בפסוק אחד נאמר: "ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם ועד בהמה לי יהיו" (במדבר ג, יא). כלומר, ה' הוא מקדשם של הבכורות. ומאידך: "קדש לי כל בכור" (שמות יג, ב). כלומר, האדם הוא המקדש את הבכורות

הרמב"ם פוסק כחכמים שיש מצוה להקדיש בכור בפה, אך גם אם לא הקדישו – קדוש, ואילו הרא"ש (הובא בטור) פוסק כר' ישמעאל.
וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה י"ח) שקטן שהקדיש בכור, צריך

לחזור ולהקדישו כשיגדל, ואם המצוה להקדיש היתה מצד הוספת קדושה לבכור, לא היינו מצריכים הקדשה חוזרת שהרי מדאורייתא ההקדשה הראשונה חלה, אלא מכאן שאין זו אלא חובת גברא.

יום שישי ג' כסלו ה'תש"ע

כהן שתקף - מה דינו?

והכהן נחשב "מוציא מחבורו", מפני שבתחילה הבהמה היתה ברשות הישראל.

שורש המחלוקת נעוץ בשאלה כללית: בכל מקרה שיש ספק למי שייך ממון כלשהו, והדין שהמוציא מחבורו עליו הראיה – האם מועילה תפיסה לאחר מעשה, או שלא.
עם זאת, יש הטוענים כי במקרה שלנו קיימת סיבה מיוחדת להשאיר את הבכור בחזקת הישראל, שהרי בכל מקרה לישראל נתונה הזכות להחליט לאיזה כהן לתת אותו.
דברי הרמב"ם – ש"אם תפסו כהן אין מוציאין מידו" – עולים בקנה אחד עם שיטת רב המנונא.

(ראה אצ"ת, ערך בכור בהמה טהורה, עמ"ד)

הלכות בכורות פרק ב, הל' ו: ספק בכור... אם תפסו כהן – אין מוציאין מידו.
סוגיית "תקפו כהן" הינה סוגיה ידועה (ב"מ ו, ב). הרקע לדברים בציווי התורה, שאדם אשר נולד בעדרו בכור – הבכור קדוש, ושייך לכהן. אולם, במקרה שיש ספק אם הוולד בכור, קובעת המשנה כי "המוציא מחבורו עליו הראיה".
במשמעות פסק המשנה חלוקת הדעות:
רב המנונא מפרש שאם הבכור בידי הישראל אכן לא נוציא ממנו, אך במידה והכהן לקח בכוח ("תקף") את הבכור – לא נוציא אף ממנו. לדעתו, חזקת הבעלות עוברת למי שאוחז בפועל בספק הבכור.
לעומתו סבור רבה כי תמיד הישראל מוגדר כבעל הבהמה,

שבת קודש ד' כסלו ה'תש"ע

בין מעשר למעשר

ומשלים עליהם, ואם משאינן מנויים מת מנויים פטורין ושאינן מנויים מצטרפין לגורן אחר".
לפי זה, מה שמגדיר את הבהמות כ'לא מעשר' הוא הספירה עצמה ולא סימון המעשר עצמו. ואם כן, יתכן שחלק מהבהמות תהיינה מוגדרות כ'לא מעשר', אף על פי שאף בהמה עדיין לא סומנה כמעשר, בשונה ממעשר יכול שהמעשר המופרש נקרא בשם, וממילא השאר הופך 'לא מעשר'.
הבדל זה בין מעשר בהמה למעשר יכול, בא לידי ביטוי גם בכך שקודם המעשר היכול אסור משום טבל והפרשת המעשר מתירה אותו, אבל במעשר בהמה אין טבל (עיין רמב"ם הלכות בכורות פ"ז ה"ז). לפיכך, אין צורך בהפרשת המעשר כדי להגדיר ולהתיר את הבהמות שאינן מעשר.

(שיעורים בעיון ב"מ ו, ב)

הלכות בכורות פרק ז, הלכה ט: הכנים כל הצאן או כל הבהמה לדייר, והתחיל למנות ולקדש עשירי, עד שנשארו בתוך הדיר פחות מעשרה – הרי זה מניחן לגורן אחר; והן מצטרפין לאלו שיוולדו, ויתעשרו ככל גורן אחד.
במעשר מיכול חקלאי מוציאים את המעשר מתוך הכלל, והיתר מותר באכילה, אך אין פעולה שמגדירה את הנותן כלא מעשר. במעשר בהמה, לעומת זאת, בתהליך הספירה מוציאים ומפרישים את הבהמות שאינן מעשר, והעשירי קודש.
האם מדובר בהבדל חיצוני גרידא? מתברר שלא.
אמר רבא (בבא מציעא ו, ב): "מניין הראוי פוטר". כלומר, תהליך הספירה פוטר מחיוב מעשר בהמה, והכוונה למקרה בו לספירה הראשונית היתה יכולת להגיע למעשר. למשל, הדין האמור בבביתא הבאה (בכורות נט, ב): "היו לו עשרה טלאים והכניסן לדיר ומנה חמשה ומת אחד מהם, אם מן המנויים מת מונה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ח מרחשון ד' כסלו ה'תש"ע

והשמיירה, שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים, הן המצוות שטעמן גלוי, וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה, כגון אסור גזל ושפיכות דמים וכבוד אב ואם; והחקים, הן המצוות שאין טעמן גלוי. אמרו חכמים: חקים שחקקתי להן, ואין להן רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואמות העולם משיבין עליהן - כגון אסור בשר חזיר, ובשר בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים [אפיקורסים] והגוים שהיו משיבין על החקים; וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קצור דעת האדם, היה מוסיף דבקה בתורה, שנאמר: "טפלו עלי שקר, וידים; אני - בכל לב אצר פקודיך", ונאמר שם בענין: "כל מצותיך אמונה; שקר רדפוני, עזרני". וכל הקרבנות פלן מפלל החקים הן. לפיכך אמרו חכמים, שאף על עבודת הקרבנות העולם עומד - שבפשיטת החקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא; והקדימה תורה צויה על החקים, שנאמר: "ושמרתם את חקתי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

בריך רחמנא דסייען.

נגמר ספר שמיני, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, חמשה ותשעים פרקים: הלכות בית הבחירה, שמונה פרקים; הלכות כלי המקדש, עשרה פרקים; הלכות ביאת המקדש, תשעה פרקים; הלכות אסורי מזבח, שבעה פרקים; הלכות מעשה הקרבנות, תשעה עשר פרקים; הלכות תמידין ומוספין, עשרה פרקים; הלכות פסולי המקדשין, תשעה עשר פרקים; הלכות עבודת יום הכפורים, חמשה פרקים; הלכות מעילה, שמונה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

תכון תפילתי קטרת לפניך, משאת כפי מנחת ערב.

ספר תשיעי והוא ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שגגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח

יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על הקמץ; (ג) שלא

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תש"ע

הלכות מעילה פרק ח

א. הפועלין שהן עושין בהקדש - אף על פי שפסקו עמקן מזונות, לא יאכלו מגזירות של הקדש; ואם אכלו, מעלו; אלא ההקדש נותן להן דמי מזונות.

ב. הדש בכרשיני [-מאכל בהמה] הקדש - הרי זה חוסם את הפרה, שנאמר: "לא תחסם שור בדישו", דיש הראוי לו. ג. אין מחללין את ההקדש על המלאכה, אלא על המעות. ביצר? אמן שעשה מלאכה בהקדש במנה - אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו, עד שמחללין אותן על המעות; ואחר שיעשו חלין, נותנין אותן לאמן בשכרו - אם רצו, וחורין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה. ד. כשבונין במקדש, אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש, ולא בונין את הבנין על דעת שהוא קדש, אלא בונין הכל מן החל; וגוה שמא יגנה בצל הבנין, או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכה. ואחר שישלם הבנין, מחללין מעות ההקדש על הבנין. ואם צרכו הגזברין לעצים לקדש לאותו היום בלבד - לוקחין אותן ממעות הקדש, שהרי אינן מתאחרין ימים, כדי שגחוש להן שמא ישען אדם עליהן וימעל.

ה. כשפוסקין עם האמנין לבנות במקדש ובצורות - פוסקין עמקן כך וכך אמה בכך וכך סלע, באמה בת עשרים אצבע; וכשמושחין [כשמודדין] להן מה שבבנו, מושחין ומחשבים להן באמה גדולה בת עשרים וארבע אצבעות - כדי שלא יבואו לידי מעילה, מפני שאין מדקדקין במשיחה.

ו. תנאי בית דין, שהיה חכמים גאותין [משתמשים] במלח ובצעים, באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן; אבל לא יתנו מלח המקדש בחלין שלהן.

ז. מלח שעל גבי האבר - מועלין בו; שעל גבי הכבש ושעל ראש המזבח - אין מועלין בו.

ח. ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה, ולידע סוף ענינה כפי כחו. ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עלה - אל יהי קל בעיניו; ואל יהרס לעלות אל ה', פן יפרץ בו. ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החל. בוא וראה, כמה החמירה תורה במעילה; ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר, ביון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדרים בלבד - נתקדשו, וכל הנוהג בהן מנהג חל - מעל בה', ואפלו היה שוגג צריך כפרה, קל וחמור למצוות שחקק לנו הקדוש ברוך הוא - אל יבעט אדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא בן על ה', ולא יחשב בהן מחשבתו בדברי החל. הרי נאמר בתורה: "ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם", ואמרו חכמים לתן שמירה ועשיה לחקים כמשפטים; והעשיה ידועה, והיא שיעשה החקים;

זלין חלב חגי עד בקר". ואף על פי שעבר - אינו לוקה; לפי שאין בו מעשה.

ח. מקטירין חלבי פסחים כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. במה דברים אמורים? כשחל ארבעה עשר להיות בשבת - שהרי חלבי שבת קרבים ביום טוב; אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחול, אין מקטירין חלבי חל ביום טוב. ט. הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר: "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל" - קהל, ועדה, וישראל. ואין פוחתין משלשים בני אדם בכל פת וכת.

י. היו הכל חמשים - נכנסין בתחלה שלשים, ושוחרטין; ויוצאין עשרה, ונכנסין עשרה; וחוזרין ויוצאין עשרה, ונכנסין עשרה.

יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח, לכתחלה. ואם שחטו בלן בבת אחת, כשר. כיצד נשחט? נכנסה הפת הראשונה עד שתתמלא העזרה, ונועלין דלתות העזרה, ומתחילין לשחט את פסחיהם. וכל זמן שהם שוחטין ומקריבין, קוראין הלויים את ההלל. אם גמרו את ההלל, ועדין לא שלמה הפת מלהקריב - שניין [קוראים שוב]; ואם שני, ולא שלמו להקריב - משלשין. ומעולם לא שלשו.

יב. על כל קריאה וקריאה, תוקעין שלש תקיעות בחצוצרות - תקיעה ותרועה ותקיעה; הואיל ואין לו [פסח] נסכים לתקע בשעת נסוף, תוקעין בשעת שחיטה. יג. הכהנים עומדים שורות שורות, ובידיהם מזרקי כסף ומזרקי זהב, שניה שפלה כסף - כסף, ושניה שפלה זהב - זהב; ולא היו מערבין, כדי שיהיה להם נואי. ולא היו למזרקין שולים [ישירות], כדי שלא יניחום ויקרש הדם. יד. שחט השוחט, וקבל הפה - נותנו לחברו, וחברו לחברו, כדי שיתעסקו רבים במצוה, עד שיגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח; שופכו שפכה אחת כנגד היסוד, ומקבל מזרק אחד מלא, ואחר כך מחזיר את הריקן. ותולין ומפשיטין את פלו, וקורעו [את בטנו], וממחה [מנה] את קרביו [מעיו], עד שמסיר מהן הצואה והפרש [והחמה]; ומוציא את האמורין, ונותנן בכלי, ומולחן, ומקטירן הפה על גבי המזבח. וכיצד תולין ומפשיטין? מסמרות של ברזל היו קבועין בפתלים ובצעמודים, שבהם תולין ומפשיטין; וכל מי שלא מצא מקום לתלות, מקלין דקין חלקין היו שם, מניח על כתפו ועל פתח חברו, ותולה ומפשיט.

טו. שלמו [סיימו] מלהקריב, פוחתין דלתות העזרה, ויוצאת פת הראשונה, ונכנסה שניה; יוצאת שניה, ונכנסה שלישית. כמעשה ראשונה, כך מעשה שניה ושלשית. שלמה פת שלישית ויצאת, רוחצין את העזרה.

טז. חל ארבעה עשר להיות בשבת - כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת. ורוחצין את העזרה בשבת; שאין אסור שבות [איסור מדברנות] במקדש, אפלו בדבר שאינו צריך עבודה. אסור שבות - במקדש, החר הוא.

תלין אמוריו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא לאכל נא ומבשל; (ח) שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות קרבן פסח פרק א

א. מצות עשה לשחט הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן, אחר חצות; ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד, וזכר בן שנה. ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו.

ב. ומי ששטל מצוה זו בדרון, ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא, ולא בדרך רחוקה [מבית המקדש] - הרי זה חייב כרת; ואם בטלה בשגגה, פטור.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה, כשאר הקדשים; אף בשעת החר הבמות [כשהיה מותר להקריב בכל מקום], לא היו מקריבין את הפסח בבמת [מזבח] יחיד אלא בבמת צבור. ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד - לוקה, כאלו הקריבו בשוק, שנאמר: "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך" - מפי השמועה [מסורת משה רבינו] למדו, שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד, אפלו בשעת החר הבמות.

ד. שחיטת הפסח - אחר חצות; ואם שחטו קדם חצות, פסול. ואין שוחטין אותו אלא מאחר [קרבן] תמיד של בין הערבים; אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים, ואחר שמטיבין את הגרות, מתחילין לשחט את הפסחים, עד סוף היום. ואם שחטו אחר חצות, קדם תמיד של בין הערבים - כשר; ויהיה אחד ממרס [מעורבב שלא יקרוש] בדם הפסח, עד שיערק דם התמיד, ואחר כך יזרק דם הפסח אחריו; ואם נזרק דם הפסח קדם דם התמיד, כשר. ה. השוחט את הפסח בזמנו, והיה לו פזית חמץ ברשותו - לוקה, שנאמר: "לא תזבח על חמץ דם זבחי" - שלא יזבח הפסח, והחמץ קיים. אחד השוחט, ואחד הזורק את הדם, ואחד המקטיר את האמורין [אבריס] - אם היה ברשות אחד מהן, או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה, פזית חמץ בשעת הקרבתו - הרי זה לוקה, והפסח כשר.

ו. דם הפסח, טעון שפיקה [ולא זריקה] כנגד היסוד [בטיט המזבח]. ואחר ששופכין דמו - מפשיטין אותו, וקורעין את בטנו, ומוציאין את אמוריו, ומקטירין אותן חלבין, כל זבח וזבח לבדו. ובצל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו, ויוצא לביתו לירושלים, וצולהו, ואכלו לערב. ז. המניח אמורין, ולא הקטירן עד שלגו [עד הבוקר] ונפסלו בלינה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא

להתאבל עליו, וטרם נקבר, אף על פי שכלן יכולין לאכלל - הואיל ואכילתן מעוטה; שמה נשאריו הפסח, ויביאוהו לידי פסול. ואם עברו ושחטו על חבורה זו, כשר. וכן אין עושין חבורה בלה גרים - שמה ידקדקו [יחמירו] בו, ויביאוהו לידי פסול; ואם שחטו עליהם, כשר.

ה. שחטו [וכיון -] שלא למנויו, או למי שאין כל אחד מהן יכול לאכלל כזית, או ששחטו לערלים [יהודים שלא נימולו] או לטמאים - פסול. שחטו [בשיתוף] למי שיכול לאכלל ולמי שאינו יכול לאכלל כזית, למנויו ושלל למנויו, למולים [נימולים] ולערלים, לטהורים ולטמאים - כשר; שאלו הראויין לו, אוכלין פהלכה; והאחרים, כאלו לא חשב עליהם.

ו. שחטו למולים, וזרק דמו לשם מולים וערלים - פסול; שהזריקה חמורה, שהוא עקר הקרבן. שחטו למולים, שיתכפרו בו ערלים - פסול, שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה. שחטו לאוכליו, לזרק דמו שלא לאוכליו - הפסח כשר; ואין אדם יוצא בו ידי חובתו, לפי שאין מחשבת אוכלין בזריקה.

ז. מי שהוא בריא בשעת שחיטה, וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה, ובריא בשעת זריקה - אין שוחטין וזורקין עליו; עד שיהיה בריא משעת שחיטה, עד שעת זריקה.

ח. שוחט אדם על ידי [עבור] בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים, בין מדעתן, בין שלא מדעתן. אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים, ולא על ידי עבדו ושפחתו העבדים, ולא על ידי אשתו - אלא מדעתן; ואם שתקו ולא מחו, הרי זה מדעתן.

ט. שחט על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים, והלכו ושחטו הן לעצמן - יוצאין בשל רבם [אדונם].

י. שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים, ועבדו ושפחתו העבדים, ושחטו הם לעצמן - אין לה מחוי גדול מזה, ואינן יוצאין אלא בשל עצמן.

יא. האשה שהיא בבית בעלה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל מכל בעלה. היתה נחפזת לילך לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנשואיה בדרך כל הבנות, ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל מכל אביה; מכאן ואילך, תאכל ממקום שהיא רוצה - והוא, שתברר לה מקום שתדע בשעת שחיטה. וכן יתום ששחטו עליו אפיטרופין [האחראי עליו], יאכל ממקום שהוא רוצה. במה דברים אמורים? ביתום קטן; אבל גדול - נעשה כממנה עצמו על שני פסחים, והממנה עצמו על שני פסחים, אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

יב. עבד של שני שתפין [ושניהם שחטו עליו] - בזמן שמקפידין זה על זה, לא יאכל מכל שניהם; ואם אינן מקפידין, ממקום שירצה יאכל.

יג. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל לא מכל רבו ולא מכל עצמו, עד שיעשה פלו בן חורין.

יד. אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו בשבת; אלא פת הראשונה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בהר הבית; והשניה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בחיל [בין העזרה להר הבית]; והשלישית - עומדין במקומן בעזרה. ושוהין הכל עד מוצאי שבת, והולך כל אחד בפסחו לביתו.

יח. שחטת הפסח, וזריקת דמו, ומחוי קרביו, והקטר חלביו - דוחין את השבת; שאי אפשר לעשותן קדם השבת - שהרי קבוע לו זמן, שנאמר: "במועדו". אבל הרבכתו [ברשות הרבים], והבאתו מחוץ לתחום [אלפיים אמה מחוץ לעיר], וחתרכתו [שהיא מוס] בכלי - אינן דוחין את השבת, שהרי אפשר לעשותן קדם השבת. ואם יכול לחתך ובלתו בידו בשבת, חותך; ואם היתה בנשה, חותכה אפלו בכלי - שאין שבות במקדש כלל. וכן צליהו, והדחת קרביו - אינן דוחין את השבת, שהרי אפשר לעשותן לאחר השבת.

יט. שכח ולא הביא ספין, לא יביאנה בשבת; אלא נותנה בין קרני הפכש, או בצמרו, ומכישו עד שמביאו לעזרה, ומקדישו שם [את הקרבן]. ואף על פי שהוא מחמר [מנהיג בהמה עם משא] בשבת - מחמר בלאחר יד הוא [לא בדרך הרגילה]; ומפגי המצוה, מתר. במה דברים אמורים? בשלא הקדיש פסחו צדן, ולא אמר 'זה פסח'; אבל אם הקדישו - לא יביא ספין עליו, מפגי שהוא עובד בקדשים. ומפגי מה היתירו להקדיש פסחו בשבת? הואיל וקבוע לו זמן, מתר להקדישו בשבת; וכן מקדיש אדם [קרבן] חגיגתו ביום טוב, ואינו חושש.

כ. השוחט את הפסח, ונמצא בעל מום, או טרפה - הרי זה שוחט אחר, בין בחל בין בשבת; אפלו מאה זה אחר זה - שוחט והולך, עד שיכשר אחד, או עד שתחשף וידחה לשני - שהרי אנוס הוא.

הלכות קרבן פסח פרק ב

א. אין שוחטין את הפסח אלא למנויו [החבורה שהשתתפה בו], שנאמר: "תכסו על השח" - מלמד, שהן מתמננין עליו כשהוא חי. ואלו המתמננין, הן הנקראין 'בני חבורה'.

ב. ויחיד ששחט את הפסח לעצמו - כשר; והוא, שיהיה ראוי לאכל את פלו. ומשתדלין שלא ישחט לבתחלה על יחיד, שנאמר: "יעשו אתו".

ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכל. היה אחד מבני חבורה קטן, או זקן, או חולה - אם יכול לאכל כזית, שוחטין עליו; ואם לאו, אין שוחטין עליו, שנאמר: "איש לפי אכלו", עד שיהיה ראוי לאכל. אפלו חבורה של מאה, ואין כל אחד מהן יכול לאכל כזית - אין שוחטין עליהם.

ד. אין עושין חבורה נשים ועבדים, או קטנים ועבדים - מפגי קלות שתהיה ביניהן; אבל עושין חבורה בלה נשים, אפלו בפסח שני, או בלה עבדים. ושוחטין על הקטנים, שיהיו מפלל בני חבורה - לא שתהיה חבורה בלה קטנים, שאינן בני דעת [ויותירו ממנה]. וכן אין עושין חבורה בלה חולים או זקנים או אוננים [ביום שמת קרובו שחייב

הוא אוכל משלו, והן אינן אוכלין עמו, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני.

ה. אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד ולשחטו: אם אחרתי - שחטו אתם עלי, הלא ימצא ושחט, והם לקחו ושחטו - אם שלחם נשחט ראשון - הם אוכלין משלהם, והוא אוכל עמם, והשני ישרף; ואם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והם אוכלים משלהם; אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הם אוכלין משלהם, והוא אינו אוכל עמם, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטור מלעשות פסח שני.

ו. אבד להם פסח, ואבד לו פסח, ואמר להם: 'צאו ובקשו ושחטו עלי', ואמרו לו: 'צא ובקש ושחט עלינו', והלא ימצא ושחט, ומצאו הם ושחטו - אוכלין כלן מן הראשון, והשני ישרף; ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת - שניהם ישרפו, ופטורין מלעשות פסח שני. הלא הוא לבקש, והלכו הם לבקש, ולא אמרו זה לזה כלום - אף על פי שהיה בלבם שישחט כל אחד מהם על חברו, או שהיה שם רמיזות ודברים שאמרו הדעת בהם שכל אחד שימצא ושחט על חברו - הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום, אינם אחראין זה לזה. ז. שתי חבורות שנתערבו פסחיהם קדם שישחטו - חבורה זו לוקחין כבש אחד מן התערבת, והשניה לוקחין השני, ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני חבורה השניה בא אצל הראשונה; וכל חבורה מהן אומרת לזה האחד שבא אצלם: 'אם שלנו הוא הפסח הזה, ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלנו; ואם שלך הוא הפסח הזה, ידינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך'. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם, או עשר חבורות של עשרה עשרה - מושכין להם אחד מכל חבורה לחבורה האחרת, וכך הם מתנים ואומרים; ואחר כך שוחטין.

ח. שנים שנתערבו פסחיהם - זה לוקח לו פסח אחד מן התערבת, וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה עמו על פסחו אחד מן השוק, והאחר ממנה עמו אחד מן השוק, כדי שיהיו שתי חבורות; ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו, ויבוא אחד מאלו אצל האחר, ומתנה כל אחד מהן עם חברו שבא אצלו מחבורה שניה ואומר: 'אם שלי הוא פסח זה, ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלי; ואם שלך הוא, ידי משוכה מפסח שלי, ונמיתי על שלך'. ונמצא שלא הפסידו כלום.

ט. חמשה (חבורות) שנתערבו עורות פסחיהם, ונמצא יבלת (שהיא מום) בעור אחד מהם - כלם יצאו לבית השרפה; ואם נתערבו קדם זריקת דמים, חזבין בפסח שני. נתערבו אחר זריקה, פטורין מלעשות פסח שני; שאם הקריבו פסח שני, נמצא זה שקרב בראשון [בפסח ראשון] קרפן פשר [שלא בו היתה היבלת] מביא חלין לעזרה [שהפסח שני שלו - חול הוא]; ואם נמנו כלם על פסח אחד [בפסח שני], נמצא נשחט שלא למחב, וזה

יד. עד כמה נמנין על הפסח? עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד. ונמנין עליו ומושכין את ידיהן ממנו [יוצאים מהשורות], עד שישחט; בינו שנשחט - אינו יכול למשך את ידו, שהרי נשחט עליו. נמנו עליו, וחזרו אחרים ונמנו עליו - ראשונים שיש להם כזית - אוכלים, ופטורים מלעשות פסח שני; ואחרונים שרבו [שנסו] עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד - אינן אוכלין, ותיבין לעשות פסח שני.

טו. הממנה אחרים עמו על חלקו, ולא ידעו בהם בני החבורה - הרי בני החבורה רשאים לתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה, ובני החבורה אוכלין משלהם, והוא אוכל חלקו עם האחרים שמנה עליו, חבורה שניה. וכן בני חבורה שהיה אחד מהן גרגרן [זולל] - רשאים להוציאו מהם, ונותנין לו חלקו, ויאכלהו בחבורתו; ואם אינו זולל, אינן רשאים לחלק.

יום שני כ"ט מרחשון ה'תש"ע

הלכות קרבן פסח פרק ג

א. האומר לעבדו: 'צא ושחט עלי את הפסח' - אף על פי שדרך רבו לשחט טלה בכל שנה, והלא ושחט עליו גדי, או שהיה דרכו לשחט גדי, והלא ושחט עליו טלה - הרי זה יאכל ממנו; שהרי לא פירש ואמר לו: 'שחט לי ממין פלוני'. הלא ושחט גדי וטלה - אינו אוכל משניהם, אלא יצאו לבית השרפה; שאין נמנין על שני פסחים. ואם היה מלך או מלכה, ואמר לעבדו לשחט עליו, ושחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכות.

ב. האומר לשלוחו: 'צא ושחט עלי את הפסח', וקבע לו גדי או טלה, ושכח מה אמר לו - הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר: 'אם גדי אמר לי, גדי שלו וטלה שלי; ואם טלה אמר לי, טלה שלו וגדי שלי'; שכח השולח מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השרפה. ואם שכח השולח קדם שיצורק הדם, חזבין לעשות פסח שני; שכח אחר שגזר הדם, פטורין מלעשות פסח שני. וכן הדין באומר לעבדו: 'צא ושחט עלי', וקבע לו, ושכח העבד מה שאמר לו רבו; והוא [בתנאי], שימת לו רועה של רבו גדי וטלה, ויאמר לו: 'שחט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום'; אם עשה הרועה כן, אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שבארנו.

ג. בני חבורה שאמרו לאחד: 'לא ושחט עלינו את הפסח', ואמר הוא להם: 'אתם שחטו עלי', ושחט הוא ושחטו הם - כלן אוכלין מזה שנשחט ראשון, והאחרון יצא לבית השרפה.

ד. חבורה שאבד פסחה, אמרו לאחד: 'צא ובקש [הפסח] ושחט עלינו', הלא ימצא פסח שאבד ושחטו, והם לקחו פסח אחר ושחטוהו - אם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והן אוכלין עמו, והשני ישרף; אם שלחן נשחט ראשון - הן אוכלין משלהם, והוא אוכל משלו; אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת -

הקרבן] - שורפין אותו בחצרותיהם מעצי עצמם, אבל לא מעצי המערכה; שלא ישאירו מהם אצלם, וימעלו בהם. ד. המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים - ירעה עד שיפיל בו מום וימכר, ויביא בדמיו פסח; ואם לא נפל בזה מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים.

ה. המפריש פסחו ומת - לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח, אלא לשם שלמים; ואם היה ממנה עם אביו עליו, יביאנו לשם פסח. במה דברים אמורים? בשמט אביו אחר חצות ארבעה עשר; אבל אם מת אביו קדם חצות - הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן, כמו שיתבאר, ויביא פסח זה בשני.

ו. מי שאבד פסחו, ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהם עומדין - יקריב איזה מהם שיירצה לשם פסח, והשני יקרב שלמים; מצאו אחר ששחט פסחו, הרי זה יקרב שלמים. וכן אם המיר (החליף בהמה אחרת) בזה הנמצא אחר שחטיטה, הרי תמורה זו - [הבהמה שהחליפה - ג"כ] תקרב שלמים. אבל אם מצאו קדם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שבארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קדם שחיטת המפריש תחתיו בין אחר שחטיטה - אין תמורתו קרבה; אלא תרעה עד שיפיל בזה מום, ויביא בדמיה שלמים.

ז. פסח - [דינו שיקרב בן שנה -] שעברה שנתו [אחר שהפרישו], והשלמים הבאים מחמת הפסח [כגון: פסח שאבד והקריב בעליו אחר, ונמצא] - הרי הם כשלמים לכל דבר: טעונין סמיכה [סמיכת ידים] ונסכים [יין], ותנופת [הנפת] חזה ושוק - מה שאין בן הפסח.

ח. פסח שנתערב בשלמים, יקריבו כלם שלמים; נתערב בזבחים אחרים - ירעו עד שיפיל בהם מום, ויביא בדמיו [כשווי] היפה שבהם ממין זה - [כגון עולה], ובדמיו היפה שבהם שלמים, ויפסיד המותר - [הכסף שהוסיף על כל אחד], כמו שבארנו בפסולי המקדשין. נתערב בכבורות - ירעו הכל עד שיפיל בהם מום, ויאכלו בכבור בעל מום. ויביא בהמה שהיא יפה היפה שבתערבת, ויאמר: 'כל מקום שהוא הפסח, קדשתו תחול על זה'; ויקריבה שלמים.

ט. הפריש פסחו עד שלא נתגזר, ונתגזר, עד שלא נשתחרר - [שהיה חצי עבד וחצי בן חורין], ונשתחרר, עד שלא הביא שתי שערות, והביא - [קטן שגדל] - הרי זה מקריבו לשם פסח; שאין בעלי חיים נדחין [מקדושתם], כמו שבארנו בפסולי המקדשין.

י. המפריש מעות לפסחו, והותרו [עודו] - המותר יביא שלמים. הממנה [משתף] אחרים על פסחו ועל חגיגתו - הרי המעות [שלהם שהקדישו לקניית פסח] שיקח מהן בחלקן [תמורת השותפות], חלין; אף על פי שזה הפריש טלה לפסחו, וזה הפריש מעות לפסחו, ולקח ממנו המעות, ומנחו על פסחו - הרי המעות חלין; שעל מנת כן [שבתנאי זה] הקדישו ישראל את פסחיהם ואת חגיגתם ואת מעות פסחיהם וחגיגתם.

כמי שנשחט שלא למנויו; ואם התנה כל אחד מהם ואמר: 'אם אינו פסח יהיה שלמים', דם הפסח [דינו] בשפיכה ודם השלמים בזריקה, והנתינין בזריקה לא יתן אותן בשפיכה לכתחלה. לפיכך פטורין מפסח שני.

הלכות קרבן פסח פרק ד

א. כבר נתבאר בהלכות פסולי המקדשין, שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו, ואם שחטו במחשבת שנוי השם [שלא לשם הפסח או בעליו], פסול. השוחט את הפסח על בני חבורה, ואמר להם לאחר זמן: 'אותו הפסח ששחטתי עליכם, שלא לשמו שחטתיו' - אם היה נאמן להם, סומכין על דבריו; ואם לאו, שורת - [מן] הדין שאינו נאמן, והרועה להחמיר על עצמו, הרי זה משבח, ויביא פסח בשני.

ב. בשר הפסח שנטמא, ונודע לו קדם זריקה - אף על פי שהאמורין [האברים הנקריבים] טהורין, לא יזרק את הדם; שאין הפסח בא אלא לאכילה. ואם זרק [הדם], לא ירצה [לא התקבל]. ואם לא נודע לו עד שזנרק הדם - הרצה; שהציץ [של הכהן הגדול] מרצה על שגגת הבשר שנטמא, ואינו מרצה על הנדון. נטמאו מקצת האברים - שורף את הטמאים, ואוכל את הטהורים. נטמאו האמורים, והבשר קיים - זורק את הדם, והבשר נאכל לערב. נטמאו הבצעים אחר שנשחט, לא יזרק את הדם; ואם זרק, לא הרצה. לפיכך חביבין בפסח שני, שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף - [האדם], אלא אם נטמא בטמאת התהום - [טומאה שקיומה אינה ידועה לאיש], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג. הפסח שיצא מירושלים, או שנטמא בארבעה עשר [בניסן] - ישרף מיד; נטמאו הבצעים או מתו או משכו את ידיהם [מהשותפות, לפני השחיטה], אפלו נטמאו או מתו קדם זריקת הדם - מניחין אותו עד שתעבר צורתו [ייפסל בלינה], ואחר כך ישרף. זה הכלל: כל שפסולו בגופו [כגון שנטמא הבשר], ישרף מיד; בדם או בבצעים - [שנטמאו] - תעבר צורתו, ואחר כך ישרף. לפיכך, אם שחטו אחר שנודע שמשכו הבצעים את ידיהם או מתו, או נטמאו ונדחו לפסח שני - הרי זה ישרף מיד. במה דברים אמורים שישרף אם נטמאו הבצעים? כשנטמאו כל בני חבורה; אבל אם נטמאו מקצתם, זכו הטהורים בחלקם של טמאים. אף על פי שנטמאו מקצתם אחר שהתחילו לאכל, זכו הטהורים שעדיין לא התחילו; אבל אם התחילו כלם, ונטמאו מקצתם - לא זכו הטהורים בחלקם של טמאים, אלא הטהורים אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישרף. והוא הדין, אם מתו מקצתם. נטמא שלם [כולו] או רבו - שורפין אותו לפני הבירה [המקדש] בפני הכל כדי לבדו, כדי שיזהרו בו. ושורפין אותו מעצי המערכה, כדי שלא יחשדו אותם - [אם היו שורפים בעצים שלהם] ויאמרו [אם ייקח עצים הנותרים]: 'מעצי המערכה גנבו'; לפיכך, אם שרפוהו בקנים ובקש [שאינם ראויים למזבח], ורצו לשרף משל עצמם - שורפין. נטמא מעוטו, וכן הותר [מן]

רחוקה; היה בינו ובינה פחות מזה - אינו בדרך רחוקה, מפני שיכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת. הלך ולא הגיע, מפני שעכבוהו הפהמות בדרך [עומט בדרכים], או שהיה בירושלים, והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן - הרי זה אנוס, ואינו בדרך רחוקה. מי שהיה חבוש [אסור] חוץ לחומת ירושלים, והבטיחוהו לצאת לערב - שוחטין עליו, וכשיצא לערב יאכל. במה דברים אמורים? כשהיה חבוש ביד ישראל; אבל אם היה חבוש ביד גויים, אין שוחטין עליו עד שיצא [שמא לא יוציאוהו]. ואם שחטו עליו, ויצא - הרי זה אוכל; ואם לא יצא - פטור מלעשות פסח שני, שהרי נשחט עליו. וכן האונן [מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] והחולה והזקן שאינן יכולין לאכל ששחטו עליהם, ואחר שנזרק הדם נטמאו במת, והרי אינם יכולין לאכל - הרי אלו פטורים מלעשות פסח שני.

יום שלישי ל' מרחשון ה'תש"ע

הלכות קרבן פסח פרק ו

א. איזה הוא טמא שנדחה לפסח שני? כל מי שאינו יכול לאכל את הפסח בלילי חמשה עשר מפני טמאתו, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובוזלי נדות. אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהם ביום ארבעה עשר - הרי זה טובל, ושוחטין עליו אחר שיטבל, ולערב כשיצריב שמשו, אוכל את הפסח.

ב. טמא מת שחל שביעי שלו [י יום טהרתו] להיות בארבעה עשר - אף על פי שטבל והזה עליו, והרי הוא ראוי לאכל קדשים לערב - אין שוחטין עליו, אלא נדחה לפסח שני, שנאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, ששביעי שלהם היה, ועל זה שאלו, אם ישחט עליהם והם יאכלו לערב, ופרש שאין שוחטין עליהם. במה דברים אמורים? בשנטמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן [אם נטמא]; אבל אם היה טמא בשאר טמאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבל ויזה עליו, וכשיצריב שמשו אוכל פסחו.

ג. זב שרצה שתי ראיות [של זיבה], וספר שבעת זמים וטבל בשביעי - שוחטין עליו, והוא אוכל לערב; ואם ראה זוב אחר שנזרק הדם, הרי זה פטור מלעשות פסח שני. [אשה שראתה דם, ודינה -] שומרת יום [טהור] כנגד יום [הטמא] - טובלת ביום השמיני [הטהור], כמו שבארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה, והיא אוכלת לערב; ואם ראתה דם אחר שנזרק דם הפסח, פטורה מלעשות פסח שני. ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה - שהרי אינה טובלת עד ליל שמיני, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי.

ד. מחסרי פגורים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שחל יום הקצאת קרבנותיהם בארבעה עשר - שוחטין עליהם

יא. עצים של צלית הפסח, בפסח; וכן מצה ומרור; הואיל והם מכשירי הפסח, הרי הם בפסח. ואם לקח ממנו הפסח ממי שמנה אותם עמו, כדי למנותם עמו במצה ומרור, או להיות לו חלק בעצים שצולה בהם - הרי המנועות חלין.

הלכות קרבן פסח פרק ה

א. מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח, שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה [מהמקדש], או נאנס באנס אחר, או ששגג, ולא הקריב בראשון - הרי זה שוחט פסח בארבעה עשר של חדש השני בין הערבים. ושחיטת פסח זה - מצות עשה בפני עצמה, ודוחה את השבת; שאין השני תשלומין לראשון, אלא רגל בפני עצמו; לפיכך חביב עליו כרת.

ב. כיצד? מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון - אם הזיד ולא הקריב בשני, חיב כרת; ואם שגג או נאנס אף בשני, פטור. הזיד ולא הקריב בראשון, הרי זה מקריב בשני; ואם לא הקריב בשני - אף על פי ששגג, הרי זה חיב כרת, שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו, והיה מזיד. אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, ולא עשה את הראשון - אף על פי שהזיד בשני, אינו חיב כרת; שפטר נפטור בפסח ראשון מן הכרת.

ג. ומי שהיה בדרך רחוקה, ושחטו וזרקו [שלוחין] עליו [עבורו] - אף על פי שבא לערב - לא הרצה, וחיב בפסח שני. ד. טמא שיכול לטהר בפסח ראשון, שלא טבל אלא ישב בטמאתו עד שעבר זמן הקרבן, וכן צרל שלא מל עד שעבר זמן הקרבן - הרי זה מזיד בראשון; לפיכך, אם לא עשה את השני, אפילו בשגגה - חיב כרת.

ה. כשם שמילת עצמו מעכבת אותו מלעשות פסח - כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו, שנאמר: "המול לו כל זכר, ואז יקרב לעשתו"; ואם שחט קדם שימול אותם, הפסח פסול. וכן טבילת אמהותיו [שפחותיו] לשם עבדות מעכבת אותו; ודבר זה - מפי הקבלה [ממש רבינו], שהטבילה לשפחות פמילה לעבדים.

ו. הקטן, אין מילת עבדיו וטבילת שפחותיו מעכבת אותו מלהמנות [להשתתף] על הפסח - שנאמר: "וכל עבד איש", להוציא את הקטן.

ז. גר שנתגר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חיבין לעשות פסח שני; ואם שחטו עליו בראשון, פטור.

ח. נשים שנדחו לשני - בין מפני האנס והשגגה, בין מפני הטמא והדרך רחוקה - הרי פסח שני להם רשות; רצו, שוחטין; רצו, אין שוחטין. לפיכך, אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני [שחל בשבת]; אבל אם היתה האשה אחת מבני חבורה, מפר. איזו היא בדרך רחוקה? חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.

ט. מי שהיה בינו ובין ירושלים [ב] יום ארבעה עשר עם צלית השמש, חמשה עשר מיל או יותר - הרי זה בדרך

וְזָקָו הָדָם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל לְעָרֵב. מֵת לוֹ מֵת בְּשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר, וְקִבְּרוּ בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר - הָרִי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מִדְּבָרֵיהֶם [של חכמים], וְאֵינוֹ תוֹפֵס לִילּוֹ מִדְּבָרֵיהֶם; לְפִיכָף, שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל לְעָרֵב אִף בְּשֶׁאֵר הַקִּדְּשִׁים. וְיוֹם שְׁמוּעָה [- שָׁמַע שְׁמַת קְרוֹבוֹ, בְּתוֹךְ ל' יוֹם מִמִּיתָתוֹ] וְיוֹם לְקוּט צְעָמוֹת [מקברי הוריו, לקבר אחר], הָרִי הוּא בְּיוֹם הַקְּבוּרָה; לְפִיכָף, מִי שֶׁלִּקְטוּ לוֹ עֲצָמוֹת מֵתוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שְׁמַת לוֹ מֵת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּקִדְּשִׁים לְעָרֵב.

י. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּגֵל [מפולת אבנים] לְבָקֵשׁ [לחפש] עַל הַמֵּת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו; שְׁמָא יִמְצָא שָׁם מֵת בְּגֵל, וְהָרִי הוּא טָמֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה. שְׁחָטוּ עָלָיו, וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת - הָרִי זֶה אוֹכֵל לְעָרֵב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחֵר שֶׁנִּזְרַק הָדָם - אִם נוֹדַע לוֹ בְּנֹדָא שֶׁהָיָה טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת הָדָם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵל עָלָיו [- וְדָאִי כוּלּוֹ הִיָּה מַעַל הַמֵּת] - הָרִי זֶה חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי; וְאִם סָפַק הַדָּבָר, וְשָׁמָּה לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל הַטְּמָאָה בְּשַׁעַת זְרִיקָה, וְלֹא נִטְמָא אֲלֵא אַחֵר וְרִיקָה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִפֶּסַח שְׁנִי.

יא. מִי שֶׁעָבַר בְּדֶרֶךְ, וְנִמְצָא [לאחר שעבר] מֵת מִשְׁכָּב לְרַחֲבָה שֶׁל דֶּרֶךְ - אִם הָיָה הַמֵּת טָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם [- שלא ידעו על הימצאו שם מעולם], אִף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא לְתִרְמָה, הָרִי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח, וְשׁוֹחֲט וְאוֹכֵל פֶּסַח. וְאִף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנִּגְע, הוֹאִיל וְהִיא טָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם, טָהוֹר לְפֶסַח; וְאִף עַל פִּי שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם, וְהוּא מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה [וְדָאִי שֶׁעָבַר מֵעֵלִיּוֹן] - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה פֶסַח, עַד שֶׁיִּנְדַּע בְּנֹדָא שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מִחֻלָּף בְּרִגְלָיו, שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע. אֲכָל אִם הָיָה רֹכֵב, אוֹ טוֹעֵן מִשָּׂא - הָרִי זֶה טָמֵא, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע, וְשֶׁלֹּא יִסֵּט, וְשֶׁלֹּא יֵאָחִיל. וְכֵכָר בְּאַרְנוֹ טָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם בִּהְלָכוֹת נְזִירוֹת.

יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶסַח בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחֵר כֵּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי; וְדָבָר זֶה, הִלָּכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה [ממשה רבינו]. אֲכָל אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטָמָאָה יְדוּעָה [- שִׁידַע אָדָם עַל הַיִּמְצָאָה], חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי.

יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהָיָה [עליו מאפר הפרה, בימי] שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי, וְבִשְׁבִיעִי שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּקִבְּרֵי הַתְּהוֹם, וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה פֶסַח בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחֵר כֵּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי; שְׁפִינֵן שֶׁטָּבַל בְּשִׁבְעִי, פְּסָקָה טָמָאָה הִרְאִישוּהָ. אֲכָל אִם נִטְמָא בְּטָמֵא מֵמַעַת הַתְּהוֹם בְּשִׁשִּׁי לְטָמֵאָתוֹ, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הָרִי זֶה חֵיב בְּפֶסַח שְׁנִי; שְׁחֻזְקַת הַטְּמָא טָמָא, עַד שֶׁהָיָה טָהוֹר וְדָאִי - שְׁרִגְלִים לְדָבָר [- מִסְּתַבֵּר שׁוּדָאִי נִטְמָא].

הִלָּכוֹת קִרְבֵּן פֶּסַח פָּרָק ז'

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טָמְאִי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן - אִם הָיוּ מַעוּט הַקֶּהֱלָה, הָרִי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שְׁנִי בְּשֶׁאֵר הַטְּמָאִים; אֲכָל אִם הָיוּ רַבִּי הַקֶּהֱלָה טָמְאִי מֵת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כָּלִי הַשָּׂרֵת [כלי המקדש] טָמְאִים טָמֵא מֵת - אֵינָם נִדְחִין, אֲלֵא

וּמִקְרִיבִין קִרְבָּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר, בֵּין קֶדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח בֵּין אַחֵר שְׁחִיטָתוֹ; וְאוֹכְלִין פֶּסַחֵיהֶם לְעָרֵב. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּמְסְרוּ קִרְבָּנוֹתֵיהֶם לְבֵית דִּין - שְׁמָא יִפְשְׁעוּ, וְלֹא יִקְרִיבוּ אוֹתָם.

ה. מִצְרַע שֶׁחָל שְׁמִינִי שָׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר, וְרָאָה קָרִי [- וְנִטְמָא] בּוֹ בְּיוֹם - הָרִי זֶה טוֹבֵל, וְנִכְנָס לְעֻזְרַת נָשִׁים וּמִבְּיֵא קִרְבָּנוֹתָיו. וְאִף עַל פִּי שֶׁטָּבַל יוֹם [- טָמֵא שִׁטְהוּר בַּעֲרַב] אֲסוּר לְהִכְנִס לְעֻזְרַת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאֲסוּרוֹ לְהִכְנִס שָׁם מִדְּבָרֵיהֶם [של חכמים], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בִּהְלָכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַקִּרְבַּת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ - יָבֹא עֹשֶׂה שִׁישׁ בּוֹ פֶּרֶת, וְיִדְחָה אֲסוּר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.

ו. טָמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעִי שָׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, אֵין מִזִּין עָלָיו אֲלֵא לְמַחֵר; וְאִפְלוּ חָל שְׁבִיעִי שָׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן, וְהוּא שַׁבָּת - יִדְחָה לְיוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר, וּמִזִּין עָלָיו; וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, אֲלֵא יִדְחָה לְפֶסַח שְׁנִי. וְהֵלֵא אֲסוּר הָיָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שַׁבּוֹת [איסור חכמים], וְהַפֶּסַח בְּכֶרֶת, וְהִיאָף יַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת? מִפְּנֵי שְׁבִיּוֹם שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנָּחָה מִשּׁוּם שַׁבּוֹת [- יוֹם הַשַּׁבָּת], אֵינוֹ זִמֵּן הַקִּרְבֵּן שְׁחִיבִין עָלָיו פֶּרֶת; לְפִיכָף הַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם, אִף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גּוֹרֵם לְעֵתִיד לְבֹא לַעֲמֹד בְּמָקוֹם פֶּרֶת.

ז. יִשְׂרָאֵל עָרַל שְׁמֵל בְּעָרֵב הַפֶּסַח, שׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחֵר שְׁמֵל. אֲכָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר, וְיָמַל וְטָבַל - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, שְׁאֵינוֹ אוֹכֵל לְעָרֵב; וְהָרִי הוּא כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר [- כְּנוּגַע בְּמַת], שֶׁצָּרִיף שְׁבַעַת יָמִים וְאַחֵר כֵּךְ יִטְהַר - גִּזְרָה, שְׁמָא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמַת לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר, וְיִטְבַּל וְיֵאָכֵל לְעָרֵב, וְיֵאָמַר: 'אֲשַׁתְּקַד כֵּךְ עֲשׂוֹ לִי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁמְלָתִי: טְבִילָתִי, וְאֲכִילָתִי לְעָרֵב'. וְהֵלֵא גִזְרָה זוֹ מִדְּבָרֵיהֶם, וְהַפֶּסַח בְּכֶרֶת, וְהִיאָף הַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת בְּיוֹם הַקִּרְבֵּן, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עֶשֶׂר? מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַגֵּר מִתְחַיֵּב בְּמוֹעֵדוֹ, עַד שֶׁיִּמְוֹל וְיִטְבַּל, וְאֵינוֹ טוֹבֵל עַד שֶׁיִּפְרֹא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּעֻזְרַת הַגֵּרוֹת; לְפִיכָף הַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹם זֶה - שֶׁהָרִי זֶה הִמָּל יֵשׁ לוֹ שֶׁלֹּא לְטָבַל עַד שֶׁיִּכְרִיא, וְלֹא יָבֹא לִידֵי חַיִּיב כָּלָל.

ח. מִי שֶׁבָּא בְּבֵית הַפָּרֶס [שְׂדֵה שֶׁהָיָה בּוֹ קֶבֶר - וְנִחְרַשׁ], הָרִי זֶה מִנְפֶּח [העפור] וְהוֹלֵךְ; וְאִם לֹא מִצָּא עֵצָם, וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֲט וְאוֹכֵל פֶּסַח, וְאִף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפָּרֶס; שֶׁטָּמֵא מֵמַעַת בֵּית הַפָּרֶס מִדְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּהְלָכוֹת טָמֵא מֵת, וְלֹא הַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּמָקוֹם פֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְכֵן בֵּית הַפָּרֶס שְׁנִדּוּשׁ [- הַקֶּבֶר בְּרִגְלֵי אָדָם], טָהוֹר לְעוֹשֶׂה פֶסַח.

ט. הַאוֹנֵן, רֹאוי לְאָכֵל הַפֶּסַח לְעָרֵב. מִפְּנֵי שֶׁאֵינִינֹת לִילָה מִדְּבָרֵיהֶם, לֹא הַעֲמִידוּ דְּבָרֵיהֶם בְּדָבָר זֶה בְּמָקוֹם פֶּרֶת, אֲלֵא שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל, וְאַחֵר כֵּךְ אוֹכֵל, כְּדִי שֶׁיִּפְרֹשׁ מֵאֲנִינֹתוֹ, וְלֹא יִסֵּחַ יְדָעָתוֹ [- אוֹלִי נִטְמָא בְּזִמֵּן אֲנִינֹתוֹ]. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁמַת לוֹ הַמֵּת אַחֵר חֲצוֹת, שֶׁפְּכָר נִתְחַיֵּב בְּקִרְבֵּן פֶּסַח. אֲכָל אִם מֵת לוֹ הַמֵּת קֶדֶם חֲצוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֲלֵא יִדְחָה לְשָׁנָה; וְאִם שְׁחָטוּ עָלָיו,

השמועה [מסורת ממשנה רבינו] למדו, שהנאכל לטהורין, חיבין עליו משום טמא; והנאכל לטמאין, אין חיבין עליו משום טמא. אפלו אכלו טמאי מת מן האמורין [האברים הנקורבים] שלו, פטורין. במה דברים אמורים, שהפסח נאכל בטמא? בשנטמא הצבור קדם וריקת הדם; אבל אם נטמא לאחר וריקת הדם, לא נאכל.

ט. שחטוהו בטרה, ונטמא רב הצבור קדם וריקה - זרק את הדם, והפסח לא נאכל; גזרה, שמא יטמא אחר וריקה בשנה אחרת, ויאכלוהו בטמא. היו כלי שרת טמאים בשרך וכיוצא בו - הואיל ואינם מטמאין את האדם, כמו שיתבאר במקומו, אף על פי שמטמאין את הבשר, לא יעשו אותו אלא הטהורים, ונאכל אף על פי שהוא טמא; מוטב שיאכל בטמא בשר שהיא בלאו, ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

הלכות קרבן פסח פרק ח

א. אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר - מצות עשה, שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש ומצות, על מררים יאכלהו".

ב. ואין מצה ומרור מעבדין; אם לא מצאו מצה ומרור, יצא ידי חובתו באכילת בשר הפסח לבדו. אבל מרור בלא פסח - אינו מצוה, שנאמר: "על מררים יאכלהו".

ג. מצוה מן המבחר לאכל בשר הפסח אכילת שבע; לפיכך, אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר - אוכל מהם תחלה, ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבע ממנו. ואם לא אכל אלא כזית, יצא ידי חובתו. וכן אכילת בשר פסח שני בלילי חמשה עשר לחודש איר - מצות עשה, שנאמר בו: "על מצות ומררים יאכלהו".

ד. ושניהם אינם נאכלין אלא צלי אש; והאוכל מהם כזית נא [צלי מעט] או מבשל בלילי פסחים - לוקה, שנאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל במים". אבל נא ומבשל כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללו בלאו אחד. אבל ממנו נא או מבשל מבעוד יום - אינו לוקה, שנאמר: "פי אם צלי אש" - בשעה שמצוה לאכלו צלי, חיב על אכילת נא ומבשל; אבל מבעוד יום, פטור. ח. אבל ממנו כזית צלי מבעוד יום, עבר על מצות עשה, שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" - "בלילה", לא ביום; ולאו הבא מכלל [- הנלמד מ:] עשה, עשה הוא.

ו. "נא" שהזירה עליו תורה - הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט, ואינו ראוי לאכילת אדם עדן. אבל אם אכל ממנו בשר חי - אינו לוקה, ובשל מצות עשה, שנאמר: "צלי אש" - הוה [הר] שאינו צלי, אסור.

צלהו כל צרכו עד שנתחרר, ונאכלו - פטור.

ז. "מבשל" שהזירה עליו תורה - בין שנתבשל במים, בין שנתבשל בשאר משקין או במי פרות, שנאמר: "ובשל מבשל", רבה הכל.

ח. צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או שעשהו צלי קדירה, ונאכלו - חיב; אבל מתר לסוף אותו

יקרבו כלם הפסח בטמא, הטמאים עם הטהורים, שנאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם" - יחידים נדחים, ואין הצבור נדחה. ודבר זה - בטמאת המת בלבד, כמו שבארנו בכיאת המקדש.

ב. היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת - כלם עושין בראשון, והטהורים עושין לעצמם בטרה, והטמאים עושין לעצמם בטמא, ואוכלין אותו בטמא. ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים, אפלו אחד - יעשו כלם בטמא.

ג. היו האנשים מחצה טמאי מת, ומחצה טהורים, ובזמן שאתה מונה הנשים בכלל האנשים, יהיו הרב טהורים - הטהורים עושין את הראשון, והטמאין אינם עושין לא את הראשון ולא את השני; אין עושין את הראשון, מפני שהם מעוט; ואין עושין את השני, מפני שהנשים בשני רשות, ונמצאו הטמאים מחצה, ואין מחצה עושין את השני.

ד. היו רב הקהל זבים ומצרעים ובוועלי נדות, ומעוטן טמאי מת - אותם טמאי מת אין עושין הראשון, לפי שהם מעוט; ואינן עושין את השני - שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רב הקהל בראשון, לא יעשו אלו המעוט הטמאים למת את השני.

ה. היו רב הקהל טמאי מת, ומעוט זבים וכיוצא בהם - טמאי מת עושין את הראשון. והזבין וכיוצא בהם אינם עושין, לא את הראשון ולא את השני; אינם עושין בראשון, שאין נדחית בצבור אלא טמאת המת בלבד; ואינם עושין בשני, שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטרה, אבל אם נעשה הראשון בטמא, אין שם פסח שני.

ו. היו שליש הקהל טהורים, ושליש זבים וכיוצא בהם, ושליש טמאי מת - אותם טמאי מת אינן עושין לא את הראשון ולא את השני; אינם עושין ראשון, שהרי הם מועטים לגבי טהורים עם הזבים; ובשני לא יעשו, שהרי מעוט עשו בראשון כמו שבארנו. כיצד משערים הפסח לידע אם רב הקהל טמאים או טהורים? אין משערין בכל האוכלין - שאפשר שיהיו עשרים נמנין [משתתפים] על פסח אחד, ומשלחין אותו ביד אחד לשחט עליהם; אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה, ועד [- כ] שהם [עדיין] מבחוץ קדם שתכנס בת הראשונה, משערין אותן.

ז. יחיד שנטמא בספק [- ספק האם נטמא ב:] רשות היחיד [- ודינו כטמא], כמו שיתבאר במקומו - הרי זה ידחה לפסח שני, כשאר טמאי מת; וצבור שנטמא בספק רשות היחיד, יעשו כלם בטמא.

ח. פסח שהקריבוהו בטמא - הרי זה נאכל בטהור, שמתחלתו לא בא אלא לאכילה; ואינו נאכל לכל טמא, אלא לטמאי מת שנדחית להם הטמא הזאת, ולכיוצא בהם, מטמאי מגע טמאות. אבל הטמאים שהטמא יוצא עליהם מגופם, כגון זבים וזבות נדות ויולדות ומצרעים - לא יאכלו ממנו. ואם אכלו, פטורין; מפי

ולחון, כלחון; והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - כלחון. החלונות ועבי הפתלים, כלפנים; הגגים והעליות, אינם בכלל הבית.

ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בידון בין בשגגה - נאסר באכילה; ויהי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - שהכל טרפה, ולוקין על אכילתו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות. אבר שיצא מקצתו - חותך הבשר ויורד עד שהוא מגיע לעצם, וקולף את הבשר; כל שבפנים - יאכל, וכל שבחוץ [- שיצא] - ישרף. וכשהוא מגיע לעצם, חותך בקופיץ [סכין גדול], [כך דינו] אם היה שאר קדשים; ואם היה פסח שאסור לשבר בו עצם, קולף עד הפרק, ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק, ומשליכו לחוץ.

ג. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, צריכה כל חבורה מהן לעשות לה הקף [מחיצה], שנאמר: "מן הבשר חוצה" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שצריך לתן לו חוצה [גבול] למקום אכילתו; ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין - כדי שלא יהא מערבבין.

ד. היה המים שמוזגין בו יינם באמצע הבית, בין שתי החבורות - כשהשמש עומד למזג, קופץ [סוגר] את פיו [ואינו אוכל] ומחזיר את פניו, עד שמגיע אצל חבורתו, ואחר כך אוכל מה שבפניו; שאסור לאכל בשתי חבורות. ומתיר לפלה להחזיר פניה מבני חבורתה, ואוכלת - מפני שהיא בושא לאכל בפניהם.

ה. שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהן, אינן אוכלין; וכן אם היתה חבורה אחת, ונעשית מחיצה ביניהם - אינן אוכלין עד שתסתלק; שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, ואין נצקין מחבורה לחבורה.

ו. בני חבורה שנכנסו שלשה מהם או יתר לאכל פסח, ולא באו שאר בני חבורה - אם נכנסו בשעה שדרף בני אדם לאכל הפסחים, וחזר המעורר לכלם על השאר ולא באו - הרי אלו שנכנסו אוכלין עד שישבעו, ואין ממתינים לשאר; ואפלו באו המתאחרין אחר כך, ומצאו אלו השלשה שאכלו הכל - אינן משלמים להם דמי חלקם. אבל אם נכנסו שנים בלבד, הרי אלו ממתינים. במה דברים אמורים? בשעת פניסתם לאכל. אבל בעת שנפטרין [שיוצאים], אין אדם צריך להמתין לחברו; אפלו גמר אחד בלבד מלאכל - יצא, ואינו צריך להמתין.

ז. המאכל כזית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין מפסח שני, למשדד לעבודת זרה [יהודי שהשתמד], או לגר תושב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח] או שכיר [גרי] - הרי זה עובר בלא תעשה; ואינו לוקה, אבל מכין אותו מכת מרדות. ו"כן נכר" האמור בתורה, זה העובד אל גכר; ואין מאכילין ממנו לגוי, אפלו גר תושב או שכיר - שנאמר: "תושב ושכיר לא יאכל בו".

ח. ערל שאכל כזית מבשר הפסח - לוקה, שנאמר: "וכל ערל לא יאכל בו"; "בו" הוא שאינו אוכל, אבל אוכל

בזין ושמן ושאר משקין ומי פרות, חוץ מן המים. ומתיר לטבל הבשר אחר שנצלה, במשקין ובמי פרות.

ט. אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות - שנאמר: "צלי אש", לא צלי דבר אחר; לפיכך, אם היה כלי מנקב כדי שתשלט בו האור, צולין עליו. ואין צולין אותו בשפוד של מתכת - שהרי השפוד חם בלו, וצולה מקומו [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש].

י. הסיק את התנור, וגרף את כל האש, ונתלה בתנור, וצלה - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש. חתכו וצלהו על גבי גחלים, הרי זה צלי אש. צלהו על גבי סיד או חרסית [מין סיד] או חמי טבריה - הרי זה אסור; שאין זה צלי אש. כיצד צולין אותו? תוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו [אחוריו] בשפוד של עצ, ונתלה אותו לתוך התנור, והאש למטה. ונתלה פרעיו ובגיו מעיו בתנור, חוצה לו; ולא יתנם בתוכו [בתוך גופו], שזה כמין בשול הוא. ושפוד של [עץ] רמון היו בוררין לצלילתו, כדי שלא יזרק את [- יצאו] מימיו [של העץ] ויבשלו.

יא. נגע הבשר בחרשו של תנור - יקלף את מקומו, מפני שהוא צלי החרש.

יב. נטף מרטבו על החרש, וחזר אליו - יקלף את מקומו; שכל המרק והלחה שתפרש ממנו כשיצלה - אסורה, שהרי אינה בשר צלי.

יג. נטף מן הרטב שלו על הסלת [החמה, והתחמם הרטב] - יקמץ את מקומו, וישליכנו [- את הסולת, מפני הרטב הפסול].

יד. סכו בשמן של תרומה - אם חבורת הכהנים, יאכלו. ואם של ישראל - אם חי הוא [- לפני צליה], ידיחנו וינגב; ואם צלי, יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים [- לפדותו בממון] על בני חבורה; שאין פודין מעשר שני בירושלים, כמו שבארנו במקומו. ואין צולין שני פסחים כאחד - מפני התערבות, אפלו גדי וטלה. טו. קבר בארנו בכמה מקומות, שאין הפסח נאכל אלא עד תצות, כדי להרחיק מן העברה [- שלא יאכלו אחר שיעלה עמוד השחר]; ודין תורה שיאכל כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. וכבר בארנו בהלכות חמץ ומצה, שהוא טעון [אמירת] הלל בשעת אכילתו, ושאין בני חבורה חוזרין ואוכלין אחר שנרדמו בשנה, אפלו בתחלת הלילה.

יום רביעי א' כסלו ה'תש"ע

הלכות קרבן פסח פרק ט

א. הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת, ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה. והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בלילי חמשה עשר - לוקה, שנאמר: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה"; והוא, שייחננו בחוץ - שהוצאה כתובה בו, כשבת [כדיני שבת]; לפיכך, צריך עקירה והנחתה, בהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא בפסח - שפיון שהוציאו הראשון, נפסל. מן האגף [מקום הדלת שבדוכח המשוקף] ולפנים, כלפנים; ומן האגף

י. גידין הרבין שסופן להקשות - אף על פי שהן ראויין לאכילה עתה, ונאכלין בפסח - אין נמנין [מחשבים] עליהם - [משתתפים נוספים]. ונמנין על מח שבראש, מפני שיכול להוציאו בלא שכירת עץ; ואין נמנין על מח שבקולית, והוא העץ הסתום משני ראשי - שהרי אינו יכול להוציאו, אלא בשכירת העץ.

יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך את הבשר ואוכל, וחותך את העצמות מן הפך, ומפרקן אם רצה; וכשיגיע לגיד הנשה, מוציאו, ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה - שאין נמנין אותו כשאר הבשר, ואין מחתכין אותו, אלא צולין אותו שלם. ואם תחכו תתיכות תתיכות - בשר; והוא, שלא יחסר אבר. צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר, שנאמר: "[ו]לא תותירו ממנו עד בקר"; וכן בשני נאמר: "לא ישאירו ממנו עד בקר". ואם השאיר ממנו, בין בראשון בין בשני - עובר בלא תעשה; ואינו לוקה על לאו זה - שהרי נתק לעשה, שנאמר: "והנותר ממנו . באש תשרפו".

יב. כשמקריבין את הפסח בראשון, מקריבין עמו שלמים ביום ארבעה עשר - מן הבקר או מן הצאן, גדולים או קטנים, זכרים או נקבות, ככל זבחי השלמים. וזו היא הנקראת 'חגיגת ארבעה עשר'; ועל זה נאמר בתורה: "וזבחת פסח לה' אלהיך, צאן ובקר". אימתי מביאין עמו חגיגה זו? בזמן שהוא בא בחל [שחל י"ד בחול] ובתהרה ובמעט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא ישבעו ממנו]. אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת, או שבא הפסח בטמאה, או שהיו הפסחים מרבים - אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

יג. חגיגת ארבעה עשר - רשות, ואינה חובה; והיא נאכלת לשני ימים ולילה אחד, ככל זבחי שלמים. ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר: "ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון - לבקר"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר - שנאמר: "לבקר", עד בקר של יום השני. והמותיר, אינו לוקה; אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים.

יד. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן, וכל התבשילין העולים עמו על השלחן - מתבצערין עמו, ואינם נאכלים אלא עד תצות פסח עצמו: גזרה, מפני התערבות. טו. מה בין פסח ראשון לפסח שני? הראשון - אסור בחמץ בבל יראה' וב'בל ימצא', ואינו נשחט על חמץ - כשיש חמץ ברשות הבעלים, ואין מוציאין ממנו חוץ לתבורה, וטעון [אמירת] הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיבוא בטמאה אם נטמא רב הקהל טמאת מת, כמו שבארנו. אבל פסח שני - חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון הלל באכילתו, ומוציאין אותו חוץ לבית אכילתו, ואין מביאין עמו חגיגה, ואינו בא בטמאה. ושיניהם דוחין את השבת, וטעונין הלל בעשייתם, ונאכלין

הוא מצה ומרור. וכן מתיר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר.

ט. כשם שמילת בניו ועבדיו מעכבת אותו מלשחט הפסח - כך מעכבת אותו מלאכל, שנאמר: "ומלת אתו, אז יאכל בו". כיצד? קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בין שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיתט הפסח - הרי זה אסור לאכל, עד שימול אותו. וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיתט הפסח, ולא יהיה ראוי קדם שחיתטה? כגון שחלצתו חמה [שנחלה ונרפא], שצריך שבעת ימים מעת לעת מיום הבקרתו, וכגון שכאבה עינו ונרפאת אחר שחיתטה, או שהיה טמטום [סתום - ולא נודע מינו] ונקרע אחר שחיתט הפסח ונמצא זכר.

הלכות קרבן פסח פרק י

א. השובר עץ בפסח טהור - הרי זה לוקה, שנאמר: "ועץ לא תשברו בו"; וכן נאמר בפסח שני: "ועץ לא ישברו בו". אבל פסח שבא בטמאה - אם שבר בו עץ, אינו לוקה; מפי השמועה [מסורת ממושה רבינו] למדו: "לא תשברו בו" - בטהור, ולא בטמא. אחד השובר את העץ בלילי חמשה עשר, או ששבר בו עץ מבוער יום, או ששבר אחר כמה ימים - הרי זה לוקה;

ב. לפיכך, שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו, כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה.

ג. אין חביין אלא על שכירת עץ שיש עליו כזית בשר, או שיש בו מח; אבל עץ שאין בו מח, ושואין עליו כזית בשר - אינו חבי על שכירתו. היה עליו כזית בשר, ושבר העץ שלא במקום הבשר - חבי, אף על פי שהמקום ששבר פנוי מבשר.

ד. והשובר אחר השובר בעץ אחד, לוקה. ה. השורף עצמות והמחתך גידים, אינו חבי משום שכירת עץ.

ו. פסח שהוא נא [צלוי מעט] או מבשל, ושבר בו את העץ - לוקה. אפלו נפסל בטמאה ויצאה - [שיצא ממקום אכילת החבורה] וכיוצא בהם, יש בו אסור שכירת העץ. כמה דברים אמורים? בשהיתה לו שעת הכשר [זמן שהיה כשר], ונפסל; אבל אם לא היתה לו שעת הכשר, כגון שנתפגל [נפסל בהקדשה] במתשבת הזמן [שחשב לאוכלו אחר זמנו] או במתשבת שני השם [כגון שלא לשם בעליו] - אין בו משום שכירת עץ.

ז. שבר עץ האליה [הזנב] - אינו לוקה, שהרי אינה ראויה לאכילה.

ח. הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מתרין לאכלם.

ט. היה גדי קטן ורך, שעצמותיו רכים - לא יאכל אותם, שזה שובר עץ; ואם אכל, לוקה - שאחד השובר עץ קשה, או השובר עץ רך. זה הכלל: כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל - הוא שמתיר לאכל כנגדו מן הגדי הרך אחר צליתו, כגון ראשי כנפים - [עצמות] וסחוסים.

בִּידוֹ שָׁנָה כֶּסֶף? גִּזְרָה, שָׁמָּה לֹא יִמָּצֵא לְמַכֵּר, אוֹ שָׁמָּה יִמָּצֵאוּ הַמַּעֲוֹת סִיגִים [גַּל טוֹבוֹים].

ד. מִי שֶׁלֹא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן עוֹלַת רֵאִיתוֹ וְשִׁלְמִי חֲגִיגָתוֹ, הֲרִי זֶה מִקְרִיבֵן בְּשָׂאָר יְמֵי הַרְגֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּחֲגִ' אֶלֶה־יָדְךָ" - מִלְמַד שֶׁכֵּלֶם רֵאִיִּין לַחֲגִיגָה, וְכֵלֶם תְּשִׁלְמִי רֵאשׁוֹן הֵם.

ה. וּמִצְוָה לְהִקְדִּים, וּלְהִקְרִיב בְּרִאשׁוֹן. לֹא הִקְרִיב בְּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מִזִּיד - יִקְרִיב בְּשִׁנִּי. וְכָל הַמֵּאָחֵר - הֲרִי זֶה מִגְנָה, וְעָלִיו נֶאֱמָר: "נֹגִי מִמוּעַד אֶסְפְּתִי".

ו. עֶבֶר הַרְגֵל וְלֹא חֵג [לֹא הִקְרִיב], אִינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיּוּתוֹ [אִינוֹ חֵיב לְהִקְרִיב אִם אֵבֶד קֶרְבָּנוֹ]; וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמָר: "מִצְוָת, לֹא יוּכַל לְתַקֵּן".

ז. מִי שֶׁלֹא חֵג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֵג הַסְּכּוֹת - חוֹגֵג אֶת כָּל הַרְגֵל, וּבִיּוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא שְׁמִינִי; וְאִם הַשְּׁמִינִי, תְּשִׁלְמִי רֵאשׁוֹן הוּא. וְכֵן מִי שֶׁלֹא חֵג בְּיוֹם חֵג הַשְּׁבִיעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תְּשִׁלּוּמִין כָּל שִׁשָּׁת הַיָּמִים שֶׁלֹאֲחֵר חֵג הַשְּׁבִיעוֹת; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסֻּרַת מִמֶּשֶׁה רַבִּינוֹ] נֶאֱמָר, שֶׁחֵג הַשְּׁבִיעוֹת (יֵשׁ לוֹ יָמִים) כִּפְחַג הַמִּצְוֹת לְתְּשִׁלּוּמִין.

ח. עוֹלַת רֵאִיָּה וְשִׁלְמִי חֲגִיגָה, אֵינָם דּוֹחִין לֹא אֶת הַשְּׁכֵת וְלֹא אֶת הַטְּמֵאָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם זְמַן קְבוּעַ כְּקִרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר; שָׂאֵם אִינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם, חוֹגֵג לְמַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב; אִם עַל פִּי שֶׁאֵין מִקְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב נִדְרִים וְנִדְבוֹת, מִקְרִיבִין עוֹלַת רֵאִיָּה וְשִׁלְמִי חֲגִיגָה וְשִׁלְמִי שְׁמִחָה, שֶׁאֵין אֵלּוֹ נִדְרִים וְנִדְבוֹת, אֲלֹא חוֹבוֹת.

ט. כְּשֶׁמִּקְרִיב הַמִּקְרִיב עוֹלַת רֵאִיתוֹ וְשִׁלְמִי חֲגִיגָתוֹ וְשִׁמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוֹמֵךְ [וְיִדּוֹ] עָלֵיהֶם כָּכָה כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשָׂאָר הַיָּמִים; אִם עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה אֵינָה מְעַכֶּבֶת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, לֹא גִזְרָה עָלֶיהָ מִשּׁוֹם שְׁבוּת - [אִיסוּר חֲכָמִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִהְמָה בַּחֲגִי].

י. הַמִּפְרִישׁ עוֹלַת רֵאִיתוֹ וְזֵמַת, יוֹרְשִׁיו חֵיבִין לְהִבְיָאָה. מִתָּר לְהִקְרִיב בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוּעַד נִדְרִים וְנִדְבוֹת - שֶׁנֶּאֱמָר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לִה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְכַד מִנְדְּרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם", מִכָּלֵל - שֶׁקְרִיבִין בְּרִגְלָה. "לְעִלְתֵיכֶם", כְּגוֹן עוֹלַת מִצְרַע וְעוֹלַת יוֹלָדָת; "וּלְמִנְחֹתֵיכֶם", לְהִבְיָא [מִלְמַד עַל] מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוֹת [שֶׁל סוּטָה]; "וּלְשִׁלְמֵיכֶם", לְרִבּוֹת שִׁלְמִי נִזִּיר. הַכָּל קְרִיבִין בְּמוּעַד [חוֹל הַמוּעֵד], וְאֵין קְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב.

יא. מִי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹכְלִין [- מִשְׁפּוּחַתוֹ] מִרְבִּין וְנִכְסִים מְעַטִּין - מִבְּיָא שִׁלְמִי חֲגִיגָה [שֶׁהֵם לֹאכִילֵה] מִרְבִּין, וְעוֹלַת רֵאִיָּה [שֶׁקֶרְבָּנִים לְגִמְרִין] מְעַטִּין; הָיָה לוֹ אוֹכְלִין מְעַטִּין וְנִכְסִים מִרְבִּין - מִבְּיָא עוֹלַת רֵאִיָּה מִרְבּוֹת, וְשִׁלְמִי חֲגִיגָה מְעַטֹּת. זֶה וְזֶה מְעַט - עַל זֶה אָמְרוּ: "לֹא יִפְחוֹת מִמַּעַה לְעוֹלָה, וְשִׁמְחָה כֶּסֶף לְשִׁלְמִים"; זֶה וְזֶה מִרְבָּה - עַל זֶה נֶאֱמָר: "כִּכְרֶפֶת ה' אֶלֶה־יָדְךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

יום חמישי ב' כסלו ה'תש"ע

הלכות חגיגה פרק ב

א. נָשִׁים וְעִבְדִּים, פְּטוּרִין מִן הָרֵאִיָּה; וְכָל הָאֲנָשִׁים, חֵיבִים

צָלִי בְּבִיַּת אֶחָד עַל מִצְּה וּמְרוֹר, וְאֵין מוֹתִירִין מֵהֶם, וְאֵין שׁוֹבְרִין בָּהֶם אֶת הָעֶצֶם. וְלִמָּה לֹא יִשְׁנֶה הַשָּׁנִי לְרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאֲחֵר שֶׁנֶּאֱמָר: "כָּכָל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ"? לְפִי שֶׁפָּרַשׁ בּוֹ מִקְצֵת חֲזָקִי הַפֶּסַח, לְלַמֵּד שֶׁאִינוֹ שָׁנָה לְרִאשׁוֹן אֲלֹא בְּדְבָרִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ; וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבִּגְוֹפוֹ, וְהֵם "חֶקֶת הַפֶּסַח". שֶׁכָּלֵל זֶה שֶׁנֶּאֱמָר בְּמִצְרִים, שִׁילְקַח הַפֶּסַח מִבְּעֶשֶׂר, וְשֶׁהוּא טָעוֹן הַנֶּעֱצָה דָם בְּאֲגָדַת אֲזוֹב לְמִשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְשִׁיֶּאֱכַל בַּחֲפֹזִין - אֵין אוֹתָם הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוּרוֹת, וְלֹא נַעֲשׂוּ אֲלֹא בְּפֶסַח מִצְרִים בְּלִבָּה.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות חגיגה

יֵשׁ בְּכָלֵלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרֹשֶׁן: (א) לְהִרְאֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לְחַג בְּשִׁלְשׁ רְגָלִים; (ג) לְשַׁמֵּחַ בְּרִגְלִים; (ד) שֶׁלֹא יִרְאֶה רִיקָם; (ה) שֶׁלֹא יַעֲזוֹב הַלֵּוִי מִלְשִׁמְחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מִתְּנוּתוֹ בְּרִגְלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בַּחֲג הַסְּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה. וּבְאִזְרוֹ מִצְוֹת אֵלּוֹ - בְּפָרְקִים אֵלּוֹ.

הלכות חגיגה פרק א

א. שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רִגְלָה מִשְׁלֹשֶׁה רְגָלִים, וְאֵלּוֹ הֵן: הָרֵאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "יִרְאֶה כָּל זָכוֹרָךְ"; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "תַּחֲגִ' לִה' אֶלֶה־יָדְךָ"; וְהַשְּׁמִיכָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְשִׁמְחָת בַּחֲגִיגָה". הָרֵאִיָּה הָאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה - הִיא שִׁנְרֵאָה פְּנִיּוֹ בַּעֲזָרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֵג, וְנִבְיָא עֲמוֹ קֶרֶבֶן עוֹלָה, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין מִן הַבְּהֵמָה. וְיָמִי שֶׁבָּא לְעִזְרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הִבִּיא עוֹלָה - לֹא דִּיּוֹ שֶׁלֹא עֲשֵׂה מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲלֹא שֶׁעֶבֶר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא יִרְאוּ פְנֵי רִיקָם". וְאִינוֹ לוֹקָה עַל לֹא זֶה, שֶׁהֲרִי לֹא עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה - הִיא שִׁיִּקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֵג, כְּשִׁיבְיָא לְהִרְאֹת; וְהַדְּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֲלֹא מִן הַבְּהֵמָה. וְשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוֹ, שֶׁהֵן הָרֵאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין הַנָּשִׁים חֵיבֹת בָּהֶן. הַשְּׁמִיכָה הָאֲמוּנָה בְּרִגְלִים - הִיא שִׁיִּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר [בְּנוֹסוֹף] עַל שִׁלְמִי חֲגִיגָה, וְאֵלּוֹ הֵן הַנִּקְרָאִין "שְׁלָמִי שְׁמִיכָה", שֶׁנֶּאֱמָר: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאֶכְלָתָּ שֶׁם; וְשִׁמְחָתָ לְפָנֵי ה' אֶלֶה־יָדְךָ". וְנָשִׁים חֵיבֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

ב. הָרֵאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין לָהֶן שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "אִישׁ כִּמְתַּנֵּת יָדוֹ וְגוֹ"; אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים [- חֲכָמִים], שֶׁלֹא יֵהָא קֶרֶבֶן עוֹלַת רֵאִיָּה פָּחוֹת מִשְׁוֹה מִצְּה כֶּסֶף, וְלֹא שִׁלְמִי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשְׁוֹה שְׁתֵּי כֶּסֶף. וּמִצְוָה לְהִבְיָא כְּפִי עֲשׂוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּמְתַּנֵּת יָדוֹ, כִּכְרֶפֶת ה' אֶלֶה־יָדְךָ".

ג. שִׁלְמִי שְׁמִיכָה, לֹא נִתְּנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שְׁעוֹר. בַּעֲת שִׁיעֲלָה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לְחַג - אִם הָיָה בִּידוֹ קְרָבָנוֹת הָרֵאִיָּה, אוֹ יַעֲלָה עֲמוֹ כֶּסֶף לְקִנּוֹת בּוֹ הַקְּרָבָן. וְאִם אֵין בִּידוֹ כֶּסֶף, לֹא יָבִיא שְׁוֹה כֶּסֶף; אֲפִלּוּ הָיָה בִּידוֹ שְׁוֹה כְּמָה זְהוּבִים, אֲסוּר לוֹ לְעֹלוֹת רִיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קֶרֶבֶן. וְלִמָּה אֲסוּרִי שִׁיעֲלָה

ו. מי שבא לעזרה בכל ימי החג, אינו חייב להביא עולה בידו בכל עת שיכנס – שזה שנאמר: "ולא יראו פני ריכם", אינו אלא בעקר הרגל בלבד, שהוא יום ראשון, או תשלומי ראשון. ואם הביא בכל עת שיבוא – מקבלין ממנו, ומקריבין אותה לשם עולת ראיה; שהראיה, אין לה שעור. ז. הפריש עשר בהמות לחגיגתו, והקריב מהן מקצתן בראשון, ופסק – שוב אינו חוזר ומקריב השאר, שהרי שיר אותן; ואם לא פסק, אלא דחקו היום, ולא יכול להקריבן היום – מקריב השאר למחר.

ח. עולת ראיה אינה באה בלא אלא מן החלין, כשאר הקרבנות שאדם חייב בהן. אבל שלמי חגיגה, באות ממעות מעשר שני המערכות עם מעות חלין – לוקח מן התערכת בהמה, ומקריבה שלמי חגיגה; והוא, שיהיה שעור אכילה ראשונה מן החלין – מפני ששלמי חגיגה חובה, וכל שהוא חובה אינו בא אלא מן החלין.

ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה, במעשר בהמה; ואין מביאין אותו ביום טוב – גגרה, שמה יעשר ביום טוב. י. ויוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמה בנדריים ונדבות ובמעשר בהמה, והכהנים – בחטאת וזבחים ובכור וזבח וזשק; שמצוה זו היא לשמח באכילת בשר לפני ה', ודרי אכלו. אבל אין יוצאין ידי חובתם, לא בעופות ולא במנחות – שאינם בשר המשמח. כבר בארנו בפסחים, שחגיגת נ- קרבן חגיגה של ארבעה עשר [בניסן] רשות; לפיכך, אין אדם יוצא בה ידי חובת חגיגה, אבל יוצא בה ידי חובת שמחה.

יא. מי שהיו לו שלמים נדר או נדבה, ושחטם מערב יום טוב – אף על פי שאכלם ביום טוב – אינו יוצא בהם ידי חובת חגיגה, שאינה באה אלא מן החלין; אבל יוצא בהן ידי חובת שמחה.

יב. אף על פי ששחטן קדם הרגל – הואיל ואכל מהם ברגל, יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט שלמי שמחה בשעת שמחה.

יג. לא יביא אדם [קרבן] תודה ביום ארבעה עשר, מפני [לחמי] החמץ שבה [שמביאין עמה]; שאין מביאין קדשים לבית הפסול. ואם הביא – יוצא בה ידי חובת שמחה, כמו שבארנו.

יד. האומר: 'הרי עלי תודה שאצא בה ידי חובתי לשם חגיגה' – חייב להביא תודה, ואינו יוצא בה ידי חגיגה; שאין חגיגה באה אלא מן החלין. כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה – לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו בלבד, וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר: "והלוי והגר והיתום והאלמנה" – מאכיל הכל, ומשקם כפי עשרו. ומי שאכל זבחי, ולא שמח אלו עמו – עליו נאמר: "וזבחהם כלתם אונים להם, כל אכליו ישמאו, כי לחמם לנפשם". ומצוה בלוי יתר מן הכל – לפי שאין לו לא חלק, ולא נחלה, ואין לו מתנות בבשר; לפיכך, צריך לזמן לזמן על שלחנו

בראיה – חוץ מחרש ואלם ושוטה וקטן וסומא וחרגר וטמא וערל, וכן הזקן והחולה והרף והענג מאד שאינן יכולין לעלות על רגליהן. כל אלו האחד עשר, פטורין; ושאר כל האנשים, חייבין בראיה. החרש – אף על פי שהוא מדבר, אפלו חרש באזנו אחת – פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו אחת, או חגר ברגלו אחת – פטור. האלם – אף על פי שהוא שומע, פטור. טמטום ולא ידוע מינו [ואנדרגיס] יש בו סימני זכר ונקבה – פטורין, מפני שהן ספק אשה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין – פטור, מפני צד עבדות שבו. ומנזן שכל אלו פטורין מן הראיה? הרי הוא אומר: "יראה כל זכורף", להוציא את הנשים ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה, אין העבדים חייבין בה; ועוד הרי נאמר: "בבוא כל ישראל", להוציא העבדים. ונאמר: "בבוא כל ישראל לראות" – כשם שהם באין להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו – להוציא סומא שאינו רואה, אפלו נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה, גמורה. ושם נאמר: "למען ישמעו" – להוציא מי שאינו שומע שמיצה גמורה. "ולמען ילמדו" – להוציא מי שאינו מדבר, שכל המצוה ללמד מצוה ללמד. ונאמר: "בפלתך לראות את פני ה'" – מי שיכול לעלות ברגליו, להוציא חגר וחולה וזקן וענג. וכבר בארנו בהלכות ביאת המקדש, שאין הטמא ראוי לביאה [למקדש]; וכן הערל, מאוס בטמא.

ב. המקמץ, והוא שמלאכתו לקבץ צואת הכלבים וכיוצא בהן לעבוד העורות או לרפואה, וכן המצרף נחשת במחצב שלו, והעבדנין [מעבדי עורות] – אף על פי שהן מאוסין מפני מלאכתן – הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן, ועולין בכלל ישראל להראות.

ג. כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו, ולעלות מירושלים להר הבית – אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו במצוות, שנאמר: "יראה כל זכורף". ואם היה קטן חגר או סומא או חרש אפלו באחת – אינו חייב לחנכו, אף על פי שהוא ראוי לרפואה; שאלו היה גדול כך – היה פטור, כמו שבארנו.

ד. כל החייב בראיה, חייב בחגיגה [נ- קרבן חגיגה]; וכל הפטור מן הראיה, פטור מן החגיגה. וכל חייב בשמחה – חוץ מחרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה וקטן וערל וטמא. חרש שוטה וקטן – מפני שאינם בני חיוב, הרי הם פטורין מכל מצוות האמורות בתורה; וערל וטמא – מפני שאינם אוכלים בקדשים ואינם ראויין לביאה, כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש ובהלכות מעשה הקרבנות.

ה. מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון, ונתרפא בשני – פטור מן הראיה ומן החגיגה; שבימים חובתו היה פטור – שכל ימות החג תשלומי ראשון הם, כמו שבארנו. וכן אם נטמא בלילי יום טוב הראשון – אף על פי שטהר למחר, פטור; אבל אם נטמא ביום ראשון – הרי זה חייב להביא חגיגתו וראיתו בתוך ימי הרגל, כשיטהר.

ה. הקריאה והבכרות בלשון הקדש, שנאמר: "תקרא את התורה הזאת" - בלשונה, אף על פי שיש שם לעזות [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש].

(ו.) וגרים שאינם מכירים, חזבין להכין לפם ולהקשיב אונם לשמע באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שנתנה בו בסיני. אפלו חכמים גדולים שיוצעים כל התורה בלה, חזבין לשמע בכונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמע - מכון לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת; ויראה עצמו כאלו עתה נצטוו בה, ומפי הגבורה שומעה - שהמלך שליח הוא, להשמיע דברי האל.

ז. יום הקהל שחל להיות בשבת, מאחרין אותו לאחר השבת, מפני תקיעת התצוצרות והתחנות, שאינן דוחין את השבת.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שזה דם מעשר ודם בכור. ובאור מצוות אלו - בפסקים אלו.

הלכות בכורות פרק א

א. מצוות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, בין באדם בין בהמה טהורה בין במין החמור, בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות [נוטות למוות] - שנאמר: "קדש לי כל בכור, פטר כל רחם בכני ישראל, באדם ובבהמה"; וכלן לכהנים. ב. בכור אדם ובכור חמור - נפדין, ופדינון לכהן; ובכור בהמה טהורה - נשחט בעזרה כשאר קדשים קלים, וזרקין דמו ומקטירין אמוניו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות, ושאר הבשר נאכל לכהנים, שנאמר: "אף פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור בהמה הטמאה תפדה . . אף בכור שור . . לא תפדה - קדש הם . . ובשרם יהיה להם". ג. בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים - הרי הוא לכהן. אם רצה - אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שיירצה, אפלו לגוי; מפני שהוא חלין, שנאמר: "וכי יהיה בו מום, פסח או עור וגו' הטמא והטהור יחדו יאכלנו, כצבי וכאיל"; והרי הוא נכסי כהן.

ד. מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה, ויאמר: 'הרי זה קדש' - שנאמר: "תקדיש לה" אלהיך; ואם לא הקדישו - הרי זה מתקדש מאליה, וקדשתו מרחם היא.

ה. מצוות בכור בהמה טהורה נהגת בארץ ובחוץ לארץ. ואין מביאין בכורות מחוץ לארץ לארץ, שנאמר:

לשמכם, או יתן להם מתנות בשר עם מעשר שלכם, כדי שישמחו בו צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמחו, ושיקה ממנו מעשרותיו ברגלים - עובר בלא תעשה, שנאמר: "השמר לה, פן תעזב את הלוי".

הלכות חגיגה פרק ג

א. מצוות עשה להקהיל את כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמטה כשיעלו לרגל, ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מפורשות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת - שנאמר: "מקץ שבע שנים, במעמד שנת השמטה - בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף, וגרף אשר בשעריך . .".

ב. כל הפטור מן הקריאה, פטור ממצות הקהל - חוץ מן הנשים והטף והערל; אבל הטמא פטור ממצות הקהל - שנאמר: "בבוא כל ישראל", וזה אינו ראוי לביאה [למקדש]. והדבר ברור, שהטמא נטו [לא יכיר בו מינו] והאנדווגינס [יש בו סימני זכר ונקבה] חזבין, שהרי הנשים חזבין.

ג. אימתי היו קוראין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד של שנה שמניית. והמלך, הוא שיקרא באזניהם. ובעזרת הנשים היו קוראין. וקורא כשהוא יושב; ואם קרא מעמד - הרי זה משבח. מאיכן הוא קורא? מתחלת חמש אלה הדברים, עד סוף פרשת שמע; ומדלג ליהיה אם שמע, וגומר אותה; ומדלג לעשר תעשר, וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד "מלכד הבית אשר כרת אתם בחרב", ופוסק.

ד. כיצד הוא קורא? תוקעין בתצוצרות בכל ירושלם, כדי להקהיל את העם; ומביאין בימה גדולה, ושל עץ היתה, ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים. והמלך עולה ויושב עליה, כדי שישמעו קריאתו; וכל ישראל העולים לחג, מתקבצין סביביו. וחזן [שמש] הנכנסת נוטל ספר תורה, ונותנו לראש הנכנסת, וראש הנכנסת נותנו לסגן [של כהן גדול], והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול נותנו למלך - כדי להדרו ברב בני אדם. והמלך מקבלו כשהוא עומד; ואם רצה, ישב. ופוחת ומברך בדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הנכנסת, וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה בדרך שמברכין בבתי גנסיות. ומוסיף שבע ברכות, ואלו הן: 'רצה ה' אלהינו בעמך ישראל', 'מודים אנחנו לך', 'אתה בחרתנו מכל העמים' עד 'מקדש ישראל ויהודים', בדרך שמברכין בתפלה; הרי שלש ברכות במטבען [כלשונם הרגיל]. רביעית - מתפלל על המקדש שיעמד, וחותרם בה; 'השוכן בציון'; חמישית - מתפלל על ישראל שתעמד מלכותם, וחותרם בה; 'הבוחר בישראל'; ששית - מתפלל על הכהנים שיירצה האל עבודתם, וחותרם בה; 'מקדש הכהנים'; שביעית - מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול לפי צחות לשונו, וחותרם בה; 'הושע ה' את עמך ישראל, שעמד צריכין להתושע, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

יד. אין נותנין את הבכור לכהן כשניולד, שאין זו גזירה לכהן, אלא טפל בו בעליו עד שיגדיל מעט, ויתנונו לכהן. ועד כמה ישראל חביב להטפל בבכור? בהמה דקה, שלשים יום; ובגסה, חמשים יום. ואם אמר לו הכהן: 'תנהו לי בתוך זמן זה, ואני אטפל לעצמי' – אינו רשאי לתנו לו; שנה כמו מסייע על מתנותיו [כדי שיתנו לו], וכבר בארנו בתרומות, שהכהנים המסייעין בבית הגרנות ובבית המטבחים ובתוך הרועים – אין נותנין להן מתנותיהן בשכרן.

טו. היה הבכור בעל מום, ואמר לו בתוך זמן זה: 'תנהו לי שאכלנו', או שהיה תמים, ואמר לו: 'תנהו לי בתוך זמן זה, שאקריבנו עתה' – הרי זה נותנו לו. ויראה לי, שהבכור נתן לכל כהן שירצה.

טז. כהן שאכל פזית מבכור תמים חוץ לירושלים – לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך ותרשף ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך". וכן זר שאכל פזית מבכור, בין לפני זריקה [זריקת הדם] בין לאחר זריקה – לוקה; מפי השמועה [מסורת משה רבינו] למדו, שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה.

יז. הבכור – אין פודין אותו, שנאמר: "אף בכור שזר או בכור כשב או בכור עז, לא תפדה". וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם – שפינון שהוא עומד לקרבן, אין לכהן בו זכות כדי למכרו; ובזמן הזה שאין בית [מקדש], הואיל והוא עומד לאכילה, הרי הוא מתר למכרו, ואף על פי שהוא תמים – בין לכהן, בין לישראל.

יח. בכור בעל מום – יש לכהן למכרו בכל זמן, בין בפני [בזמן] הבית בין שלא בפני הבית, בין חי בין שחוט; וכשהוא מוכר בכור בעל מום – מוכרו בבית, אבל לא בשוק [שזה זלזול בקדשים], כמו שבארנו בהלכות אסורי מנבחם. אבל בשר בכור תמים אינו נמכר, מפני שהוא בשר קדש; וככהנים שנמנו [ששותפים] על הבכור, מתרין לשקל מנה כנגד מנה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].

יט. המפשיט בכור בעל מום, הרי זה מתר להפשיטו באיזה דרך שירצה: אם רצה להרגיל [דרך רגיל], מרגיל. וכן שאר פסולי המקדשין – אם רצה להפשיטו מן הרגל, מפשיט.

יום שישי ג' כסלו ה'תש"ע

הלכות בכורות פרק ב

א. כל המומין הקבועין [שאינם עוברים] הפוסלין את הקדשים, ונפדין עליהן [אותם לחולין] – אם נפל אחד מהן בבכור, הרי זה נשחט עליו בכל מקום; וכבר בארנו אותן המומין בהלכות אסורי מנבחם, ושהראוי מהן להיות בזכר – שבועה וששים.

ב. וכל הדברים שמנינו שם [שאינם מומין אך] – שאין הקרבן מהן מן המבחר, ואין הקדשים גרביין בהן, ולא נפדין עליהן – כך אין הבכור נשחט עליהם, ולא קרב, אלא יהיה עומד עד שניולד לו מום קבוע. וכן אם נולד בבכור

"ואכלת לפני ה' אליהך". מעשר דגנך ותרשף ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך – במקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור בקר וצאן; ומקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור בקר וצאן, אלא [ואכל במומו] (הרי היא כחולין). ואם הביא – אין מקבלין ממנו, ולא יקרב; אלא יאכל במומו.

(ו.) מצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, כמו מעשר דגן; ואינה נוהגת במקדשין, כשהן בקדשתן קדם שיפדו, בין קדשי מזבח, בין קדשי בדם הבית.

ז. הכל חביב בבכור בהמה טהורה, כהנים לויים וישראלים. ואף על פי שהבכור לכהן – אם נולד בכור – מקריב דמו ואמוניו כמו שבארנו, ואוכל שאר הבשר בתורת בכור, שנאמר: "כל הבכור אשר יולד בקרך וצאנך וגו'". אבל בכור אדם ובכור בהמה טמאה – כהנים ולויים פטורין, כמו שבארנו בהלכות מתנות כהונה.

ח. הבכור [מצוה שיהיה] נאכל בתוך שנתו, בין תמים בין בעל מום – שנאמר: "לפני ה' אליהך תאכלנו שנה בשנה". וכי יהיה בו מום – בשעריך תאכלנו. ומאימתי מונה לו [לתחילת שנתו]? אם תם [שלם] הוא – מונה לו מיום

שמיני, שהוא ראוי להקרבה. ואם נולד בעל מום – מונה לו מיום שנולד; והוא, שכלו לו חדשיו [שהיה בהריון מלא], שהרי נראה [ראוי] לאכילה ביום לדתו; אבל אם לא ידע בודאי שכלו לו חדשיו, מונה לו מיום שמיני.

ט. נולד לו מום בתוך שנתו – רשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד לו מום בסוף שנתו – מתר לקימו שלשים יום מיום שנפל בו המום, ואף על פי שהוא מתאחר לאחר שנתו. כיצד? כגון שנפל בו מום בחמשה עשר יום לפני שנתו, משלימין לו חמשה עשר אחר שנתו. נולד לו מום אחר שנתו – אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום, ויאכל.

י. הבכור בזמן הזה – מניחו עד שיפול בו מום, ויאכל.

יא. ועד שלא נראה [בו מום] להראותו לחכם, רשאי לקימו שתים ושלש שנים. ומשנראה להראותו לחכם – אם נולד בו מום בתוך שנתו, רשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד [המום] אחר שנתו, מקימו שלשים יום.

יב. שנה של בכור – היא שנת לכה תמימה, שנים עשר חדש מיום ליום; ואם היתה שנה מעוברת – נתעברה לו, ומנה שלשה עשר חדש. נולדו לו שני טלאים, אחד בחמשה עשר של אדר הראשון, ואחד בראש חדש אדר שני – זה שנולד בראש חדש אדר שני – ביין שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה. וזה שנולד בחצי אדר ראשון – לא עלתה לו שנה, עד חצי אדר של שנה הבאה; והאיל ונולד בחדש העבור, מונין אותו לו.

יג. עבר ואחר הבכור לאחר שנתו – אף על פי שהוא עובר בלא תעשה, אם היה תם – הרי זה לא נפסל, אלא מקריבו; ואם היה בעל מום, שוחטו בכל מקום, שנאמר: "מעשר דגנך ותרשף ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך", מקיש בכור למעשר – מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה.

שעשה לדעתו - הרי זה שוחט עליו; ואם עשו כדי להתירו, לא ישחט עליו.

יג. בכור שאִתּוֹ דם [חלה] - יקוי [דם], ובלבד שלא יתפון לעשות בו מום; ואם נעשה בו מום בהקנה זו, הרי זה נשחט עליו.

יד. מתר להטיל מום בבכור קדם שיצא לאויר העולם, וישחט עליו. במה דברים אמורים? בזמן הזה שאין שם בית [מקדש], מפני שסופו להאכל במומו; אבל בזמן שהמקדש קיים, אסור.

טו. עד שהעיד מפי עד אחד, שמום זה נפל שלא לדעת - נאמן; אפלו אשה נאמנת לומר: 'בפני נפל מום זה מאלי', וישחט עליו.

טז. כל המומין הראויין לבוא בידי אדם - נאמן הרועה עליהן לומר: 'מאליהן נפלו, ולא נעשו בכנה'; וישחט עליהן. במה דברים אמורים? כשהיה הרועה ישראלי, והבכור ביד [של] הכהן. אבל אם היה הרועה כהן, והבכור עדן הוא ביד בעלי הישראליים - הרי זה אינו נאמן; וחושידין אותו, שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתגנו לו.

יז. כהן שהעיד לכהן אחר, שמום זה מאלי נפל - נאמן, ואין חוששין להם, שמא הם גומלים זה את זה [משקר, בכדי שיעיד לו חברו כשיצטרך]; שכל הכהנים חשודין להטיל מום בבכור כדי לאכלו בחוץ, ולפיכך אין נאמנין על ידי עצמם; אבל חברו מעיד לו, שאין אדם חוטא לאחר. אפלו בניו ובני ביתו של כהן, מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, מפני שהיא כגופו.

יח. בכור שהיה ביד כהן, ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאלי נפל, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו, וכא הכהן שהוא בידו, ואמר: 'הראיתי מום זה למקחה, והתירו לשחיטה' - הרי זה נאמן; ואין חוששין, שמא לא הראהו, ושמא בכור תם [שלם] הוא - שלא נחשדו לשחט קדשים בחוץ, מפני שהוא צון כרת, כמו שבארנו.

יט. וכן נאמן הכהן לומר על בכור בעל מום: 'בכור זה נתנו לי ישראל במומו, ולא נפל ברשותי' - כדי לחש לו, שמא הוא הטילו; שהדבר עשוי להגלות, והוא מתברא שמא ישאלו בעלי, ויאמרו: 'תמים היה בעת שנתנוהו לו'.

הלכות בכורות פרק ג

א. אין שוחטין את הבכור אלא על פי ממחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות, ואמר לו: 'התר בכורות במומן'; אפלו היה מום גדול וגלוי לכל, לא יתירו אלא ממחה שנטל רשות. וכל הבכורות אדם [מומחה] רואה, חוץ מבכור עצמו.

ב. אם אין שם ממחה, והיה המום מן המומין הגלויין המבוקשין, כגון שנסתמית עינו, או נקטעה ידו, או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת [חכמים שאינם בקיאים]; וכן בכור שיצא לחוצה לארץ, ונפל בו מום מבקש - הרי זה נתר על פי שלשה בני הכנסת.

מום עובר - הרי זה אינו נשחט בכל מקום, ולא קרב, אלא יהיה רועה עד שיפיל בו מום קבוע, וישחט עליו.

ג. וכן אם נעברה בו עברה [שבא אדם על הבהמה], או שהרג בעד אחד, או על פי [עדות] הבעלים [ואינו נהרג], או שהקצה [יועד לעבודה זרה], או נעבד [כע"ז] - ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח.

ד. יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], והבא אחריו - שניהן אינן בכור: הראשון, מפני שאינו פטר רחם; והאחרון, מפני שקדמו אחר. אפלו יצאת נקבה דרך דפן, וזכר דרך רחם - אינו בכור.

ה. בכור שהוא אנדרגינס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אין בו קדשה כלל, והרי הוא כנקבה; שאין לכהן בו כלום, ועובדין בו וגוזזין אותו כשאר החלין. נולד טמטום [לא ניכר מינו] - הרי זה ספק בכור, ויאכל במומו לבעליו, בין שהטיל מים ממקום זכרות, בין שהטיל ממקום נקבות.

ו. רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל - פטור מן הבכורה, שנאמר: "אף בכור שור", עד שיהיה הוא שור, ובכורו שור. ואם היה בו מקצת סימני אמו - הרי זה בכור, והוא בעל מום קבוע; שאין לה מום גדול משנתי בריתו, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח. אפלו פרה שילדה כמין חמור, ויש בו מקצת סימני פרה - הרי זה בכור לכהן, הואיל ומין החמור יש בו דין בכורה. אבל אם ילדה כמין סוס או גמל - אף על פי שיש בו מקצת סימני אמו, הרי הוא ספק בכור; לפיכך, יאכל לבעליו. ואם תפסו כהן, אין מוציאין מידו.

ז. המטיל מום בבכור - הואיל ועשה עברה, קונסין אותו, ואינו נשחט על מום זה, עד שיפיל בו מום אחר מאלי. ואם מת זה החוטא - מתר לבנו לשחט אותו על מום שעשה אביו; שלא קנסו בנו אחריו.

ח. הרגיל [גרם] לבכור שיפיל בו מום - כגון שנתן דבילה [תאנה] על אָזְנוֹ עד שבא קלב ונטלה וחתף אָזְנוֹ, או שהלך בין ברזל ונעששיות של זכוכית כדי שתקטע ידו ונקטעה, או שאמר לגוי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחט עליו. זה הכלל: כל מום שנעשה לדעתו, אסור לו לשחט עליו; ואם נעשה שלא לדעתו, הרי זה שוחט עליו. ט. אמר: 'אלו נפל בבכור זה מום, הייתי שוחטו', ושמע הגוי, ועשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה בדעתו.

י. ראינוהו שעשה מעשה המרגיל להטיל מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעין אם נתפנו למום או לא נתפנו - הרי זה לא ישחט עליו. כיצד? כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק מסרג בעצים, וכיון שאכל נחלקה [נחתכה] שפתו - אפלו היה חבר [תלמיד חכם], הרי זה לא ישחט עליו; וכן כל פיוצא בזה.

יא. היה בכור רודף את האדם, ובעטו כדי לטרדו, ואפלו בעט בו מפני שרדפו מקדם, ונעשה בו מום בבעיטה זו - הרי זה ישחט עליו.

יב. קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק, וכן הגוי

במומו נשחט - הבשר יקבר, ונאותו [יהנו] הכהנים בעורו; והוא, שנשחט על פי מקחה.

יא. הבכור שנאכל בשרו בהלכה, בין תמים בין בעל מום - כשם שמותר להנות בעורו, כך נהנין בגנותו [צמור]; אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי, אפלו נשר - הרי הוא אסור בהננה, אפלו נשר ממנו אחר שנפל בו מום. ואפלו אחר שחיטתו, ואין צריך לומר אחר מיתתו - הרי אותו הצמר שנשר ממנו מחיים, באסורו עומד. וכן במעשר בהמה. וקבר בארנו בהלכות מעילה, שלא גזרו גזרה זו אלא על הבכור והמעשר בלבד, מפני שאינן באין לכפרה - שמה ישקה אותן אצלו, כדי לקח כל הצמר שנישר מהן. וקבר בארנו, שמצוה לאכלו בשנתו, בין תמים בין בעל מום.

יב. בכור שהיה בו צמר מדבבל [תלוש ומעורב במחורב], ושחטו - את שהוא נראה עמו מן הגזנה - שלא ניכר שהיה תלוש], מותר בהננה; ואת שאינו נראה עמו, והוא הצמר שעקרו הפוף כלפי ראשו [שב' קצותיו כלפי חוץ] - אסור, שזה כמי שנשר מחיים.

יג. גזת בכור, אפלו בעל מום - שנתעברה בגזי חלין, אפלו אחת בכמה אלפים - הכל אסורים; הרי הוא דבר חשוב, ומקדש בכל שהוא. האורג מלא הסיט - [שיעור אריגה] מצמר הבכור בבגד, ידלק; מצמר המקדשין, מקדש בכל שהוא.

הלכות בכורות פרק ד

א. בהמת השתפין, חיבת בבכורה. לא נאמר "בקרף וצאנך", אלא למעט שתפנות הגוי; שאם היה שתף בפרה או בעפר, אפלו היה לגוי אחד מאלף באם או בולד - הרי זה פטור מן הבכורה. היה לו באחד משניהן אבר אחד, כגון יד או רגל - רואין: כל שאלו יחתה, יהיה בעל מום - הרי זה פטור; ואם אפשר שיחתה אבר הגוי, ולא יפסל - הרי זה חביב בבכורה.

ב. הלוקח עבר פרתו של נכרי, או המוכר עבר פרתו לנכרי - אף על פי שאינו רשאי - הרי זה פטור מן הבכורה, ואין קונסין אותו על דבר זה.

ג. [ישראל] המקבל בהמה מן הגוי להיות מטפל בה, והולדות [יחלקו] ביניהן, או נכרי שקבל מישראל פזה - הרי אלו פטורין מן הבכורה, שנאמר: "פטור כל רחם בבני ישראל", עד שהיה הכל בישראל.

ד. המקבל צאן מן הגוי במקום קצוב - [ויתן הישראל הכסף לאחר תקופה], ופסק [סיכס] עמו שהיה השכר ביניהן - [אם יתיקרו הבהמות יתחלקו ברווח], ואם פחתו [יחלקו], פחתו לישראל - אף על פי שבפרשות ישראל הן, והרי הן כקנינו, הואיל ואם לא ימצא הגוי אצלו ממון לגבות ממנו, יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן - נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן, והרי יד הגוי באמצע, ופטורין מן הבכורה, הן וולדותיהן. אבל ולד ולדות חביבין - שהרי של ישראל הן, ואין לגוי עליהן רשות.

ה. ישראל שנתן מעות לגוי, וקנה לו בהן בהמה מגוי

ג. אין רואין את הבכור לישראל, עד שהיה כהן עמו - שמה יאמר לו המקחה: 'מום הוא, ומתר לשחט עליו', וילך וישחטנו לעצמו, ולא יתנונו לכהן; שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ, חשוד הוא לגזול מתנות כהונה. לפיכך, אם היה חכם, וידוע שהוא מדרקק על עצמו - רואין לו. היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו - הואיל והביאו לחכם המקחה, הרי זה בחזקת מדרקק על עצמו; לפיכך רואין לו, אף על פי שאין עמו כהן.

ד. השוחט את הבכור, ואחר כך הרצה את מומו - אף על פי שהוא מום גלוי שאינו משתנה בשחיטה, כגון שנתקעה ידו או רגלו - הואיל ונשחט שלא על פי מקחה, הרי זה אסור; ויקבר בכור שמת.

ה. בכור שהיה לו ביצה אחת ושני פיסין, ובדקו המקחה, והושיבוהו על הרגוזו [סוף השדרה] ומעכו, ולא יצאת ביצה שניה, והתירו המקחה, ונשחט, ונמצאת השניה דבוקה בפסלים [מעיים] - הרי זה מותר, הואיל ומעכו; אבל אם לא נמצא - אף על פי שנשחט על פי מקחה, הרי זה יקבר.

ו. מי שאינו מקחה, וראה את הבכור, ונשחט על פיו - הרי זה יקבר, וישלם מבייתו; וכמה משלם? רביע דקה, ומחצה לגסה. ומפני מה לא ישלם כל דמיו? מפני שקנסו את בעל הבהמה [הגסה], כדי שלא ישהה אותה [מלהקריבה טרם יפול בה מום], ונבדקה - נקנס עוד יותר ומקבל פיצוי של רבע בלבד, כדי שלא יעבור על הוראת חז"ל [ל] ולא יגדל בהמה דקה בארץ ישראל.

ז. הנוטל שכרו להיות רואה בכורות - אין שוחטין על פיו, אלא אם כן היה מקחה גדול, וידעו בו חכמים שאין פמותו, ופסקו לו שכר על הראיה והבקור, בין שנמצא בעל מום בין שנמצא תמים. ולא יטל שכר על בהמה זו, חוץ מפעם אחת; ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד.

ח. החשוד על הבכורות למכר אותן לשם חלין - אין לוקחין ממנו אפלו בשר צבאים, מפני שהוא דומה לבשר העגל. ואין לוקחין ממנו עורות שאינן עבודין [לא מעובדים], אפלו של נקבה, שמה יחתך וזרותו, ויאמר: 'עור נקבה הוא'. ואין לוקחין ממנו צמר, אפלו מלבן; ואין צריך לומר, צואי [מלולכין]. אבל לוקחין ממנו טווי, ולבדין [יריעות מחתיכות צמר], ועורות עבודין - שאינו מעבד עור בכור תמים, מפני שהוא מפחד לשהותו אצלו, שמה ישמעו הדגנים, ויקנסו אותו כפי רשעו.

ט. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו למקחה - מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את הדמים; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את הדמים. וכן הדין במאכיל את הטרפה, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר.

י. בכור שנמצא טרפה - אם תמים הוא ונשחט במקדש לקרבן, ונמצא טרפה אחר שהפשט - העור ישרף, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין, והבשר יקבר. ואם

יד. מבכרת המקשה לילד - מתתף אבר אבר, ומשליך לפלבים; ויהא אחרי, בכור. יצא רבו - הרי זה יקבר, ונפטרה מן הבכורה. ואם חתף אבר והניחו ולא השליכו לכלב, וחתף אבר והניחו, עד שהשלים רבו - הרי כל האברים צריכין קבורה, ונפטרה מן הבכורה; כיון שיצא רבו, בין שלם בין מחתף, והרי הוא לפנינו - נתקדש למפרע. **טו.** יצא שלישי, ומכרו לגוי, וחזר ויצא שלישי אחר - נתקדש למפרע, ונפטרה מן הבכורה. יצא שלישי דרך דפן [הרחם], ושני שלישים דרך רחם - אינו קדוש; שהרב הראשון לא יצא דרך רחם, ולמפרע - רק אם לכתחילה יצא מהרחם] הוא מתקדש.

טז. יצא מעוט אבר גדול, והרי זה היוצא רבו של עבר [והשאר יצא מהדור] - נפטרה מן הבכורה, ויקבר היוצא. יצא חצי העבר, והוא רבו של אבר היוצא - הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה, או לא נפטרה; לפיכך, הבא אחריו - ספק בכור.

יז. בכור שפרכו בסיב [סיבי דקל] והוציאו, ולא נגע ברחם, או שפרכו בשליט בהמה אחרת, או שפרכה עליו אחותו, ויצא - הואיל ולא נגע ברחם מפל מקום, הרי זה ספק בכור.

יח. הדביק שני רחמים זה לזה, ויצא מזה ונכנס לזה - הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה בהמה שנכנס בה בכור, שהרי פטר רחם, או לא נפטרה, עד שיפטר רחמה וילדה. **יט.** נפתחו פתלי בית הרחם, ויצא [ולא נגע ברחם] - הרי זה ספק אם נגיעת רחם מקדשת, או אייר.

כ. נעקרו פתלי בית הרחם [ונתלו] בצנארו - הרי זה ספק אם במקומו מקדש, או מקדש אף חוץ למקומו.

כא. נגממו [הצטמקו ונעלמו] פתלי בית הרחם, אינו קדוש. נפרץ מקצתו, ועומד מרבה על הפרוץ, ויצא דרך הפרוץ, או שהיה הפרוץ מרבה על העומד, ויצא דרך העומד - הרי זה ספק בכור.

יום שבת קודש ד' כסלו ה'תש"ע

הלכות בכורות פ"ה

א. רחל שלא בפרה [לא ילדה מעולם], וילדה שני זכרים - אפלו יצאו שני ראשיהן כאחד, אי אפשר שלא קדם אחד; הואיל ואין ידוע איזה יצא ראשון - הפה נטל את הכחוש, והשני ספק בכור. מת אחד מהן, אין לכהן פלוס; שזה החי - ספק הוא, והמוציא מחברו עליו הראיה. וכן אם ילדה זכר ונקבה - הרי הנזכר ספק, שמא הנקבה יצאת תחלה; לפיכך אין לכהן פלוס - שהמוציא מחברו, עליו הראיה. **ב.** שתי רחלות שלא בפרו, וילדו [יחד] שני זכרים - שניהם לכהן [ולא נאמר שאחת ילדה את שניהם]; זכר ונקבה, הנזכר לכהן. שני זכרים ונקבה - הפה נטל את הכחוש, והשני ספק בכור; ואם מת אחד מהן, אין לכהן פלוס - שזה הנזכר החי, ספק בכור הוא, והמוציא מחברו עליו הראיה. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - הרי הנזכרים ספק בכור; שאני אומר: שמא

בדיניהן [בקיני גוי שע"פ התורה - בכסף] - אף על פי שלא משך, קנה וחיבת בבכורה; וכן אם קנה הגוי מישאאל בדיניהן, ונתן מעות - אף על פי שלא משך, קנה ופטורה מן הבכורה.

ו. גר שנתגיר, ואין ידוע אם עד שלא נתגיר ילדה פרתו, או אחר שנתגיר - הרי זה בכור מספק.

ז. הלוקח בהמה מן הגוי, ואין ידוע אם בכרה [- ילדה] או לא בכרה, וילדה אצלו - הרי זה ספק בכור, ואכל במומו [כשיהיה לו מום] לבצלים, ואינו לכהן; שהמוציא מחברו, עליו הראיה.

ח. לקח בהמה מניקה מן הגוי - אינו חושש שמא בנה של אחרת היא מניקה, אלא הרי זו בחזקת שילדה; ואפלו היה זה שמניקה כמו מין אחר, ואפלו כמין חזיר - הרי זו פטורה מן הבכורה. וכן בהמה שהיא חולקת ונותנת חלב, פטורה מן הבכורה - שרב בהמות, אינן חולבות אלא אם כפר ילדו.

ט. הלוקח בהמה מישאאל - הרי זו בחזקת שבכרה, עד שידעו המוכר שעדן לא ילדה; שאין מישאאל שותק וגורם לו לאכל קדשים בחוץ, ונדאי שבכרה, ולפיכך מכרה סתם.

י. בהמה דקה שהפילה עבר שעדן לא נתבארה צורתו הרבה ונכרה לכל, וזה הוא הנקרא 'טנוף' - אם אמרו הרוצים: 'עבר הוא, אלא שנפסד' - הרי זו פטורה מן הבכורה, וצריך להראותו לרועה חכם; לפיכך, הלוקח בהמה מן הגוי, אפלו היתה קטנה, וילדה אצלו בתוך שנתה - הרי זה ספק בכור, שמא טנוף הפילה ברשות הגוי. וכן בהמה גסה שהפילה שליה [שק העובר] - הרי זה סימן ילד, שאין שליה בלא ילד; ונפטרה מן הבכורה. ומתה להשליך אותה השליה לפלבים - שאין מתקדש בבכורה אלא זכרים, וחזקת הנולדים מחצה זכרים ומחצה נקבות; וכבר בארנו, שהזכר שאין בו מקצת סימני אמו, אינו מתקדש בבכורה. ונמצא מעוט הנולדים הן המתקדשין בבכורה, ואין חוששין למעוט. אבל בהמת קדשים שהפילה שליה - תקבר, שהזכרים בה פנקבות.

יא. בהמה גסה שהפילה חרבת [חתיכת] דם - הרי זו נפטרה מן הבכורה; שחזקתה שהולד בתוכה, ורבה עליו הדם, והפסידו ובטלו. וקוברין חרבה זו כמו גפל כל מבכרת, אף על פי שאין בחרבה זו קדשה; ולמה קוברין אותה? כדי לפרסם הדבר שנפטרה מן הבכורה.

יב. כבר בארנו בענין נדה, שהולד באדם נגמר לארבעים יום, והמפלת לפחות מארבעים, אינו ילד. אבל ילד בהמה - לא צמחו חכמים על מנין הימים שיגמר בו; אבל אמרו, שהמפלת טנוף, אינה מתעברת אחריו ולא מקבלת ילד אחר לפחות משלשים יום.

יג. בהמה שיצאת [לשדה] מלאה [מעוברת], ובאה ריקנית - הבא [הנולד] אחר כן בכור מספק; שמא דבר שאינו פוטר בבכורה הפילה, ואין לנפלי בהמה פטירת רחם עד שיעגילו ראש כפפה [כדור] טוויה] של [חוט] ערב [חוט טוויה].

יא. אין שמין בכורות תמימין לישראל, אבל שמין להן בכורות בעלי מומין. ושמין בכורות תמימין לכהנים בזמן הזה, שהן עומדין להאכל במומן; ואין צריך לומר, ששמין להן בעלי מומין.

הלכות בכורות פרק ו

א. מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיולדו לאדם, בכל שנה ושנה; ואין מצוה זו נוהגת אלא בבקר וצאן בלבד, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן וגו'".

ב. מעשר בהמה נוהג בחלין, אבל לא במקדשין; ונוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית [בזמן המקדש] ושללא בפני הבית. אבל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה, ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הבית – גזירה שמה יאכלוהו תמים, ונמצא בא לידי אסור כרת שהוא שחיטת קדשים בחוץ. ואם עבר ועשר בזמן הזה – הרי זה מעשר, ונאכל במומו.

ג. הכל חביב במעשר בהמה, כהנים לוויים וישראלים. ד. ודין מעשר בהמה – שיהיה נשחט בעזרה, וזורקין דמו וריקה אחת כנגד הסוד [בסיס המזבח], ומקטירין אמוניו [אבריו]; ושאר הבשר נאכל לבעלים בירושלים, כשאר קדשים קלים. ואין לכהנים בו כלום, אלא פלו לבעלים, כפסח. ואם היה בעל מום – בין שנפול בו מום, בין שהפרישו בתחלה במומו – הרי זה נאכל בכל מקום.

ה. מעשר בהמה – אסור למכור אותו כשהוא תמים, לפי שנאמר בו: "לא יגאל"; מפי השמועה [מסורת ממש] רבינו למדו, שזה שנאמר: "לא יגאל" – אף אסור מכירה בכללו, שאינו נגאל ואינו נמכר כלל. ויראה לי, שהמוכר מעשר לא עשה כלום, ולא קנה לוקח; ולפיכך אינו לוקח – כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח, וכמוכר פת תאר, כמו שיתבאר במקומו.

ו. מדברי סופרים [- חכמים], שאסור למכור אותו בעל מום, ואפלו שחוט – גזירה, שמה ימכרנו חי; לפיכך, אין שוקלין מנה כנגד מנה במעשר [- לא חולקים במשקל], כדרך ששוקלין בבכור – מפני שהוא נראה כמוכר.

ז. ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו [מפני מומו], מתר למכרו כדרכו; מפני השב אבדה ליתומים, לא גזרו עליו.

ח. מעשר שנשחט במומו – מתר למכר חלבו וגידיו ועורו ועצמותיו, ולא אסרו למכר אלא בשרו בלבד. ואם הבליע [כלל] דמי הבשר בדמי העור והחלב והגידין, ומכר הכל בהבלעה – מתר; ואם היו דמי העצמות יקרים, והבליע דמי הבשר בדמי העצמות – מתר.

ט. הכל נאמנין על מומי מעשר, לומר: 'מום זה מאליי, בא, ולא נעשה לדעת' [בכוונה]; אפלו אלו שאינן נאמנין על הבכור, נאמנין על המעשר. ורואה אדם מומי מעשר שלו, ומתירו – אם היה ממחה; שאם רצה, יטיל מום בכל עדרו ואחר כך יעשר, ונמצא המעשר בעל מום מתחלתו.

הנקבה נולדה תחלה, ואחר כך הזכר; לפיכך, אין כאן לפנה כלום – שהמוציא מחברו, עליו הראיה. אחת בקרה ואחת שלא בקרה, וילדו שני זכרים – אחד לו ואחד לפנהו, וכל אחד מהם ספק בכור; הפנה נוטל את הפחוש. מת אחד מהן, אין כאן לפנה כלום; שזה החי, ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה, אין כאן לפנה כלום; שזה הזכר, ספק בכור הוא.

ג. כל בכור שהוא ספק – דינו שינעו עד שיפול בו מום, ונאכל לבעליו. ואם תפשו הפנה, אין מוציאין אותו מידו; ואוכל אותו במומו, אבל אינו מקריבו – שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמה ישחט חלין בעזרה.

ד. מי שהיה בעדרו מבכורות ושאין מבכורות, וילדו ואין שם אדם, ונכנס ומצא את המבכורות מניקות נקבות, ואת שאינן מבכורות מניקות זכרים – אינו חושש שמה בנה של זו בא לו אצל זו, ובנה של זו בא לו אצל זו; אלא הרי הדבר בחזקתו, שכל אחת מניקה בנה.

ה. שנים שהפקידו שני זכרים אצל רועה, האחד בכור והשני פשוט, ומת אחד מהן – מניח הרועה השני ביניהן ומסתלק; והרי הוא ספק בכור, ושיניהן חולקין אותו, שאין אחד מהן מכיר את שלו.

ו. הפקיד בכור אצל בעל הבית, והניחו בעל הבית עם פשוט שלו, ומת אחד מהן, ואין ידוע אינה הוא – המוציא מחברו, עליו הראיה; והרי הוא ספק בכור. ואפלו רועה כהן שהניח בכורו בחצר בעל הבית, עם פשוט של בעל הבית, ומת אחד מהן – המוציא מחברו, עליו הראיה; ואין מוציאין מחצר בעל הבית, אלא בראיה – שהרי מדעת בעל הבכור הניחו עם הפשוט של בעל הבית.

ז. לא נחשדו ישראל על הבכורות; לפיכך, נאמן הישראלי לומר: 'זה ספק בכור הוא', ורואין לו מומו, ואוכל אותו במומו.

ח. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו – חביבין בבכורה; ואם קדם מום עובר להקדשן, או שהקדישן תמימין ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו – פטורין מן הבכורה; שהרי לא יצאו לחלין לכל דבר – מפני שהן אסורין בגזזה ועבודה, כמו שבארנו בהלכות מעילה.

ט. הלוקח בהמה מקעות מעשר שני בירושלים, חייבת בבכורה. אבל הלוקח בהמה מפרות שביעית [- תמורתם], הרי זו פטורה מן הבכורה; לפי שאינו רשאי לעשות סחורה בפרות שביעית, שהרי נאמר בה: "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה", ולא לסחורה, ואם תהיה חייבת בבכורה – הרי זה משתכר בבכור, שהרי יצא מתורת פרות שביעית. כבר בארנו בהלכות מאכלות אסורות, שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים באכילה; וכן בארנו בתרומות, שאסור לעשות סחורה בתרומות. וכן אסור לעשות סחורה בבכורות, אף על פי שמותר למכרם על דרך שבארנו.

י. לקח [קנה] בכור למשתה בנו, או לרגל [לאוכלו בחג], ולא צריך לו – מתר למכרו.

י. הלוקח [קונה] טלאים שגולדו בשנה זו, או שנתנו לו במתנה - הרי הן פטורין מן המעשר; עד שגולדו ברשותו. לפיכך, השתפין שנשתתפו בבהמות, והביא זה מאה טלאים, והביא זה מאה טלאים, וערכו אותן, ונשתתפו בהן - הרי המאמנים פטורין מן המעשר, שכל טלה מהן כמכור. וכן האחים שיגרשו טלאים מאביהן, הרי הן פטורין מן המעשר. אבל הנולדין להן בשתפות לאחר מכאן מאלו הבהמות, בין לשתפין בין לאחים - חייבין במעשר. וכן אם היו שתפין במעות, וקנו בהמות ממעות השתפות, והאחים שקנו בהמות ממעות היגרשה - הרי הנולדין מהן לאחר מכאן חייבין במעשר; שהרי ברשותן נולדו, והרי הן כאיש אחד. חלקו האחים והשתפין אחד שגולדו להן הבהמות ברשותן, וחזרו ונשתתפו - הרי אלו פטורין מן המעשר; שבשעה שחלקו - נעשו הכל לקוחין [כדון קונים], והלקוח פטור; וכשחזרו ונשתתפו - הרי נשתתפו בבהמות, ועדין לא ילדו להן ברשותן אחר שתוף זה השני. ואף על פי שחלקו גדיים כנגד גדיים, וטלאים כנגד טלאים, ועשרה כנגד עשרה - הכל פטורין מן המעשר, והרי הם כלקוחין.

יא. האחין והשתפין שחלקו בפספים, ולא חלקו בבהמה - חייבין במעשר, שעדין לא נעשו הבהמות לקוחין; אבל אם חלקו הבהמות - אף על פי שעדין לא חלקו הפספים, הרי אלו פטורין.

יב. הלוקח עשרה עברין במצי אמן - כלן נכנסין לדיר להתעשר, שהרי ברשותו נולדו.

יג. כהן שנפל לו [שקובל] עשר בהמות בגזל הגר [שמת], ואין לו יורשים, פטורים מן המעשר - שמתנות כהנה, מתנות הן; וכבר בארנו, שהנתן במתנה - פטור מן המעשר.

יד. הכל נכנסין לדיר להתעשר - בין תמימין בין בעלי מומין, וכל אסורי מזבח; חוץ מן הפלאים [שאביו ואמו לא ממין אחד], והטרפה, ויוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], ומחסר זמן [תוך ד' ימים מלידתו] - שכל אלו פטורין מן המעשר. וכן היתום שמתה אמו, או נשחטה עם לדתו - אינו מתעשר. ודברים אלו, מפי השמועה [מסורת ממש] רבינו הן.

טו. אין חלקות פטור, אלא אם בן גלח אחר שנגרף [שהיה ראוי] להתעשר. לפיכך, הלוקח טלאים בתוף שבצת ימי הלדה - כשיגיע זמנו, חייב לעשרן; שבינו שאין מחסר זמן ראוי להתעשר - הרי זה כמי שלקח עברין, ונולדו ברשותו.

טז. כל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או אינה בת מעשר - הרי היא פטורה מן המעשר; לפיכך, טלאים שנערכו בהן יתום או לקוח [קונה] וכיוצא בהן - הרי כלן פטורין, שכל אחד מהן ספק הוא.

הלכות בכורות פרק ז

א. מי שהיה לו עשרה טלאים, והפריש אחד מעשרה, היו לו מאה, והפריש עשרה למעשר - אין אלו מעשר. אלא

ב. אין צריך לצרף כל בהמה שגולדה ברשותו לדיר אחד, אלא מצרף כל עדר ועדר לבדו; היו לו חמשה טלאים בירושלם, וחמשה טלאים בצפו - אין מצטרפין, וכלן פטורין מן המעשר. וכמה יהיה בין אלו לאלו, ויצטרפו? ששה עשר מיל.

ג. היו שלשה עדרים, ובין כל אחד ואחד ששה עשר מיל - הרי שלשתן מצטרפין. ביצד? היו תשעה מכאן, ותשעה מכאן, ואחד באמצע - הרי שלשתן מצטרפין ונכנסין לדיר להתעשר.

ד. אין מעשרין מן הצאן על הבקר, ולא מן הבקר על הצאן; אבל מעשרין מן הבכשים על העזים, ומן העזים על הבכשים, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן", כל משמע צאן - אחד; ששניהם נקראים 'שה', והרי הם כמין אחד. ה. אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, כשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש - שנאמר: "היצא השדה שנה שנה". ויראה לי, שאם עשר בהמה משנה על שנה - הרי זה מעשר, מפני חמרת הקדשים; שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפרוש, שיהיה שנה שנה.

ו. כל הנולדים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באולול - מצטרפין, ומעשרין מאלו על אלו. נולדו חמשה טלאים בתשעה ועשרים באולול, וחמשה באחד בתשרי - אין מצטרפין; ילדו הנולדות בתוף שנתן, הרי היא ובתה נכנסות לדיר להתעשר.

ז. אין הטלאים הנולדים כמו הטבל [תבואה שאינה מעושרת], שאסור לאכל ממנו עד שיתעשר, כמו שבארנו במקומו. אלא מתיר למכור ולשחט כל מה שירצה, עד שיעשר; ויהיה המעשר קדש, ויאכל בהלכתו, כמו שבארנו. ח. קבעו חכמים שלשה זמנים בשנה למעשר בהמה, ומשיגיע זמן מהן - אסור לו למכור או לשחט עד שיעשר; ואם שחט, הרי זה מתיר. ואלו הן השלשה זמנים: בהמשה עשר יום קדם הפסח, ובחמשה עשר יום קדם עצרת [שבועות], ובחמשה עשר יום קדם הקיץ; וכל זמן מאלו, נקרא 'ג'ון מעשר בהמה'. נמצאת אומר, שהגרנות של מעשר בהמה - ביום אחרון מחדש אדר, וביום חמשה

- הרי זה מניח לגרן אחר [של שנה זו]; והן מצטרפין לאלו שיולדו, ויתעשרו הכל בגרן אחד. ואף על פי שהוא יודע שאלו ישארו במנין, חבב להכניס הכל לדיר, והנשאר ישאר.

ושלשים מספירת העמר, וביום אחרון מחדש אלול. ולמה קבעו הגרנות בימים אלו? כדי שתהינה בהמות מצויות לעולי רגלים; שאף על פי שמתר למכר קדם שיעשר, כמו שבארנו, היו נמנעים למכר, עד שיעשרו ויעשו המצוה. הכנים כל הצאן או כל הבקר לדיר, והתחיל למנות ולקדש עשירי, עד שנשארו בתוך הדיר פחות מעשרה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח מרחשון-ד' בסלו ה'תש"ע

אלא לבית דין הדבר מסור, עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש - הוא שיהיה ראש חדש, שנאמר: "החדש הזה לכם", עדות זו תהיה מסורה "לכם".

ו. בית דין מחשבים בחשבונות בדרך שמחשבים האצטגנינין [- חזים בכוכבים], שיוצין מקומות הכוכבים ומחלקם, וחוקרים ומדקדקים [בחישובים] עד שיגיעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים, או אין אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה, יושבים ומצפים לעדים כל היום בלילה, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, וירשום וחקרום בחלכה, ונאמנו [אומתו] דבריהם [בהצלבה לחשבון] - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים - משלימים שלשים, ויהיה החדש מעבר. ואם ידעו בחשבון שאין אפשר שיראה - אין יושבים יום שלשים, ואין מצפים לעדים; ואם באו עדים - יודע בודאי שהן עדי שקר, או שנראת להם דמות לבנה מן העבים, ואינה הלכנה הנדאית [האמיתית].

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שיתשבו וידעו אם נראה הירח או לא נראה, ושיקדשו את העדים, עד שיקדשו את החדש; וישלחו וידעו שאר העם, באי זה יום הוא ראש החדש, כדי שיידעו באי זה יום הם המועדות, שנאמר: "אשר תקראו אתם מקראי קדש", ונאמר: "ונשמרת את החקקה הזאת למועדה".

ח. אין מחשבים וקובעין חדשים ומעברים שנים אלא בארץ ישראל, שנאמר: "כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים". ואם היה אדם גדול בחקמה, ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוצה לארץ, ולא הניח בארץ ישראל כמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ; ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו, ואין צריך לומר גדול ממנו - הרי זה אסור לקבע ולעבר בחוצה לארץ; ואם עבר וקבע ועבר, לא עשה כלום.

יום שני כ"ט מרחשון ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ב

א. אין פשוט לעדות ראש החדש, אלא שני אנשים כשרים הראויין להעיד בכל דבר ודבר; אבל נשים ועבדים - הרי הם כשאר פסולי עדות, ואין מעידים. אבל וכו' שראו את הירח, ילכו לבית דין להעיד - לא מפני שעדות החדש כשרה בקרובים, אלא שאם ימצא אחד מהם פסול מפני

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש

הוא מצות עשה אחת, והיא לחשב ולידע ולקבע באיזה יום הוא תחלת כל חדש וחדש מחדשי השנה. ובאור מצוה זו - בפסקים אלו.

הלכות קדוש החדש פרק א

א. חדשי השנה הם חדשי הלכנה, שנאמר: "עלת חדש בחדשו", ונאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים" - בן אפרו חקמים: 'הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה במראה הנבואה דמות לבנה, ואמר לו: כזה ראה וקדש'. והשנים שאנו מחשבים - הן שני החמה, שנאמר: "שמור את חדש האביב".

ב. וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלכנה? קרוב - מעט פחות] מאחד עשר יום. לפיכך, כשיחשבין מן התוספת הזאת כמו שלשים יום, או פחות מעט או יותר מעט - מוסיפין חדש אחד, ועושין אותה השנה שלשה עשר חדש, והיא הנקראת 'שנה מעברת'; שאי אפשר להיות השנה שנים עשר חדש וכך וכך ימים, שנאמר: "לחדשי השנה" - חדשים אתה מונה לשנה, ואין אתה מונה ימים. ג. הלכנה נסמכת בכל חדש וחדש, ואינה נראית כמו שני ימים או פחות או יותר, כמו יום אחד קדם שתדבק [בקו מקביל] בשמש בסוף החדש, וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש; ותראה במערב בערב. ובלייל שתראה בערב אחר שנסמכה - הוא תחלת החדש, ומונין מאותו היום תשעה ועשרים יום. ואם נראה הירח ליל שלשים, יהיה יום שלשים ראש החדש; ואם לא נראה, יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים, ויהיה יום שלשים מחדש שעבר. ואין נזקקין לירח בלייל אחד ושלשים, בין שנראה בין שלא נראה; שאין לה חדש לבנה יותר על שלשים יום.

ד. חדש שיהיה תשעה ועשרים יום, ונראה הירח בלייל שלשים - נקרא 'חדש חסר'; ואם לא נראה הירח, ויהיה החדש שעבר שלשים יום - נקרא 'חדש מעבר', ונקרא 'חדש מלא'. וירח שיראה בלייל שלשים, הוא הנקרא 'ירח שנראה בזמנו'; ואם נראה בלייל אחד ושלשים, ולא נראה בלייל שלשים - הוא נקרא 'ירח שנראה בלייל עבירו'.

ה. אין ראית הירח מסורה לכל אדם, כמו שפיראשית [שביתות השנה] שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי.

שהוא גזלן וכיצא בו משאר הפסלנות, יצטרף השני עם אחר, ויעיד; וכל הפסול לעדות מדברי סופרים – אף על פי שהוא כשר מן התורה, פסול לעדות החדש.
ב. דין תורה, שאין מדקדקין בעדות החדש [לחקור מתי ראו והיכו, שהרי]. אפלו קדשו את החדש על פי עדים, ונמצאו זוממין בעדות זו – הרי זה מקדש; לפיכך היו בראשונה מקבלים עדות החדש מפל אדם מישראל, שפל ישראל בחזקת פשרות, עד שיודע לך שזה פסול. משקלקלו המינים, והיו שוכרים אנשים להעיד שראו, והם לא ראו – התקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש, אלא מעדים שמכירים בית דין אותן שהם כשרים, ושיהיו דורשים וחוקרים בעדותן.

ג. לפיכך, אם לא יהיו בית דין יודעים [מכירים] את העדים שראו את הירח – משלחין אנשי העיר שנתאה בה עם העדים שראו, עדים אחרים שמזכין אותן לבית דין [מעידים על כשרותם] ומודיעין אותן שאלו כשרין הן, ואחר כך מקבלין מהן.
ד. בית דין מחשבין בדרךים שהצטננין מחשבין בהם, ויודעים הלכנה כשתראה בחדש זה, אם תהיה בצפון השמש או בדרומה, ואם תהיה רחבה או קצרה, ולהיכן יהיו ראשי קרניה [י- קרני אורה] נוטין. וכשיבואו העדים להעיד, בודקים אותם: 'ביצד ראיתם אותה, בצפון או בדרום? להיכן היו קרניה נוטות? כמה היתה גבוהה [מן האופק] בראית עיניכם, וכמה היתה רחבה? אם נמצאו דבריהם מכונין למה שנודע בחשבון, מקבלים אותם; ואם לא נמצאו דבריהם מכונין, אין מקבלים אותם.

ח. ואחר כך, אחר שתתקנים העדות, ראש בית דין אומר: 'מקדש', וכל העם עונים אחריו: 'מקדש, מקדש'. ואין מקדשים את החדש אלא בשלשה, ואין מחשבים אלא בשלשה, ואין מקדשים אלא חדש שנתראה בזמנו [ליל ל']. ואין מקדשים אלא ביום; ואם קדשוהו בלילה, אינו מקדש. אפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים, או שחנקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים – אין מקדשין אותו, ויהיה החדש מעבר, ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלשים, אף על פי שנתראה בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעים.

ה. אמרו העדים: 'ראינוהו [בבואת הירח] במים' או 'בעבים' [מבעד לעננים] או 'בעששית' [משתקפת בכלי זכוכית], או שראו מקצתו ברקיע ומקצתו בעבים או בעששית או במים – אין זו ראיה, ואין מקדשין על ראיה זאת. אמר אחד: 'ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות', ואמר השני: 'כמו שלש קומות הנה גבוה' – מצטרפים; אמר האחד: 'כמו שלש קומות', והשני אומר: 'כמו חמש' – אין מצטרפים; ומצטרף האחד מהם עם שני שיעיד במוותו, או יהיה ביניהם קומה אחת.

ט. ראוהו בית דין עצמם בסוף יום תשעה ועשרים – אם עדין לא יצא כוכב בליל שלשים – בית דין אומרים 'מקדש, מקדש', שעדין יום הוא. ואם ראוהו בליל שלשים, אחר שיצאו שני כוכבים – למחר מושיבים שני דינים אצל אחד מהם, ויעידו הם השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה.

ו. אמרו: 'ראינוהו בלא כננה, וכין שהתבוננו בו ונתכוננו לראותו להעיד, שוב לא ראינוהו' – אין זו עדות, ואין מקדשים עליה, שמא עבים נתקשרו ונראו פלכנה, והלכו להם. אמרו עדים: 'ראינוהו ביום תשעה ועשרים שחרית במזרח קדם שתעלה השמש, וראינוהו ערבית במערב בליל שלשים' – הרי אלו נאמנים, ומקדשין על ראיה זו, שהרי ראוהו בזמנו; אבל הראיה שאמרו שראוהו בשחרית, אין נזקקין לה, שאין אנו אחראים לראית שחרית, ויכדוע שהעבים הם שנתקשרו, ונראה להם פלכנה. וכן אם ראוהו בזמנו, ובליל עבירו לא נראה – הרי אלו נאמנים; שאין אנו אחראים אלא לראית ליל שלשים בלבד.

י. בית דין שקדשו את החדש – בין שוגגין, בין מטעין, בין אנוסין – הרי זה מקדש, וחזקין הכל לתקן המועדות על יום שקדשו בו; אף על פי שזה דע שטעו, חזק לסמוך עליהם, שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמור המועדות, הוא צוה לסמוך עליהם – שנאמר: "אשר תקראו אתם".

יום שלישי ל' מרחשון ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ג

א. עדים שראו את החדש – אם היה ביניהם ובין מקום שיש בו בית דין מהלך לילה יום או פחות, הולכין ומעדין; ואם היה ביניהם יתר על כן, לא ילכו, שאין עדותן אחר יום שלשים מועלת, שפכר נתעבר החדש.
ב. עדים שראו את החדש – הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, ואפלו היה שבת, שנאמר: "אשר תקראו אתם במועדם"; וכל מקום שנאמר 'מועד', דוחה את השבת. לפיכך, אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש חדש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות [קיום תקני של המועדים]; ובזמן שבית המקדש קים, מחללין על כלם, מפני קרבן מוסף שבכל ראש חדש, שהוא דוחה את השבת.
ג. כשם שמחללים העדים שראו את החדש את השבת – כך מחללים עמהם העדים שמזכרים אותם [מעידים על

ז. ביצד מקבלין עדות החדש? כל מי שראוי להעיד

בלבד; ואם לא נודע להם, נוהגים יום שלשים קדש ויום אחד ושלשים קדש, עד שיבואו להם שלוחי תשרי. ועל תשרי, מפני תקנת המועדות. ועל פסלו, מפני חגכה. ועל אדר, מפני הפורים. ובזמן שבית המקדש קיים – יוצאין על איר, מפני פסח קטן [- שני].

י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי – אין יוצאין אלא ביום ראש חדש, אחר שתעלה השמש, עד שישמעו מפי בית דין 'מקדש'; ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים, כמו שאמרנו, ושמעו מפי בית דין 'מקדש' – יוצאין מבצר. ושלוחי שאר השנה חדרשים – יש להם לצאת מבצר אחר שנקרא הירח, אף על פי שצדין לא קדשו בית דין אותו החדש; הואיל ונקרא החדש, יצאו, שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.

יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את המועדות יום טוב [ביום] אחד, פכתוב בתורה; ומקומות הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני ימים מפני הספק – לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין ראש החדש, אי זה יום הוא.

יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהן שלוחי ניסן, ולא היו מגיעין אליהן שלוחי תשרי; ומן הדין היה שיעשו פסח יום טוב אחד, שהרי הגיעו להם שלוחין וידעו באיזה יום נקבע ראש חדש, ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים, שהרי לא הגיעו אליהן שלוחין. וכדי שלא לחלק במועדות, התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין לו, עושין שני ימים, אפילו יום טוב של עצרת.

יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים – ששלוחי תשרי אינם מהלכין באחד בתשרי, מפני שהוא יום טוב, ולא בעשירי בו, מפני שהוא יום הכפורים.

יד. אין השלוחין צריכין להיותם שנים, אלא אפילו אחד נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפילו תגר [סוחר] משאר העם שבא לדרך ואמר: 'אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החדש ביום פלוני' – נאמן, ומתקנין את המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא, ועד אחד פשוט נאמן עליו.

טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים, והשימו בפנף [קודם עלות השחר] ועברו את החדש כמו שבאנו בפסוק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל שלשים, ואפילו באו בסוף החדש – מאימין [מטילין אימה] עליהם איום גדול ומטריפים אותם בשאלות, ומטריחין עליהם בבדיקות ומקדקין בעדותן, ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חדרש זה, הואיל ויצא שמו 'מעבר'.

טז. ואם עמדו העדים בעדותם ונמצאת מכונת, ויהי העדים אנשים ידועים ונבונים [ולא נתבלבלו], ונקברה העדות כראוי – מקדשין אותו, וחוזרין ומניין לאותו החדש מיום שלשים, הואיל ונקרא הירח בלילו.

יז. ואם הצרכו בית דין [מאיזו סיבה] להניח חדרש זה

כשרותם] בבית דין, אם לא היו בית דין מפירים את הרואים; ואפילו היה זה שמודיע [מכשיר] אותן לבית דין עד אחד – הרי זה הולך עמם ומחלל מספק, שמה ימצא אחר ויצטרף עמו.

ד. היה העד שראה את החדש בליל השבת חולה – מרפכים אותו על התמור, ואפילו במטה. ואם יש להן אורב [אנשים האורבים] בדרך, לוקחים העדים בידם פליין; ואם היתה דרך רחוקה, לוקחים בידם מזונות. ואפילו ראוהו גדול ונקרא לכל – לא יאמרו: 'כשם שראינוהו אנחנו, כך ראוהו אחרים, ואין אנו צריכין לחלל את השבת'; אלא כל שראה החדש, ויהיה ראוי להעיד, ויהיה בינו ובין המקום שקבע בו בית דין לילה ויום או פחות, מצוה עליו לחלל את השבת, ולילך ולהעיד.

ה. בראשונה היו מקבלים עדות החדש כל יום שלשים. פעם אחת נשתחו העדים מלבוא עד בין הערבים, ונתקלקלו [נבוכו] במקדש [לפני שהעדים הגיעו] ולא ידעו מה יעשו – אם יעשו עולה של בין הערבים, שמה יבואו העדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים. עמדו בית דין, והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערבים, ונספיהם.

ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים – עושין תמיד של בין הערבים; ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה – נוהגין אותו היום קדש, ולמחר קדש, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו, שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום בליל, ואפילו באו עדים יום שלשים בסוף היום סמוך לשקיעת החמה, מקבלין עדותם ומקדשין יום שלשים בלבד.

ז. כשמעברין בית דין את החדש, מפני שלא באו עדים כל יום שלשים – היו עולין למקום מוכן, ועושין בו סעודה ביום אחד ושלשים שהוא ראש חדש. ואין עולין לשם בלילה, אלא בנשף קדם עלות השמש; ואין עולין לסעודה זו פחות מעשרה; ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית, ואוכלין בצת הסעודה. וזו היא סעודת מצוה של עבור החדש האמורה בכל מקום.

ח. בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש, היו משיאין משואות [מדליקים אבוקות] בראשי ההרים [בלי ליל שלוש ואחד] כדי שידעו הרחוקים; משקלקלו הכותים – שהיו משיאין משואות כדי להטעות העם – התקינו שיהיו שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינם מחללין את יום טוב, ואין צריך לומר שבת – שאין מחללין את השבת לקימו, אלא לקדשו בלבד [על העדות שמקדשת החדש].

ט. על ששה חדרשים היו שלוחין יוצאין: על ניסן, מפני הפסח. ועל אב, מפני התענית. ועל אלול, מפני ראש השנה, כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול – אם נודע להם שקדשו בית דין יום שלשים, נוהגים אותו היום קדש

מַעֲבָר, כְּשֶׁהִיָּה קֹדֶם שְׂיָבֹאוּ אֱלֹהֵי הָעֲדִים [ואח"כ הגיעו עדים שלפי עדותם יש לחסר את החודש, למרות זאת לא משנים ו] - מְנִיחִין; וְזֶה הוּא שְׂאֵמְרוּ: 'מַעֲבָרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצִרְף'. וְגַם מִן הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים מִי שֶׁחֹלַק בְּדָבָר זֶה וְאוֹמֵר: 'לְעוֹלָם אֵין מַעֲבָרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצִרְף; הוֹאִיל וּבָאוּ עֲדִים - מְקַדְשִׁין, וְאֵין מְאַיְמִין עֲלֵיהֶם' [אין מבלבלים אותם כדי לדחות עדותם ולעבר את החודש].

יח. יִרְאֶה לִי, שְׂאֵין מַחֲלֶקֶת הַחֲכָמִים בְּדָבָר זֶה אֲלֹא בְּשֵׁאֵר הַחֲדָשִׁים, חוּץ מִן נִסָּן וְתִשְׂרִי, אוּ בְּעֵדֵי נִסָּן וְתִשְׂרִי שְׂבָאוּ אַחֵר שֶׁעָבְרוּ הַרְגָּלִים, שֶׁכָּבֹר נַעֲשֶׂה מִה שֶׁנַּעֲשֶׂה, וְעָבַר זְמַן הַקְּרָבָנוֹת וְזְמַן הַמוֹעֲדוֹת; אָכֵל אִם בָּאוּ הָעֲדִים בְּנִסָּן וְתִשְׂרִי קֹדֶם חֲצֵי הַחֹדֶשׁ, מְקַבְּלִין עֲדוּתָם, וְאֵין מְאַיְמִין עֲלֵיהֶם כָּלֵל, שְׂאֵין מְאַיְמִין עַל עֲדִים שֶׁהִעִידוּ עַל הַחֹדֶשׁ שֶׁרְאוּהוּ בְּזִמְנוֹ בְּדִי לְעָבֹר.

יט. אָכֵל מְאַיְמִין עַל עֲדִים שֶׁנִּתְקַלְקְלָה [הוכחשה] עֲדוּתָם, וְהָרִי הַדָּבָר נוֹטֶה שֶׁלֹּא תִתְקַנֵּם הָעֲדוּת וְיִתְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ - מְאַיְמִין עֲלֵיהֶם [על המכחישים] בְּדִי שֶׁתִּתְקַנֵּם הָעֲדוּת, וְיִתְקַדֵּשׁ בְּזִמְנוֹ; וְכֵן אִם בָּאוּ עֲדִים לְהַזִּים אֶת הָעֲדִים שֶׁרְאוּהוּ בְּזִמְנוֹ, קֹדֶם שֶׁיִּקְדָּשׁוּהוּ בֵּית דִּין - הָרִי אֱלֹהֵי מְאַיְמִין עַל הַמְּזֻמִּין עַד שֶׁלֹּא תִתְקַנֵּם הַהֲזָמָה, וְיִתְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ בְּזִמְנוֹ.

יום רביעי א' כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ד

א. שְׁנֵה מַעֲבָרָת, הִיא הַשְּׁנָה שְׁמוֹסִיפִין בָּהּ חֹדֶשׁ; וְאֵין מוֹסִיפִין לְעוֹלָם אֲלֹא אֶדָּר, וְעוֹשִׁין אוֹתָהּ שְׁנֵה שְׁנֵי אֶדָּרִין - אֶדָּר רִאשׁוֹן וְאֶדָּר שֵׁנִי. וּמִפְּנֵי מַה מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ זֶה? מִפְּנֵי זְמַן הָאֲבִיב, בְּדִי שִׁיְהִיָּה הַפֶּסַח בְּאוֹתוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאֲבִיב", שִׁיְהִיָּה חֹדֶשׁ זֶה בְּזִמְנֵי הָאֲבִיב. וְלֹא הוֹסַפְתָּ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה - הִנֵּה הַפֶּסַח בָּא פְּעָמִים בִּימֹת הַחֹמָה, וּפְעָמִים בִּימֹת הַגִּשְׁמִים.

ב. עַל שְׁלֹשָׁה סִימָנִין מַעֲבָרִין אֶת הַשְּׁנָה - עַל הַתְּקוּפָה [ראו ערכו], וְעַל הָאֲבִיב, וְעַל פְּרוֹת הָאֵילָן. בִּיצֵד? בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין, וְיִודְעִין: אִם תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִסָּן [- האביב] בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, אוּ אַחֵר זְמַן זֶה - מַעֲבָרִין אוֹתָהּ הַשְּׁנָה, וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ נִסָּן אֶדָּר שֵׁנִי, בְּדִי שִׁיְהִיָּה הַפֶּסַח בְּזִמְנֵי הָאֲבִיב; וְעַל סִימָן זֶה סוּמְכִין וּמַעֲבָרִין, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְסִימָן אַחֵר.

ג. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁעָדִין לֹא הִגִּיעַ הָאֲבִיב, אֲלֹא עָדִין אָפֵל הוּא [מתאחר מלבוא], וְלֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן, שֶׁדָּרְפָם לְצִמְחָה בְּזִמְנֵי הַפֶּסַח - סוּמְכִין עַל שְׁנֵי סִימָנִין אֵלֶּי, וּמַעֲבָרִין אֶת הַשְּׁנָה; וְאִם עַל פִּי שֶׁהַתְּקוּפָה קֹדֶם לְשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, הָרִי הֵם מַעֲבָרִין, בְּדִי שִׁיְהִיָּה הָאֲבִיב מְצוּי לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עֹמֵר הַתְּנוּפָה בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, וּבְדִי שִׁיְהִיָּה הַפְּרוֹת צוֹמְחִין בְּדָרְף כָּל זְמַן הָאֲבִיב.

ד. וְעַל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הֵיוּ סוּמְכִין בְּאֲבִיב - עַל אֶרֶץ יְהוּדָה, וְעַל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגָּלִיל. וְאִם הִגִּיעַ הָאֲבִיב בְּשִׁמְתִי אֲרָצוֹת מֵאֵלֶּי, וּבִאֲחַת לֹא הִגִּיעַ - אֵין מַעֲבָרִין; וְאִם הִגִּיעַ

ז. יֵשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים שְׂאֵין מַעֲבָרִין אֶת הַשְּׁנָה בְּשִׁבְלֵם כָּלֵל, אָכֵל עוֹשִׂין אוֹתָם סֵעַד [הסבר לציבור על העיבור] לְשָׁנָה שֶׁצָּרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה אוּ מִפְּנֵי הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן; וְאֵלֶּי הֵן: מִפְּנֵי הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים שֶׁעָדִין לֹא נוֹלְדוּ אוּ שֶׁהֵם מַעֲט, וּמִפְּנֵי הַגּוֹזְלוֹת [שאפשר להביא כעולות ראייה] שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. אֵין מַעֲבָרִין בְּשִׁבְלֵם אֱלֹהֵי בְּדִי שִׁיְהִיָּה הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים מְצוּיִין לְפֶסַחִים, וְהַגּוֹזְלוֹת מְצוּיִין לְרֹאשִׁית אוּ לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן הַעוֹף; אָכֵל עוֹשִׂין אוֹתָם סֵעַד לְשָׁנָה.

ח. בִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתָם סֵעַד לְשָׁנָה? אוֹמְרִין: 'שְׁנָה זֹאת צָרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה שֶׁמְשַׁכָּה, אוּ מִפְּנֵי הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ; וְעוֹד, שֶׁהַגְּדִיִּים קִטְנִים וְהַגּוֹזְלוֹת רַבִּים'.

ט. אֵין מַעֲבָרִין אֶת הַשְּׁנָה, אֲלֹא בְּזִמְנֵינִי לָהּ. בִּיצֵד? יֹאמַר רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל לְפָלוּנִי וּפָלוּנִי מִן הַסַּנְהֶדְרִין: 'הֵיוּ מְזֻמְנִין לְמָקוֹם פָּלוּנִי, שֶׁנֶּחֱשַׁב וְנִרְאָה וְנִדְעָ אִם שְׁנָה זֹאת צָרִיכָה עֲבוּר, אוּ אֵינָה צָרִיכָה עֲבוּר'; וְאוֹתָן שֶׁזִּמְנֵי בְּלָבָד, הֵן שֶׁמַּעֲבָרִין אוֹתָהּ. וּבְכַמָּה מַעֲבָרִין אוֹתָהּ? מִתְחִילִין בְּשִׁלְשָׁה דִּינִין מְכַלֵּל סַנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה, מִמֵּי שֶׁסָּמְכוּ אוֹתָם. אָמְרוּ שְׁנֵים: 'לֹא נִשְׁבַּח וְלֹא נִרְאָה אִם צָרִיכָה עֲבוּר אִם לֹא', וְאָחֵד אוֹמֵר: 'נִשְׁבַּח וְנִבְדָּק' - בְּטֵל יָחִיד בְּמַעֲוֹט; אָמְרוּ שְׁנֵים: 'נִשְׁבַּח וְנִרְאָה', וְאָחֵד אוֹמֵר: 'לֹא נִשְׁבַּח' - מוֹסִיפִין עוֹד שְׁנֵים מִן הַמְּזֻמְנִים, וְנוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִין בְּדָבָר. י. שְׁנֵים אוֹמְרִים: 'צָרִיכָה עֲבוּר', וּשְׁלֹשָׁה אוֹמְרִין: 'אֵינָה צָרִיכָה' - בְּטֵלוּ שְׁנֵים בְּמַעֲוֹט; וְשְׁלֹשָׁה אוֹמְרִין: 'צָרִיכָה', וּשְׁנֵים אוֹמְרִין: 'אֵינָה צָרִיכָה עֲבוּר' - מוֹסִיפִין שְׁנֵים מִן הַמְּזֻמְנִין לָהּ, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה. אִם גָּמְרוּ כָּלֵם לְעָבֹר אוּ שֶׁלֹּא לְעָבֹר, עוֹשִׂין כַּמָּה שְׁגָמְרוּ; וְאִם נִחְלְקוּ - הוֹלְכִים אַחֵר הָרֵב, בֵּין לְעָבֹר בֵּין שֶׁלֹּא לְעָבֹר. וְצָרִיךְ

שִׁהִיָּה ראש בית דין הגדול שהוא ראש ישיבה של שבועים ואחד, מפלל השבועה; ואם גמרו בשלשה לעבר, הרי זו מעברת - והוא שִׁהִיָּה הנשיא עמהם, או שִׁירָצָה ובעבור השנה, מתחילין מן הצד [הקטן שבדינים]; ולקדוש החדש, מתחילין מן הגדול.

יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מלף, ולא כהן גדול: מלף - מפני חילותיו ומלחמותיו, שמא דעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר; וכהן גדול - מפני הצנה, שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר, כדי שלא יבוא תשרי בימי הקר, והוא טובל ביום הפסחים חמש טבילות.

יב. היה ראש בית דין הגדול, והוא הנקרא 'נשיא', בדרך רחוקה - אין מעברין אותה אלא על תנאי, אם ירצה הנשיא. בא ירצה, הרי זו מעברת; לא רצה, אינה מעברת. ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה, שהשכינה בתוכה, שנאמר: "לשכנו תדרשו"; ואם עברה בגליל, מעברת. ואין מעברין אלא ביום; ואם עברה בלילה, אינה מעברת.

יג. יש לבית דין לחשב ולידע אי זו שנה תהיה מעברת, בכל עת שירצו, אפלו כמה שנים, אבל אין אומרים 'שנה פלונית מעברת'; אלא אחר ראש השנה הוא שאומרים 'שנה זו מעברת'. ודבר זה - מפני הדחק; אבל שלא בשעת הדחק, אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא שאומרים 'שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר שני'. אמרו לפני ראש השנה, 'שנה זו שתכנס מעברת' - אינה מעברת באמירה זו.

יד. הגיע יום שלשים באדר, ולא עברו עדין השנה - אין מעברין אותה כלל; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן, ומשיפנס ניסן ולא עברו, אינם יכולים לעבר. ואם עברה ביום שלשים של אדר, הרי זו מעברת. באו עדים אחר שעברה, והעידו על הירח - הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני; ואלו קדשוהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא היו מעברין, שאין מעברין בניסן.

טו. אין מעברין את השנה בשנת רעבון, שהכל רצים לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר להוסיף להם זמן לאסור הקדש [=איסור אכילת תבואה חדשה, שהוא עד הקרבת העומר בט"ז בניסן]. ואין מעברין בשביעית, שיד הכל שולטת [הורסת] על הספיחין [הגדלים מאליהם], ולא ימצאו לקרבן העמר ושתי הלחם [שבאים מהספיחים]; ורגילין היו לעבר בערב שביעית.

טז. יראה לי, שזה שאמרו חכמים 'אין מעברין בשנת רעבון ובשביעית' - שלא יעברו בהם מפני הצרף; אבל אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה, או מפני האביב ופרות האילן - מעברין לעולם בכל זמן.

יז. כשמעברין בית דין את השנה, כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים, ומודיעים אותם שעברה, ומפני מה עברה; ועל לשון [בשם] הנשיא נכתבות, ואומר להם:

יום חמישי ב' כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ה

א. כל שאמרנו מקביעת ראש החדש על הראייה, ועבור השנה מפני הזמן או מפני הצרף - אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים שבארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות; שכן נאמר למשה ואהרן: "החדש הזה לכם ראש חדשים"; ומפי השמועה למדו איש מאיש ממשה רבנו, שכן הוא פרוש הדבר: עדות זו תהיה מסורה "לכם", ולכל העומד אחריהן במקומן. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים, אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום.

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא - שבזמן שיש סנהדרין, קובעין על הראייה; ובזמן שאין שם סנהדרין, קובעין על חשבון זה שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראייה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה, או קדם לו ביום, או אחריו ביום. וזה שיהיה קדם לראייה ביום - פלא [נדיר] הוא, ובאצרות שהן למערב ארץ ישראל.

ג. ומאמתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה? מסוף חכמי תלמוד, בעת שחרבה ארץ ישראל, ולא נשאר שם בית דין קבוע; אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אבני רבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

ד. כשהיתה סנהדרין קיימת, והן קובעין על הראייה - היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי תשרי, עושין ימים טובים יום אחד בלבד; ושאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהן, היו עושין שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החדש.

ה. בזמן הזה שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד, אפלו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ, כמו בני ארץ ישראל - שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין; אבל תקנת חכמים היא, שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם.

ו. לפיכך, כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו כשהיו השלוחין יוצאין, יעשו שני ימים, ואפלו בזמן הזה, כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראייה; ובני ארץ ישראל בזמן הזה, עושין יום אחד במנהגן, שמעולם לא עשו שני ימים. נמצא יום טוב שני שאנו עושין בגלילות בזמן הזה, מדברי סופרים שתקנו דבר זה.

לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין מעבירין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ; ואין אנו סומכין, אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין, לגלות הדבר בלבד: כיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הם סומכין, אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא; ובקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

יום שישי ג' כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ו

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה [של ה"מולד"] שיתקבץ [נפגש] בה הירח עם החמה בדקדוק הרבה [בחישוב מדויק], כדרך שהאצטנגנין [החזנים בכוכבים] עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון [הבסיס לחשבון זה], הוא החשבון שמחשבין בקרוב [בממוצע] ויודעין שעת קבוצם בלא דקדוק; ושעת קבוצם בלא דקדוק אלא במהלכם האמצעי, הוא הנקרא 'מולד'. ועקרי החשבון שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שקבעו על הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום – הוא הנקרא 'עבור'; ואלו הן:

ב. היום והלילה נראה ערכו, ארבע ועשרים שעות בכל זמן, שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה. והשעה, מחלקת לאלף ושמונים חלקים; ולמה חלקו השעה למגן זה? לפי שמגן זה יש בו חצי ורביע ושמן [ושמינית], ושלש ושתות ותשיע, וחמש ועשור, והרבה חלקים יש לכל אלו השמות.

ג. משיתקבץ [נפגש] הירח והחמה לפי חשבון זה, עד שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי – תשעה ועשרים יום ושתים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו, ושבע מאות שלשה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה; וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד, וזה הוא חדש של לבנה. ד. שנה של לבנה – אם תהיה שנים עשר חדש מתדשים אלו – יהיה כללה שלש מאות וארבעה וחמשים יום ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים; ואם תהיה מעברת, ותהיה השנה שלשה עשר חדש – יהיה כללה שלש מאות שלשה ושמונים יום ואחת ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים. ושנת החמה, היא שלש מאות חמשה ושלשים יום ושש שעות. נמצא תוספת שנת החמה על שנת הלבנה, עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים.

ה. כשתשליך [תחלק] מי חדש הלבנה שבועה שבועה, שהם ימי השבוע – ישאר יום אחד ושתים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים, סימן להם א' י"ב תשצ"ג; וזו היא שארית חדש הלבנה. וכן כשתשליך ימי שנת הלבנה שבועה שבועה – אם שנה פשוטה היא – ישאר ממנה ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים, סימן להם ד' ח' תתע"ו; וזו היא שארית

ז. יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראיה, היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב.

ח. ולא עוד, אלא אפלו בירושלים עצמה שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלשים, נוהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש; והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפלו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושין אפלו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעין על החשבון. הנה למדת, שאפלו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה, מדברי סופרים.

ט. אין עשית יום אחד תלויה בקריבת המקום. כיצד? אם יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או פחות, שבוודאי אפשר שיגיעו להם שלוחין – אין אומרים שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוחין יוצאין למקום זה? שמא לא היו השלוחין יוצאין למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל, ואחר שחזרו לקבץ על החשבון, ישובו שם ישראלים שהן חזקין לעשות שני ימים; או מפני שהיה חרום [סכנה] בדרך, כדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה; או מפני שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבר ביניהם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל בני מצרים עושין יום אחד, שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי תשרי, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות; וכן רב סוריא. הא למדת, שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

יא. נמצא עקר דבר זה על דרך זו, כך הוא: כל מקום שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים – עושין שני ימים לעולם, כמנהגם מקדם; שאין שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין, אלא למקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיו שלוחין מגיעין אליו – רואים: אם אותו המקום מארץ ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראיה ככבוש שני, כגון אושא ושפרעם ולד ויבנה ונב וטבריה וכיוצא בהן, עושין יום אחד בלבד. ואם אותו המקום מסוריא, כגון צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן – עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד, יום אחד; ואם שני ימים, שני ימים.

יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה או פחות מעשרה, והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה – עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני מדברי סופרים – ואפלו יום טוב שני של ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, ואומרים שראש חדש יום פלוני, ויום טוב ביום פלוני –

מאות וחמשה ותשעים חלקים, סימן להם ב' י"ו תקצ"ה;
וזה הוא שארית המחזור.

יג. כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור, ותוסיף עליו ב' י"ו תקצ"ה, יצא לך מולד תחלת המחזור שאחריו; וכן מולד כל מחזור ומחזור, עד סוף העולם. וכבר אמרנו, שמולד תחלת המחזור הראשון היה ב' ה' ר"ד. ומולד השנה, הוא מולד תשרי של אותה השנה.

יד. ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה שתראה, ומולד כל חדש שתראה, משנים שעברו, או משנים שעתידים לבוא. כיצד? תקח שני יצירה שעברו וגמרו, ותעשה אותם מחזורין של תשע עשרה תשע עשרה, ותדע מגזן המחזורין שעברו, ומגזן השנים שעברו ממחזור שעדין לא נשלם; ותקח לכל מחזור ומחזור ב' י"ו תקצ"ה, ולכל שנה פשוטה משני המחזור שלא נשלם ד' ח' תתע"ו, ולכל שנה מעוברת ה' כ"א תקפ"ט, ותקבץ הכל, ותשלם החלקים שעות, ותשלם השעות ימים, והימים תשלםם שבועה שבועה; והנשאר מן הימים ומן השעות והחלקים, הוא מולד שנה שתראה לידע מולדה.

טו. מולד השנה שיצא בחשבון זה, הוא מולד ראש חדש תשרי. וכשתוסיף עליו א' י"ב תשצ"ג, יצא מולד מרחשון; וכשתוסיף על מולד מרחשון א' י"ב תשצ"ג, יצא מולד כסלו; וכן לכל חדש וחדש זה אחר זה, עד סוף העולם.

יום שבת קודש ד' כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק ז

א. אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי לפי חשבון זה, לא באחד בשבת, ולא ברביעי בשבת, ולא בערב שבת - סימן להן אד"ו; אלא כשיהיה מולד תשרי באחד משלושה ימים האלו, קובעין ראש החדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד באחד בשבת, קובעין ראש חדש תשרי בשני; ואם יהיה המולד ברביעי, קובעין ראש חדש תשרי בשני; ויהיה המולד בששי, קובעין ראש חדש תשרי בשביעי.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום, קובעין ראש חדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד ביום השני שש שעות ביום או יתר על שש שעות, קובעין ראש חדש בשלישי. ואם יהיה המולד קדם חצי היום, אפלו בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו; והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

ג. כשיהיה המולד בחצות היום או אחר חצות, וידחה ליום שלאחריו - אם יהיה יום שלאחריו מימי אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחר אחריו, ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי שהיה המולד בשבת בחצות היום, סימן ז' י"ח - קובעין ראש החדש בשנה שמולדה בזה, בשני בשבת; וכן אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות, קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

ד. מולד תשרי שיצא בחשבון זה כליל שלישי בתשע שעות כלילה ומאתים וארבעה חלקים משעה עשירית, סימנה ג' ט' ר"ד, או יתר על זה - אם היתה שנה

שנה פשוטה. ואם שנה מעוברת היא - תהיה שאריתה חמשה ימים ואחת ועשרים שעות וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים, סימן להם ה' כ"א תקפ"ט.

ו. כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים, ותוסיף עליו א' י"ב תשצ"ג - יצא מולד שאחריו, ותדע באי זה יום מימי השבוע יבאי זו שעה ובכמה חלקים יהיה.

ז. כיצד? הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת בחמש שעות ביום ומאה ושבעה חלקים, סימן להם א' ה' ק"ז. כשתוסיף עליו שארית חדש לבנה, והוא א' י"ב תשצ"ג - יצא מולד אדר כליל שלישי חמש שעות כלילה ותשע מאות חלקים, סימן להם ג' ה' תת"ק. ועל דרך זו עד סוף העולם, חדש אחר חדש.

ח. וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו, ותוסיף שאריתה על ימי המולד - אם פשוטה היא שארית הפשוטה, ואם מעוברת היא שארית המעוברת - יצא לך מולד שנה שלאחריה. וכן שנה אחר שנה, עד סוף העולם. והמולד הראשון שממנו תתחיל, הוא מולד שהיה בשנה ראשונה של יצירה, והוא היה כליל שני חמש שעות כלילה ומאתים וארבעה חלקים, סימן להם ב' ה' ר"ד; וממנו היא תחלת החשבון.

ט. בכל החשבונות האלו שתדע מהם המולד, כשתוסיף שארית עם שארית, כשתקבץ מן החלקים אלף ושמונים, תשלם שעה אחת ותוסיף אותו למגזן השעות; וכשתקבץ מן השעות ארבע ועשרים, תשלם יום ותוסיף למגזן הימים; וכשתקבץ מן הימים יתר על שבועה, תשלם שבועה מן המגזן ותניח הנשאר - שאין אנו מחשבים לידע מגזן הימים, אלא לידע באיזה יום מימי השבוע יבאיו שעה ואיזה חלק יהיה המולד.

י. כל תשע עשרה שנה, שיהיו מהן שבע שנים מעוברות ושתיים עשרה פשוטות - נקרא 'מחזור'; ולמה סמכנו על מגזן זה? שבזמן שאתה מקבץ מגזן ימי שתיים עשרה שנה פשוטות ושבע מעוברות ושעתידיהן וחלקיהן, ותשלם כל אלף ושמונים חלקים שעה, וכל ארבע ועשרים שעות יום, ותוסיף למגזן הימים - תמצא הכל תשע עשרה שנה משני החמה, שכל שנה מהן שלש מאות וחמשה ושישים יום ושש שעות בשנה. ולא ישאר ממגזן ימי החמה בכל תשע עשרה שנה זו, חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים, סימן להם א' תפ"ה.

יא. נמצא במחזור שהוא כזה, החדשים כלם חדשי הלכנה, והשנים שני החמה; והשבע השנים המעוברות שבכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה, הם שנה שלישית מן המחזור וששית ושמניית, ושנת אחת עשרה ושנת ארבע עשרה ושנת שבע עשרה ושנת תשע עשרה.

יב. כשתקבץ שארית כל שנה משתיים עשרה שנה הפשוטות, שהוא ד' ח' תתע"ו, ושארית כל שנה משבע שנים המעוברות, שהוא ה' כ"א תקפ"ט, ותשלם הכל שבועה שבועה - ישאר שני ימים ושש עשרה שעות וחמש

פשוטה, דוחין את ראש החדש, ואין קובעין אותו בשלישי בשנה זו, אלא בחמישי בשבת.
ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני בשלש שעות ביום וחמש מאות ושמונים ותשעה חלקים משעה רביעית, סימנה ב' ט"ו תקפ"ט, או יתר על כן – אם היתה אותה השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעברת – אין קובעין ראש החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי.

ו. היה מולד השנה הפשוטה שאמרנו שתדחה לחמישי פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג' ט' ר"ג או פחות מזה – קובעין אותה בשלישי; וכן אם היה מולד מוצאי המעברת פחות חלק, כגון שהיה סימנה ב' ט"ו תקפ"ח או פחות מזה – קובעין אותה בשני. נמצא דרך קביעת ראש חדש תשרי לפי חשבון זה, כך הוא: תחשב ותדע המולד באי זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה, ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או ברביעי או בערב שבת, או אם היה המולד בחדות היום או אחר חצות, או אם היה במאתים וארבעה חלקים משעה

עשירית מליל שלישי או יתר על זה והיתה שנה פשוטה, או שהיה המולד בחמש מאות ותשעה חלקים משעה רביעית מיום שני והיתה השנה פשוטה שאחר המעברת – שאם יארע אחד מארבעה דברים האלו, אין קובעין ביום המולד, אלא ביום שלאחריו או שלאחר אחריו, כדרך שבארנו.
ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו? לפי שהחשבון הזה הוא לקבוע הירח והשמש בהלוחם האמצעי, לא במקומם האמתי, כמו שהודענו; לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי לפגוע ביום קבוע האמתי. כיצד? בשלישי קובעין, ברביעי דוחין, בחמישי קובעין, בששי דוחין, בשבת קובעין, באחד בשבת דוחין, בשני קובעין.
ח. ועקר שאר הארבע דחיות האלו, הוא זה העקר שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי; וראיה לדבר, שהרי המולד יהיה כליל שלישי וידחה לחמישי, ופעמים רבות לא יהיה ירח כליל חמישי. ולא עוד, אלא ולא כליל ששי, מכלל שלא נתקבצו השמש והירח קבוע אמתי אלא בחמישי.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח מרחשון ד' כסלו ה'תש"ע

(פרק א משנה א), באשר מנו את המצוות שהעובר עליהן חיב ברת – והן בלן מצוות לא-תעשה – אמרו: "והפסח והמילה במצוות עשה". וכבר הקדמנו הקדמה זו (ב"הקדמה" שבסוף הכללים). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקט"ו — האזהרה שהזהרנו מלשחוט כבש הפסח על החמץ והוא אמרו: "לא-תזבח על-חמץ דם-זבחי" (שמות כג, יח), וכבר נכפל לאו זה בלשון זה עצמו (".. על חמץ דם זבחי"): "לא-תשחט וכו'" (שם לה, כה), וענינו: שמזמן שחיטת הפסח, והוא בין הערפים, לא יהא ברשותו חמץ, לא ברשות השוחט ולא ברשות הזורק ולא ברשות המקטיר ולא ברשות אחד מבני חבורה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וכל-אחד מאלו שיש ברשותו חמץ באותה העת – לוקה. ובמכללתא (פרשת משפטים שם): "לא-תשחט על-חמץ דם-זבחי" — לא תשחט הפסח ועדין החמץ קיים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מפסחים (סג).

המצוה הקט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר אמורי הפסח בלי הקרבה עד שיפסלו ויעשו נותר, והוא אמרו: "ולא-ילין חלב-תגי עד-בקר" (שם כג, יח).

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה. מצות לא תעשה קטו. קטז.

המצוה הקי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגז (לגזוז) צמר הקדשים והוא אמרו: "ולא תגז בכור צאנך" (דברים טו, יט), ולמדנו שאר קדשים מן-הבכור שיהיו כלם אסורים בעבודה וגזה. וכבר נתבארו דיני שתי המצוות האלה פלומר: גזה ועבודה, במסכת בכורות. וגם הגוזז דבר (כמות קטנה ביותר) מן-הקדשים — לוקה.

המצוה הנ"ה — הצווי שנצטוינו לשחוט כבש הפסח ביום י"ד בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערפים" (שמות יב, ו). וכל-העובר על מצוה זו ונמנע מלהקריבו בזמנו במזיד — הרי זה חיב ברת, בין שהוא איש או אשה. לפי שפיר נתבאר בגמרא פסחים (צא:), שפסח ראשון חובה לנשים ודוחה את-השבת. פלומר, הקרבתו בארבעה עשר שחל להיות בשבת, כמו כל-איש ואיש מישראל. ומאמר התורה בו הוא ברת, והוא אמרו: "והאיש אשר-הוא טהור ובדרך לא-היה וחדל לעשות הפסח ונקרתה" (במדבר ט, יג). ובריש מסכת ברתות

ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה ומרור במצה אחת, ואינך מונה אותן בפשלו, מאחר שאכילת מצה מצוה ואכילת מרור מצוה ואכילת בשר הפסח מצוה? אז אמר: זה שאכילת מצה מצוה בפני עצמה — הריהו נכון כמו שנקבאר (מצות עשה קנח); וכן נכון שאכילת בשר הפסח מצוה כמו שהזכרנו; אבל המרור הרי הוא טפל לאכילת הפסח ואין למנותו מצוה בפני עצמה. הראיה לכך: שבשר הפסח נאכל לקיום המצה, בין שיש מרור ובין שאין מרור; אבל המרור אינו נאכל אלא עם בשר הפסח, שכן הוא אומר ותעלה: "על-מצות ומררים יאכלהו" (במדבר ט, יא). ואלו אכל מרור בלי בשר — לא עשה כלום בהחלט, ולא נאמר שקנים מצוה אחת, היא אכילת מרור. ולשון המכלתא (פרשת בא): "צלי-אש ומצות על-מררים יאכלהו" — מגיד הפתוב, שמצות פסח צלי, מצה ומרור. כלומר: שהמצוה היא כללותם. ושם נאמר: "מגין אתה אומר, שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח? תלמוד לומר יאכלהו", כלומר הבשר לבדו. "כול כשם שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין להם פסח, יוצאין ידי חובתם במצה ומרור? הרי אתה דן: הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתם במצה ומרור? תלמוד לומר: יאכלהו". ושם נאמר: "יאכלהו — מכאן אמרו: הפסח נאכל אכילת שבע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני זה מבשר החגיגה), ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שבע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע) — לפי שעקר המצה אכילת הבשר, כמו שאמר: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה"; והמרור מטפלי בשר הפסח וחובותיו, כמו שמתבאר מאמרות אלו למי שהבינו והראיה הברורה בזה הוא הניסוד שאמר התלמוד, והוא אמרם (פסחים כב.): "מרור בזמן הזה דרבנן", לפי שמן-התורה אין חובה לאכלו בפני עצמו אלא נאכל עם בשר הפסח. וזו ראיה ברורה ומפרשת, שהוא מטפלי המצה, לא שאכילתו מצוה בפני עצמה. וגם דיני מצוה זו מבארים במסכת פסחים.

המצוה הנ"ח — הצווי שנוצטוינו לאכול בשר פסח שני בליל ט"ו באיר על מצה ומרור, והוא אמרו

ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "לא-ילין" בא הפתוב ללמד על החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וכבר נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ולא-ילין לבקר זבח חג הפסח" (שם לר, כה).

יום שני כ"ט מרחשון ה'תש"ע

מצות עשה נז. נו. נח.

המצוה הנ"ז — הוא הצווי שנוצטוינו על שחיטת פסח שני (בי"ד אייר) למי שגמנע ממנו פסח ראשון, והוא אמרו ותעלה: "בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו" (במדבר ט, יא). גם כאן ראוי למקשה שיקשה בדברי ויאמר לי: מדוע תמנה פסח שני וזה סותר מה-שהקדמת בכלל השביעי באמרך, שהלכות המצה אינן נמנות בפני עצמן? ידע המקשה קשיא זו, שכבר נחלקו חכמים בפסח שני, אם הוא המשך דיני הראשון או שהוא צווי מיוחד בעצמו. ופסק ההלכה, שהוא צווי מיוחד בעצמו — ולפיכך ראוי למנותו בפני עצמו. ובגמרא פסחים (צג.) אמרו: "חייב פרת על הראשון וחייב פרת על השני — דברי רבי; רבי נתן אומר: חייב פרת על הראשון ופטור על השני; רבי חנניה בן-עקיבא אומר: אף על הראשון אינו חייב פרת אלא-אם-כן לא עשה שני". אחר-כך שאל התלמוד ואמר: "במאי קא מפלגי? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, ורבי נתן סבר: שני תשלומין לראשון הוא." הנה נתבאר מה-שרמזנו עליו. ושם נאמר: "הלך הזה הזיד וכו' — כלומר לא הקריב פסח ראשון ולא פסח שני בידון — דברי הכל חייב; שגג בזה וכו' — דברי הכל פטור; הזיד בראשון ושגג בשני — לרבי ורבי נתן חייב, ולרבי חנניה בן-עקיבא פטור". וכן גם כן אם הזיד בראשון והקריב בשני — הוא חייב לזעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון; וההלכה בכל-זה כרבי. ומצה זו אין הנשים חייבות בה, לפי שנתבאר שם (פסחים צא:) שאשה בשני רשות. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בגמרא פסחים (צב.).

המצוה הנ"ו — הצווי שנוצטוינו לאכול כפש הפסח בליל ט"ו בניסן כפי תנאיו הנזכרים, והם: שיהא צלי, ושיאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור, והוא אמרו ותעלה: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מררים יאכלהו" (שמות יב, ח).

והוא אָמרו יתעלה: "תושב וְשָׂכִיר לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מה).

המצוה הקכ"ז — האזהרה שהזהר הערל מלאכול הפסח, והוא אָמרו: "וְכָל-עָרֵל לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מח); והאוכלו עָרֵל — לוקה.

המצוה הקכ"א — האזהרה שהזהרנו מלשבור עֶצֶם מעצמות קרֵבֶן פֶּסַח, והוא אָמרו: "וְעֶצֶם לֹא-תִשְׁבְּרוּ-בּוֹ" (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֶצֶם מְעַצְמִיו — לוקה. ובפרוש אָמרו (פסחים פד.): "השׁוֹבֵר אֶת-הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר — הָרִי זֶה לֹקֵה".

המצוה הקכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלשבור עֶצֶם מעצמות פֶּסַח שְׁנֵי גַם כֵּן, והוא אָמרו יתעלה בּוֹ: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חַיֵּב מִלְּקוּת. ובגמרא פֶּסָחִים (פה). אָמרו: "כִּשְׁהוּא אוֹמֵר 'וְעֶצֶם לֹא-תִשְׁבְּרוּ בּוֹ' בְּפֶסַח שְׁנֵי, שְׁאִין תִּלְמֹד לֹדֵם (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שֶׁכֶּבֶר נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכֹל-חֻקֵּי הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאֵין (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:) אֶחָד עֶצֶם שֵׁשׁ בּוֹ מֵת (השמן שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֶצֶם שְׁאִין בּוֹ מֵחַ". וכבר נתבאר דיני שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים (פג).

יום רביעי א' כסלו ה'תש"ע

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

המצוה הקי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהותיר דָּבָר מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח לְמַחֲרָת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר לַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, והוא אָמרו: "וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (ויקרא יב, י). וכבר באָרְנוּ (מצות עשה צא) שְׁלָאוּ זֶה הוּא לֹא שְׁנִיתָק לַעֲשֹׂה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לְפִי שְׁאֵמַר: "וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שם). ובמכללָתָא אָמרו: "וְהִנֵּתֶם מִמֶּנּוּ" — בָּא הַכְּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא-תַעֲשֶׂה, לֹדֵם: שְׁאִין לֹדֵקִין עָלָיו.

המצוה הקי"ט — האזהרה שהזהרנו גַּם כֵּן מִלְּהִשָּׂאִיר דָּבָר מִבֶּשֶׂר פֶּסַח שְׁנֵי (הנקרב ב"ד באייר על-ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, והוא אָמרו עָלָיו: "לֹא-יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וגַּם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה בְּרָאוֹשׁוֹן.

יתעלה גַּם עַל זֶה: "עַל-מִצּוֹת וּמִרְיִים לֹא-יִכְלֹהוּ" (שם). וגַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֵרוּ בְּפֶסָחִים (צה). וְכַרוֹר, שְׁאִינוּ חוֹבֵה לְנָשִׁים, כִּי כָשֶׁם שֶׁשְׁחִיטָתוֹ אֵינָה חוֹבָה לָהֶן — כִּמוֹ שֶׁבָּאָרְנוּ (מצות עשה נז) — כִּךְ [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סֶפֶק.

יום שלישי ל' מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח.

קכו. קכז. קכא. קכב.

המצוה הקכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול קֵרֶבֶן הַפֶּסַח מִבֶּשֶׂל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֲלֵא צְלִי בִלְבָד, והוא אָמרו יתעלה: "אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׁל" (שמות יב, ט). וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר לָךְ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי מִמֶּאֱמַר זֶה, שֶׁהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לוקה.

המצוה הקכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוציא פְּלוּם מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִן-הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה (החברים הנמנים על ה"פסח") לֹאכְלוּ, והוא אָמרו יתעלה: "לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבַּיִת מִן-הַבֶּשֶׂר חוּצָה" (שם, מז). וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא: "חוּצָה" — חוּץ לְמָקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֶסוּר לֹאכְלוֹ וְהוּא בְּמִדְרַגַּת טְרֵפָה (שהיא בעלת חומרות יתרות). ובגמרא פֶּסָחִים (פה). אָמרו: "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר הַפֶּסַח מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה — טָהוֹר (אף שרַבֵּן גִּזְרוּ עַל פְּסוּלֵי קִדְשִׁים כִּמוֹ פִּיגוּל וְנוֹתֵר שִׁיטְמָאוּ אֶת הַיָּדִים), וְהַאֲכִילוּ הָרִי זֶה בְּלֹא-תַעֲשֶׂה". וְשֵׁם (פה): אָמרו: "הַמּוֹצִיא בֶּשֶׂר פֶּסַח מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה — אֵינוֹ חַיֵּב עַד שְׁנֵינִי (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוּצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה: כְּשִׁבְתָּ; וְאֵם הַנִּיחַ אֶז יתחייב מלקות. וכבר נתבאר גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

המצוה הקכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלהאכיל אֶת-הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שְׁנוֹשְׁתָּמֵד, והוא אָמרו יתעלה: "כָּל-בֶּן-נָכָר לֹא-יֵאָכֵל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמִּתְרַגֵּם ("אונקלוס") עַל-פִּי הַקְּבִלָה: כָּל-כֹּר יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתָּמֵד. וְלִשּׁוֹן הַמִּכְלָתָא: "כָּל-בֶּן-נָכָר — זֶה יִשְׂרָאֵל מִשְׁמֵד שְׁעָבֵד עֲבוּדָה זָרָה".

המצוה הקכ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהאכיל לְגֵר תּוֹשֵׁב (בן נח שְׁקִיבֵל עַל-עַצְמוֹ ז' המצוות) מִן-הַפֶּסַח,

והוא אמרו יתעלה: "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), והיא המצוה השלישית משלש מצוות הנוהגות ברגל. והענין הראשון שאליו נרמז במצוה זו — הוא: שיקריבו קרבן שלמים על-פל-פנים, ושלמים אלו נוספים על שלמי חגיגה, והם נקראים בתלמוד (חגיגה ז:): שלמי שמחה. ועל הקרבת שלמים אלו, אומרים: "נשים חייבות בשמחה". וכבר אמר הפתוח: "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה'" (שם כז, ז). וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו ב[מסכת] חגיגה. ובכלל אמרו "ושמחת בחגך" מה-שאמרו עוד, והוא אמרם (שם ח:): "שמח בכל-מיני שמחה", מזה: אכילת הבשר בחגים, ושתית היין, ולבישת בגדים חדשים, וחלוק פרות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, והשחוק בכלי זמר וברקוד במקדש לבד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), והיא שמחת בית-השואבה — וכל-זה נכנס בכלל אמרו "ושמחת בחגך". והחמור שבהם — הוא חיוב שתית היין דוקא, כיון שהוא מיחד לשמחה. ולשון גמרא פסחים (טז:): "חייב אדם לשמח בנזיו ובני ביתו ברגל. במה משמחם? ביין". ושם אמרו: "תניא רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר: וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. עכשו אין שמחה אלא ביין, שנאמר: ויין ישמח לבב-אנוש" (תהלים קד, טו). ואמרו עוד: "אנשים בראוי להם (בדבר המשמחן במיוחד) ונשים בראוי להם". ולשון התורה הוא, שנתחייב לכלל בשמחה זו הענינים והחלושים והגרים, אמר יתעלה: "והגר והיתום והאלמנה" (דברים טז, יד).

המצוה הקנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעלות לרגל בלי שיהא עמנו קרבן להקריבו שם, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יבאו פני ריקם" (שמות כג, טו), אלא על-פל-פנים יהיו עמו עולה ושלמים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חגיגה, ולאו זה אין הנשים חייבות בו.

המצוה הרכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלויים ולהתעלם מהם מלתת מתנותיהם בשלמות ומלשמחם ברגל, והוא אמרו: "השמר לך פן-תעזוב את-הלוי כל-ימך" (דברים יב, יט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "השמר — בלא-תעשה, פן-תעזוב — בלא-תעשה".

המצוה הקי"ח — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מבשר החגיגה הקרבה ביום ארבעה עשר, כמו שנתבאר בפרק ו' מפסחים (עא), ליום השלישי (להקרבה), אלא תאכל במשך שני הימים. והוא אמרו: "ולא-ילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר" (דברים טז, ד). וכא הפרוש המקביל בפסוק זה פך: "לא-ילין מן-הבשר וגו'" — בחגיגה הבאה עם הפסח הפתוח מדבר שתאכל לשני ימים. יכול ליום אחד? כשהוא אומר: "לבקר" — לבקרו של שני. ועליה אומר יתעלה: "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר" (שם, ב). והנותר מחגיגה זו של ארבעה עשר ליום השלישי — ישרף באש לפי שהוא בכלל נותר — ולפיכך אין לוקין עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: חגיגת י"ד בלבד, בכמה מקומות מפסכת פסחים (עא). ומסכת חגיגה (דח).

המצוה הנ"ג — הצווי שנצטוינו על הראיה, והוא אמרו יתעלה: "שלוש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני ה' אלהיך" (דברים טז, טז). וענין מצוה זו, שיעלה האדם עם כל-בן זכר שיש לו, שאפשר לו להלך לבדו — יעלהו למקדש ויקריב קרבן עולה כשיעלה. והקרבת הזה שמקריב בעלותו — הוא הנקרא עלת ראיה. וכבר הקדמנו והזכרנו אמרם (חגיגה ו:): "שלוש מצות נצטוו ישראל ברגל: חגיגה, ראיה ושמחה". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו. כלומר, מצות ראיה, במסכת חגיגה (ד). וגם זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה הנ"ב — הצווי שנצטוינו לעלות לרגל למקדש שלוש פעמים בשנה, והוא אמרו יתעלה: "שלוש רגלים תחג לי בשנה" (שמות כג, יד). וכבר נתבאר בפתוח, שהעליה הזאת היא שיעלה עם קרבן להקריבו. וכבר נכפל צווי זה במה פעמים. ולשון ספרי (דברים טז, יא): "שלוש מצות נזהרות ברגל, ואלו הן: חגיגה וראיה ושמחה". וכן גם אמרו בגמרא חגיגה (ו:): "שלוש מצות נצטוו ישראל ברגל: חגיגה, ראיה ושמחה". וענין חגיגה זו — שיקריב קרבן שלמים, ואין הנשים חייבות בה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חגיגה.

יום חמישי ב' כסלו ה'תש"ע

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

המצוה הנ"ד — הצווי שנצטוינו בשמחה ברגלים,

בזמננו זה, כמו מעשר דגן. ואין הלויים חייבים במצוה זו.

יום שישי ג' כסלו ה'תש"ע

מצות לא תעשה קמד. קח.

המצוה הקמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הבכור חוץ לירושלים אם הוא תמים, והוא אמרו: "לא תוכל לאכל בשעריך וכו' ובכרת בקרך" (דברים יב, יז). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "ובכרת" — זה הבכור, לא בא הכתוב ללמד אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים, שעובר בלא-תעשה. הנה נתבאר לך שלא זו כולל שני ענינים: אזהרה לזר שלא יאכל בכור תמים וגם אזהרה לפהן על אכילתו חוץ לירושלים. ובשני הענינים הדין תלוי בבכור תמים; והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הק"ח — האזהרה שהזהרנו מלפדות בכור בהמה טהורה, והוא אמרו יתעלה: "אף בכור-שור או בכור פֶּשֶׁב או-בכור עז לא תפדה קדש הם" (במדבר יח, יז). אבל מתר למכרו כמו שנתבאר במסכת בכורות (לא-לב). ולשון ספרא (סוף פרשת בחוקותי): "בבכור הוא אומר "לא תפדה" — אבל נמכר הוא".

יום שבת קודש ד' כסלו ה'תש"ע

מצות עשה עח.

המצוה הע"ח — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר מכל-שיוולד לנו בכל-שנה מן-הבהמה הטהורה, שנקריב חלבה ודמה (של בהמת המעשר) ונאכל אנחנו שאריתה בירושלים. והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר בקר וצאן כל אשר-יעבר תחת השֶׁבֶט העשירי יהיה-קדש לה'" (ויקרא כז, לב) — וזהו מעשר בהמה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפֶּרֶק אחרון מבכורות (כג). ושם נתבאר, שמצוה זו נוהגת גם בחוצה לארץ ושלא בפני הבית — וזהו דין תורה. אבל בגזירה דרבנן, (שכיוון שכדי לאכלו בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שָׁמָּה (מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל-כך) יאכל שלא במום — שהרי אין לנו מקדש (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם שלא במום על-ידי הקרבתו) — אמרו: "אינו נוהג אלא בפני הבית"; וכשיהא המקדש בנוי — נוהג בארץ ובחוצה לארץ.

המצוה הט"ז — הצווי שנוצטוינו להקהיל את העם פלו בשני של סכות של כל-מוצאי שְׁמִטָּה ושיקראו בפה פסוקים ממשנה תורה לפניהם, והוא אמרו יתעלה: "הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגו'" (שם לא, יב) — וזו היא מצות הקהל. ובתחלת קדושין (לד.) פשאמו: "כל-מצות עשה שהזמן גרמה (שתלויים בתנאי הזמן) נשים פטורות", הקשו בתלמוד ואמרו: "והרי 'הקהל' דמצות עשה שהזמן גרמה, ונשים חייבות?!" והסק בסוף הענין: "אין למדין מן-הקללות" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו"). וכבר נתבאר דיני מצוה זו, רצוני לומר איך יקרא, ומי יקרא, ומה-יקרא — בפֶּרֶק ז' ממסכת סוטה (מא.).

המצוה הע"ט — הצווי שנוצטוינו בקדוש בכורות, כלומר להפרישם ולהבדילם למה-שחובה לעשות בהם, והוא אמרו יתעלה: "קדש-לי כל-בכור פטר פל-רחם בבני ישראל באדם ובבהמה" (שמות יג, ב). ולשון התורה הוא שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי זה נכפל בבכור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו מדברים בה עתה. אמר יתעלה: "כל-הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך" (דברים טו, יט). ודין בכור זה של בהמה טהורה הוא: שניתן לפהנים, מקריבים חלבו ודמו ואוכלים שאר בשרו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף מסכת חלה (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נוהגת אלא בארץ. ולשון ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "כול יהא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד לומר: ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך (שם יד, כג) — מקום שאתה מביא מעשר דגן (ארץ ישראל בלבד), אתה מביא בכורות; מחוצה לארץ שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכורות". הנה נתבאר לך, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ; אבל בכור חוצה לארץ אינו קרב, אף קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן שראוי להקרבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוזה לארץ, הרי הם) בין שבית המקדש בנוי ובין שהוא כמו

שמואל-א ב יג-יט

יג ומשפט הכהנים את-העם כל-איש זבחו וזבח וזבא נער הפכהן כבשל הבשר והמזלג שלש-השנים בידו: יד והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו ככה יעשו לכל-ישראל הפאים שם בשלה: טו גם בטרם יקטרון את-החלב וזבא נער הפכהן ואמר לאיש הזבח תנה בשר לצלות לפכהן ולא-יקח ממנו בשר מבשל כי אם-חי: טז ויאמר אליו האיש קטר יקטרון כיום החלב וקח-לך באשר תאונה נפשך ואמר לו לא (קרי) כי עתה תתן ואם-לא לקחתי בחזקה: יז ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את-פני יהוה כי נאצו האנשים את מנחת יהוה: יח ושמואל משרת את-פני יהוה נער חגור אפוד בד: יט ומעיל קטן תעשה-לו אפיו והעלתה לו מימים ימימה בעלותה את-אישה לזבח את-זבח הימים:

רש"י

דבוצ, והוא לשון מעיל, שהרי תרגם יונתן, (שמואל-ב יג יח): 'מעילי', דכי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים, (שמואל-ב יג יח): כרדוטין: (יט) ומעיל קטן תעשה לו אמו. משנה לשנה:

(יג) ומשפט הכהנים. הם קבעו להם חק זה, ולהם לא היה לנחלה כי אם חזה ושוק של שלמים: (יד) בדוד. סיר: בקלחת. יורה: בפרור. מחבת: (יז) כי נאצו. לשון בזיון: (יח) נער חגור אפוד בד. (תרגום): כרדוט

מצודת ציון

(יג) ומשפט. ומנהג, כמו (לקמן כו יא): וכה משפטו: את העם. עם העם: והמזלג. שם כלי בעלת שיניים, עשוי לתחוב בו בשר ולהוציא מהקדרה, וכן (שמות לח א): את המזלגות: (יד) כיור דוד קלחת פרור. הם כלי בשול, כיורה וקדרה וכדומה: (טו) חי. דבר שלא נתבשל קרוי חי: (טז) כיום. רצה לומר, כעת, וכן (במדבר ח יז): כיום הכותי: בחזקה. בכח ובעל כרחך: (יז) נאצו. הוא ענין כעס, כמו (נחמיה ט יח): נאצות גדולות, והושאל אל הבזיון, כי המבזה למי, הוא מכעיסו: מנחת. המלה היא כולל כל הקרבנות שהמה למנחה ולדורון: (יח) אפוד. מלבוש, דומה קצת לאפוד של כהן גדול, ויחגרו בו עובדי ה' להשתנות משאר בני אדם, וכן נאמר בדוד כשהלך לפני הארון (שמואל-ב ו יד): ודוד חגור אפוד בד: בד. פשתן: (יט) ומעיל. מלבוש דומה קצת למעיל של כהן גדול:

מצודת דוד

(יג) ומשפט הכהנים. בני עלי עשו לעצמם מנהג קבוע עם העם הזובחים: כל איש. כאשר היה מי זובח שלמים, בא אליו משרת הכהן ובידו מזלג בעל שלש השיניים, בכדי שירבה ליקח בו: (יד) והכה. בהמזלג ההוא הכה בכח בכיור וכו', בכדי לתחבו בבשר, וכל אשר יעלה המזלג מן הבשר, היה לוקח לעצמו: בו. עם המזלג: הבאים. לזבוח: (טו) גם בטרם. גם לפעמים בא קודם הקטרת האימורין, בעוד שלא בשלו את הבשר, ושאל בשר חי חלופי המבושל: (טז) קטר יקטרון. יקטריו את החלב בתחלה כמו בכל עת, ואחרי זה תקח לך כאשר תרצה, או חי או מבושל: כי עתה. תן לי מיד, ואם היא קודם הקטרה: (יז) הנערים. משרתי הכהן: כי נאצו. כי בני עלי בזו מנחת ה', ומהם למדו הנערים לחטוא עוד יותר בדבר בזיון הקדשים: (יח) ושמואל משרת וכו'. ולא למד ממעשיהם: את פני ה'. ולמעלה אמר את פני עלי, להגיד שלאחר שגדל, לא הוצרך עוד לעלי להורותו:

נער. רוצה לומר עם שהיה עדיין נער, היה חגור אפוד בד, כדרך החשובים עובדי ה': (יט) מימים ימימה. בכל שנה ושנה העלתה לו מעיל חדש, לפי צורך גופו שגדל בכל שנה ושנה: זבח הימים. מה שרגיל לזבוח בכל שנה:

דברי הימים ב כא א-ט

כא א וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו: ב וְלֹא־אֱלֹהִים בָּנִי יְהוֹשָׁפָט עֲזָרְיָה וַיְחִיאל וְזַכְרְיָהוּ וְעֲזַרְיָהוּ וּמִיכָאֵל וַיִּשְׁפְּטֵיהוּ כָּל־אֱלֹהֵי בָנֵי יְהוֹשָׁפָט מִלֶּךְ־יִשְׂרָאֵל: ג וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מִתְּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמַגְדָּנוֹת עִם־עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת־הַמְּמַלְכָּה נָתַן לַיהוֹרָם כִּי־הוּא הַבְּכוֹר: ד וַיָּקָם יְהוֹרָם עַל־מַמְלַכַת אָבִיו וַיִּתְחַזֵּק וַיַּהֲרֹג אֶת־כָּל־אֲחָיו בְּחָרֶב וְגַם מְשָׁרֵי יִשְׂרָאֵל: ה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה יְהוֹרָם בְּמַלְכוֹ וַשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם: ו וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲמֹל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בֵּית אַחָאָב כִּי בִת־אַחָאָב הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע כַּעֲשֵׂי יְהוָה: ז וְלֹא־אָבָה יְהוָה לַהֲשִׁיחַ אֶת־בֵּית דָּוִיד לְמַעַן הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּתַב לְדָוִיד וְכַאֲשֶׁר אָמַר לָתֵת לוֹ נִיר וּלְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ח בַּיָּמָיו פָּשַׁע אָדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה וַיִּמְלִיכּוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ: ט וַיַּעֲבֹר יְהוֹרָם עִם־שָׂרָיו וְכָל־הָרֶכֶב עִמּוֹ וַיְהִי קָם לַיְלָה וַיָּךְ אֶת־אָדוֹם הַסּוֹבֵב אֵלָיו וְאֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב:

רש"י

הסובבים וסומכים לו לעזרו כי היה דרכם כשנוצחים במלחמה היו תופשים האנשים הגבורים ומביאים אותן עמהם שלא יתוספו על שונאיהם להיות לעזרה לאדום בני עמם וקם לילה פתאום והרגם ורבותינו פירשו הסובב אליו סמוכים לפניו:

(ז) ניר. פי' עול על ישראל: (ח) בימיו פשע אדום וגו'. כי דוד הכרית כל זכר באדום ויתן בהם נציבים במקום מלך ופרעו לו מס וכן היו עושין כל מלכי יהודה נותנין הנציבים הטובים בעיניהם ומימיו של יהורם ואילך פשעו מתחת יד יהודה: (ט) הסובב אליו. ויך אותו אדום

מצודת ציון

(ג) ולמגדנות. המלה ההיא יורה על דבר המשובח והמעולה בין בפירות בין בבגדים בין באבני יקר כמו ומגדנות נתן לאחיה (בראשית כד): מצורות. ענין מבצר: (ז) ולא אבה. ולא רצה: (ח) פשע. מרד:

מצודת דוד

(ד) ויהרוג וכו'. לבל יהיו מערערים על המלוכה: משרי ישראל. אותם שהיו ידם עם אחיו: (ז) ולא אבה ה' להשחית. אף שהיו ראויים להשחתה: ניר. כמו נר ור"ל מלוכה כי המלך משפיע ומאיר כנר: (ח) וימליכו. כי עד הנה היה עליהם נציב מלך מתחת יד מלכי יהודה: (ט) ויעברו. אל ארץ אדום: ויהי קם לילה. כי לא עצר כח ללחום עמהם ביום בפומבי: הסובב אליו. הסמוך אליו ולא עצר כח ללכת בעומק המלחמה:

אבל אם פירקן – פרק הלוקח או המוכר את הפירות מעל החמורים או
הפועלים, וההגנבה ליתוף ביתו של הלוקח, אף שעדיין לא קנה, מכל מקום
אם לאחר ההכנסה לבית פסק המוכר את מחיר הסחורה, עד שלא קנה –
אף שעדיין לא מדד, אין שניהן יכולין לחזור בהן, שכיון שהפירות כבר
בבית הלוקח, מיד כשנקבע מחיר הסחורה קנה אותם הלוקח בקנין חצר,
ואין המדידה מעכבת, כמבואר במשנה (פד). ואם קנה המוכר את הפירות
עד שלא פסק את מחירם, אף שהם ברשות הלוקח, שניהן יכולין לחזור
בהן, וכטעם שיבואר להלן. ומכל מקום מבואר בברייתא שאם פרקם ופסק
את מחירם, אף שלא מדדום והם בכליו של המוכר, קנאם הלוקח בקנין חצר,
ויש לדייק, ומכך דליל דמוכר הנמצאים ברשות לוקח, לא קנה המוכר,
כלומר אין הכלי של המוכר מעכב את הקנין, כיון שהוא מתבטל לגבי
רשות הלוקח, אם כן כליו דלוקח נמי, כשהם ברשות המוכר, לא קנה
הלוקח, כיון שהכלי מתבטל לגבי רשות המוכר, ומכאן רצה רבא לפשוט
את ספיקו של רב ששת, שכלי של לוקח ברשות מוכר לא קונה.
הגמרא דוחה את ראיית רבא: אמר רב נחמן בר יצחק, באמת יתכן שכליו
של לוקח ברשות המוכר קונים, ובברייתא מדובר באופן שישפך הלוקח על
קרקע ביתו, ופירקן היינו שפירקן לשפכם על הקרקע, וקנאן בקנין חצר,
ולא מוכח מכאן שהכלי מתבטל לרשות שהוא נמצא בה.
איקפדו – הקפידו קנא על דחיה זו, ואמר, מידי שפך קנה – וכי נאמר
בברייתא ששפך את הפירות, והרי 'פירקן' קנה, והיינו שפרק את הפירות
מעל גבי החמורים והפועלים כמות שהם, בתוך השקים של המוכר, ואף על
פי כן קנה, ומוכח שהכלי מתבטל לרשות שהוא נמצא בה.
הגמרא דוחה את ראיית רבא באופן אחר: אלא אמר רב רב אשי,
מדובר בברייתא בפתאומי דתומי – בחבילות של שומים שאין דרך
להניחם בשקים, ומיד כשפרקם מעל החמורים והפועלים הם מונחים
ברשות הלוקח ממש, וקנאם בקנין חצר, ואין ראייה מהברייתא שהכלי בטל
לרשות שהוא נמצא בה.
הגמרא מבארת את האמור בברייתא שאף כשפרקו את הפירות בבית
הלוקח, אם לא פסק את המחיר לא קנה: אמר ליה הונא בריה דרבי זוטרא
לרבינא, מדי פירקן קנה – כיון שהברייתא עוסקת באופן שפרק את
הפירות בבית הלוקח, מה לי אם פסק את מחירם ומה לי לא פסק, והרי
כיון שהמוכר הסכים למוכרם לו, והם בחצירו, יש לו לקנותם. אמר ליה
רבינא, אם פסק המוכר את המחיר, סמך דעתיה – גמר כל אחד מהם
בדעתו לקיים את המקח. אך אם לא פסק, לא סמך דעתיה של אחד
מהם, שהמוכר חושש שלא ירצה הלוקח לשלם כמה שידרוש, והלוקח
חושש שידרוש המוכר סכום גבוה ממה שבדעתו לשלם.
הגמרא שבה לדון בענין כליו של לוקח ברשות מוכר: אמר ליה רבינא לרב
אשי, תא שמע, דרב ושמואל דאמרי תרוויהו, כליו של אדם קונה לו
בכל מקום, והלשון 'בכל מקום' לאתווי מאי – איזה מקום היא באה
לרבות, האם לאו לאתווי כליו של לוקח ברשות מוכר, שקונים ללוקח.
דוחה הגמרא: אכן הכוונה לרבות כליו של לוקח ברשות מוכר, אולם התם,
בדברי רב ושמואל, מדובר דאמר ליה המוכר 'לך קנה' – לך וקנה לך את
הפירות, ובין שכונת המוכר לתת לו רשות להשתמש בחצר, יכול לקנות
בכליו, ואילו רב ששת הסתפק באופן שהמוכר לא אמר כלום, האם כליו
של הלוקח קונים לו ברשות המוכר.
הגמרא מביאה מימרא בדיני קנינים, ותקשה עליה להלן מהברייתא של
'ארבע מידות: תנן התם (קידושין ב), נכסים שיש להן אחריות – קרקעות,

נקנין בכסף – שמשלם הלוקח למוכר, ובשטר – שכותב המוכר ללוקח
'שדי מכורה לך' ומוסר לו את השטר, ובתנא – כשעושה הלוקח מעשה
של בעלות בקרקע, כגון שנעל, גדר או פרץ. ונכסים שאין להן אחריות –
מטלטלין, אין נקנין אלא במשיכה, שמושך את החפץ לרשותו או לרשות
שיש לו חלק בה, כסימטא או חצר השותפים. ועל משנה זו נאמרה המימרא
הבאה: בסורא מתנו לה להא שמעתא – אמרו מימרא זו משמיה דרב
חסדא, ובפומבדיתא מתנו לה משמיה דרב הנהא, ואמרי לה משמיה
דרבא, וכך אמרו, לא שנו שמטלטלין נקנים במשיכה, אלא בדברים
שמחמת כובדם אין דרכן להנביה אותם, אלא דברים קלים שדרכן
להנביה, להנביה אין – אכן הם נקנים, אבל במשיכה, לא.
הגמרא מקשה על דין זה מתוספתא: יתיב – יושב, וקאמר להא
שמעתא, שדברים שדרכם בהגבהה אינם נקנים במשיכה. איתביה רב
אדא בר מתנה לאביי, שנינו בתוספתא (ביק פט ה), הנוגב כים – ארנקן
בשבת והוציאו מרשות הגגב, לתיב לשלם את הגניבה, ואף
שהתחייב גם מיתת בית דין על הוצאת הארנק מרשות היחיד לרשות
הרבים, ואדם המתחייב על מעשהו עונש חמור כמיתה אינו מתחייב על
אורו מעשה גם עונש קל כממון, מכל מקום כאן הוא חייב בתשלום, לפי
שכך נתחייב בתשלומי הגניבה כשהגביה את הארנק ברשות הבעלים,
קודם שיבא ליד איסור שבת בהוצאתו מרשות לרשות, וכיון ששני
החייבים לא חלו בבת אחת, התחייב בעת ההגבהה בחיוב ממוני על
הגניבה, ובעת ההוצאה התחייב מיתה. אבל אם לא הגביה את הארנק,
אלא היה מנדר את הארנק ויוצא, מנדר ויוצא, עד לרשות הרבים, פטור
מלשלם על הגניבה, שהרי איסור שבת שמחייבו מיתה ואיסור גניבה
שמחייבו ממון כאן באחד. מסיים רב אדא בר מתנה את קושיתו: והרי
כים, דבר הנביה הוא – שהדרך להגביהו, שהוא דבר קל, ואפילו הכי
קני במשיכה, כמבואר בברייתא שרק מחמת שהתחייב מיתה במעשהו
אינו מתחייב בתשלומים, ושלא כמימרא שהביא אביי, שדברים שדרכם
בהגבהה אינם נקנים במשיכה.
אמר ליה אביי, הברייתא עוסקת במיתא – ברצועה, כלומר בכיס שיש בו
רצועה, ואפשר לגרור על ידה את הכיס, ולכן נקנה במשיכה. המשך רב
אדא בר מתנה והקשה: אמר נמי במיתא קא אמר – אף אני דיברתי
בכיס שקשור ברצועה, ומה בכך, והלא סוף סוף הכיס קטן ודרכו בהגבהה,
ומדוע נקנה במשיכה. אמר ליה אביי, כוונתי היתה שהברייתא עוסקת
במידי דבעי מיתא – בדבר הצריך רצועה, כלומר, בכיס גדול מאד שצריך
רצועה כדי למושכו, ואין דרכו בהגבהה, ולכן נקנה במשיכה.
הגמרא מקשה מהברייתא של 'ארבע מידות' על מימרא זו: תא שמע, שנינו
בברייתא (פה) לגבי ארבע מידות במוכרים, בדין השלישי, אם המדה עם
הפירות נמצאת ברשות המוכר, לא קנה הלוקח עד שניגביה או עד
שיוציאה ברשותו במשיכה, אלא – מוכח מכך שכתבה הברייתא את
שני האופנים, דאף מידי דבר הנביה, כמו כלי המדה עם הפירות, אי בעי
– אם ירצה לקנות להנביה, קני ליה, ואי בעי במשיכה גם כן קני ליה,
ומוכח שאף דבר שדרכו בהגבהה נקנה במשיכה.
מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, לא דרין קנה – שנתה הברייתא
דין זה בשני כלים שונים, שאם כלי זה הוא מידי דבר הנביה, יקנה אותו
הלוקח להנביה, ומידי דבר משיכה, במשיכה, אך בדבר שדרכו בהגבהה
לא תועיל משיכה.

בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף פו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) סז רשב"ם

פירקן — בין מוכר בין לוקח, והכניסן לרשותו, דיש כאן הנחה ברשות לוקח — יש כאן חילוק, ואף על גב דאכתי בהך הכנסה לא קנה, משום דלא פסק, אהני לכי פסק בתר הכי, דקניא ליה רשותיה שמונחין בו. הלכך, פסק אחרי כן, אף על פי שלא מרד — קניא ליה רשותיה, ואין יכול לחזור אפילו קודם מדידה, דבשעת פיסוק קניא ליה רשותיה, ואין כליו של מוכר מעכב עליו.

אלמא: כלי לא חשיב רשותיה. ומדידה נמי לא מעכבא, כדתנן: משך ולא מרד — קנה, דהואיל ופסק דמים על כולן — מדידה גלי מילתא בעלמא היא. ולא דמי להיכא דלא מרד ולא אלא כור אחד, דאמרין לקמן מדידת הכור מעכבא, ויכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה — דהתם מעכבא מדידה, דלא קניא רשותיה אלא מאי דובין ליה. מרד עד שלא פסק לא קנה — ויכולין לחזור קודם שיפסק, אבל משיפסק — קנה. ואית דמפרשי: פירקן והכניסן לתוך ביתו — היינו משיבה, והאי דקתני: פסק עד שלא מרד אין שניהן יכולין לחזור — מוקמי לה כשפסק קודם שפירקן, וקני במשיבה שאחר פיסוק, וטעות הוא בידם, דאם כן היכי יליף מיניה דכליו של מוכר לא מעכב קנייה דרשות לוקח? דלמא הא דקנה לוקח — לאו משום קניית רשותו הוא, אלא משום משיבה ומדכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה — מוכר. כלומר: שאין כליו של מוכר מעכב על רשות הלוקח לקנותו, הלוקח, כדקתני: פירקן ופסק — קנה. דקנה רשות קודם מדידה ואף על פי שעדיין הפירות בתוך שקין של מוכר, וכיון דאהני רשות לוקח לבטל כליו של מוכר, ולהוציאן מרשות מוכר — כל שכן וכל שכן כליו דלוקח נמי ברשות מוכר יבטל הרשות את הכלי של לוקח, שלא להוציאן מחזקת המוכר שמוחזק בהן עד עתה. בששפכן — האי "פירקן" — היינו שפירקן לשפכן מן השקין לקרקע ביתו של לוקח. דליכא כליו דמוכר, והלכך קניא ליה ללוקח רשותו. איקפד רבא — דאיתו אמר האי "בא שמע". פירקן קתני — דמשמע: תחת שדיו מונחין החבילות כן פירקן. בנחלאבלי דתומי — חבילות שומים, דליכא שקין. מברי פירקן קתני — שהונחו ברשות לוקח, וקני ליה רשותו מיד כשקיבל עליו מוכר למכור לו, כדקתני בבבא בתרא לעיל.

לא סמכא דעתיה — דמי יימר שיתקיים המכר? שמא המוכר יעלה בדמיהו, והלוקח יזלול בדמיהו, שהרי אין דמיון קצובין. התם דאמר ליה — מוכר: "זיל קני" — אני רוצה שיקנה לך כליך, דכמאן דמושיב ליה מקום הנחת כליו דמי. כי קמביעאי לן — סתמא. תנן התם — בפרק קמא דקדושין. שיש להן אחריות — שקיימין לעולם. בכסף — במתן מעות. בשטר — אם כתב לו "שדי מבורה לך" או "נתונה לך" ומסר לו את השטר. ובחוקה — נעל וגדר ופרץ כל שהוא. והתם יליף טעמא מקראי. ושאיין להן אחריות — מטלטלי. במשיבה — שמושכן לרשותו, או לרשות שיש לו חלק בו, כגון סימטא וחרצר השותפין. וכל שכן בהגבהה, דהגבהה קונה בכל מקום ובכל דבר, דמשהגביהה הניחה ברשותו, אפילו בלא משיכה. כן נראה לי. להא שמעא — דלקמיה, האי "לא שנו". שאין דרכן להגביהה — שכבידין. שדרכן להגביהה — דברים קלים. הונגב כים נשבת — והוציאנו לרשות הרבים. חייב — בתשלומין. דליכא למימר קם ליה דברבה מיניה, דליכא הכא שתי רשעיות ביחד. שכבר נתחייב בגביהה — משעת הגבהה. דהגבהה בכל מקום קונה. ואיסור שבת ליכא עד שעת הוצאה. היה מגרר — בקרקע. דהגבהה ליכא. ולא קני ליה אלא בשינוי רשות, שימשכנה לרשותו. פטור — מן התשלומין, דקם ליה דברבה מיניה, וכתביב "כדי רשעתו" (דברים כה) — משום רשעה אחת אתה מחייב, ואי אתה מחייב משום שתי רשעיות. שהרי איסור שבת וחייב גביהה כןאך באחד — דבשעת הוצאת חוץ קניה, ונתחייב בסקילה. פריקין: משיבה להיכא? אי לרשות הרבים — איסור שבת איכא, איסור גביהה גליה ומוקמינן לה כשיצאה ידו למטה משלשה וקבלה, וידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה וקניא ליה, ולא בטלה לגבי רשות הרבים לגבי קנייה, ויש כאן ואיסורו שבת וגביהה כאן כאחד. והך קנייה לאו משום הגבהה היא, אלא משיכה לתוך ידו, שהרי ידו סמוכה בתוך שלשה לקרקע. ואית דמוקי ליה התם בצדיד רשות הרבים, דלענין גביהה מיקנא קני, ולענין שבת הוי רשות הרבים כרבי אליעזר. והא כים דבר הנגבה הוא — ואפילו הכי, אי לאו משום איסור שבת — הוה קני ליה במשיכה, כגון אם היה מגרר ויוצא בחול. אמר ליה במיתנא — כך השיבו סתם. וסבור רב ארד דכיס קטן הוא. ותמה על תירוצו זה. ואמר ליה: אנא נמי מיתנא קאמינא לך. דאף על גב דאיכא ביה מיתנא — דרכו להגביהו הוא. אמר ליה דחוי למיתנא קאמינא לך — כיס גדול מאד. וכך שיטת הגמרא נכונה, וכך מצאתי הגהת רבינו זקני מנחתו כבוד. או ער שיוציאנה — היינו משיכה. אלמא מידי דהגבהה — דבר קל. לצדידין קתני — עד שיגביהנה אם דבר קל הוא, או עד שיוציאנה אם דבר כבד הוא. ולפי עניות דעתי נראה לי דהוה מצי לתרצא: הכא במידי דבר משיכה עסקינן, הלכך, אי בעי — בהגבהה ליקני, דהגבהה עדיפא ממשיכה, וקונה בכל דבר, ואי בעי — במשיכה ליקני, דהא אורחיה במשיכה. אלא דנתיצא טפי לאורויי דין תרוייהו, דמידי דבר הגבהה בהגבהה ולא במשיכה, ומידי דבר משיכה אפילו במשיכה. וכן נראים הדברים, דהא בפרק קמא דקדושין (כה, ב), תנן, אמר רבי מאיר: בהמה גסה במסירה, והדחק בהגבהה ולא במסירה ומשיכה. ואמרי ליה רבנן: בהמה דקה נקנית במשיכה. כלומר, אף במשיכה. ובגמרא אמרי רבנן אחרים: זו חו במשיכה. ואמר להו רבי שמעון: זו חו בהגבהה. אלמא הגבהה עדיפא ממשיכה, דהא אפילו וגסה) לרבי שמעון בהגבהה ולא במשיכה, כדמפרש התם.

ומדכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה בו — ואם תאמר: מנא ליה דמתורת רשותו קנה? דלמא מתורת משיכה קנה, דהא משיכה מועלת בכליו של מוכר, כדמפרש לעיל ויש לומר: דהבא דייק דמתורת רשותו קנה, כדפירש לעיל בקונטרס, דפירקן והכניסן לתוך ביתו משמע בין מוכר בין לוקח. ואם תאמר: בלא פירקן נמי, כיון שהכניסן — ליקני, דליבטל אנג רשות לוקח ואומר רבינו יצחק: דדוקא כלי הוא דבטל אנג הרשות, אבל בהמה — לא.

אבל דברים שדרכן בהגבהה אין נקנין אלא בהגבהה — והא דפריך "במי שמת" (בבא בתרא קנא, א) גבי מלוגא דרשטי: והא לא משך ודחוק לומר שהיה כל כך הרבה שטרות שלא היה דרכן להגביהה אלא לאו דוקא נקט משך, אלא כלומר: והא לא הגביה. וזהא כיס דבר הגבהה הוא בו — לא פריך להאי לישנא דמשני בריש "אלו נערות" (כתובות לא, ב) כשצריך ידו למטה משלשה וקבלה, דלא קנה מטעם משיכה אלא מטעם חצר, וידו כחצרו. אלא להחזיק לישנא דהתם דקני משום משיכה פריך, ואם תאמר: והיכי סלקא דעתך דמידיי בכיס דבר הגבהה הוא — אם כן היכי מחייב לענין שבת? הא אין דרך הוצאה בכך, כדדייק בריש "אלו נערות" (שם) אי בוזרי — אין דרך הוצאה בכך, אלא במציעי ויש לומר: דיש דברים שדרך הוצאה בכך לענין שבת, ואפילו הכי לענין קני אין נקנין אלא בהגבהה, שדרכן להגביה. אי נמי במגרר דרך מחתרת, דהוי דרך הוצאה. אי נמי הוה ליה למימר "וליעצמך".

לצדידין קתני — תימה לרבינו שמעון בן אברהם: אמאי לא מוקי לה בכלים שאין דרכן להגביהה, שגם הן נקנין בהגבהה, כדמשמע לעיל דאוקמינן במידי דבעי מיתנא, וקתני: הונגב כים בשבת — חייב, שכבר נתחייב בגביהה, דהיינו בהגבהה.

אטו אמר ליה: במיתנא. — אנא נמי במיתנא קא אמנינא אמר ליה: במידי דבעי מיתנא. תא שמע: ברשות מוכר — לא קנה עד שיוציאנה מרשותו; אלמא, מידי דבר הגבהה, אי בעי — בהגבהה קני ליה, ואי בעי — במשיכה קני ליה אמר רב נחמן בר יצחק: לצדידין קתני, מידי דבר הגבהה — בהגבהה, מידי דבר משיכה — במשיכה, תא

תא

סח בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף פו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

אמו פשתן בשליפי רברבי מי לא עבדי ליה – בשלמא אי מוקמינן רישא בשליפי
זוטרי, וכן פשתן בשליפי זוטרי, ובענין ביה בהגבהה משום שאין דרכו במשיכה
כלל, אבל שאר דברים אף על פי שדרכן בהגבהה נקנית נמי במשיכה. אבל השתא,
דמוקמינן בשליפי רברבי – אמאי פשתן אינו נקנה אלא עד שיטלטלנו, דהיינו בהגבהה?
והא אורזיה במשיכה, כיון שהוא בשליפי
רברבי **ראשון** ראשון קנה – פירוש הקונטרס: –
דלא מצי למיפרך מסיפא.
דקתני: ברשות לוקח, כיון שקיבלו עליו מוכר –
קנה. דאיכא לאוקומי בשנתמלאה המדה. ואין
נראה לרבינו יצחק, דלא מצי למימר דאיירי
כשנתמלאה המדה – דאם כן ליתני בהדיה
בבא דסרסור, ולתני: ברשות הרבים ובחצר
שאינו של שניהן וברשות לוקח בו, ומידה, לא
ניחא ליה למיפרך מסיפא, כיון דמצי פריך
מרישא.
כדאמר רב כהנא שנתות היו בהין – תימה
לרבינו חיים: והלא לא רב כהנא
אמר, אלא משנה היא בפרק "שתי מדות"
(מנחות פז, ב) ואומר רבינו יצחק: דבפרק
"המוציא יין" (שבת עז, ב) תנן: סיד כדי לעשות
אנדפין, ומפרש רב כהנא (שם פ, ב): מאי
אנדפין – שנתות, כדתני: שנתות היו בהין בו.
הלכך במאי הכא רב כהנא, דאשמעינן דאפילו
במדות של חול עושין. ולכך מייחב המוציא
סיד כשעויר לעשות בו שנתות. אבל ממתניתין
דמנחות לא חזינו שיש שנתות אלא במדות של
קודש. **דינר** ליום כו' – נראה לרבינו שמשון
בן אברהם: דהא דתנן ב"איהו נשך" (בבא
מצינא סה, א): מרבין על השכר ואין מרבין על
המכר, האי דשרי להרבות על השכר – כגון
שנכנס מיד לתוך הבית. דבענין אחר לא שרי
להרבות, דמחייב כארז נטר, כדאמרין הכא.
לך

תא שמע: המוכר פירות לחבירו, מושך ולא מדר – קני;
והא פירות דכני הנגבה נניח, וקתני דקני
במשיכה – הכא במאי עסקין – בשליפי
רברבי. – אי הכי, אימא סיפא: הלוקח פשתן
מחבירו – לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום
אחר; אמו פשתן בשליפי רברבי מי לא עבדי? – שאני
פשתן, דמשתמיט. אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע:
בהמה גסה נקנית במסירה, והדקה – בהגבהה, דברי
רבי מאיר ורבי שמעון בן אלעזר, והכמים אומרים:
בהמה דקה – במשיכה; והא בהמה דקה דבר הנגבה
היא, וקתני דקני במשיכה – שאני בהמה, דסרסא. רב
ושמואל דאמרי תריןויו: "בור בשלשים אני מוכר
לך" – יכול לחזור בו אפילו בספא האחרונה; "בור
בשלשים, ספא בסלע אני מוכר לך" – ראשון ראשון
קנה. תא שמע: אם היתה מדה של אחד
מהן – ראשון ראשון קנה, ואף על גב דלא נתמלאה
המדה – כגון דאמר ליה: "הין בשנים עשר סלעים,
לוג בסלע אני מוכר לך", וכדאמר רב כהנא: שנתות
היו בהין, הכא במאי עסקין? שנתות היו במדות. תא שמע:
השוכר את הפועל לעשות עמו לגורן היום בדינר,
ולגורן

תא שמע – ממתניתין: המוכר פירות כו, והא פירות דכני הנגבה נניח – דבשליפי
זוטרי משמע מתניתין, מדקמפלגי בסיפא גבי פשתן, דהכי קתני: המוכר פירות, משך
ולא מדר – קנה. דמשיכת כל שהוא מהניא בפירות, שהרי דבר מועט הוא,
ובמשיכת כל שהוא נעקר כולו ממקומו, כדאמר שמואל לגבי ספינה (בבא בתרא
עה, ב): עד שימשוך את כולה, אבל המוכר
פשתן, שהוא ארוך, אף על גב דהוי שליפי
זוטרי – לא קנה במשיכת פורתא, דעדיין לא
נעקר כולו ממקומו עד שיטלטלנו ממקום זה
למקום אחר, כלומר שימשכנו או יגביהנו
למקום אחר, שיהיה נעקר כולו ממקום שהיה
שם. דאיכא למימר דאפילו רב דפליג בספינה
– הכא מודה, דהתם מים יש תחתיו,
ומדינא פורתא חשיבא כנעקרה, כולה
ממקומה, אבל על גבי קרקע איכא למימר
דמודי. הכא במאי עסקין בשליפי רברבי –
דכי קא מפליג בין פירות לפשתן: המושך
פירות, פעמים שאם משך קנה – כגון
בשליפי רברבי, דהתם ודאי מהניא משיכה,
וכל שכן הגבהה, אבל המוכר פשתן, דאי
אפשר בשליפי רברבי כדמפרש לקמן, אלא
שליפי זוטרי נניח – לא קנה עד שיטלטלנו
ממקום למקום, כלומר שיגביהנו, ולא
במשיכה, כדלעיל, דדרך המגביהין מקחן אין
מגביהין על מנת להחזירו במקום שהגביהו,
אלא מגביהו והולך לו ונטול לרשותו,
והלכך נקט ממקום למקום. ודחינו דקפריך: דאי
הכי אימא סיפא כו, דבשלמא לדידי
דמוקמינן לה אפילו בשליפי זוטרי – איכא
לפלוגי בין רישא לסיפא במשיכת כל שהוא,
כדפרישית. אלא לדידך, דמוקמת נמי לרישא
בשליפי רברבי, ארוכין – ליכא לפלוגי בין
רישא לסיפא, אלא דברישא מהניא משיכה
דרגלין להיות שליפי רברבי, ובפשתן לא

מהניא משיכה אלא הגבהה משום דלא הוה רברבי אלא זוטרי. אמו פשתן בשליפי רברבי מי לא עבדי – כמו פירות? בתמיה. ותתני בהו נמי משיכה וכן נראה שיטה זו
בעיני, ועיקר. **שאני פשתן דמשתמיט** – שמחליק, ואין יכולין לעשות ממנו משאות גדולות. הלכך בעי הגבהה, דדרכו בכך. ורבינו חננאל פירש: שאני פשתן דמשתמיט –
כיון שאם ימשך מתנתק – אין דרכו להמשך, לפיכך קני בטלטול. ולפי הלשון הזה איכא לאוקומה אפילו בשליפי רברבי, ואפילו הכי ליתיה במשיכה אלא בהגבהה, משום
דמתנתק במשיכה. הכי גרסינן בפירושי רבינו חננאל: **תא שמע בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה דברי רבי מאיר, ורבי שמעון בן אלעזר והכמים אומרים:**
בהמה דקה במשיכה. והא בהמה דקה דבר הנגבה היא ותנו הכמים במשיכה – ומשנה היא בפרק קמא דקדושין. ומדרבנן דקא מיקנינן נמי במשיכה.
ואף על גב דבת הגבהה היא. **וסרסא** – מסתרכת ומתברכת ברגליה בקרקע, ולא אפשר בהגבהה כי אם בקושי, הלכך אורזיה במשיכה. ורבינו חננאל פירש: סרסא –
שורטת, מלשון "שורק נעל" (בראשית יד). **בור בשלשים אני מוכר לך** – צריך היה לו למעות כנגד דמי הכור, ולא נתכוין שיהא זה קונה פחות מכור ולא יותר מכור, אלא
כור בצמצום מקנה לו, לא פחות ולא יותר. הלכך אם משך, ואף על פי שפסק, ואפילו ברשות לוקח ובכליו של לוקח – לא קנה, עד שיהא הכור מדוד כולו. דהכא מדידה
מעבא, והייל דוקפיד במכירה פחות מכור ויותר מכור, ומשום הכי יכול לחזור בו מכל המכירה. אפילו כשמדד לו עשרים ותשע סאין – חזרו הוא כל זמן שלא נמדד סאה
אחרונה. ואף על פי שמשך העשרים ותשע סאין – אינה משיכה מעליא, דכור זה חד מקח הוא, ועד דמשך כוליה לא קני. כדאמרין בפרק "הזהב" (בבא מצינא מז, א) ו
דהיכא דמכר לו חמור בפרה וטלה, ומשך את הפרה ולא משך את הטלה – שניהם יכולין לחזור בהם, משום דלא הוי משיכה מעלייתא. ומתניתין דקתני: משך ולא מדר
קנה – היינו שמקנה לו כל החבילה כמות שהיא, והמדידה גלויי מילתא בעלמא היא. להודיע כמה מכר. **ראשון ראשון קנה** – שכל אחד מכירה בפני עצמו היא. וכגון
דהויא מדה דלוקח, ובסימטא, דקני ליה כלי. אי נמי ברשות מוכר, וכגון דאמר ליה מעיקרא "יקנה לך כלך ברשותי". **תא שמע** – משום דפרכינן מינה טובא בשמעתין
לעיל, לא קאמר "מיתבי". מצאתי גירסא זו על העיקר בפירושי רבינו חננאל איש רומי: תא שמע, אם היתה המדה של אחד מהן ראשון ראשון קנה ואף על גב דלא נתמלאה
המדה. הכא במאי עסקין בדאמר ליה הין בשנים עשר סלעים לוג בסלע אני מוכר לך וכדאמר רב כהנא שנתות היו בהין הכא נמי כו'. וכן עיקר, דמהדיא רישא שייך למיפרך
הא, דקתני בה בהדיא: עד שלא נתמלאה המדה למוכר כו', אבל במדה של אחד מהן – לא חיישינן לנתמלאה המדה, אלא ראשון ראשון הנכנס בכליו של לוקח קנה לוקח.
דאפילו בחצי המדה שהיא חסירה, ואין ידוע כמה יש הואיל ולא נתמלאה – לא יכול לחזור בו, ואף על גב דאמר לו "כור אני מוכר לך בחד", או "סאה אני מוכר לך בחד"
– כל שכן הכא, דכדין ליה חור ומדר עשרים ותשע סאין מלאין, שקנה כל אחד מהן כמותה של המדה. ואפילו הכי קנה. ועוד: שנינו דקמשני, לפי לשון הספרי: דבאמר ליה "הין בשנים עשר סלעים, לוג בסלע
אני מוכר לך", והיו שנים עשרה בנותיו, כעין בליטות יצאין בנותיו, כיון ששנינו השמן ואין חייב בליטה ידוע שהוא לוג, וכיון שהגיע בליטה –
נתמלאה המדה קרינא ביה. ודמיא ממש ליכור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך, דקנה כל סאה וסאה – הכא נמי כל לוג ולוג קני כשמיני לסימן. ורישא דקתני חילוק
בין נתמלאה ללא נתמלאה, נדי נמי דמיייר כמו בסיפא בדאמר ליה "הין בשנים עשר לוג בסלע" – אפילו הכי לא קני לוקח ראשון ראשון המגיע לסימן. דכיון דבמדה שאינה
של שניהן עסקינן, והוא רוצה למדוד ולמלאותה כולה – הרי היא מושאלת לו עד שיגמור את מדידתו. דלא הויא שאולה ללוקח עד שתתמלא. כדפרישית לעיל, דעל מנת
כן שאלוה שניהן, זה – למדידה, זה – לקחתה משתמלא, לשפכה בכליו או ברשותו. והאי דקפריך בספרים שלנו מסיפא, דקתני: ברשות לוקח כיון שקיבל כו' – לאו
פירכא היא כלל, דהתם כשהקנה לו כל התבואה מיירי, דקני ליה רשותא בלא מדידה. כדקתני נמי מתניתין: משך ולא מדר – קנה. ועוד: דארכה, הוה ליה לפרוכי ממתניתין
דקתני בהדיא: משך ולא מדר קנה. דאילו תתם לא מדר כלל, ואפילו הכי קנה. ועוד: שנינו דקמשני, לפי לשון הספרי: דבאמר ליה "הין בשנים עשר סלעים, לוג בסלע" – לאו שנינו הוא,
"הין בשנים עשר לוג בסלע אני מוכר לך". **כדאמר רב כהנא** – במסכת מנחות. שנתות היו בהין – של קדש: עד כאן לפי עד כאן לאיל עד כאן לכבש, כלומר, סימנים
למדת חצי ההין לפי, ושלישית ההין לאיל, ורביעית ההין לכבש יין. **השוכר את הפועל** – ונתון לו שכרו עכשיו בנסיך, כדי לעשות עמו בגורן. היום **בדינר** – כלומר, כל
יום של ימות גורן בדינר, ונתן לו עכשיו שלשים דינר לשלשים ימי הגורן. ולא גרסינן "מהיום בדינר" בפירוש רבינו חננאל.

אחת, ועד שלא מדד את הסאה האחרונה לא קנה הלוקח כלום. אך אם
אמר המוכר 'ב'ור בשלשים סלעים, וכל סאה בסלע' אני מוכר לך, ראשון
ראשון קנה – כל סאה וסאה שהלוקח עשה בה קנין, נקנית לו. כיון שמדברי
המוכר נשמע שאינו מקפיד דווקא על כור, ולכן כל סאה וסאה היא מכירה
נפרדת.
הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל מברייטא: תא שמע, שנינו בברייטא
לעיל (פה). לגבי ארבע מדות במוכרים, בדן השני, אם היתה הקדה של
אחד מהן – הקונה או המוכר, ראשון ראשון קנה – כל כמות שנכנסה לכלי
המדה קנויה לבעל הכלי, ואם הכלי שייך ללוקח קנה כל כמות שנכנסה
לכלי, ואם על גב דלא נתמלאת המדה. ומסתמית לשון הברייטא משמע
שדין זה אמור גם אם סיכמו שימכור לו כור פירות ביחד, ומכל מקום אף
אם לא התמלאה המדה ולא ידוע כמה יש בה, קנה הלוקח, וכל שכן בדינם
של רב ושמואל שכבר מדד לו עשרים ותשע מדות, שיקנה הלוקח כל מדה
ומדה לאחר שנמדדה, גם קודם שסיים למדוד את המדה השלשים, ושלא
כדברי רב ושמואל.
מתרצת הגמרא: בברייטא מדובר בגון דאמר ליה המוכר ללוקח, הין
ו-שנים עשר לוגו בשנים עשר סלעים, וכל לוג בסלע אני מוכר לך, והיינו
כעין דברי רב ושמואל שאם אמר 'כור בשלשים סאה בסלע' ראשון ראשון
קנה, ואף הברייטא אמרה שבאופן כזה ראשון ראשון קנה. ואף שרב
ושמואל אמרו שקנה כל סאה וסאה באופן שמדד לו כל סאה בפני עצמה,
ואילו כאן מדובר שמדד לו הכל בכלי אחד, ולא היתה מדידה נפרדת לכל
לוג, מכל מקום קונה הלוקח כל לוג שנמדד, והיינו דאמר רב כהנא לענין
כלי המדה שהיה בבית המקדש למדידת כמויות השמן לנסכים, שנתות היו
בהן – בדופן כלי המדה של ה'הין היו בליטות, וכל בליטה סימנה מדה של
לוג, כדי שיוכלו למדוד לכל קרבן את שיעור השמן הנצרך לנסכיו, תא
נמי – גם בביאור הברייטא צריך לומר ששנתות היו במדות שהיו מוכרים
בהם, לסימון מדת לוג, וכל לוג שנכנס נחשב כמדידה גמורה בפני עצמה,
כיון שניכר הדבר בשנתות, ונקנה מיד ללוקח, וכדברי רב ושמואל שאם
אמר לו 'כור בשלשים סלעים סאה בסלע', ראשון ראשון קנה.
הגמרא מקשה על רב ושמואל מברייטא אחרת: תא שמע, שנינו בברייטא,
השוכר את הפועל בימי ניסן לעשות עמו לזון – לעבוד אצלו בתקופת
הקציר, וקבע את שכרו היום בדינר – כל יום שיעבוד עבורו, בדינר, ונתן
לו בעל הבית מראש בימי ניסן שלשים דינרים עבור עבודת שלשים ימים
בתקופת הגורן.

הגמרא מקשה ממשתנינו על הסוברים שדברים שדרכם בהגבהה אינם
נקנים במשיכה: תא שמע, שנינו במשנתנו (פד), המוכר פירות לחבירו,
משך הלוקח את הפירות ולא מדה, קני, וקשה, הא פירות דקני הנפקה
נינהו – שהם קלים והדרך להגביהם, וקתני במשנה דקני במשיכה.
מתרצת הגמרא: תא סמיא עסקינו, בשליפי רבירבי – בכמות גדולה של
פירות הקשורים יחד, שמחמת כובדם אין הדרך להגביהם, ולכן הם נקנים
במשיכה.
הגמרא מקשה על תירוץ זה, ומיישבתו. מקשה הגמרא: אי הכי, שמדובר
בכמות פירות גדולה שאין דרך להגביהם, אמא סיפא, הלוקח פשתן
מחבירו, לא קנה הלוקח עד שימלמלנו – יגביהו ויעבירו במקום זה
למקום אחר, וכיון שנקטה המשנה כאן קנין הגבהה מוכח שמדובר
בחבילות קטנות, שדרך להגביהם, ואם הרישא עוסקת בכמות גדולה של
פירות, מדוע בסיפא נקטה המשנה אופן שהיה הפשתן בחבילות קטנות,
אמי פשתן בשליפי רבירבי מי לא עבדי – וכי אין דרך לעשות חבילות
גדולות של פשתן. מתרצת הגמרא: אכן שאני פשתן, שאין דרך לעשות
ממנו חבילות גדולות, כיון דמשתמיט – שהוא מחליק, ועושים ממנו
חבילות קטנות בלבד, ולכן לגביו נקטה המשנה קנין הגבהה.
הגמרא מוסיפה להקשות על דעת האמוראים שדבר שדרכו בהגבהה אינו
נקנה במשיכה: אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע, שנינו במשנה
בקידושין (כה) פהמה נסה, כגון שור ופרה, נקנית פהמירה, כשהמוכר
מוסר ללוקח את הבהמה בחבל שבצוורה, או בשערה. והבהמה תדקה,
כגון הכבש והאיל, נקנית בהנפקה, דכרי רבי מאיר ורבי שמעון בן
אלעזר. והבאים אומרים, פהמה דקה נקנית במשיכה. וקשה מדברי
חכמים, הא פהמה דקה, דבר הנפקה היא, וקתני במשנה דקני במשיכה,
ומוכח שאף דבר שדרכו בהגבהה נקנה במשיכה. מתרצת הגמרא: שאני
פהמה דקה, דסריגא – שהיא נסרכת ונתפסת בקרקע וקשה להגביהה, ולכן
היא נקנית במשיכה.
הגמרא מביאה מימרא של רב ושמואל, ומקשה עליה מהברייטא של
ארבע מדות: רב ושמואל דאמרי תרין הוה, מוכר האומר ללוקח, ב'ור
ו-שלשים סאה של תבואה) בשלשים סלעים אני מוכר לך, אף אחרי
שהתחיל המוכר למדוד ללוקח את התבואה בכלי הלוקח ובחצר הלוקח
שזהו מקום הראוי לקנין, עדיין יכול המוכר לחזור בו מהמקת, ואפילו בזמן
שנשארה רק הסאה האחרונה מתוך השלשים שעדיין לא נמדדה, משום
שמדברי המוכר נשמע שהוא זקוק לכל השלשים סלעים, וכונתו היתה
למוכר כור בדיוק, לא פחות ולא יותר, ולכן מכירת כל הכור היא מכירה

המשך מעמוד יח

לקוטי שיחות פרשת תולדות

42 "בארעא" – לשון תרגום - שגם בהם נעשה דירה לו
יתברך.
וכשתושלם עבודה זו יתקיים היעוד⁴² דנגלה כבוד
ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר⁴³.
(משיחת ש"פ חיי שרה תש"ל)

ועובדים העבודה שהוא דורש, בודאי מגיעים להתכלית,
ופועלים לא רק "פרניו בארץ" – בלשון הקודש,
כי אם גם "כתרגומו וניפוש בארעא",
וכמבואר בענין⁴⁰ של' תרגום הוא חול ולא קודש,
ובנודון דידן – פועלים הרחבה והוספה לא רק בהעולם
כפי שהוא בלשון הקודש (שגם זה - עולם מלשון
העלם⁴¹), כי אם גם בעניני חול וכו' של העולם

(42) ישע' מ ה.

(43) ולהעיר שהבאר הג' מרמזת לביהמ"ק השלישי (ראה רמב"ן,
רבינו בחיי, כלי יקר, ועוד עה"פ).

(40) תו"א משפטים עז, ד. וראה לעיל ע' 50 בארוכה.

(41) לקו"ת שלח לו, ד. ש"ש סד, ב. ביאורו"ז להצ"צ ע' שנה
(ומציין למרז"ל).

משנה

וְלִגְלוֹן – ובשעת הגורן מחזיר הפועלים יקר יותר, ויום עבודה יפה סָלַע –
 שוה ארבעה דינרים, אִסּוּר לבעל הבית לְהַנִּיחַ הַיָּמָנוּ – ממלאכת הפועל
 בימות הגורן, כיון שתמורת זאת שהקדים לתת לו את הממון לפני שהיה
 מחויב בו, מחזיר לו הפועל תמורה גדולה יותר ממה שקיבל, שנותן לו
 עבודה השווה שלשים סלעים תמורת שלשים דינרים, וכל תשלום שנותן
 אדם לחבירו תמורת זאת שהלה השתמש בממונו, אסור, משום שהוא
 נראה כריבית. אֲכָל אִם שָׁכְרוּ בַיָּמִי נִסָּן למאה ימים, והתחיל הפועל לעבוד
 עבורו כבר בַּיָּמִים, בְּדִינָר לַיּוֹם, וְלִגְלוֹן – ויום עבודה יפה סָלַע, מוֹתֵר
 לבעל הבית להעסיק אותו, דכיון שהפועל מתחיל מיד את העבודה,
 נחשבים כל הימים כפעולה אחת שמתחילה עכשיו, ואין הכסף שקיבל
 מבעל הבית נראה כריבית. מסיימת הגמרא את קושייתה: וְאִי סָלַק דַּעְתָּךְ
 כרב ושמואל, שאם אמר 'בִּזְרָא בְּשָׁלְשִׁים, סָאָה בְּסָלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ',
 רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן קָנָה, לפי שכל סאה היא מכירה נפרדת, אם כן הֵכָא נָטוּ,
 בתחילת דבריו אמנם הזכיר בעל הבית מאה דינרים תמורת מאה ימים,
 אבל בסוף דבריו אמר שהשכר יהיה דינר ליום, וקָמָא קָמָא מִיִּפְסָק פִּסָּק
 – יש לראות כל יום עבודה כשכירות בפני עצמה, והפועל יכול לחזור בו
 ולא לעבוד למחרתו, ונמצא שהכסף שקיבל עבור שאר הימים נחשב
 להלוואה (ואסור להנות הימנו מדינר) ומדוע אמרה הברייתא שאם שכרו
 [בַּיָּמִים בְּדִינָר] לַיּוֹם והתחיל לעבוד מיד, וְלִגְלוֹן, יָפָה יום עבודה סָלַע,
 מוֹתֵר לבעל הבית להעסיק אותו גם בימי הגורן, וְאִמָּא, וְהָא 'אֲנִי נָטוּר לִי'
 הוּא – הרי יש כאן שכר המתנת מעות, שהרי העבודה שהפועל עובד עבור
 בעל הבית בשעת הגורן שוה סלע ליום, והיא החזר ההלוואה של המעות
 שנתן לו בשעה ששכרו, שזה רק דינר ליום, נמצא שהפועל נותן לו יותר
 ממה שהלווהו תמורת זאת שהקדים לו את שכרו.

מתרצת הגמרא: אֲמַר רָבָא, וְתַסְבְּרָא, וְלִזְוִלִי בְּשִׁכְרוּת מִי אִסּוּר – וכי
 אסור לפועל להחזיר את מחיר העבודה תמורת הקדמת המעות, והרי אין
 הפועל מקבל מבעל הבית מעות תמורת הלוואה או מקח, אלא תמורת
 עבודתו, ודרך הפועל להישכר אפילו במחיר נמוך ביותר כשהוא דחוק
 למעות, וכל מה שהוא מקבל הרי זה ריוח עבורו, ולכן אין זו ריבית.

מקשה הגמרא: אם כן, שאין בהזולת שכר הפועל משום ריבית, מֵאִי שָׁנָא
 רִישָׁא וּמֵאִי שָׁנָא סִיפָא – מדוע ברישא כשהפועל אינו מתחיל מיד בעבודה
 אסרו זאת חכמים, ואילו בסיפא כשמתחיל מיד בעבודה, התיירו. מתרצת
 הגמרא: רִישָׁא, דְּלֹא קָא עֲבִיד בְּהֵרִיב מִהֲשֻׁתָּא – שאינו מתחיל לעבוד עמו
 מיד, החמירו חכמים ואסרו זאת, כיון שהקדמת המעות נראית כהלוואה,
 ועבודתו לאחר זמן כששכירותו שוה יותר מִיִּחְוִי בִּי אֲנִי נָטוּר לִי. אבל
 בְּסִיפָא, דְּקָא עֲבִיד בְּהֵרִיב מִהֲשֻׁתָּא – שמתחיל מיד בעבודה, אין הקדמת
 המעות נראית כהלוואה, ומה שממשיך לעבוד עמו גם בימי הגורן לֹא מִיִּחְוִי
 בִּי אֲנִי נָטוּר לִי.

שנינו במשנה: הלוקח פשתן מחבירו וכו' וְאִם הָיָה מְחַוֵּר בְּקִרְקַע וְתִלָּשׁ
 כָּל שֶׁהוּא קָנָה: שואלת הגמרא: וכי מִשּׁוּם דְּתִלָּשׁ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה את כל
 הפשתן. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב שְׁשֵׁת, הֵכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְּאִמַּר לִיה
 המוכר ללוקח, לָךְ יָפָה לָךְ קִרְקַע כָּל שֶׁהוּא – לך ועשה קנין חזקה בקרקע
 שיש בה פשתן, על ידי שתעקור ממנה מעט פשתן ובכך תיפה אותה ותכין
 אותה לחרישה, וְאָף שְׁאִינָךְ קוֹנָה את הקרקע עצמה, ואף שהמעשה הוא
 רק במקצת מהקרקע, מכל מקום על ידי מעשה זה, קָנִי כָּל מַה שְׁעָלֶיהָ –
 תקנה את כל הפשתן המחובר בה.

הַמוֹכֵר וְזֵן וְשָׁמֵן לְחִבְרִי, ולאחר שסיכמו את המחיר הוֹקְרוּ היין והשמן
 או שֶׁהוֹלֵךְ, ורצה אחד מהם לחזור בו, אִם הִתִּיּיקרו או הוֹזלוּ עַד שֶׁלֹּא
 נִתְּמַלְּאָת הַמָּדָה – קודם שהתמלא הכלי שמוודים בו עד סופו, המקח שייך
 עדיין למוכר, ויכולים לחזור בהם. ואם הִתִּיּיקרו או הוֹזלוּ מִשְׁנֵת מִלְּמֵלֶאָה
 הַמָּדָה, שייך המקח ללוקח, ואינם יכולים לחזור בהם.
 וְאִם הָיָה פָּרְסוּר – אדם שדרכו לקנות מזה ולמוכר לזה בַּיָּנִיחָהּ, והמידה
 היתה שלו, אִם נִשְׁבְּרָה הַחֲבִית שמוודים בה ונשפך היין או השמן, נִשְׁבְּרָה
 לְפָרְסוּר – הסרסור הפסיד, וישלם למוכר את דמי היין והשמן. שכשהמקח
 בכלי המידה הוא שייך לסרסור, ורק אחרי שהקונה לוקח אותו הוא נעשה
 שלו.
 דין נוסף בענין מכירת יין ושמן: וְחִיִּיב הַמוֹכֵר יֵין או שמן לחבירו, לאחר
 ששפך את כל השמן או היין מהכלי שמווד בו לכליו של הלוקח, לְהַטִּיף
 לוֹ – ללוקח עוד שְׁלֹשׁ טִיפִין – טיפות מן היין או השמן שנשארו דבוקים
 בדופני כלי המידה. ומשעשה המוכר כן, אִם הִרְבִּינָה – היטה המוכר את
 המידה על צידה וּמִיָּצִית – והתאסף מה שעדיין דבוק בדופני הכלי, הָרִי
 הוּא שֶׁל מוֹכֵר, משום שהלוקח מתיימש ממה שנשאר. וְהַחֲנוּנִי המוכר יין
 ושמן דרך קבע בחנותו, אִינוּ חִיִּיב לְהַטִּיף ללוקח עוד שְׁלֹשׁ טִיפִין מכלי
 המידה, שכיון שהוא טרוד במלאכתו לא הטריחוהו חכמים. רַבִּי יְהוֹדָה
 אֹמֵר, בימי החול גם חנונוי חייב להטִיף שלש טיפין, ורק בַּעֲרֹב שָׁבֶת עִם
 – סמוך לַחֲשֻׁכָה אמרו חכמים שפְּטוּר, לפי שאז הוא טרוד ביותר.

נמרא

שואלת הגמרא: הָא מָדָה דְּמָאן – כלי מידה זה, שכשהוא מתמלא קונה
 הלוקח, של מי הוא. אִילִימָא מָדָה דְּלֹקֶחָ – של הלוקח, יקשה מדוע עַד
 שֶׁלֹּא נִתְּמַלְּאָת הַמָּדָה שייך המקח למוכר, הרי מָדָה דְּלֹקֶחָ הִיא, והלוקח
 קונה כל מה שנכנס לתוכה, ולא רק אם התמלאה. וְאִלָּא, נאמר שמוכר
 בַּמָּדָה דְּמוֹכֵר, אם כן יקשה, מדוע מִשְׁנֵת מִלְּמֵלֶאָה הַמָּדָה שייך המקח ללוקח,
 הרי מָדָה דְּמוֹכֵר הִיא, ובכלי של מוכר אין הלוקח קונה אף אם התמלא,
 אלא אם משך או הגבירה.
 משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי אֲלֵעָז, מדובר כאן בַּמָּדָה פָּרְסוּר, והוא השאיל
 את המידה לשניהם לצורך המקח. ולכן, כל שלא התמלאה המידה היא
 מושאלת למוכר שימודד בה את המקח, ואין הלוקח קונה בה.
 ומשהתמלאה, הרי היא מושאלת ללוקח כדי שיקח בה את המקח לביתו,
 ונעשית כליו של לוקח וקונה בה.
 מקשה הגמרא: וְהָא מְדַקְּתָנִי סִיפָא וְאִם הָיָה פָּרְסוּר בַּיָּנִיחָהּ, נִשְׁבְּרָה
 הַחֲבִית נִשְׁבְּרָה לְפָרְסוּר, מְכַלָּל – מוכח מכאן, דְּבִרְישָׁא לֹא בְּפָרְסוּר
 עֲסָקִינוּ – לא מדובר כשהיה סרסור ביניהם. מתרצת הגמרא: בְּרִישָׁא מדובר
 כשהיתה להם מָדָה שהסרסור השאיל להם, כָּלֹא הַפָּרְסוּר עצמו. ובְּסִיפָא
 מדובר, בְּאֹפֶן שהפָּרְסוּר עֲצָמוֹ מדד להם.
 שנינו במשנה: הִרְבִּינָה וּמִיָּצִית הָרִי הוּא שֶׁל מוֹכֵר: בִּי סָלִיק – כשעלה
 רַבִּי אֲלֵעָזָר מבבל לארץ ישראל, אֲשַׁבְּחִיה לְזַעֲרִי – פגש את זעירי. אֲמַר
 לִיה רַבִּי אֲלֵעָזָר לזעירי, מִי – האם יש בָּאֵן תַּנָּא, דְּאֶתְנִייה – ששנה לו רַב
 את משנתו העוסקת בענייני מִדּוֹת. אֶתְנִייה – הראה לו זעירי את רַב
 יִצְחָק בֶּר אֲבָדִימִי. אֲמַר לִיה רַב יִצְחָק בֶּר אֲבָדִימִי לרבי אלעזר, מֵאִי קָא
 קִשְׁיָא לָךְ במשנה זו. אמר לו רבי אלעזר, קשה לי על מה דִּתְנֵן במשנה
 הִרְבִּינָה וּמִיָּצִית הָרִי הוּא שֶׁל מוֹכֵר,

בבא בתרא. פרק חמישי - המוכר את הספינה דף פז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) ע"א רשב"ם

ולגורן יפה — שכרו סלע בכל יום. שבסלע היה יכול להשכיר עצמו, אבל בשביל הקדמת המעות אויל גביה. אסור — משום דמיחיו כי אגר "נטר לי", שנותן לו זה הפועל סלע בימות הגורן בשביל דינר שנתן לו בניסן והמתין לו עד עכשיו. אבל אם שכרו מהיום — מאה יום במאה דינר, ונתן לו שכרו עכשיו, ולגורן היה יכול להשתכר הפועל בסלע, דהיינו ארבעה

לך ויפה לך קרקע כל שהוא וקני כל מה שעליה — כלומר, החזק בקרקע על ידי יפו, דהיינו כעין נעל וגדר כל שהוא, ותהא שאולה לך להיות כחצור, לענין זה שתקנה מה שעליה.

המוכר יין ושמן לחבירו והוקרו והחלו — לאו דוקא והוקרו והחלו, אלא שאין דרך לחזור בתנם.

נשברה לסרסור — פירש הקונטרס: לפי שהסרסור קנאה לעצמו, וחזר ומוכר לבעל הבית. ותימה: דאם כן, אמאי נקט נשברה, ושכך יוקרא חולא דאיידי בה רישא? הוי ליה למימר: היה סרסור בעיניו, והוקרו והחלו ופירש רבינו יצחק בן מרדכי: היה סרסור בניהם ומדד לזון כדרך סרסורים שמודדין בשכר שנותנין להן, ונשברה החבית על ידי מרידה — נשברה לסרסור, וכגון שלא היה מחמת אונס, אלא על ידי שלא נזהר יפה במדידה.

מי כאן תנא דליתניה רב מדות — רבינו שמואל מגייה: דאתניה רב. כלומר, ששנה לו רב מדות. משום דקשיא ליה היאך יתכן שהיה רבו של רב, והא בימי רבא הוה, כדאמרין ביבמות (ג, א): אמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי. וקשה לרבינו תם: דבפרק "כל הבשר" (חולין ק, א) אמה איכא תנא דאתניה לרב בחלף אחוי ליה לרב יצחק בר אבדימי. אמר ליה: אני לא שניתי לו בחל כל עיקר. ולדבריו הוה ליה למימר "ממנו" ואמר רבינו תם: דשיני רב יצחק בר אבדימי הוה, חד בימי רבא וחד בימי רבא, כדאמרין בפרק "כירה" (שבת מ, ב) אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחת בנסתי אחר רבי לבית המרחץ, ואותו היה רב של רב. ומיהו, הכא אומר רבינו שמשון בן אברהם, דעל כרחק רב יצחק בר אבדימי הוא תלמידו של רב. דאי סלקא דעתך רבו של רב — דהיינו קאמר לרבי אלעזר: הא איחמר עלה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: והא אפילו רבי יוחנן שהיה רבו של רבי אבהו, היה קורא את רב שהיה תלמידו של רב יצחק בר אבדימי, "רבינו", כדאמרין ב"אלו טריפות" (חולין נד, ו) והתנן:

פי סליק רבי אלעזר אשפחיה **לועירי, אמר ליה: מי כאן תנא דאתניה רב מדות? אחויה רב יצחק בר אבדימי. אמר ליה: מאי קא קשיא לך? - דתנן: הרפינה ומיצית - הרי הוא של מוכר.**

בקרע לקנות פשתן המחובר בה. דקרע נקנה בחזקה, וכל המחובר לקרקע הרי הוא קרקע. ואתא מתניתין לאשמועינן דחזקת קרקע מהני לעצמו, ואף על גב דלא זבין ליה ארעא. ואשמועינן גבי חזקה קלה דבליקטת הפשתן מקצתו יכול לקנות השאר המחובר. ובגין דאמר לו המוכר: לקט מן הפשתן עצמו קצת ויתייפה הקרקע, ויהיה נקי לחרישה, כדאמרין ב"חזקת הבתים" (לעיל נד, א): האי מאן דזכי וזכיב אדעתא דארעא — קני, והכי נמי אם לקט מן הפשתן קצת ונתכוין לקנות הקרקע — קני לה לקנות כל מה שעליה. כן נראה בעיני. **משנה** המוכר יין ושמן — והוא הדין לפירות. אלא אגב דבעי לאורויי בסיפא חייב להטיף שלש טיפין, נקט יין ושמן. והוקרו או שחולל — לאחר פיסוק הדמים. עד שלא נתמלאת המדה — ובמדה שאינה של שניהם מוקי לה בגמרא, ותנינא מה דתניא לעיל בברייתא. וטעם כדחתם: כל זמן שלא נתמלאת — הוי כליו של מוכר, ומשנתמלאת — הוי כליו של לוקח. ומיירי בסימטא, או בחצר של שניהם. היה סרסור ביניהן — והמדה שלו, כדמפרש בגמרא. ודרך הסרסור לקנות מבעל הבית ומוכר לאחרים, ומריית. **נשברה לסרסור** — דקני ליה כליו של סרסור לסרסור, כדנתיא לעיל: ואם היתה מדה של אחד מהן — ראשון ראשון קנה. וקא משמע לן דאמרין לסרסור אינו של לוקח, וכשנתמלאת נשברה ללוקח. והטעם על צדה אחר שהטיף ממנה שלש טיפין ללוקח. ומיצית — וקא משמע לן שהשמן לשולי הכלי. הרי הוא של מוכר — משום דהלוקח נתייאס, כדאמרין בגמרא. וחייב להטיף לו שלש טיפין — לאחר עירי השמן ודין חייב עוד להטיף שלש טיפין מן הדבוק בדופני הכלי. והחזוני' — טרוד הוא במכירתו, ולכן לא הזקיקוהו להטיף, דאין לו פנאי. רבי יהודה אומר בו' — בגמרא בעי: רבי יהודה אדיכא קאי? **גמרא** אי מדה דלוקח היא — ולקיני ליה כליו, כדנתיא לעיל: אם היתה מדה של אחד מהן — ראשון ראשון קנה דהכא נמי, בשיש שנתות במדה עסקינן, כדאוקימנא להאיא לדעיל, דהא סתמא קתני, אפילו במדה שיש לה שנתות, ואמר ליה "דין בשתיים עשר סלעים לוג בסלע". מדה דמוכר הוא — ואמאי קנה לוקח? דהא אפילו אם תמצא לומר דברשות לוקח מיירי — הא איבעיא לן לעיל אם הכלי חשוב הפסקת רשות, ולא איפשיטא. ואם כן תפשוט ממתניתין דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה לוקח, והוא הדין לכליו של לוקח ברשות מוכר, דקנה מוכר במדת סרסור — שהשאיילה לשניהן, וכדנתיא לעיל בברייתא. וטעמא כדפרישית. ותנינא במתניתין מאי דתני בביריתא לעיל דארכי מדות. **רישא** — שהשאייל להם המדה, והסרסור אינו שם. וקא משמע לן דאין שלוחיו של סרסור להיות המקח ברשותו, ואף על גב דהמדה של סרסור לסרסור למדוד במדתו להשתכר בלוקח הלוקח ממנו. **סיפא** — שהסרסור ביניהן. דכיון שהוא שם והמדה שלו — המקח ברשותו, דאיהו לוקח מן המוכר ומוכר ללוקח. ומשום הכי כי נשברה — נשברה לסרסור, דכליו קני ליה, כדנתיא לעיל: ראשון ראשון קנה. הכי גרסינן: מי כאן תנא דאתניה רב מדות — כלומר, היש כאן בארץ ישראל תנא שונה משניות וברייתות ששנה לו רב מדות — מתניתין, דמיירי בדין מדות? והתנן — גבי מפריש תרומה שתי מדות ממאה: אם הרכינה בעל הבית לאותה מדה שמדד בה התרומה ומיצית — הרי הוא של תרומה, ונותנו לכהן. ובמתניתין נמי, תיחיו של לוקח

והתנן: הרכינה ומיצה הרי היא של תרומה – תימנה אמאי הוי של תרומה? והא אינו חייב לתרום אלא אחד מן חמשים, אם כן כמו אותן מדות של חולין – תהיה של תרומה, ושל חולין הוי בלא הרכינה ומיצה ויש לומר: דכשקרא שם על אותה מדה – גמר בדעתו שתהיה כולה תרומה עם המיצה, ודוקא בתרומה אמר: הרכינה ומיצה הוי תרומה, אבל לענין מעשרות – לא.

הדמרכה במעשרות ומעשרותיו מקולקלין. **משום** יאוש בעלים נגעו – הוי מצי לשנוי דהוי תרומה משום דאין בריה, דכשקרא שם אין ידע איזה יהא למטה.

אלא צלוחית אבדה מדעת היא – ואף על גב דפונדיון נמי אבדה מדעת היא שמשלחו ביד תינוק, מכל מקום כיון שהפונדיון של בעל הבית נשאר ביד החנווני – אינו פטור עד שיביאו לידו שוה פונדיון שמן ואיסר, ואם היה מחזיר אותו פונדיון עצמו לתינוק – הכי נמי דהוה פטור. **ובבבא** שנטלה חנווני על מנת לבקרה כדשמואל בר' – וסיפא דקתני: ומודים חכמים לרבי יהודה בזמן שהצלוחית ביד תינוק דפטור – לאו דוקא ביד תינוק, אלא אפילו נטלה נמי על מנת שלא לבקרה.

הלוקח כלי מבית האומן על מנת לבקרו ונאנס בידו חייב – לכאורה נראה דחייב משום דחשיב כשואל. דסוף פרק "ארבעה נדרים" (נדרים לא, א) מפרש טעמא דשמואל דקסבר הנאת לוקח דהיינו כשואל, שכל ההנאה שלו, ועוד, דבפרק "האומנין" (בבא מציעא פ, ב) גבי הא דאמר רב חסדא: לא שנו הא דקתני שלחה ומתה חייב – אלא כשהחזירה בתוך ימי שאלתה, אבל לאחר ימי שאלתה – פטור. ומסיק אממר דמסתברא דפטור משואל חייב כנושא שכר, הואיל ונהנה מהנה. תניא כוותיה ואמרמינן: הלוקח כלי מבית האומן בר' ונאנס, בהליכה – חייב, בחזרה – פטור, מפני שהוא כנושא שכר. פירוש: לכך פטור בחזרה כשנאנס – שאינו אלא שומר שכר. ודמיית מניה אהדיא דהחזירה לאחר ימי שאלתה, משמע דהא דקתני נאנס בהליכה חייב – דהוי מטעם

שואל, אם כן מילתיה דשמואל נמי הוי מטעם שואל, דהא מהדיא ברייתא מייתי בגדרים (שם עמוד ב) סייעתא לשמואל. מיהו, רש"י פירש בבבא מציעא (שם) דנאנס בהליכה חייב – משום דחשיב כלוקח, ומכל מקום מייתי מניה שפיר אהדיא דאמרמר, כי היכי דחשיב ליה ברייתא נושא שכר בחזרה אף על פי שנטל המקח, משום דעו השתא היה כלוקח – הכי נמי שואל אחר שכלו ימי שאלתה הוי שומר שכר, כיון שנהנה בשאלה עד עכשיו. וכן נראה לרבינו יצחק דחשיב לוקח. ומייתי ראיא מהדיא דלקמן דאיתיי קרי לפום נראה, דאמר רב כהנא: אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ואי שואל הוי – אמאי לא יוכל להקדיש מה שהשאל ביד אחרים, כמו שהמשכיר יכול להקדיש, כדאמרין בפרק "האומר משקלי עלי" (ערכין כא, א). ואין נראה לרבינו שמשוך בן אברהם ראיא, דהתם לא על מנת לבקרה נטלם אלא על מנת לקנות מיד, ולכך אין יכול המוכר להקדישו. והשבי לו רבינו יצחק: דמשמע שנטלם כדי לבקרה. מדמיית ליה ארשמואל. ואין להקשות: אי שואל הוי – אמאי לא פטור החנווני כשנטלה על מנת לבקרה והחזירה ליד התינוק, וכלתה שאלתו, כיון שהחזירה למקום שלקחה דהא אמר בסמוך: לרבי יהודה שואל שלא מדעת שואל הוי, החזירה ליד התינוק – פטור. והדאי הוי שואל שלא מדעת אינו חייב להחזירה אלא למקום שנטל, אבל הכא דשואל מדעת הוא – חייב להחזיר ליד בעלים.

אי הכי אימא סיפא ומודים חכמים לרבי יהודה בר' – ורבה ורב יוסף סברי בר' בזמן שהצלוחית ביד התינוק, דהיינו שהביאה מבית אביו.

מר

צלוחית ביד תינוק ומדד חנווני לתוכה, שפטור. **הבא** בחנווני מוכר צלוחיות – והך צלוחית דמתניתין של חנווני היא, ששלח לו בעל הבית הדמים ביד בנו לקנות צלוחית ממנו ולהביא בה שמן, והלכך האי צלוחית ליכא אבדה מדעת. **דרבנן** למעמיהו – דאמר גבי איסר ושמן חייב, דלאודועיה שדריה, והוא הדין לצלוחית. ורבי יהודה לטעמיה, דלשדורי יין ושמן וצלוחית ביד בנו שדריה לבנו. **והאמרת** לאודועיה שדריה – ולא היה לו למסור הצלוחית לבנו של בעל הבית **אלא אבי בר אבין** רב חנינא **בר אבין דאמרי תרווייהו** – לא תוקמה לא בחנווני מוכר צלוחיות, ולא בבעל הבית מוכר צלוחיות. אלא הכא בצלוחית המיוחדת למדה עסקין, ונטלה חנווני מיד תינוק למדוד בה לצורך התינוק, ואף על גב דאבדה מדעת היא, כיון שנטלה – נתחייב בשמירתה, עד שיחזירה לידו של בעל הבית.

משום יאוש בעלים – שהלוקח מתיאש ומפקיר אותו מיצו, מפני שטורח לו להמתין עד שיתמצה. אבל תרומה לא שייך יאוש, דמכל מקום תרומה היא, ואסורה לזרים. **ארישא קא** – דקתני: חייב להסיף שלש טיפין לעולם, ואתא רבי יהודה למימר דבעבר שבת אינו חייב. **או אסיפא קא** – דקתני דחנווני פטור מלהסיף, ואתא אידו

למימר דאינו פטור אלא בערב שבת עם חשיכה. **תא שטע** – דאסיפא קא. **משנה** מצאתי הגהת רבינו זקני אבי אמי מנחתו כבוד: השולח בנו אצל חנווני ופונדיון בידו, שהוא שני איסרין, להביא לו באיסר שמן, ואיסר יתן לו החנווני. וכן עשה, מדד לו באיסר שמן, והאיסר מסר לתינוק להביא לאביו האיסר והשמן, ומי שמפרש ונתן לו תינוק את האיסר לחנווני, וגם מפרש ואבר את האיסר הוא השמן הלוקח באיסר – טעות הוא, ואינו לשון משנה. וגם כשבעל הגמרא תמיה: בשלמא באיסר ושמן בזה פליגי, מאי קאמר? מי איכא פלוגתא באיסר? והלא לא אבד אלא השמן ואם תאמר: לתניה לפונדיון במתניתין לא הוצרך שכן דרך רוב סתורות, כי איסרין לא היו מצוין כפונדיון, כמו שנהגין במחציות, שנותן פשוט ומקבל מחצה ואוכל בדמי מחצה. כן פירש זקני מנחתו כבוד. ורש"י התינוק את הצלוחית – ונשפך השמן. **ואבר האיסר** – שנתן לו החנווני עם השמן בדמי הפונדיון שהביא לו. החנווני חייב לשלם – הצלוחית והשמן והאיסר. וטעמא מפרש בגמרא. **שעל מנת כן שלחו** – האב לבן אצל חנווני, שימסור החנווני לבן האיסר והשמן. **ומודים חכמים לרבי יהודה בר' שחנוני פטור** – בצלוחית לבד, אבל בשמן ואיסר חייב. הכי גרס בפירוש רבינו חננאל ובספרים ישנים. **גמרא** בשלמא באיסר ושמן **בהא פליגי** **בר'** – האיסר שנתן החנווני לתינוק, והשמן שבעל צלוחית לאודועיה – לחנווני שצריך לשמן שדריה האב לבנו, כדי שישלח לו חנווני מה שישלח לו על ידי שלוחו פקח. ורבי יהודה סבר: לשדורי ליה ביד ביד

שדריה. **אלא צלוחית** – אמאי חייב חנווני לשלם? **אבדה מדעת היא** – דבי מסרה לתינוק שאינו יודע לשמרה – הפקר הוא זה, ואינו חושש אם יחזירה בנו בידו ויקניה, אלא שישלח לו החנווני מה שישלח משלו, הן שמן הן איסר ביד פקח. ופונדיון שנטל בנו בהליכה, נתי נמי דאבדה מדעת היא. מכל מקום בחזרה יפה מחייבין חכמים, הואיל ואמרין לאודועיה שדריה. **בבעל הבית** – האי שולח בנו מוכר צלוחיות הוא, וניתא ליה שיקנה אותה חנווני אם ירצה לקנותה. **שנטלה חנווני מיד התינוק, לבקרה** – אם שלימה היא, על מנת לקנותה. **כדשמואל** – היא פלוגתא דרבנן ורבי יהודה. דבנטילה קנאה מיד, שהרי מסתמא ימצאנה שלימה ויתכוין לקנותה. והוא דקצי דמיה, כדלקמן, דקני ליה מיד. וכשמחזירה ליד התינוק – הרי הוא כמשליכה לאיבוד, ונאנס בידו קרינא ביה, ולא מיפטר עד שיחזירה ליד בעלים עצמן, שהרי משנטלה נתחייב באחריותה. (ואף על גב דתניא כוותיה דשמואל בפרק "ארבעה נדרים" (נדרים לא, ב) בהליכה חייב בר'). **על מנת לבקרו** – ולעכבו. **ונאנס בידו** – כגון שנפל מידו ונשבר. **חייב** – הוא דקצי דמיה, כדמפרש לקמן, דסמכא דעתיה לקנותה אחרי שפסק דמיו. ואפילו אם חזר בו, ואומר "איני חושש בכלי זה לקנותו" ונאנס בידו קודם שהחזירו לבעליו – חייב, דמדאגביה על מנת לבדקו ולקנותו אחרי כן – הוא דאחייב ליה באחריותו, וכיון דאחייב באחריותו – היכי מיפטר תו עד שיחזירונו לבעליו? והכא נמי, רבנן מחייבין כדשמואל, ורבי יהודה לית ליה דשמואל. והיינו דקתני סיפא: ומודים חכמים לרבי יהודה בר', הכי קאמר: מודים חכמים לרבי יהודה שאם נטלה על מנת שלא לבקרה – הרי הוא כאילו

ממנו ולהביא בה שמן, והלכך האי צלוחית ליכא אבדה מדעת. **דרבנן** למעמיהו – דאמר גבי איסר ושמן חייב, דלאודועיה שדריה, והוא הדין לצלוחית. ורבי יהודה לטעמיה, דלשדורי יין ושמן וצלוחית ביד בנו שדריה לבנו. **והאמרת** לאודועיה שדריה – ולא היה לו למסור הצלוחית לבנו של בעל הבית **אלא אבי בר אבין** רב חנינא **בר אבין דאמרי תרווייהו** – לא תוקמה לא בחנווני מוכר צלוחיות, ולא בבעל הבית מוכר צלוחיות. אלא הכא בצלוחית המיוחדת למדה עסקין, ונטלה חנווני מיד תינוק למדוד בה לצורך התינוק, ואף על גב דאבדה מדעת היא, כיון שנטלה – נתחייב בשמירתה, עד שיחזירה לידו של בעל הבית.

בגן

עג בבא בתרא דף פז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני)

שנתן החנווני לתינוק, שְׁהָא פְּלִיגִי – בזה נחלקו, דְּרַבְּנָן סְבִירָא, לְאִדּוּעִי
שְׁדִּירִיה – שהאב שלח את הבן כדי להודיע לחנווני שהוא צריך שמן,
ושישלח לו את השמן והאיסר ביד שליח פיקה, ולא התכוין שהחנווני ישלח
ביד התינוק, ולכן החנווני חיבב. וְרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא, לְשִׁדּוּרִי לִיה שְׁדִּירִיה –
האב שלח את הבן כדי שהחנווני ישלח בידו את האיסר והשמן, ולכן אין
החנווני חיבב. אֱלָא לענין מה שהבן שָׁכַר את הצלוחית אין מובן מדוע לרבנן
החנווני חיבב, הרי אִבְדָּה בְּדַעַת בעלים ובהפקר הָיָא, כיון שהאב מסר
בעצמו את הצלוחית לתינוק שאינו יודע לשומרה, וכמו שהוא מסר לו
צלוחית ריקה, כך הוא מסכים שהחנווני ימסור לו את הצלוחית אם היא
ריקה, ורק את האיסר והשמן הוא רוצה שהחנווני ישלח עם שליח פיקה.
משיבה הגמרא: אֲמַר רַב הוּשְׁעִיא, הָבָא בְּכַעַל הַפֵּית מוֹכֵר צִלּוּחִית
עֲסָקִין – מדובר כאן שהאב הוא מוכר צלוחית, ומסכים למכור את
הצלוחית הזו לחנווני אם ירצה לקנותה, וְכַגֵּן שְׁנַמְלָה הַחֲנוּנִי מִיַּד הַבֵּן
עַל מְנַת לְבִקְרָה – לבדקה, אם שלימה היא וירצה לקנותה או לא, ואחר
כך החזירה לבן. וְרַבְּנָן שְׁחִיבּוּ אוֹתוֹ עַל הַצִּלּוּחִית סִבְרוּ בְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאֲמַר
שְׁמוּאֵל (מדרים לא), הַנּוֹמֵל כָּלִי מִן הָאוֹמֵן עַל מְנַת לְבִקְרָה – לעכבו ולבדקו
אם לקנותו או לא, וְנֶאֱמַר בִּידּוֹ, כִּגֹּן שֶׁנִּפְל מִיָּדוֹ וְנִשְׁבַּר, וקבעו ביניהם
מתחילה את מחיר החפץ, חֲזִיב. שמאחר שפסקו את המחיר גומר הלוקח
בדעתו לקנותו, ומשעה שהגבירו התחייב באחריותו, ואינו נפטר עד
שיחזירו ליד בעליו. וגם כאן מדובר שסיכמו על מחיר הצלוחית, ולכן
כשהגבירה החנווני קונה אותה ומתחייב באחריותה, שהרי מסתבר
שימצאנה שלימה, ושוב אינו נפטר עד שיחזירנה לידי הבעלים, וכשמוסרה
לתינוק הרי הוא כמשליכה לאיבוד. ורבי יהודה שפטר, אינו סובר כשמואל.
שואלת הגמרא: לִמָּא דְשְׁמוּאֵל תִּנְיָא הָיָא – אם כן נצטרך לומר שדינו של
שמואל שנוי במחלוקת תנאים, שרבי יהודה אינו סובר כמותו.
מבארת הגמרא ביאור אחר בדעת רבנן: אֱלָא, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֲמַרִּי
תְּרִוּיָה – שאמרו שניהם, הָבָא, בְּחֲנוּנִי שהוא מוֹכֵר צִלּוּחִית עֲסָקִין,
ולא מדובר שהאב מסר צלוחית לידי הבן, אלא הוא נתן לו דמים כדי לקנות
מהחנווני צלוחית עם שמן, והחנווני מסר את הצלוחית והשמן לידי הבן,
ולכן אין כאן אבידה מדעת. וְאִתְּרָא רַבִּי יְהוּדָה לְמַעֲמִית – רבי יהודה
לשיטתו, שסבר שהאב שלח את הבן כדי שהחנווני ימסור לו את הדברים,
ולכן החנווני פטור גם על הצלוחית, וְרַבְּנָן לְמַעֲמִייתו – ורבנן לשיטתם,
שסברו שהאב שלח את הבן רק להודיע לחנווני ולא כדי שימסור לו, ולכן
החנווני חיבב גם על הצלוחית.
מקשה הגמרא: אִי הָכִי אֵימָא סִיפָא, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּזִמְנָן
שֶׁהַצִּלּוּחִית בְּיַד הַתֵּינוֹק וּמִדֵּר חֲנוּנִי לְתוֹכָהּ, שְׁחֲנוּנִי פְטוּר. והא אֲמַרְתָּ
לְאִדּוּעִי שְׁדִּירִיה – הרי אמרת שלרבנן האב שלח את התינוק רק כדי
להודיע לחנווני, ולא שיתן בידו של התינוק, ומדוע יפטר החנווני אם נתן
את הצלוחית בידי התינוק ואחר כך מילא אותה בידו.
מבארת הגמרא ביאור אחר: אֱלָא, אֲבִי פֶר אֲבִין וְרַבִּי חֲנִינָא פֶר אֲבִין
דְּאֲמַרִּי תְּרִוּיָהוּ, אין מדובר כאן שהאב מוכר צלוחית ולא כשהחנווני
מוכר צלוחית, אלא הָבָא בְּמָא עֲסָקִין, בצלוחית המיוחדת למדור בה,

וְהָתֵנָּן בתרומות (פ"א מ"ח), שהשופר שמן או יין של תרומה מכר אחד לכד
אחר, צריך להטיף מהכד הראשון עוד שלוש טיפין, ואחר כך מותר לו
למלא בו חולין. ואם אחר שהטיף תְּרִבִּינָה – היטה את הכד הראשון וּמִיָּצֵה
– והתאסף מה שהיה דבוק עדיין בדופני הכלי, הָרִי זֶה תְּרִוּמָה ואינו חולין.
ומבואר, שהמתאסף ממנה שנשאר בכלי הראשון אינו שייך לבעלים של
הכלי, אלא הוא שייך לבעלים של השמן והיין שהיו בכלי קודם לכן, דהיינו
לתרומה, ולא כמו שמבואר במשנתנו שהמיצוי הוא של המוכר שהוא
הבעלים של כלי המידה, ואינו של הלוקח, שהוא הבעלים של השמן והיין
שהיו בכלי לפני שהתרוקן.

אֲמַר לִיה רב יצחק בר אבדימי רבי אלעזר, הָא אִתְּמַר עֲלָה – הרי כבר
נאמר על משנתינו, אֲמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, דִּין זה שהרכינה ומיצית הרי היא של
מוכר, מִשּׁוּם יֹאשׁ בְּעָלִים נָגְעוּ בָּהּ – טעמו הוא משום שהלוקח מתייחס
ומפקיר את השארית שנשארה בכלי המידה, משום שטורח עבורו להמתין
עד שתתמצה, ולכן היא של מוכר. ואין זה שייך בתרומה, שהרי היא
נשארת תרומה ואסורה לזרים.

שנינו במשנה: וְהַחֲנוּנִי אֵינוֹ חֲזִיב לְחִטָּה וכו'.
אִיפִיעִיא לְהוּ, האם דברי רבי יהודה, אֲרִישָׁא קָאִי – נאמרו על הרישא,
ששנינו וְחִיבִי להטיף לו שלש טיפין, וְשִׁטְתוֹ היא לְקוּלָּא יותר מדעת תנא
קמא, שגם אם המוכר אינו חנווני פטור בערב שבת עם חשיכה, או לְמָא
אִסְפָּא קָאִי – דבריו נאמרו על הסיפא, ששנינו וְהַחֲנוּנִי אֵינוֹ חֲזִיב להטיף
לו שלש טיפין, וְשִׁטְתוֹ היא לְהוּמָא מדעת תנא קמא, שגם חנווני פטור
רק בערב שבת עם חשיכה, אבל בחול גם הוא חיבב.

פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע ראייה שאסיפא קאי ולחומרא, תִּנְיָא בברייא,
רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, עֶרֶב שָׁבֵת עִם חֲשֶׁכָה חֲנוּנִי פְטוּר מלהטיף, מִפְּנֵי
שְׁחֲנוּנִי מִיָּד בּוֹמֵן זה, ולא חיבבוהו חכמים. וכאן כתוב בפירוש שרבי
יהודה פטר רק את החנווני בערב שבת עם חשיכה, ומחמיר יותר מתנא
קמא.

משנה

חנווני שמסר לקטן שמן או מעות כדי שיביאם לאביו, והזיקם הקטן, האם
החנווני חיבב: הַשּׁוֹלַח אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן אֶצְל חֲנוּנִי (ו'פונדיון) – מטבע בשווי
שני איסרין בִּידּוֹ, כדי שיתן לו החנווני שמן בשווי איסר, ויחזיר לו איסר.
וּמִדֵּר לוֹ הַחֲנוּנִי בְּשׁוּוֵי אִיסָר שְׁמֹן, וְתָנָן לוֹ, הַחֲנוּנִי לִבֵּן אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת
הָאִיסָר העורף. שָׁכַר הַבֵּן אֶת הַצִּלּוּחִית שֶׁל הַשֶּׁמֶן וְנִשְׁפַּר הַשֶּׁמֶן, וְאִבְדָּה אֶת
הָאִיסָר שהחזיר לו החנווני, הַחֲנוּנִי חֲזִיב לשלם את הצלוחית והשמן
והאיסר. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר את החנווני, משום שְׁעַל מְנַת בֵּן שֶׁלַּחֵה אֵב אֶת
התינוק, כדי שהחנווני ימסור לו את השמן והאיסר, ואין אחריות החנווני
עליהם.

וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּזִמְנָן שֶׁהַחֲנוּנִי לֹא נָטַל אֶת הַצִּלּוּחִית לִידּוֹ,
אִלָּא הַצִּלּוּחִית נִשְׁאֶרָה בְּיַד הַתֵּינוֹק, וּמִדֵּר חֲנוּנִי לְתוֹכָהּ, שְׁחֲנוּנִי פְטוּר
מדמי הצלוחית, אבל חיבב בדמי השמן והאיסר.

גמרא

שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא – מובנת מחלוקת רבנן ורבי יהודה בְּאִיסָר וְשֶׁמֶן

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' א

מהתבלים, שאם יהיה שיעורם פחות מכך יצטרך המוכר להוסיף הרבה כדי
להכריע.

הברייא מביאה שלא כל המאזנים שיעורם שוה, אלא תלוי לצורך מה הם
עשויים: ומאזנים שֶׁל צִמְרִים – מוכרי צמר במשקל וְשֶׁל זָגִין – מוכרי
זכוכית) שדרכן לשקול דברים יותר קלים, מספיק שנשפם המאזנים תהיה
תְּלוּיָה בְּאִיֹר רק במרחק של שְׁנֵי מַפָּחִים מהתקרה, וְכֵן שתהיה נְבִיחָה מִן
הָאִיֹר רק שְׁנֵי מַפָּחִים, וְכֵן וּמִתְנָא שְׁלֵה מספיק שיהיו יחד באורך תִּשְׁעָה
מַפָּחִים – שלשה טפחים הקנה ושלשה טפחים כל אחד מהתבלים. שכיון
שנושאים דברים שמשקלם מועט יותר, מספיק שיעור זה בכדי שלא יצטרך
המוכר להוסיף הרבה בשביל להכריע.

ומאזנים שֶׁל חֲנוּנִי וְשֶׁל בְּעַל חֲבִית, שדרכן לשקול בכמויות יותר קטנות,

שיעורם שתהא נפש המאזנים תְּלוּיָה בְּאִיֹר רחוקה מהתקרה רק טַפָּח,
וְנְבִיחָה מִן הָאִיֹר טַפָּח, וְכֵן וּמִתְנָא שְׁלֵה שְׁשֶׁה טַפָּחִים – שני טפחים
הקנה ושני טפחים כל אחד מהתבלים. ומאזנים שֶׁל מוֹרְכָנִי – צורף המוכר
זהב וכסף, כיון שדרכו לשקול כמויות קטנות ביותר, שיעורו שנשפם המאזנים
תהא תְּלוּיָה בְּאִיֹר רחוקה מהתקרה רק שְׁלֹשׁ אַעֲבָעוּת, וְנְבִיחָה מִן הָאִיֹר
שְׁלֹשׁ אַעֲבָעוּת, וְכֵן וּמִתְנָא שְׁלֵה, אֵינִי יוֹדֵעַ באיזה אורך עליהם להיות.
בכל מדות המאזנים שהובאו בברייאא ותבאר למה ולמי הן מיועדות חוץ
מן המאזנים הראשונות ששיעורן היה שלשה טפחים בגובה ושנים עשר
באורך. ולכך שואלת הגמרא, וְאֵלָּא הָךְ כְּמִיִּיתָא – המאזנים הראשונות
שהוזכרו בברייאא, דְּמָאִי – למי הן מיועדות.

שהוזכרו בברייאא, דְּמָאִי – למי הן מיועדות.

ומדובר בגוף שהחזונוני נטלה – נטל את הצלוחית כדי למדוד – למדוד בה את
השמן שיתן לתינוק, ובוה התחייב בשמירתה, והיה אסור לו להחזירה לידי
התינוק, אף שמתחילה היתה כאן אבידה מדעת. ויכרררה – ודין זה הוא
כדינו של רבה, דאמר רבה (ב"מ ל). לגבי תלמיד חכם או זקן הרואה מציאה,
ואין זה לפי כבודו להתעסק בהחזרתה, שהדין הוא שפטור מלהחזירה. ואף
על פי כן אם ראה בהמה והכניסה – היכה אותה במקל. נתחייב בה –
התחייב בהחזרתה. וכן באן, אף על פי שהחזונוני פטור על הצלוחית, כיון
שהאב מסרה ליד התינוק והרי זו אבידה מדעת, מכל מקום אם החזונוני
לקחה כדי למדוד בה התחייב בשמירתה, ואסור להחזירה לידי התינוק.
מקשה הגמרא: אימור דאמר רבה – יתכן שרבה לא אמר שהכניסה
התחייב בה אלא בכעלי חיים, משום דאנקמינהו נייגרא ברייתא – שבמכה
שהיכה אותם הרגילם לברוח וללכת רחוק, ולכן התחייב. אבל כהי' אונא
– באופן זה שהחזונוני לא הזיק במעשהו, מי אמר – האם גם בזה אמר רבה
שמתחייב בשמירתה.

מתרצת הגמרא תירוצין אחר: אלא, אמר רבא, אני ואמורא אחר שהוא
ארי שפחכורה, תרימניה – ביארנו את המשנה הזו. ומנו – מיהו אותו
אמורא, רב זירא, וכך ביארנו, הקא במאי עסקינו, בגוף שהחזונוני נטלה
כדי למדוד בה לאחרים, ולא לצורך אביו של התינוק. וכדינו של אדם
השואל חפץ שלא מדעת הבעלים קא מיפלגי – נחלקו. מר – רבי יהודה
סבר, ששואל שלא מדעת שואל הוי – מתחייב כשואל, ואם החזיר את
החפץ למקום שממנו לקח אותו, יצא ידי חובתו ופטור מכאן ואילך. וכיון
שהחזונוני החזיר את הצלוחית לידי התינוק ממנו נטלה, שוב אינו מתחייב
עליה כלל. ומר סבר – רבנן סוברים, ששואל שלא מדעת גזלון הוי –
מתחייב בחיובי גזלן, שאינו נפטור גם אם החזיר את החפץ למקום שממנו
נטלו, וחייב בשמירה עד שיחזיר את החפץ לידי הבעלים, כמו שנאמר (ויקרא
ה כג) וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל, ובהשבת הצלוחית לידי התינוק אין
החזונוני יוצא ידי חובת השבה.

הגמרא שבה לעצם דברי שמואל, שהובאו לעיל (פח) בדרך אגב, ומבארת
אותם: גופא, אמר שמואל, הנוטל כלי מן האופן כדי להקרו – לבדוק
ולראותו, אם יפה הוא ויקנהו, או שאינו יפה ויחזירנו לו, ונאנס בידו כגון
שנפל מידו ונשבר, חייב.

ומבארת הגמרא בדבריו: והני מילי הוא דקייצי דמיה – דינו של שמואל
נאמר רק בדבר קטן, שדמי קצובים, ומשום כך סמכה דעתו של הלוקח
לקנותו כבר בשעה שמגביה, ולכן מתחייב כשנטל את החפץ לבקרו.
הגמרא מביאה שני מעשים שנפסק בהם הדין בדומה לדינו של שמואל:
ההוא גברא – מעשה באדם אחד דעל לבי מכתא – שנכנס לבית הטבח
המוכר בשר, ואנפה אממא דבישרא – הגביה ירך של בהמה, כדי לראות
אם היא שמנה או כחושה, לדעת אם לקנותה או לא. בהרי דקא אנפה –
בזמן שהגביה אותה, אתא פרישא מרמא מיניה – בא פרש הרוכב על סוס
ולקחה ממנו. אתא לקמיה דרב יוסר – בא הטבח ותבעו לדין לפני רב יוסר,
הייביה לשלומי דמיה – חייב את האיש לשלם לטבח את דמי הבשר.
והני מילי הוא דקייצי דמיה – דין זה של רב יוסר נאמר רק באופן שמחזיר
של הבשר היה קצוב, ומשום כך כבר בשעת ההגבהה סומכת דעתו של
הלוקח לקנותו אם ימצא חן בעיניו, ולכן ההפסד הוא שלו.

מעשה נוסף: ההוא גברא, דאיתי קארי לפום נהרא – שהביא דלועים
לשפת הנהר למוכרם. אתו כולי עלמא – באו כל האנשים ושקול קרא
קרא – לקחו כל אחד מהם דלועים כדי לקנותם. וכיון שלא ראה בעל
הדלועים מי לקח, ולא ידע ממי לדרוש את מעותיו, אמר להו, הרי הן
מוקדשין לשמים – הדלועים שלקחתם יהיו הקדש, ואסורים עליכם.
אתו לקמיה דרב כהנא – באו הקונים לדין לפני רב כהנא. אמר להו רב
כהנא, אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, וכיון שהגבהתם את הדלועים
כדי לקנותם, וזיתם בהם כדינו של שמואל, והרי הם שלכם, ואין המוכר
יכול להקדישם.

והני מילי הוא דקייצי דמיהו – דינו של רב כהנא נאמר רק אם דמיהם של
הדלועים היו קצובים, אבל לא קייצי דמיהו – אבל אם לא היו דמיהם
קצובים, בפרשות מרייהו קיימי – הרי הקונים לקחום על מנת להחזירם,
משום שאין דעתם סומכת לקנותם, שמה ירצו הבעלים למוכרם ביותר,
והרי הדלועים שייכים לבעלים ושפיר אקדיש – וחל ההקדש.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בנידון הדומה לדינו של שמואל: תנו

רבנן, חבר הלוקח ירק מן השוק מידי עם הארץ, שהלוקח ממנו ירוקת
צריך לעשרן, משום שעם הארץ חשוד שאינו מעשר, וביד החבר את הירק
היפה והניתן אותו בצד, ולא גמר בדעתו לקנות אותו, אפילו אם עושה כן
כל היום כולו, לא קנה, ולא נתחייב במעשר, שהרי כשהגביה את הירק
לא התכוון לקנותו, אלא רק לברור אם הוא יפה. אולם אם גמר בלבו
לקנותו, קנה, ונתחייב במעשר כדי דמאי. וכיון שקנה, אם רוצה להחזירו
ולחזור בו מהמקח בלי להפריש מעשר, אי אפשר – אינו יכול, כיון ששכר
הנתחייב במעשר, וחבר אינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. וכן
לעשרו ולהחזירו אחר כך למוכר אי אפשר, כיון ששכר מפתחתו פדמים
– שהרי מפתחת מן הירק את המעשר שמפריש ממנו, ונמצא שהוא מפסיד
את המוכר, שמחזיר לו פחות ממה שלקח ממנו ואינו משלם לו בעד זה. קא
ביצד ינהג בו החבר אם רוצה להחזירו, מעשרו, ונותן את המעשר ללו, ונותן לו –
לבעל הבית דמי מעשר שהפחית מהירק, ואת שאר הירק מחזיר
לו כמו שהוא.

מקשה הגמרא: אמו – וכי משום דנמר בלבו לקנות, קנה ונתחייב
במעשר, הרי לא עשה בהם קנין, שלא הגביהם על דעת לקנותם, ובמה
שגמר בליבו בלי קנין אינו קונה, ומדוע אינו יכול להחזירו ולהיפטר מחיוב
המעשר.

מיישבת הגמרא: אמר רב הושעיא, קא, באדם ירא שמים עסקינו,
שכיון שגמר בליבו לקנות שוב אינו חוזר בו, ולכן די בכך כדי לחייבו
במעשר כאילו עשה קנין גמור. ובגוף רב ספרא, שמאחר שגמר בלבו שוב
לא חוזר בו, משום דקייצי בנפשיה – שקיים בעצמו את הפסוק (תהלים טו ב)
וְדַבַּר אֱמֶת בְּלִבִּי, שבשעה שקרא רב ספרא קריאת שמע, בא אדם ואמר
לו 'מכור לי חפץ פלוני בכך וכך', ולא השיבו רב ספרא. סבר האיש שרב
ספרא אינו משיבו משום שרוצה יותר ממון בעד החפץ, והציע לקנותו
בדמים מרובים. לאחר שסיים רב ספרא קריאת שמע, אמר לאיש שיטול את
החפץ בסכום המועט שהציע בתחילה, משום שכבר גמר בליבו למכרו לו
בסכום זה, ולא רצה לחזור בו ממה שגמר בליבו.

משנה

נאמר בתורה (ויקרא יט לו) 'מאנוי צדק אבני צדק איפת צדק וזהו צדק ויהיה
לכם'. ציותה בזאת התורה לדקדק היטב בעשיית כל סוגי המדות
והמשקולות, שהלא אם לא ידיו מדויקים נמצא שהקונה משלם על מדה
שלמה ומקבל מדה חסרה. ואף מדות שנעשו בתיקון, נפגמות במהלך
השימוש ובהם, ומשנתינו דנה מה הם החיובים המוטלים על בעליהם למנוע
זאת. הסימון – סוחר שקונה כמויות גדולות יחד ומוכר לסוחרים קטנים,
מקנה – [מנקה] מדותיו – כלים שמוכר בהם משקים, ממה שנדבק ונקרש
בהם, אחר לשלשים יום – פעם בשלושים יום, משום משקה הנדבק בדפנות
הכלים, ואילו בעל הבית, שמוכר פחות מהסיטון, ונדבק פחות משקה
בכליו, מנקה רק אחר לשנים עשר חרש.

רבן שמעון בן גמליאל אומר, חילוף הדברים – הדינים הם בהיפך ממה
שאמר תנא קמא, שהסיטון כיון שמוכר תמיד ומשתמש בכליו כל שעה, אין
המשקים מספיקים להיקרש ולהדבק בכליו, ועל כן די לו לנקות רק פעם
בשנים עשר חודש. ואילו בעל הבית שאינו מוכר כל שעה, אחרי כל מדידה
נדבקת שארית המשקה לכלים, ולכן עליו לנקות כל שלושים יום.

החזונוני – סוחר קטן המוכר להרבה אנשים וכמויות קטנות, מקנה מדותיו
פעמים בשבת – פעמיים בשבוע, שכיון שהוא טרוד בלקוחותיו, לא חייבתו
לרוקן את הכלי שהוא מודד בו לתוך כליו של הלוקח לגמרי, ומחמת כן
נדבק משקה רב בכליו, ועליו לקנחם פעמיים בשבוע.

המשנה מביאה דינים נוספים הנוגעים בחזונוני והחזונוני גם מקנה – מקנה
את השומן והלכלוך מאבני מושקולותיו ששוקל בהם דבר לח ובשר, פעם
אחת בשבת, לפי שאם ישאר הלכלוך דבוק בהם ישקלו יותר. ומקנה את
כפות המאונים עצמם שעליהם הניח את הבשר הלח, על כל מושקל
ומושקל, שכיון שיש להם בית קיבול נשאר המשקה דבוק ומכביד את כף
המאונים.

אמר רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים אמורים שיש חיוב לנקות את
המדות והמשקולות, בשוקל ומודד דבר לח, שאם לא ינקה יקרוש על הכלי
ותשתנה מדתו, אבל בדבר יבש אינו צריך לנקות כלל שהרי לא נדבק
מאומה.

בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף פח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) ע"ה רשב"ם

בגון שנמלה למוד בה – כלומר, מתניתין לאו בבעל הבית ולא בחנווני מוכרי
צלוחית מיירי, אלא כגון שנמלה למוד בתוכה השמן. ואף על גב דלא לדעת החנווני
שלחה, דשמא לא יטלה – משנמלה מתחייב בה, ובדרכה. הכישה – במקל, גבי
זקן ואינה לפי כבודו מיירי, בבבא מציעא (ל, ב), דאף על פי שאינו חייב להחזירה,
כיון שהכישה – נתחייב בה. והשתא איכא
לפרושי: מודים חכמים לרבי יהודה – בשלא
נטלה וכו'. אימור דאמר רבה – אי בעי הוה
פרקי: לימא דרבה תנאי היא, אלא דעדיפא
מינה קפרקי. דאנקמה ניגרי ברייתא –
הלקיחה פסיעות וציציות. כלומר, הרגילה
לברוח ולילך למרחוק. ומשום הכי נתחייב
בה. כגון שנמלה – מיד תינוק. למוד בתוכה
לאחרים – שהצלוחית מדה, וממד בה
לאחרים. ובשואל שלא מדעת – בעל
הצלוחית, פליגי. דמר סבר – רבנן, גזלן הוי,
וקנייה להנתחייב בה עד שתבא ליד בעלים.
דבעינן "והשיב את הגזילה", והשבה ליד
תינוק לאו השבה היא. והכי אמרינן ב"הגזל
ומאכיל" (בבא קמא ק"ח, א): הגונב טלה מן
הערד והחזירו ומת או גנב – חייב
באחריותו. דבעינן דעת בעלים, ואין זה דעת
בעלים כשמוסרו ליד תינוק. ורבי יהודה סבר
שואל הוי – וכי מחזירו למקום ששאלו משם
– די, והלכך, משהחזירו לתינוק פטור. והא
דאמרין ב"המפקדי": הא דאמר רבא שואל
שלא מדעת גזלן הוי – היינו לרבנן דרבא.
ומודים חכמים לרבי יהודה הכי יש לפרש:
מודים חכמים לרבי יהודה היכא דלא נטלה
למוד בה לאחרים, אפילו נטלה למוד לתינוק.
והיינו דקתני: בזמן שהצלוחית ביד התינוק –
שלא מדד בה אלא לצורך התינוק, ואם כן
לא אפקה מרשות בעלים, ומשום הכי פטור
מן הצלוחית. ואית דמפרש לה להא סוגיא
לחנווני הרגיל אצלו, ומסר לו בעל הבית
כבר הפנתיו, ושלא בשביל השמן והאיסר, ולא שלח ביד בנו כי אם הצלוחית לבדה. ובכך הסוגיא פשוטה. והני מילי דקייצי דמיה – שדמיו קצוצים. כגון רחיים של מלפלין,
ושאר כלים קטנים, שדרכן לעולם לתת בפשוט פשוט. ובנדרים מוקי לה להא דשמואל בתרעא חריפא, ובדבר שלוקחין קופצין עליו, דאין הנאה למוכר בלקיחתו של זה,
דהרבה ימצא קופצין, ומשום דהנאתו של לוקח היא – הוה ליה הלוקח כדאם עליו, ומיחייב באונסא. ותנאי התם בברייתא כוותיה, דקתני: נאנסו בהליכה – חייב, בחורה
– פטור, משום שהוא כנושא שכר. ונראה בעיני דלאו דוקא נושא שכר, דאם כן לא ליחייב באונס אלא בגביה ואבידה, ותעמא, משום דקייצי דמיה חובינא חריפא הוא –
הרי הוא בנטייל דו כמזל לוקח גמור. אי נמי, כמו שואל, שכל הנאה שלו בו. **אנבה אשמא** – הגביה ירך לקנותה, ולראות אם שמנה היא או כחושה. אבל לא קייצי דמיה
כו' – לא גרסינן. **קרא** – דלעת. שקול **קרא** – לקנות. אמר להן הרי הן מוקדשין לשמים – לפי שלא היה יודע ממי ישאל מעותיו, היה רוצה לאסרן להם. אין אדם מקדיש
כו' – ד"כ יקדיש איש את ביתו" כתיב (ויקרא כז), והכי נמי כיון דקייצי דמיהו – זכו בהו, כדשמואל. ברשותא דמרייהו קיימי – ויכול להקדישן. דלא דמי לגזלן, דאמרין
(בבא קמא סח, ב): שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. דהכא לא אדעתא למיגזל שקלינהו, אלא לקנותן, וכיון דלא קייצי דמיהו – לא
סמכא דעתיהו, דשמא ירצה למכרן ביותר דעתן להחזירן. ומשום הכי ברשותא דמרייהו קיימי. הלוקח ירך – חבר מעם הארץ. בירד והניח – ולא גמר לקנות. אינו חייב
במעשר – דהא אינו מתכוין אלא לברר היפות. אבל גמר לקנות – נתחייב מיד לעשרו דמאי. ואם רוצה לחזור ממקחו, להחזירו אי אפשר – בלא הפרשת מעשר, שכבר
נתחייב במעשר, ואין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ולעשרו אי אפשר – ואחר כך יחזירו למוכר – שהרי מפחיתו בדמים, שנתמעט החבילה כדי מעשר. מעשרין
ונותן – ללוי, ונותן לו דמי מעשר, ומחזיר את המותר בעין. אטו משום דגמר בלבו לקנות קנה ומעשר – בתמיה, אמאי? הא אפילו אי קייצי דמיהו יכול להחזירי,
וליהדרניהו, וליפטר רב ספרא – הוה קרי קריאת שמע, ואמר ליה הווא גברא: הב לי עסקך בכך וכך מעות, וסבר דמשום מיעוט דמים הוה שתיק, והעלה לו דמים מרובים.
ולאחר תפלתו לא רצה לקבל אלא במיעוט מעות הראשונות, משום דגמר בלבו להקנותו בכך. והכי נמי גבי מעשר, כיון דירא שמיה הוא, כיון שגמר בלבו – וזה במקח,
ונתחייב במכר, וכי מחזירו – כחזור ומוכר לו דמי. **משננה** חסיטון – הוא חנווני גדול, שקונה הרבה יחד ומוכר לחנוונים קטנים. חסיטון – חסין בלשון יוק. ומשום שקונה
הרבה חסין ביחד קורא לו חסיטון. מקנה מדותיו – בשביל שנקבץ בהן הדין והשמן ונקרש לתוכן, ומתמעטת המדה. ובכלי הלח מוקי לה לקמן. בעל הבית – שאינו מוכר
תדיר כחסיטון – די בפעם אחת בשנה. שאינו נדבק בו כל כך. חילוף הדברים – חסיטון פעם אחת בשנה, דכיון שמוכר תדיר – אין המשכנת נקשר בתוכו. אבל בעל הבית
שאינו מוכר תדיר – נקשר ומיישב בהמשך בתוכו. החנווני מקנה פעמים בשבת – לפי שתדיר למוכר יותר מסיטון ובעל הבית. ואתא לתנא קמא, כך פירשו רבותינו. ולא
נחירא, דאם כן לא סבירא לן הכי, שהרי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו. ועוד, דקמסכים בה רבן שמעון בן גמליאל, בדקאמר: אמר רבן שמעון בן גמליאל במה
דברים אמורים כו'. ועוד: אם איתא דפליגי עלה – אמאי לא קתי שיעוריה. כדקתני לעיל? אלא נראה דאפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה בחנווני, אף על פי שמוכר
תדיר, דכיון שאינו חייב להשיף שלש טיפין – נקשר בתוכו יותר. וממחה – מקנה, כמו "ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" (ישעיהו כה). משקלותיו – אבני משקל ששוקל
בהן דבר לח ובשר. על כל משקל ומשקל – בכל פעם ופעם ששוקל בהן. שנדבק בהן יותר מן המשקלות, לפי שיש להן בית קיבור, צריך לקנות בכל פעם ופעם. כמה דברים
אמורים – קנחון הללו – דברר לח, כגון בשר ויין ושמן. אבל דברר יבש – כגון פירות כמון ופלפלין – אינו צריך לקנה, שלא נדבק בהן מאומה.

אחד מעשרה בליטרא לעשרה ליטרא – מלישנא דמתניתין דייק, דקתני: אחד לעשרה, ולא קתני "אחד מעשרה", ואם תאמר: אמאי לא תני במתניתין "אחד ממאה"? ונראה לרבינו שמשוך בן אברהם לפרש דלא מיידיב גירומיו כלל מדאורייתא אלא כששוקל עשר ליטרי, אבל בפחות מכאן – אינו חייב מדאורייתא. וזה דתניא לקמן: היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא, לא יאמר "שוקל לי שלשה רבעי ליטרא" בר, לפי שהיה חייב הכרע על כל משקל ומשקל – הני מילי גבי הכרעה דלאו דאורייתא, ובמקום שנהגו.

התם אפשר בתשובה – ודוקא בעריות שאין בהן ממוזות. אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה בן, או שאר עריות שיש בהן ממוזות – זהו מעוות לא יוכל לתקן, כדאמר (ביבמות כא) וצריך להזיז: בחגיגה ט, א, ואי אפשר בתשובה. והרב רבינו חיים אומר: אף על גב שהיה מעוות לא יוכל לתקן – מכל מקום אפשר בתשובה שצוה לו הקדוש ברוך הוא, דלא צוה אלא לעשות לו תשובה. אבל גזלן שתשובתו הוא שיחזיר הגזולה, כדכתיב "והשיב את הגזולה" וגו', והיכא דגזל לרבים אינו יודע למי ישיב. דאף על גב דאמרין (בבא קמא צד, ב) יעשה בזה צרכי רבים – מכל מקום לאו תשובה מעלייתא היא.

וקללם בעשרים ושתים – מ'והיה אם לא תשמעו' וגו'. מכאן אין נראה לרבינו יצחק פירוש רב ניסים גאון, דפירש: דהאי דמחלקים "וילך" מ"אתם נצבים" כשיש שתי שבתות בין ראש השנה לסוכות בלא יום טוב, אף על פי שהיה פירשה קטנה, ומחברין מטות ומסעי שגדולות יותר – היינו משום דבעינן שיחמו שנה וקללותיה, שיש קללות ב"אתם נצבים" ואין אנו רוצים שיכנסו תוכנה של שנה שעברה בשנה הבאה. דהא הכא משמע דלא קרי קללות אלא ב"אם בחקתי" וכו' ויהיה כי תבוא, דקאמר מ'ואם לא תשמעו' עד ואין קנה, אבל משם ואילך – לא חשיבי קללות. אבל נראה לרבינו יצחק דלהכי אנו קורין לעולם "אתם נצבים" לפני ראש השנה – כדי להפסיק בפרשה בין קללות דשנה שעברה ד"והיה כי תבוא" לשנה הבאה, ולכן נמי לעולם אנו קורין "במדבר" לפני עצרת – כדי להפסיק בה בין קללות ד"אם בחקתי" לעצרת. שהוא ראש השנה לפירות האילן, שנזנח על הפירות. והכי איתא במסכת מגילה (לא, ב) דקורין קללות שבתורת כהנים לפני עצרת. מנן

וחייב להכריע לו טפח. היה שוקל לו עין בעין – נותן לו גירומין, אחד לעשרה בלח, ואחד לעשרים ביבש. מקום שנהגו למוד בדיקה – לא ימוד בגסה, בגסה – לא ימוד בדיקה, למחוק – לא יגדוש, לגדוש – לא ימחוק. גמרא מנהיג מילי? אמר ריש לקיש, דאמר קרא: "אבן שלמה וצדק", צדק משלך ותן לו. – אי הכי, אימא סיפא: היה שוקל לו עין בעין – נותן לו גירומין; ואי הכרעה דאורייתא, היכי דייב ליה עין בעין? אלא, רישא – במקום שנהגו, ואי איתמר דריש לקיש – אסיפא איתמר: היה שוקל לו עין בעין – נותן לו גירומין; מנהיג מילי? אמר ריש לקיש, דאמר קרא: "וצדק", צדק משלך ותן לו. וכמה גירומין? אמר רבי אבא בר ממל אמר רב: אחד מעשרה בליטרא בלח לעשרה ליטרי. "אחד לעשרה בלח, ואחד לעשרים ביבש" וכו'. איבעיא להו: היכי קאמר? אחד מעשרה בלח לעשרה בלח, ואחד מעשרים ביבש לעשרים ביבש. או דלמא: אחד מעשרה לעשרה בלח ולעשרים ביבש? תיקו. אמר רבי לוי: קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות, שזה נאמר בהן "אל" וזה נאמר בהן "אלה". ומאי משמע דהאי "אל" קשה הוא? דכתיב: "ואת אילי הארץ לקח", גבי עריות נמי הכתיב: "אלה" – ההוא למעוטי מדות מפרת. ואלא מאי ענדיפיהו? – דהתם אפשר בתשובה, והכא לא אפשר בתשובה. ואמר רבי לוי: קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה, שזה הקדים חטא למעילה, וזה הקדים מעילה לחטא. ואמר רבי לוי: בוא וראה שלא פמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם; הקדוש ברוך הוא פרך ישראל בעשרים ושתים וקללן בשמנה, פרך בעשרים ושתים – מ'ואם בחקתי" עד "קוממיות", וקללן בשמונה – מ'ואם בחקתי ותאסור" עד "ואת חקתי געלה נפשם"; ואילו משה רבינו פרך בשמונה וקללן בעשרים ושתים, פרך בשמונה מ'והיה

וחייב להכריע – המאונים מצד הבשר טפח, שהיה הבשר שוקל יותר מן הליטרא. ובגמרא מוקי לה במקום שנהגו להכריע, והוא הדין לעשרה ליטרות ביחד – להכריע טפח, כדאמרין בברייתא בגמרא: ונותן הכרע אחד לכולן. ונראה בעיני דלפחות מליטרא לא בעינן הכרע טפח. דנפיש יותר מדאי הכרע טפח בדבר קל. היה שוקל לו עין בעין – בצמצום, כגון במקום שאין מבריעין – נותן לו לבד המשקל את גרומיו – הכרעו, כדקתני: אחד מעשרה בלח בר, ובגמרא מפרש לה. ובגמרא נפקא לן מקראי דחייב ליתן לו מוכר משלו לבד המשקל. ר' גירומיו' לשון הכרעה הוא, וכן הגרמה דחשיטה נמי לשון הכרעה והייתה הוא, שמכריע ומטה את הסכין חוץ למקום שחיתה. בדיקה – קב, לא ימוד בגסה – בסאה, דהוי הפסד דלוקח, דאין לו משהה קבין כי אם הכרע אחד, ואובד חמש הכרעות. ואפילו במקום שמוחקין נמי, אי אפשר למחוק כל כך בצמצום. ואי נמי, משום שמוד לו בריחה, ובדיקה מודד יותר, וכשמודד בגסה – מפסיד הקונה. לא ימוד בדיקה – דמפסיד מוכר, משום שאינו יכול למחוק כל כך. למחוק – את המדה. לא יגדוש = *קונבלייר בלעו. אף על פי שמוסיף לו שליש שבביל גודשא, כדמפרש בגמרא. וכן לא ימחוק, אף על פי שפוחת מן הדמים. גמרא מנהיג מילי – אף על סלקא דעתך דבעי אהא דצריך להכריע טפח. וצדק – מיותר הוא, למדרש: אף על פי שאיפה שלימה מדדת – צדק משלך ותן לו, והיינו הכרעה. ובמדה נמי – למדוד בריחה, כדי שיהא יתר על מדתו. היכי דייב ליה עין בעין – דאמרת דגזירת הכתוב ושתים שבתות בשעת המשקל אלא [וישאו] במקום שנהגו – כלומר, אין גזירת הכתוב להכריע בשעת המשקל, אלא במנהגא תליא מילתא, דאם רוצין להכריע בשעת המשקל תחת גירומיו דאחר מידה – השרות בידו, ואותו הכרע צריך טפח, דאין הכתוב מקפיד אלא שיוסיף על המשקל, או בשעת המשקל או לאחר. כן. מנהיג מילי – דצריך להוסיף על המשקל. אחד מעשרה בליטרא – כששוקלן עשרה ליטרי, דהיינו אחד ממאה. (ספרים אחרים: וממציין הכרעת טפח במקום שמכריעין דייק הכי, דשיעור אחד ממאה במשקל מכריע טפח, והגירומין במקום הכרעה קיימי. עד כאן) ומלישנא דמתניתין דקתני: אחד לעשרה בלח, ולא קתני "אחד מעשרה בלח" דייקנין ליה. הלכך חסורי מחסרה, והכי קתני: אחד מעשרה לעשרה בלח, כן נראה בעיני. וטורח היה לתנא להוכיח שתי פעמים עשרה ודחיסר האחד. מתניתין דקתני: אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש, איבעיא להו היכי קתני בר, ולפרשי סיפא קאתא, היכי קאמר מתניתין: אחד מעשרה בלח לעשרה בלח, והוא הדין אחד מעשרים ביבש לעשרים ביבש, דהיינו חלק אחד מארבע מאות. או דלמא אחד מעשרה בלח לעשרה בלח וכן אחד מעשרה ביבש לעשרים ביבש – ואחד מעשרה מאתרייהו קאי. משום שחלל נדבך באינו משקל לו הכל – צריך להוסיף לו יותר מביבש. עונשן של עריות – אם נכשל בהן, שזה נאמר בהן אל – עריות, דכתיב "את התועבות האלה, דכתיב "כל עושה אלה כל עושה עול". ואלה קשה כאל – דמשום הכי הכתוב הכתוב בהן חמש, לרבות ולהגדיל הקישור. בעריות נמי כתיב – "כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו". למעוטי מדות מכרת – דסלקא דעתך אמנאי: כיון דעול מדות נקראו תועבות, הוה אמנאי הרי הן ככלל "כל אשר יעשה מכל התועבות" אי לא כתב "אלה" דמשמע מעוט. ולא משום גורא שוה, דאפילו לא כתב "אלה" לא דיינינן, דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדו מרבותיו. ולא מקל וחומר, דהאי אפשר בתשובה והאי לא אפשר בתשובה, דאין עונשין מן הדין. אלא ממשמעו, כדפרשית. ואלא מאי ענדיפיהו – דמדות, כיון דבעריות איכא כרת ובדידהו ליכא כרת. אפשר ליה בתשובה – עריות מועלת תשובה אי עביד ליה תשובה מעלייתא, כדכתיב (הושע יד) "שובו בנים שובבים ארפא משבותיכם" ואמרין נמי (מכות כג, א) כל חייבי כריתות שלקו – נפטרו מידי כריתות. אבל מדות, שגול את הרבים – אי אפשר לו בתשובה, שהרי תשובתו תלוייה בחשבון גזילה, דכתיב "והשיב את הגזולה" (ויקרא ה) והוא אינו יודע למי יחזיר. ואף על גב דאמרין יעשה בהן צרכי רבים – אין זו תשובה מעליא, מאחר שאינו משיב לבעלים, אלא שביירו לו המוטב. גזל הדיוט – הקדים בו חטא למעילה, דכתיב (שם) "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה" וכחש בעמיתו" וגו' – מיד התחלת הגזל קרי ליה חוטא, משעת כפירה. וגבי הקדש כתיב "כי תמעול מעל וחטאה בשגגה" – דאינו נקרא חוטא עד שנהנה. שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם – שהקדוש ברוך הוא רחמן, וברכתו מרובה מקללתו. אבל אדם – קללתו מרובה מברכתו. בעשרים ושתים – מ'ואם בחקתי" עד "קוממיות", מאלף שבי"א עד תי"ו שבי"א קוממיות", והיינו בעשרים ושתים אותיות שבאלף ב"ת לבד הכפולות, ומור"ו עד מ"ם – שמנה אותיות.

1 את ענין המדות בלשון 'אלה', ומוכח שהרמאות במדות חמורה מעריות
2 שהרי נוסף בה האות ה"א.
3 מבררת הגמרא: וּמֵאֵי מִשְׁמַע דְּהָא 'אֵל' לִשׁוֹן קִשְׁתָּה הוּא, שתלמד מכך
4 שתועבות אלו שנאמר בהם לשון זו, הם עוונות חמורים. מבארת הגמרא:
5 דְּכֵתִיב בִּיחֻזְקָא (ו' יז) כשהתנבא מה יעשה מלך בבל כשיבוא לירושלים,
6 אחד מהדברים זה 'וְאֵת אֵילֵי הָאֶרֶץ לִקַּח', והיינו החזקים והתקיפים. הרי
7 שלשון אל הוא לשון חזק. מצינו אם כן שהלשון 'תועבות האל' האמורה
8 בעריות מלמדת על תועבה קשה, וממילא אנו יודעים שהלשון 'תועבות
9 האלה' האמורה במדות מלמדת על תועבה יותר קשה, שהרי נוספה האות
10 ה"א.
11 שואלת הגמרא: והרי גַּבִּי עֲרִיזוֹת נִמְי כְּתִיב (ויקרא יח כט) 'כִּי כָל אִשָּׁר יַעֲשֶׂה
12 מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה' וגו', מצינו אם כן גם בעריות את הלשון 'אלה',
13 משיבה הגמרא: הפסוק הַהוּא שנאמר בו הלשון 'אלה' בעריות, אינו בא
14 להראות את חומרתן, אלא רק לְמַעוֹט מִדּוֹת מִכְּרַת. שמאחר ורמאות
15 במדות נקראת 'תועבות', היה אפשר לטעות שגם זה בכלל מה שכתוב (שם)
16 'כָּל אִשָּׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת' וגו' שחיובם כרת. לכך מוסיף הפסוק את
17 תיבת 'אלה', ללמד שרק באלו שנאמרו קודם דהיינו עריות, יש עונש כרת,
18 ולא במרמה במדות.
19 שואלת הגמרא: וְאֵלֶּא מֵאֵי עוֹדִפִּיָּהּ – כיון שבמדות אין כרת ובעריות יש,
20 אם כן במה קשה עונשן של המרמים במדות מעונשן של הנכשלים בעריות.
21 מבארת הגמרא: דְּהֵתָם – בעריות, גם אם נכשל ועבר הלא אֲפִשְׁר בְּתִשְׁבּוּכָה
22 ומועילה לו לכפר על החטא ולהוצל מהעונש, וְהֵכָא גבי המרמה במדות,
23 לֹא אֲפִשְׁר בְּתִשְׁבּוּכָה, שכיון שעבר על איסור גזל, אין מועילה תשובתו עד
24 שיחזיר גזילתו, וזה שגול את הרבים, אינו יודע למי להשיב ואינו יודע כמה,
25 וזו חומרת העושה עוול במדות יותר מהנכשל בעריות.
26 הגמרא מוסיפה בענין חומר עון הגזול מחבירו: וְאִמֵּר רַבִּי לִוִּי, קִשְׁתָּה עוֹן
27 גִּזּוֹל כְּשֶׁגִּזּוֹל מִהָרִישׁ יוֹתֵר מִגִּזּוֹל מִבְּיָהּ – מִהָרִישׁ, שָׁהָ – הגזול מהדיוט
28 הַקָּדִים בו הכתוב כשידבר בענינו, תיבת חָטָא לפני תיבת מַעֲלֵלָה, שנאמר
29 לגבי כופר בממון חבירו (ויקרא ה כא) 'נֶפֶשׁ כִּי תִחָטֵּא וּמַעֲלָה מַעַל בְּדָ' וְכַחַשׁ
30 בְּעֵמִיתוֹ' וגו', מבואר בפסוק שמשעת הכחשתו בדבר מיד נקרא חוטא, וְזֶה
31 הגזול מן ההקדש הַקָּדִים בו הכתוב תיבת מַעֲלֵלָה לְתִיבַת חָטָא, שנאמר
32 לגבי מועל בהקדש (ויקרא פה טו) 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעַל מַעַל וְחִטָּאָה בִּשְׁגָגָה מִקֹּדֶשִׁי
33 ה', מבואר שאינו נקרא חוטא עד שנהנה מהגזילה. מצינו אם כן שחמור
34 עון גזל מהדיוט יותר מהקדש, שבהדיוט נחשב שעבר על עון הגזול לפני
35 שנהנה מה שאין כן בהקדש.
36 הגמרא מביאה מימרא נוספת בשם רבי לוי: וְאִמֵּר רַבִּי לִוִּי, בּוֹא וְרֵא
37 שְׁלֹא בְּמִדַּת תְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שהוא רחמן, ומדתו הטובה מרובה ולכך
38 ברכתו מרובה מקללתו, מִדַּת בִּשְׁרִי וְדָם, שהוא אינו רחמן כל כך, וקללתו
39 מרובה מברכתו. ולמדנו זאת ממה שהקדוש בְּרוּךְ הוּא כשברך את
40 יִשְׂרָאֵל, בִּירְכֵם בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אותיות, וכשקללן, קיללן רק בְּשִׁמּוֹנָה
41 אותיות.
42 הגמרא מבארת היכן מצאנו שברכם בעשרים ושתיים וקיללן בשמונה.
43 מבארת הגמרא: בְּרִכָּן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם בפרשת הברכות שבה הקדוש ברוך
44 הוא מברך את עם ישראל, שמתחילה מִהַפְסוֹק 'אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ' (ויקרא
45 א, ב) שמתחיל באות אלף, ונמשכת עַד הפסוק 'וְאִלֶּכְּ אֶתְכֶם קוֹמִימוֹת' (שם)
46 כו יג, שמתחיל באות תי"ו, הרי לנו שברכות הקב"ה כוללות את כל
47 העשרים ושתיים אותיות. ממשיכה הגמרא לבאר: וְקִלְלָן בְּשִׁמּוֹנָה, מֵאִם
48 בְּחֻקֵּי תִמְאֹסוּ' (ויקרא כו טו), שזה הפסוק הראשון בפרשת הקללות,
49 שפותח באות וא"ו, ונמשכת הפרשה עַד 'וְאֵת חֻקֵּי תִנְעֵלָה נִפְשָׁם' (שם כו
50 ג), שזה הפסוק האחרון בקללות, שמתחיל באות מ"ם. נמצא אם כן
51 שהקללות כוללות את האותיות שבין האות וא"ו לאות מ"ם, שהם רק
52 שמונה.
53 וְאִלּוּ מִשְׁחָ רִבִּינוּ, כשברכּוּן – את עם ישראל, נאמרה ברכתו רק בְּשִׁמּוֹנָה
אותיות, וכשקללן, היה זה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אותיות. ומבארת הגמרא,
בְּרִכָּן בְּשִׁמּוֹנָה אותיות, שברכותיו מתחילות

1 המשנה מוסיפה דינים באופן השקילה והמידה: וְחֵיִיב הַמוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לוֹ
2 מִפֶּה – להוסיף על משקל הבשר עד שמוט המאזניים יהא נוטה טפח לצד
3 הבשר. ואם לא הכריע לו בשעת השקילה, כגון במקום שלא נהגו כן, אלא
4 הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֵין בְּעֵין – בעצמו, נוֹתֵן לוֹ גִּירוּמִין – תוספת מעט על
5 הכמות. ושיעור ההוספה הוא אֶחָד לְעֶשְׂרֵה בָּלָח – שיוסיף עשירית לוג על
6 כל עשרה לוגין, שזה אחד ממאה, וְאֶחָד לְעֶשְׂרִים בִּיבֶשׁ – חלק של אחד
7 מעשרים בליטרא יוסיף על כל עשרים ליטרא, שזה אחד מארבע מאות.
8 דין נוסף: הַמוֹכֵר לַחֲבִירוֹ סָאָה בְּקִקּוֹם שֶׁנִּהְיָ לְמוֹד –ללמדו) בְּמִדָּה דְּקָה
9 כגון שמודדים כל קב בפני עצמו, לֹא יִמוֹד בְּקָסָה של סאה, לפי שמפסיד
10 בזה שמקבל רק הכרעה אחת על הכל ולא על כל שקילה. וכן במקום שנהגו
11 תמיד ללמוד בְּקָסָה, לֹא יִמוֹד בְּקָסָה, שהפסד הוא למוכר שצריך להכריע
12 על כל קב וקב בפני עצמו. דין נוסף לנהוג כפי מנהג המקום: מִקּוֹם שֶׁנִּהְיָ
13 לְמַחֲזֵק – להסיר הגודש מכלי המדה כדי שתשאר הכמות מצומצמת, לֹא
14 יִגְדֹּשׁ, ואפילו כשהקונה מוסיף לו דמים על כך או כשהמוכר מוחל. כמו
15 כן במקום שנהגו לְגִדּוּשׁ, לֹא יִמְחֹק וְאִפְּלוֹ כשמופחית לו בתמורה מן
16 הדמים או כשהלוקח מוחל. אלא לעולם יש ללמוד רק כמנהג המדינה.

גמרא

17 שנינו במשנה שצריך להטות המאזנים טפח לצד הבשר. מבררת הגמרא:
18 מִנִּהְיָ מִיָּלָה. מבארת הגמרא: אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ דְּאִמֵּר קָרָא (דברים כה טו)
19 'אֶכְנָן שְׁלֹמֹה וְצִדְקָה וְיִהְיֶה לָךְ', ותיבת 'וצדק' מיותרת שהלא כבר נאמר
20 שצריך שתהא שלמה דהיינו כתיקונה, אלא ודאי באה ללמדנו שאף
21 שמדרת בשוה מכל מקום צִדְקָה מְשַׁלֵּף וְתָן לוֹ – הוסף לו משלך יותר ממה
22 שמגיע לו על פי דין, על ידי שתכריע בשקילה לטובתו. מקשה הגמרא: אִי
23 הָכִי שִׁישׁ לַהֲכָרִיעַ טַפַּח מִדִּין תּוֹרָה, אִימָא סִיפָא, הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֵין בְּעֵין
24 – בשוה, נוֹתֵן לוֹ גִּירוּמִין. וְאִי הַכְרֵעָה דְּאוֹרֵייתָא, הָכִי הָיִיב לִיהַ עֵין
25 בְּעֵין, ואף שמוסיף לו לאחר מכן, הרי עובר על דין תורה שצריך להכריע
26 בשעת השקילה.
27 הגמרא חוזרת בה ומבארת את הדרשה של ריש לקיש על הסיפא. מבארת
28 הגמרא: אֵלֶּא רִישָׁא שְׁצִירָה לַהֲכָרִיעַ בשעת השקילה, אינה מדין תורה,
29 אלא מדובר בְּקִקּוֹם שֶׁנִּהְיָ לעשות כן. וְכִי אִיתְמַר דְּרִישׁ לְקִישׁ אִסִּיפָא
30 אִתְמַר, שכתוב בסיפא הָיָה שׁוֹקֵל לוֹ עֵין בְּעֵין נוֹתֵן לוֹ גִּירוּמִין, ועל זה
31 יש לברר מִנִּהְיָ מִיָּלָה שֶׁאֵם לא הכריע צריך ליתן תוספת לאחר מכן. ועל
32 זה אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ, דְּאִמֵּר קָרָא 'וצדק', צִדְקָה מְשַׁלֵּף וְתָן לוֹ.
33 מבררת הגמרא: וְכִמָּה הִיא תוספת זו שנקראת גִּירוּמִין. משיבה הגמרא:
34 אִמֵּר רַבִּי אֲמָא כִּר מִמֶּל אִמֵּר רַב, אֶחָד מִעֶשְׂרֵה בָּלָח בְּלִימְרָא בָּלָח לְעֶשְׂרֵה
35 לְאִמְרִין – עשירית ליטרא מוסיף בכל פעם ששוקל עשרה ליטריין של לח,
36 והיינו אחד ממאה.
37 שנינו במשנה: ששיעור התוספת הוא אֶחָד לְעֶשְׂרֵה בָּלָח וְאֶחָד לְעֶשְׂרִים
38 בִּיבֶשׁ וְכו'. והנה שיעור ההוספה בדבר לח כבר התבאר לעיל שהוא אחד
39 ממאה, ועתה מבררת הגמרא כמה הוא שיעור התוספת שיש להוסיף בדבר
40 יבש. אִיבִיעֵינָא לָחוּ, הָכִי קָאָמַר – מהי כוונת המשנה כשכתבה 'אחד
41 לעשרים ביבש'. האם תיבות 'אחד מעשרה' מתייחסות רק לגבי הלח,
42 והמשנה מתבארת שצריך ליתן אֶחָד מִעֶשְׂרֵה בָּלָח תוספת לְעֶשְׂרֵה דִּלְחָה,
43 והיינו חלק של אחד ממאה, וְאֶחָד מִעֶשְׂרִים בִּיבֶשׁ להוסיף לְעֶשְׂרִים דִּיבֶשׁ,
44 והיינו אחד מארבע מאות. אִו דִּלְמָא שתיבות 'אחד מעשרה' מתייחסות גם
45 לגבי מה שכתוב 'לעשרים דיבש' וכך הביאור, חלק של אֶחָד מִעֶשְׂרֵה הוא
46 שיעור התוספת שיש להוסיף הן לְעֶשְׂרֵה דִּלְחָה והן לְעֶשְׂרִים דִּיבֶשׁ, ואם כן
47 גם בעשרים דיבש ההוספה היא רק אחד מעשרה והיינו אחד ממאתים.
48 מסקנת הגמרא: תִּיקוּן.
49 הגמרא מביאה דברי אגדה בענין חומר העון של משקולות שאינן כהלכה:
50 אִמֵּר רַבִּי לִוִּי, קִשְׁתָּה עוֹנֵשֵׁן שֶׁל מִדּוֹת, יוֹתֵר מִעוֹנֵשֵׁן שֶׁל עֲרִיזוֹת. שָׁהָ –
51 איסורי עריות. וְאִמֵּר בִּרְחָן (ויקרא יח כז) 'כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה' וגו',
52 הרי שהפסוק מכנה את ענין העריות בלשון 'אל', וְזֶה הַמֵּרִים במדות נִאֲמַר
53 בִּרְחָן (דברים כה טו) 'כִּי תוֹעֵבֹת ה' אֵלֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה' הרי שהפסוק מכנה

מ'וְהָיָה אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמָע' (דברים כח א), שפּוּתָה בָּאוֹת וְאִי, וְעַד הַפְּסוֹק
 לְלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים לְעִבְדֵם' (שם כח ד), הַמְּסִתִּים בָּאוֹת מִ"ם. הִרִי
 לָנוּ שֶׁבִּרְכָּתוֹ כּוֹלֶלֶת רַק שְׁמוֹנָה אוֹתוֹת שֶׁבִּין הָאוֹת וְאִי לָאוֹת מִ"ם.
 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לִבְאֵר: וְקָלָלן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, מ'וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמָע
 בְּקוֹל ה'" (דברים כח טו), שפּוּתָה בָּאוֹת וְאִי, וְעַד הַפְּסוֹק וְהִתְמַכְּרֶתֶם שָׁם
 לְאִבְיָקָי לְעִבְדִּים וְלִשְׁפּוֹתָיו וְאִין קִנְיָה' (שם כח סח), שְׁמִסְתִּים בָּאוֹת הִ"א.
 וּבִשְׁסוּפִים מֵהָאוֹת וְאִי עַד הַסּוֹף וּמִתְחִילִים שׁוֹב עַד הָאוֹת הִ"א יִשְׁנֵם
 עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתוֹת.

שִׁנּוּי בַּמִּשְׁנָה: מְקוֹם שֶׁנֶּחְגוּ לְמוֹד בְּנֶפֶשׁ כו', לֹא יִמּוֹד בְּדָקָה. הַגְּמָרָא
 מְבִיאָה כַּמָּה בְּרִייתוֹת שְׁדוּת בַּהֲלֻכּוֹת שְׁנוֹת בַּעֲנִין מְדוּת וּמִשְׁקָלוֹת. (סִימָן:
 אִין מַעֲיִינִין וְאִין גּוֹדֶשִׁין בְּאֶגְרָדִּין וּבְלִיטָרָא שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִי נֶפֶשׁ מִשְׁקָלוֹת
 מִמַּחֲכָ עֵבֶה לֹא תַעֲשֶׂה לֹא יַעֲשֶׂה)

תָּנוּ רַבֵּנּוּ, מִנֵּין שְׁאִין מוֹחֲקִין אֶת הַמְּדָה בְּמָקוֹם שֶׁנֶּחְגוּ שְׁגוֹדֶשִׁין אוֹתָהּ,
 וְאִפִּילוּ כִּשְׁהֻנָּה מוֹחֵל. וְכֵן מִנֵּין שְׁאִין גּוֹדֶשִׁין בְּמָקוֹם שְׁמוֹחֲקִין אִפִּילוּ
 כִּשְׁהַמּוֹכֵר מוֹחֵל, תִּלְמוּד לִימָר (דברים כח טו) 'אִיפָּה שְׁלֵמָה וְגו' יִהְיֶה לָךְ,
 שֶׁהַפְּסוֹק מְדַגֵּשׁ שֶׁצִּירִךְ שֶׁתִּהְיֶה הָאִיפָּה שְׁלֵמָה בְּדִיקָה, וְלֹכֵן אֲסוּר לִשְׁנוֹת
 מִמִּנְהָ הַמָּקוֹם כָּלֵל וְאִפִּילוּ בְּשִׁישׁ מַחֲזִילָה.

מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: וּמִנֵּין שְׁאִם אִמָּר הִרְיִי מוֹחֵק בְּמָקוֹם שְׁגוֹדֶשִׁין,
 וְלִפְחוֹת לֹא – לְקוֹנָה בְּתַמּוּרָה לִכְךָ מִן הַדְּמִים שֶׁמִּשְׁלֵם, כִּנְגַד הַגּוֹדֶשׁ
 שֶׁהַפְּסִיד. וְכֵן אִם אִמָּר הַמּוֹכֵר הִרְיִי גּוֹדֶשׁ בְּמָקוֹם שְׁמוֹחֲקִין, וְלִהְיוֹסָהּ לֹא
 – לְלוֹקָה עַל הַדְּמִים שֶׁמִּשְׁלֵם, עֲבוּר הַגּוֹדֶשׁ, מִנֵּין שְׁאִין שׁוּמְעִין לוֹ, וְאִפִּילוּ
 שְׁאִין בְּאֵן חֲשֵׁשׁ טַעוּת, שֶׁהִרִי רֹאשׁ שֶׁכָּאן מִשְׁלֵם לוֹ עֲבוּר הַהוֹסָפָה, תִּלְמוּד
 לִימָר (דברים כח טו) 'אִיפָּה שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָךְ', שְׁתִּיבַת צִדֵּק מִיּוֹתֶרֶת
 שֶׁכֶּבֶר נִאֲמַר שֶׁהַמְּדָה צִרִיכָה לְהִיטֵל שְׁלֵמָה, אֲלֵא בָּאָה לִלְמַד שֶׁלְעוֹלָם לֹא
 יִשְׁנָה מִמִּנְהָ הַמָּקוֹם.

בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת בַּעֲנִין זֶה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, מִנֵּין שְׁאִין מַעֲיִינִין – שְׁאִין שׁוֹקֵלִים
 בַּמֶּאֱזוּנִים בְּשׂוּחָה, בְּמָקוֹם שֶׁהַמִּנְהָג שְׁמַכְרִיעִין אֶת כָּף הַמֶּאֱזוּנִים טַעַם לְטוֹבַת
 הַלּוֹקָה. וְכֵן שְׁאִין מַכְרִיעִין בְּמָקוֹם שְׁמַעֲיִינִין, תִּלְמוּד לִימָר (דברים כח טו)
 'אִכֵּן שְׁלֵמָה וְגו' יִהְיֶה לָךְ, שֶׁהַמִּשְׁקָל שֶׁהוּא הָאֵבֶן, צִירִךְ לְהִיטֵל שְׁלֵם כְּפִי
 הַמִּנְהָג שְׁבַעֲרִי, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

וּמִנֵּין שְׁאִם אִמָּר הַמּוֹכֵר הִרְיִי מַעֲיִין בְּמָקוֹם שְׁמַכְרִיעִין, וְלִפְחוֹת לֹא –
 לְלוֹקָה, בְּתַמּוּרָה לִכְךָ, מִן הַדְּמִים כְּפִי שִׁיעוּר הַהִכְרַעָה שֶׁהִיא צִירִךְ לְקַבֵּל
 לְפִי הַמִּנְהָג. וְכֵן הִרְיִי מַכְרִיעֵ בְּמָקוֹם שְׁמַעֲיִינִין, וְלִהְיוֹסָהּ לֹא עַל הַדְּמִים
 שֶׁמִּשְׁלֵם, עֲבוּר הַהִכְרַעָה, מִנֵּין שְׁאִין שׁוּמְעִין לוֹ, תִּלְמוּד לִימָר (דברים כח טו)
 'אִכֵּן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָךְ, שְׁמִייתוֹר תִּיבַת 'בְּצִדֵּק' לּוֹמְדִים שֶׁאֵף כֹּאשֶׁר
 יֵשׁ שִׁנּוּי בְּדָמִים אִין לַעֲשׂוֹת כֵּךְ מַחֲשֵׁשׁ לִמְכּוּשׁ.

אַחֲרֵי שֶׁהַגְּמָרָא הִבִּיאָה דִּינִים רַבִּים שֶׁנִּלְמְדִים מִהַפְּסוֹק 'אֵבֶן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק',
 מְבִיאָה הַגְּמָרָא לִימּוֹד בְּדֶרֶךְ הַדְּרָשׁ מִהַפְּסוֹק שְׁלִפְנֵי. בַּעֲנִין הַשֶּׁכֶר וְהַעֲנוּשׁ
 בְּדָבָר זֶה: אִמָּר רַב יְהוֹדָה מְסוּרָא, נִאֲמַר בַּפְּסוֹק (דברים כח ד) 'לֹא יִהְיֶה לָךְ
 בְּבִיתְךָ אִיפָּה וְאִיפָּה גְדוּלָּה וְקִטְנָה', וּמִייתוֹר הַמִּילָה 'בְּבִיתְךָ' יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, לֹא
 יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ' מִמּוֹן וְתִהְיֶה עֲנִי, וְכֹה מַעֲסֵם לַעֲנוּשׁ זֶה, מִשּׁוּם שֶׁעֲסַקְתָּ
 בְּמִסְחָר בְּאֵפֶן לֹא אִיפָּה וְאִיפָּה – שֶׁהוּא לָךְ שְׁתִּי מְדוּתָה שֶׁל אִיפָּה, אַחַת
 גְּדוּלָּה שְׁבָה הִייתָ קוֹנֵה וְאַחַת קִטְנָה שְׁבָה הִייתָ מוֹכֵר.
 עוֹד דִּרְשָׁה כַּעֲנִין זֶה מִהַפְּסוֹק שְׁלִפְנֵי: 'לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ אֵבֶן וְאֵבֶן גְּדוּלָּה
 וְקִטְנָה' (דברים כח א), שְׁמִייתוֹר הַמִּילָה 'בְּבִיתְךָ' יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָךְ
 מִמּוֹן בְּכִיסְךָ, וְכֹה מַעֲסֵם עוֹנֵשׁ זֶה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא לָךְ 'אֵבֶן וְאֵבֶן' – שְׁתֵּי סוּגִים
 שֶׁל אֲבָנֵי מִשְׁקָל. מִמְּשִׁיךְ רַב יְהוֹדָה אֶת דְּרָשׁוֹ, אֲכַל אִם תִּנְהַג בְּדֶרֶךְ שֶׁל
 'אֵבֶן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק', שְׁתִּקִּים אֶת כָּל הַדִּינִים לַעֲלֵל שְׁנִלְמַדוּ מִפְּסוֹק הַזֶּה, אִזּוֹ
 'יִהְיֶה לָךְ' מִמּוֹן. וְכֵן אִם תִּנְהַג בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'אִיפָּה שְׁלֵמָה וְצִדֵּק' אִזּוֹ 'יִהְיֶה לָךְ'
 מִמּוֹן.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין חִיּוּבֵי הַבֵּית דִּין לְדֹאג לְתִיקוֹן הַמְּדוּת
 וְהַמִּשְׁקָלוֹת שְׁבַעֲרִי, תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נִאֲמַר בְּתוֹרָה (דברים כח יג) 'לֹא יִהְיֶה לָךְ
 בְּכִיסְךָ אֵבֶן וְאֵבֶן גְּדוּלָּה וְקִטְנָה'. לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּבִיתְךָ אִיפָּה וְאִיפָּה גְדוּלָּה
 וְקִטְנָה, וּלְכֹאדוּרָה הִיא מִסְפִּיק לְכַתּוּב 'לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסְךָ אֵבֶן וְאֵבֶן אִיפָּה
 וְאִיפָּה גְדוּלָּה וְקִטְנָה כִּי אִם אֵבֶן וְאִיפָּה שְׁלֵמָה וְצִדֵּק', וְהִייתוֹר שֶׁל הַמִּילִים
 ('לֹא') יִהְיֶה לָךְ' שֶׁכְּתוּבִים בְּתַחֲלִיל הַפְּסוֹק הַשֵּׁנִי מְלַמֵּד שְׁבִית דִּין מַעֲמִידִין
 אֶגְרָדִּין לְמְדוּת – מִמּוֹנִים שִׁידֵּאגוּ שֶׁהַמְּדוּת בַּעֲרִי יִהְיוּ מְדוּקוֹת וְיִלְקוּ
 וְיַעֲנִישׁוּ לְמִי שְׁמַעוֹת אֶת מְדוּתוֹ. מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא דִּין נּוֹסֶף: וְאִין מַעֲמִידִין
 אֶגְרָדִּין לְשַׁעֲרִים – לֹא הִיוּ צִרִיכִים לְהַעֲמִיד מִמּוֹנִים שִׁישְׁחִיו שֶׁלֹּא יִפְקִיעוּ

אֶת הַשַּׁעַר וְיִמְכְּרוּ בִּיקָר, שֶׁאִם יִמְכּוֹר בִּיקָר יִלְכוּ כּוֹלֵם מִעַצְמָם לְקוֹנֵת אֲצֵל
 אַחֲרִים, וּבַעַל כְּרָחוּ יַצְטָרֵךְ לְהוֹחִיל.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין זֶה: רַבִּי נְשִׂיאָה אִוְקִימוּ – בְּבֵית הַנְּשִׂיאָה
 הַעֲמִידוּ אֶגְרָדִּין, בִּין לְמְדוּת בִּין לְשַׁעֲרִים וְלֹא כְּפִי שְׁשִׁנּוּי עֵתָה
 שֶׁלְשַׁעֲרִים אִין מַעֲמִידִין. אִמָּר לִיָּה שְׁמוּאֵל לְקִרְנָא, פּוֹק תִּנִּי לְהוֹ – צֹא
 וּשְׁנָה לְהַם שֶׁהִדִּין הוּא שְׁמַעֲמִידִין אֶגְרָדִּין לְמְדוּת וְאִין מַעֲמִידִין אֶגְרָדִּין
 לְשַׁעֲרִים. נִפְקָא קִרְנָא וְדָרַשׁ לְהוֹ שֶׁהִדִּין שְׁמַעֲמִידִין אֶגְרָדִּין בִּין לְמְדוּת בִּין
 לְשַׁעֲרִים, וְלֹא כְּפִי שְׁשִׁמּוּאֵל הוֹרָה לוֹ לְדִרּוֹשׁ לְהַם. נִדְעָה הַדְּבָר לְשִׁמּוּאֵל,
 אִמָּר לִיָּה שְׁמוּאֵל לְקִרְנָא, מַה שְׁמַךְךָ. אִמָּר לוֹ, קִרְנָא. קָלָלוּ שְׁמוּאֵל, תִּיפְסוֹק
 לִיָּה קִרְנָא בְּעִינָיָה – שֶׁתִּצָּא לוֹ קִרְן בַּעֲיִנָּיו. וְאֵבֶן נִתְקִימָהּ הַקִּלְלָה וְנִפְסָא
 לִיָּה קִרְנָא בְּעִינָיָה.

מְבִרַרְתָּ הַגְּמָרָא: וְאִי־הוּ – קִרְנָא כְּמִאֵן כְּבֵר שֶׁלֹּכֵן אִמָּר שְׁמַעֲמִידִין אֶגְרָדִּין
 אֵף לְשַׁעֲרִים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: כִּי הָא דְאִמָּר דְּמִי בְּרַ הָמָא אִמָּר רַבִּי יִצְחָק,
 מַעֲמִידִין אֶגְרָדִּין בִּין לְמְדוּת בִּין לְשַׁעֲרִים, מִפְּנֵי הַרְמָאִין שֶׁמִּתְנִינִים עַד
 שְׁאוֹתוֹ שֶׁמּוֹכֵר בּוֹזֵל יִמְכּוֹר אֶת סְחוּרְתוֹ וְיִלֵּךְ, וְאִזּוֹ כְּשֶׁאִין לְקוֹנִים בְּרִיָּה
 אַחֲרָה, יִמְכְּרוּ הֵם בִּיקָר.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּלַמֶּדֶת מִדֵּן שִׁיעוּרֵי אֲבָנֵי הַמִּשְׁקָלוֹת שֶׁהִתְקִינוּ:
 תָּנוּ רַבֵּנּוּ, הִנֵּה הַקּוֹנֵה מְבַכֵּשׁ מִמֶּנּוּ – מֵהַמּוֹכֵר, לְקוֹנֵת בֶּשֶׂר בְּמִשְׁקָל לִיטָרָא,
 שׁוֹקֵל לוֹ הַמּוֹכֵר לִיטָרָא בֶּשֶׂר כְּבִקְשָׁתוֹ, עַל יְדֵי אֵבֶן מִשְׁקָל שֶׁל לִיטָרָא
 שֶׁמִּנְחִיחָה בְּצֵד הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמֶּאֱזוּנִים. הִידֵּה מִבְּקֵשׁ מִמֶּנּוּ לְקוֹנֵת בֶּשֶׂר בְּמִשְׁקָל שֶׁל
 חֲצִי לִיטָרָא, שׁוֹקֵל לוֹ חֲצִי לִיטָרָא עַל יְדֵי אֵבֶן בְּמִשְׁקָל זֶה. וְכֵן אִם הִידֵּה
 מִבְּקֵשׁ לְקוֹנֵת בְּמִשְׁקָל שֶׁל רְבִיעִי לִיטָרָא, שׁוֹקֵל לוֹ עַל יְדֵי אֵבֶן שֶׁמִּשְׁקָלָהּ
 רְבִיעִי לִיטָרָא.

שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאֵי קָא מַשְׁמַע לָךְ, הִרִי פְּשׁוּט שֶׁמּוֹכְרִים לְקוֹנָה כְּפִי
 בְּקִשְׁתוֹ. עוֹנֵה הַגְּמָרָא: הַחִידוּשׁ הוּא דְמִתְקַנְיִין מִתְקַלִּי עַד חֲבִי – שֶׁכֹּאשֶׁר
 הִתְקִינוּ חֲכָמִים קְדָמוֹנִים אֶת הַמִּשְׁקָלוֹת, הִתְקִינוּ אֲבָנֵי מִשְׁקָל רַק עַד מִשְׁקָל
 שֶׁל רְבִיעִי לִיטָרָא וְלֹא פָחוֹת. וְהַטַּעַם, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבְאוּ לְרִמּוֹת וְלִימָר עַל אֵבֶן
 מִשְׁקָל שֶׁל פָּחוֹת מִרְבִּיעִי, שֶׁהִיא שֶׁל רְבִיעִי. שְׁכִינִין זֶה מִשְׁקָל מוֹעֵט לֹא
 יִבְחִינוּ בַּהֲבָדֵל, וְגַם אִין רִגְלִים לְקוֹנֵת בְּמִדָּה זֹז וְלֹא מְכִירִים אוֹתָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּלַמֶּדֶת דִּינִים בְּאוֹפֵן הַשְׁקִילָה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, הִנֵּה
 מְבַכֵּשׁ מִמֶּנּוּ בֶּשֶׂר בְּמִשְׁקָל שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לִיטָרָא, וְלִמּוֹכֵר הֵלֵא אִין אֵבֶן
 בְּמִשְׁקָל זֶה, לֹא יִאֲמַר לוֹ הַקּוֹנֵה, שְׁקוּל לִי שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לִיטָרָא אַחַת אַחַת
 – כֹּל רְבִיעִי לִיטָרָא בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ בְּשִׁקְלָהּ נִפְרֶדֶת, שֶׁכֶּכֶּן הַמּוֹכֵר מִפְּסִיד שֶׁצִּירִךְ
 לְהוֹסִיף לוֹ מַעֵט בְּכֵל שִׁקְלָהּ, שֶׁהִרִי אִינוּ יוֹכֵל לְצַמֵּצֵם וְלַכּוּזֵן אֶת שִׁיעוּר
 הַמִּשְׁקָל בְּדִיקָה אֲלֵא שׁוֹקֵל מַעֵט בְּרִיּוֹחַ. אֲמַלָּא שׁוֹקֵל אֶת הַבֶּשֶׂר כִּנְגַד אֵבֶן
 בְּמִשְׁקָל לִיטָרָא,

וּמִנֵּיָּה אֵבֶן בְּמִשְׁקָל רְבִיעִי לִיטָרָא יַחַד עִם הַבֶּשֶׂר, וְעַל יְדֵי כֵךְ נִמְצָא שֶׁשְׁקָל
 לוֹ שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי לִיטָרָא בְּעַם אַחַת.

עוֹד דִּין דּוּמָה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, הִנֵּה מְבַכֵּשׁ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִי לִיטָרִין, לֹא יִאֲמַר לוֹ
 הַקּוֹנֵה שְׁקוּל לִי אַחַת אַחַת וְהַכְרִיעֵ – תּוֹסֶפֶת מוֹעֲטָה בְּכֵל שִׁקְלָהּ, שֶׁכֶּכֶּן
 מִפְּסִיד הַמּוֹכֵר. אֲמַלָּא שׁוֹקֵל לוֹ אֶת פּוֹלֵן בְּכַת אַחַת וְנוֹתֵן הַכְּרֵעַ אַחַד
 לְבּוֹבֵלִין.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּבַרֶּרֶת מִדֵּן הֵן מְדוּת הַמֶּאֱזוּנִים. הַמֶּאֱזוּנִים מוֹרְכָבִים
 מִכַּמָּה חֲלָקִים. הַחֲלֵק הַמְּרַכֵּזִי נִקְרָא 'צֶפֶשׁ', וְהוּא מוֹט בְּרוֹז חֲלוּל שְׁעוּמָד
 בְּמִאֲזוּן וְתוֹלֵי בְּתַקְרָה. לִזוֹה הִיא מַחוּבֵר הַקֶּנֶה/ שְׁזוּה מוֹט שֶׁהִיא מוֹנֵה
 בְּמִאֲזוּן, מוֹכֵנִס וּמַחוּבֵר בִּצְפֶשׁ. מִשְׁנֵי צִידֵי הַקֶּנֶה הִיוּ מִשְׁתַּלְשִׁלִּים כְּלָפִי מִטָּה
 חֲבִלִּים שֶׁהִיוּ קְשׁוּרִים לְקִצּוֹת הַקֶּנֶה שֶׁבְּסוּפֵם הִיוּ קְשׁוּרִים כְּפוֹת הַמֶּאֱזוּנִים,
 חֲבִלִּים אֲלוֹ נִקְרָאִים 'מִתְנָא' וְרֹאה אִירוֹ. וְהַנֵּה, כָּכֵל שֶׁגִּדֵּל הַמְּרַחֵק לִי
 וְאִתְּרָא 101.101.101.101, לִי שְׁבִין הַתְּקָרָה לְמָקוֹם הַחִיבּוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְהַקֶּנֶה,
 יֵשׁ יוֹתֵר מָקוֹם לְהִטּוֹת אֶת הַקֶּנֶה וְלַהֲכַרִּיעַ בְּשִׁקְלָהּ לְטוֹבַת צֹד אֶחָד וְלֹא
 יִתְקַע הַקֶּנֶה בְּתַקְרָה. עוֹד יֵשׁ לִידַע, שֶׁכָּכֵל שֶׁהִקְנָה וְהַחֲבִלִּים שֶׁבָּהֶם קְשׁוּרִים
 הַכְּפוֹת, שִׁיעוּרֵם גְּדוֹל וְאוֹרֵךְ יוֹתֵר, כֵּךְ תִּגְדֵּל הַהֲשַׁפְעָה שֶׁל כָּל תּוֹסֶפֶת
 בְּמִשְׁקָל וְאֵף מִשְׁקָל מוֹעֵט יֵהָא בְּחָדוֹ לְהִטּוֹת וְלַהֲכַרִּיעַ אֶת הַמֶּאֱזוּנִים.

תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נֶפֶשׁ מִאֲזוּנִים – הַמּוֹט שֶׁבוּ מַחוּבֵר הַקֶּנֶה וּמָקוֹם הַחִיבּוּר, צִרִיכָה
 לְהִיטֵל תְּלִיזָה בְּאִירוֹ בְּמִרְחָק שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים מִתְּתַקְרָה, וְכֵן שֶׁתֵּהָא גְבוּלָהּ
 מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, כִּדִּי שִׁיחָא מָקוֹם לְמוֹכֵר לַהֲכַרִּיעַ בְּשִׁקְלָהּ לְטוֹבַת
 הַלּוֹקָה וְלֹא יִתְקַע הַקֶּנֶה בְּתַקְרָה אוֹ בְּאָרֶץ. וְקִנְיָה וּמִתְנָא שְׁלָה – הַקֶּנֶה
 הַמַּחוּבֵר לְנֶפֶשׁ וְכֵן הַחֲבִלִּים הַקְּשׁוּרִים בְּצוּדֵיהֶם, צִרִיכִים לְהִיטֵל יַחַד בְּאוֹרֵךְ
 שְׁנֵים עֶשְׂרִי טַפָּחִים – אֲרַבְעָה טַפָּחִים הַקֶּנֶה, וְכֵן אֲרַבְעָה טַפָּחִים כָּל אֶחָד

בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף פט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) ע"ט רשב"ם

מוהיה אם שמע – בפרשת "והיה כי תבוא" מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה – חשוב מו"ד עד ה' כל האלפ"א בית"א, דהיינו שנים ועשרים אותיות. מנין שאין מוחקין במקום שגורשין – ואפילו מחיל קונה. ואין גורשין במקום שמוחקין – ואפילו מחיל מוכר. תלמוד לומר איפה שלמה וצדק – משמע דלא גרסינן הכא "וצדק". אלא מ"שלמה" נפקא לן, שצריך שיהא האיפה שלימה, שלא יבא לידי רמאות. דאם עושין כן – שמא יראו אותן אחרים, ויאמרו: כך המנהג, וירמזו הלוקח את המוכר, או המוכר את הלוקח. והא ליכא למימר דבלא מחיל מיירי ברייתא, דההוא מ"לא תעשו עול" נפקא, שגזל לו את שלו בידים. ולפחות לו מן הדמים – תילתא. דגודשא תילתא. דהשתא לא אתי לרמות, כיון דפחת

לו משער היוצא – כולי עלמא ידיעי דבשביל כך פחת לו, דאין מנהג בעיר למחוק. וכן כשמוסיף – יודעין שבשביל כך מוסיף, דאין דרך לגדוש. תלמוד לומר איפה שלמה וצדק – לטפויי אתא – וצדק מכל מקום, דאף זה יכול לבא לידי רמאות, דאיכא דחוי במדידה ולא ידע לא בפחת ולא בתוספת. ובספרי לוי' לכולהו מ'וצדק' שהוא מיותר. מעיינין – לשקול עין בעין. לא יהיה כביתך – ממון. מה טעם – משום איפה ואיפה, שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. "בביתך" קרא יתירא קריש. אבל אבן שלמה – ואם בביתך אבן שלמה וצדק – יהיה לך ממון, כדאמרין בעלמא (נדה ע, ב): מה יעשה אדם ויתעשר – ישא ויתן באמונה. תנו רבנן (לא) יהיה לך (בכיסד) ונו' – אבית דין קמהר. וקרא יתירא קא דריש, דמצי למיכתב: לא יהיה לך אבן ואבן כי אם אבן שלמה וצדק. אנרדמין – ממונה להלקות ולענוש מעוטי המדות. ואין מעמידין אנרדמין לשעירים – שלא ימכרו ביוקר. סברא הוא דאינו צריך, דאם זה רוצה למכור ביוקר – אותו הצריך למעות יתן בוול, ויכלי הלקוחין אצלו, וימכור זה בוול על כרחו. נפקא ליה קרנא בעיניה – ואף על גב דארמינן במסכת שבת (קא, א) דרב לטיה כשבא מבל, והתא ליה קרנא אקנקינה – איכא למימר דגרמא ליה הא והא. מפני הרמאין – שממתינין עד שימכור אותו המוכר בוול, ואחר כך מוכרין ביוקר. לשון אחרת: מפני הרמאין המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה, או שנתן חסין יפות למעלה ורעות למטה, או כל מיני רמאות. וכדאשכחן שהיו מעמידין פרהדרין שהיו מכין בעלי חנויות, והיו אומרים להם: מכרו בוול, במסכת יומא (ט, א) (כירושלמי פרק ראשון). מאי קא משמע לן – הא ודאי מה שקונה שוקל לו הכי גרסינן: דמתקני מתקלי עד הכי – בית דין קדמונים התקינו המדות

מ'והיה אם שמע' ועד 'לעבדם', וקללן בעשרים ושתים – מ'והיה אם לא תשמע' עד 'ואין קנה'. 'מקום שנהגו למוד בגסה' כו'. (סימן: אין מעיינין ואין גורשין באנרדמין ובליתרא שלשה ועשר נפש משקלות ממחך עבה לא תעשו לא יעשה). תנו רבנן: מנין שאין מוחקין במקום שגורשין, ואין גורשין במקום שמוחקין? תלמוד לומר: 'איפה שלמה'. ומנין שאם אמר: הריני מוחק במקום שגורשין ולפחות לו מן הדמים, והריני גורש במקום שמוחקין ולהוסיף לו על הדמים, שאין שומעין לו? תלמוד לומר: 'איפה שלמה וצדק יהיה לך'. תנו רבנן: מנין שאין מעיינין במקום שפכריעין, ואין מכריעין במקום שפעינין? תלמוד לומר: 'אבן שלמה'. ומנין שאם אמר: הריני מעיין במקום שפכריעין ולפחות לו מן הדמים, והריני מכריע במקום שפעינין ולהוסיף לו על הדמים, שאין שומעין לו? תלמוד לומר: 'אבן שלמה וצדק'. אמר רב יהודה מפוסא: 'לא יהיה לך בביתך' – מה פסעם? משום איפה ואיפה, 'לא יהיה לך בכיסד' – מה פסעם? משום אבן ואבן, אבל 'אבן שלמה וצדק' – 'היה לך', 'איפה שלמה וצדק' – 'היה לך'. תנו רבנן: (לא) 'היה לך' – מלמוד שפעמידין אנרדמין למדות, ואין מעמידין אנרדמין לשעירים. דבי נשיאה אוקימו אנרדמין בין למדות בין לשעירים; אמר ליה שמואל לקרנא, פוק תני להו: מעמידין אנרדמין למדות, ואין מעמידין אנרדמין לשעירים. נפק דרש להו: מעמידין אנרדמין בין למדות בין לשעירים. אמר ליה: מה שמך? – קרנא. – תיפוק ליה קרנא בעיניה. נפקא ליה קרנא בעיניה. ואיהו כמאן סבר? כי הא דאמר רמי בר חמא אמר רבי יצחק: מעמידין אנרדמין בין למדות בין לשעירים, מפני הרמאין. תנו רבנן: היה מבקש ממנו ליטרא – שוקל לו ליטרא, חצי ליטרא – שוקל לו חצי ליטרא, רביע ליטרא – שוקל לו רביע ליטרא. מאי קא משמע לן? דמתקנינן מתקלי עד הכי. תנו רבנן: היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא, לא יאמר לו: שוקל לי שלשה רבעי ליטרא אחת אחת, אלא שוקל ליטרא ומניח רביע ליטרא עם הבשר. תנו רבנן: היה מבקש ממנו עשר ליטרין, לא יאמר לו: שוקל לי אחת אחת והכריע, אלא שוקל לו פולין בבית אחת, וגותן הכרע אחד לכולן. תנו רבנן: נפש מאוננים – תלויה באויר שלשה טפחים, וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים, וקנה ומתנא שלה שנים עשר טפחים; ושל צמרים ושל זנגין – תלויה באויר שני טפחים, וגבוהה מן הארץ שני טפחים. וקנה ומתנא שלה תשעה טפחים; ושל תנווני ושל פעל הבית – תלויה באויר טפה, וגבוהה מן הארץ טפה. וקנה ומתנא שלה ששה טפחים; ושל טורטגי – תלויה באויר שלש אצבעות, וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות, וקנה ומתנא שלה איני יודע. ואלא הך קפיייתא דמאי?

אמר עד כאן, ופחות מכאן שוקלים ומשערים. ואם יבא אדם לתקן בפחות – אין שומעין לו, פן יבואו לרמות ולומר: זהו רביע ליטרא. אי נמי: מתקני מתקלי בענין זה, ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא, מפני שמטעין בזה, בפירוש רבינו חננאל. לא יאמר לו שוקל לי אחת אחת – כל רביע בפני עצמו. שאי אפשר לו שלא ישקול בריח, ומפסיד, שאי אפשר לצמצם. ואית דמפרש: בשביל ההכרעות. ולא היא, דאם היה יכול לצמצם ההכרעות – חד שיעורא הוה, דרביע הכרע ליטרא הוא מכריע, שהרי ההכרעות הוא טפח מכריע רבע ליטרא, שהוא דבר קל. ואפילו במקום שנהגין למוד בדקה – הני מילי מדות, אבל משקלות – אין דרך לשקול כי אם הכל ביחד, במשקל הגדול. אלא שוקל לו ליטרא – ונותן ליטרא בכף מאזנים אחד, והבשר ורביע ליטרא בכף שניה, דהשתא איכא שלשה רבעי בשר. ובמקום שאין מכריעין עסקינן, דאי מכריעין – נמצא נותן לו הכרע של אותו רבע שנותן עם הבשר בחנם. ובמקום שמכריעין – נותן שלשה רבעים באחת, ומניח בשר בשניה, ומכריע. (קא משמע לן דמתקנינן מתקלי עד הכי – שהתקינו מדת משקל עד כאן, ואין המוכר יכול לומר ללוקח: לא אשקול לך דבר מועט כזה, שאתן לך הכרע בשביל מקח מועט. ואף על גב דבמדות טקנות אמרינן לקמן דלא ולא יתן לו שום הכרע, דלא חשיב מקח בפחות. ורבינו שמואל פירש: דלא מתקנינן משקלות מועטין, דלמא אתי למיטעי בזה. ואף על גב דבמדות טקנות אמרינן לקמן דלא טעו אינשי, שזה חללו מרובה מזה ואיכא היכרא טובא – במשקלות טעו. ולא נהירא לי. ונותן הכרע אחד לכולן – משום דאי אפשר לצמצם, ומפסיד המוכר, כדפרישית. נפש של מאזנים – הוא ברזל החלול שהלשון קבוע בו. תלויה באויר שלשה טפחים – שיהו שלשה טפחים מן הקנה לגג הבית. ובמאזנים גדולות ששוקלין בהן נחשת וברזל עסקינן, כדלקמן, שחן תלויות בגג הבית וקבועות שם. לפיכך צריך הרחקת שלשה טפחים מן הגג, שלא תגע בגג כשיכריעם. וקנה – הוא הקנה שהלשון קבוע באמצעיתו, ושתי המיתנות תלוין בראשיה. ומיתנא – הן החבלים שהכפות תלויות בהן. שנים עשר טפחים – ארבעה טפחים הקנה, וארבעה טפחים כל אחד מן החבלים התלויות בשני ראשי הקנה. אבל אי היה פחות – אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט. מתוך שהמשקל מרובה. וגבוה מן הארץ שלשה טפחים – שלא יגע בקרקע בשעת הכרעה. צמרים – מוכרי צמר במשקל. זנגין – מוכרי כלי זכוכית. טורטגי – מאזנים של כסף וזהב, וטקנות הן. טורטגי – הצורך קרוי כן, וכל אחת לפי מה שחן גדולות צריכות להרחיק מן הגג ומן הקרקע, לפי ששוקל בהן משקל כבד, ומכריע יותר. וגבוה מן הארץ טפה – דרך צריך להכריע. שלש אצבעות – ואף על גב דאינו יכול להכריע כי אם שלש אצבעות. דכי אמרינן דצריך להכריע טפח – הני מילי בשר ומיני מאכל, אבל באלו – אינו צריך כי אם דבר מועט. איני יודע – תנא דברייתא קאמר ליה. ומתמה תלמודא: ואלא הך קפיייתא דמאי – כיון דקחשיב צמרים וזנגין ותנונים ובעל הבית וצורפי זהב וכסף. (בפירוש זה העמוד יש פרישות נכריות מוזכרות ומבולבלת והספרים שונות זה אומר בכה וזה בכה, וכן יש עוד שלש הלכות בפרק זה אשר הם כאלו, וכאשר מצאנו בהעתק ישן דפסנו והכלנו אחריו).

פ ב **בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף פט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"**
תוספות

כדרך שאמרו לענין איסור כך אמרו לענין טומאה – מפרש רבינו יצחק בר מרדכי: דלענין דיות קתני לה: נטמא החוט – נטמאו המאונים. אבל כף המשקלות וקנה שיש להן בית קיבול – ודי אלו טמאים אפילו הן בפני עצמן. ופריך: מאי קא משמע לן? ומשני: קנה ומיתנה ידידיה איצטריכו ליה, דלא תנן. אף על פי שהחוט עשוי כתיקון – אינו חשוב יד, אלא אם כן קנה ומיתנה עשויין כתיקון.

ולא בשל בעין – אמר רבינו תם: דוקא משקלות ששוקלים בשר ושומן, שהלחלוות מדבק בהן ומתייבש. ולא מטעם שחוקה כפירש הקונטרס. אבל משקלות ששוקלין בהן כסף וחלב – מותר לעשותן של מתכה, אלא שצריך לחפותו עור, מדאמר ב"המוציא יין" (שבת עט, א): שלש עורות הן, מצה חיפה ודיפתרא. ומפרש – כדי לצרר בה משקולת קטנה, ואי בשל צונמא וחוכית – אמאי צריך עור? אלא בשל מתכת מיירי. וטעמא דהני – לפי שהן חלוקין ואין מדבק בהן, ויכול להדיחן או לקנחן. ועוד, דאמרין ב"החוב" (בבא מציעא נב, א) תנן הלחם: סלע שנפסלה התקינו שיחא שוקל בה. אלמא עושין משקל מסלע של מתכת. ודוקא משקולת קטנה ששוקלין בה כסף וחלב צריך לחפות עור, שבשחוקה מועטת יבא לידי הפסד גדול. אבל שאר משקולות גדולות, ששוקלין בהן נחושת וברזל ועופרת, שאין בא לידי הפסד גדול אלא אם כן ישחקו יותר מדי – אין צריך לחפות. וכן משמע בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו, א) שלא היו מכסין אלא משקולת קטנה, דאמר: הכדור והאימון והקמיע ומשקולת קטנה, מהו שלא יטמון משקולתו במלח – פירש הקונטרס: מפני שהוא מכביר. ואין נראה לרבינו תם, דמשמע דבמוכר איירי, דומיא דבמשורה שלא ירתיה. ומפרש רבינו תם: לפי שהמלח מיקל המשקלות ושואב, כדאמרין בירושלמי דמלח שואב את המשקלות.

ובמשורה שלא ירתיה – ואם תאמר: פשיטא, דגול גמור הוא, תיפוק ליה משום לא תגזול ויש לומר: דאיתא קרא להתחייב משעת הרתחה, ואף על פי שערין לא מדר. וכי האי גונא אמרין בריש "איהו נשך" (בבא מציעא סא, ב) דלאו דכתיב במשקלות למזה לזי לטומן משקלותיו במלח. האי גזילה מעלייתא היא לעבור עליו משעת עשייה, במקדש

חתימה לא שקיל. **ובאתרא** דלא חתימי נמי – לא אמרן אלא דלא מהנדסי, אבל מהנדסי לית לן בה. **ולא** היא, **וזימין** דמיקרי בין השמשות ומיקרי ושקיל. **תניא** נמי הכי: **לא** ישנה אדם מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו, ואפילו היא עביט של מימי רגלים; **אבל** עושה הוא סאה, תרקב, וחצי תרקב, וקב וחצי קב ורובע, ותומן וחצי ותומן, ועוכלא

אמר רב פפא: דינרומי. אמר רבי מני בר פטיש: כדרך שאמרו לענין איסור, כך אמרו לענין טומאתן. מאי קא משמע לן? תנינא: חוט מאונים של חנוני ושל בעלי בתים – טפח – קנה ומתנא שלה איצטריכא ליה, דלא תנן. תנו רבנן: אין עושין משקלות לא של בעין ולא של אבר, ולא של גיסטרון ולא של שאר מיני מתכות, אבל עושה הוא של צונמא ושל וכוכית. תנו רבנן: אין עושין המחק של דלעת – מפני שהוא קל, ולא של מתכת – מפני שהוא מכביר, אבל עושהו של זית ושל אגוז, של שקמה ושל אשכנז. תנו רבנן: אין עושין את המחק צדו אחד עב וצדו אחד קצר; לא ימחוק בבת אחת, שהמחוק בבת אחת – רע למוכר ויפה ללוקח, ולא ימחוק מעט מעט – שרע ללוקח ויפה למוכר; על פולן אמר רבן יוחנן בן זבאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר; אם אומר – שמוא ילמדו הרמאין, ואם לא אומר – שמוא יאמרו הרמאין: אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה דינו. איבעיא להו: אמרה או לא אמרה? אמר רב שמואל בר רב יצחק: אמרה, ומהאי קרא אמרה: "פי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופשעים יפשו בהם". תנו רבנן: "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמאונה", "במדה" – זו מדידת קרקע, שלא ימודד לאחד בימות החמה ולא אחד בימות הגשמים; "במשקל" – שלא יממין משקלותיו במלח; "במאונה" – שלא ירתיה; וקל וחומר: ומה משורה שהיא אחד משלשים וישנה בלוג – הקפידה עליו תורה, קל וחומר להין וחצי הין ושלשית הין ורביעית הין, ולוג וחצי לוג ורביעית, וחצי תומן, ועוכלא. אמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שישנה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו, ואפילו היא עביט של מימי רגלים. אמר רב פפא: לא אמרן אלא באתרא דלא חתימי, אבל באתרא דחתימי – אי לא חזי חתימי לא שקיל. **ובאתרא דלא חתימי נמי – לא אמרן אלא דלא מהנדסי, אבל מהנדסי לית לן בה. **ולא** היא, **וזימין** דמיקרי בין השמשות ומיקרי ושקיל. **תניא** נמי הכי: **לא** ישנה אדם מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו, ואפילו היא עביט של מימי רגלים; **אבל** עושה הוא סאה, תרקב, וחצי תרקב, וקב וחצי קב ורובע, ותומן וחצי ותומן, ועוכלא**

ועוכלא

דינרומי – הן צורפי נחושת וברזל, נפחים ששוקלין חתיכות גדולות של מאה ליטראות ביחד. **לענין איסור** – דאסור לשקול אם לא עשוין בענין זה. **כך אמרו לענין טומאתן** – דאין מקבלין טומאה אם אין עשוין כך, דלא חשיבי כלי, כיון דאסור לשקול בהן. **תנינא** – במסכת כלים פרק עשרים ותשעה, ולענין טומאה נשנית. **חוט המאונים של חנוני** – הוא החבל שתלויות בו בגג, כדתינא לעיל. **ושל בעל הבית תלויה באור טפח**, וכוין דאשמעינן בשל בעל הבית דמקפיד בחוט שיחא ראוי לשקול – הוא הדין לכל הני דלעיל. קנה ומיתנא – שיעור קנה ומיתנא אשמועינן רבי מני, דאית להו הקפדה לענין טומאה כמו למשקל, ובמקום דקתני "איני יודע" – הוי טפח טומאה, והשאר – כדקתני בברייתא דלעיל. **דלא תנן** – במסכת כלים. **בעין** = בדיל * ואשטיין. **אבר** = *2פלומב"א. גיסטרון – מיני מתכות מעורבים. **ולא של שאר מיני מתכות** – מפני שפוחתין והולכין. **צונמא** = אבן. **מחק** = *3רשטיייר"א בלעז, שמוחקין בו את המדה. **שהוא קל** – ואינו נכנס כל כך במדה, ולכן אינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. **אשכנז** = *4בויש"ל. **צדו אחד עב וצדו אחד קצר** – מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעב אינו נכנס כל כך ואינו מוחק יפה, ואם צדו אחד עב וצדו אחד קצר, כשדואו קונה – ימחוק בעב, וכשדואו מוכר – ימחוק בקצר. **אלא שניחן עבים או שניחן קצרים**, כפי המנהג. **בבת אחת** – בפעם אחת ובמהרה, שאינו מוחק יפה. **מעט מעט** – כגון מוחק רוחב טפח לבד, ומגביה את המחק, וחוזר וכושב את המחק ומוחק טפח. **אלא בפעם אחת ובנחת** אי נמי, בשתי פעמים, כגון מוחק עד חצי המדה, ומגביה המחק וחוזר ומוחק חצי המדה השני. **על כולן** – על כל מיני עוולות הללו. **ילמדו שמוא יאמרו בו** – ומתוך כך יבאו לרמות יותר. וקבני נפרא: אמרה רבן יוחנן לבסוף או לא אמרה – דמעיקרא הוה מספקא ליה אם יאמר או לא, ולבסוף מי איפשטי ליה? דרכי ה' – דברי תורה, וצדיקים ילכו בהם – יזהרו בהם שלא לרמות הבריות. **יכשלו בהם** – ילמדו לרמות. **זו מדה חסרה** – שהיה מדה כלי כתב לקמיה, דהיינו משורה, כדכתיב "ומים במשורה תשתה" (יחזקאל ד). **שלא ימודד** – לשני לקוחות שלקחו קרקע בשותפות. **או לאחד משני אחין שחלקו**, לאחד בימות החמה – ולאחר באותו חבל עצמו בימות הגשמים. **שביתות החמה** החבל יבש וקצר יותר מבימות הגשמים. **ורבינו חננאל פירש**: בימות הגשמים הקרקע כחוצץ, ובימות החמה הקרקע מתבקע כפתחיו ומוסיף במדתו.

במלח – שמכבדין. **שלא ירתיה** – שלא ישפוך המוכר את היין בחזקו, ומגביה לתוך משורתו של לוקח. מפני שעולה הקצף = *אשקומי"א בלעז, ונראה במלא. **ומה משורה שהיא** – קטנה כל כך, שלשים וששה יש בהן בלוג – הקפידה תורה ברתיהח שלה, שהיא פחותה ממאה בלוג – קל וחומר ברתיהח כלי גדול, כגון הין, או אפילו חצי הין, או אפילו שלישית הין? **וחצי תומן ועוכלא** – גרסינן בתוספתא. **תומן** – שמינית הקב, חצי לוג. **עוכלא** – לקמן מפרש. **שישנה** – דיומנין דאחי למדוד. ומיהו, קרא לא אזהר גדולה וקטנה אלא בקשתקנה לו על מנת למוד בהן. דאי לא תימא הכי – מאי אצטרך ליה למימר? **ואפילו היא עביט** – דאיכא למחש, פעמים שרוחצו ומעביר טינופו ומודד בו, הלכך אין לו תקנה אלא שבירה. **דלא חתימי** – שאין ממונה של מלך עושה חותם במדות. הלכך אסור, דאית לרומי. **לא שקיל** – לוקח ומותר לשחוט. **מהנדסי** – הולכין ובאין ממונים של מלך לבדוק את המדות. כמו: זימנין דמהנדסי בהדי הדר, "באלו טריפות" (חולין מג, א). **דאמרינן** בין השמשות – שחבל טורדין ואין ראוהו. אי נמי, הלוקח עצמו מתוך טורדו אינו נתן אל לבו, ומיקרי ושקיל, והלכך בא המוכר לרמות בו. **וחצי סאה** – חצי רסקין, חצי תרקב, תרי וקב, היינו שלשה קבין. **וחצי תרקב** – קב ומחצה. **וקב** – דלא אתי למיטעי בחצי תרקב, כדלקמיה דביתלאת לא טעו אינשי. **וחצי רובע** – היינו שמינית הקב, חצי לוג. **תומן** – איכא למימר: היינו שמינית הלוג דלקמן. **ועוכלא** – לקמיה מפרש: אחד מחמשה ברובע. וקשיא לי, דאם כן כמו שכתוב בספרים שלנו, מאי האי דקפריך לקמן: תומן ועוכלא לא לעיבד, ומשום דטעו אינשי בריבעא קפריך לה? והאי לאו קושיא היא, שהרי התומן גדול מן העוכלא יותר מכפלים אם שמינית הקב הוא, ואם שמינית הלוג הוא – היינו עוכלא ועוד, אם שמינית הקב הוא – היינו חצי רובע אלא הכי גרסינן בתוספתא ובפירושי רבינו חננאל: קב וחצי קב ורובע ותומן וחצי תומן ועוכלא, וכמה היא עוכלא – אחד מחמש ברובע. ופירושה: קב – ארבעה לוגין, ולוג – שש ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים. **וחצי קב** – שני לוגין, ורובע – דהיינו לוג, שש ביצים. **רובע הקב**, וכל רביעית שבגמרא – רביעית הלוג. וכן תומן – שמינית הקב, דהיינו חצי רובע. **וחצי רובע לא גרס**

כתוב בפסוק (ויקרא יט לה) 'לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה'. מבאר הברייתא את הפסוק: 'במדה' זו מידת קרקע שלא יעשה בזה עול, והיינו שלא ימדוד לשני אנשים שחולקים את אותה השדה וכגון שני אחים שירשו או שני שותפים שקנו יחד, לאחד בימות החמה ולאחד בימות החבל, לפי שבימות החמה החבל יבש וקצר ובימות הגשמים רטוב וארוך ונמצא שלא יהיו החלקים שוין. ממשיכה הברייתא בביאור הפסוק: 'במשקל', מלמד שלא ימזין את אבני משקל ותיו במלח, שעל ידי כך נעשים כבדים יותר וצריך לשקול כנגדן יותר סחורה ומפסיד המוכר. 'במשורה', מלמד שלא יתית – שלא ישפוך את היין בחזק כללי המדה שנקרא משורה, שעל ידי כך עולה קצף ונראית המדה מלאה.

והנה, משורה היא מדה קטנה ובכל זאת הקפידה בה התורה שלא יעשה בה עול, וקל וחומר שבמדות גדולות הדבר אסור, שיש לומר, ומה משורה שהיא רק חלק אחד משלשים וששה חלקים שיש בלוג אחד, מכל מקום הקפידה עליו התורה בדבר זה, קל וחומר למדות גדולות כגון חין וחצי חין, ושלשית חין ורביעית חין, ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג וותומן דהיינו שמינית הקב שזה חצי לוג וחצי תומן – חצי משמינית הקב שזה רבע לוג, ועובל – חמישית הלוג, שכל אלה הם מדות הרבה יותר גדולות ממשורה, שהתורה מקפידה בהם שלא ישפוך בחזק באופן שיהיה קצף ותתמעט המדה, שהרי בהם גם שיעור הקצף רב יותר.

הגמרא מלמדת על האיסור להחזיק ברשותו מדות פגומות: אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שישעה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו, שמא יבוא למדוד בה. והאיסור הוא אפילו אם היא משמשת לעביט – כל קיבול של מימי גללים, משום שעדיין יש מקום לחשוש שכשירצה למדוד בזה, ירחצו היטב ויעביר הטינוף וימדוד. ולכך אין למדות אלו תקנה, וחובה לשוברם.

אף שלמדנו שאין להשהות מדות פגומות, מביאה הגמרא אופנים שמותר להשהות: אמר רב פפא, לא אמרן שאסור להשהות מדות פגומות אלא באתרא – מקום דלא חתמי – שאין ממונים מטעם המלך לחתום על המדות המתוקנות, שאז אכן יש חשש שישתמש בהן, אבל באתרא דחתמי – שיש ממונים מטעם המלך לחתום על המדות המתוקנות, אין חשש להשהות את המדות הפגומות שהרי לא חתמו – אם לא רואהו הקונה חתומה על המדה, לא שקל – לא יקנה הלוקח במדה זו. ממשיכה הגמרא: ואפילו באתרא דלא חתמי, נמי לא אמרן שיש איסור להשהות, אלא דלא מהנדסי – שלא באים כלל ממונים לבדוק את המדות, אבל מהנדסי – אבל אם מפעם לפעם באים ממונים לבדוק, לית לן בה – אין איסור להשהות מדות פגומות, שאין חשש שישתמש בהן כיון שמפחד מהממונים.

חזרת בה הגמרא: ולא היא – אין זה נכון שבמקום שחותרים או כשיש ממונים מותר להשהות מדות פגומות, אלא לעולם אסור להשהות מדות אלו. והטעם משום שיומנן דמיקרי – לפעמים קורה שמדמנים בזמן של בין השמשות, שהוא זמן שהכל טרודים וממהרים ואין שמם לב שהמדה לא כתיקונה, ומיקרי ושקיל – ומזדמן שהקונה לוקח במדה כזו.

הגמרא מוכיחה מבריתא את מסקנה שלעולם אסור להשהות מדות פגומות: תניא נמי הכי, לא ישעה אדם מדה חסרה או מדה יתרה בתוך ביתו, ואפילו אם היא משמשת לעביט של מימי גללים, שחוששים שירחצנה היטב וישתמש בה.

ממשיכה הברייתא: אבל עושה הוא כלי מדות של סאה, תרקב – חצי סאה וחצי תרקב דהיינו קב וחצי, וקב וחצי קב, ורובע הקב, דהיינו לוג, ותומן – שמינית הקב דהיינו חצי לוג שהוא שלש ביצים, וחצי תומן – ביצה ומחצה.

עונה הגמרא: אמר רב פפא, דיקרמי – מדובר במאזנים של צורפי נחושת וברזל ששוקלים חתיכות גדולות וכבדות בפעם אחת, ולכן שיעורם צריך להיות גדול.

הגמרא דנה לגבי דיני טומאה וטהרה במאזנים: אמר רבי מני בר פמיש, בדרך שאמרו במאזנים לענין איסורן – שאסור לשקול בהן אם לא נעשו כפי המדות שנתבאר, קר אמרו לענין טומאתן – שאם לא נעשו כראוי אינם מקבלים טומאה, שבין שאסור לשקול בהם אינם נחשבים לכלי.

שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן רבי מני, תניא – שנינו דין זה במשנה (כלים פ"ט מ"ה) שהחוט שבו תלויות בתקרה המאזנים של חנוני ושל בעלי בתים, מקבל טומאה רק אם הוא בשיעור טפה, כיון שזהו שיעורו שיהא ראוי לשקול בו, ובדלעיל (ע"א). ומובן מזה בפשטות שהוא הדין לשאר חלקי המאזנים שאין מקבלים טומאה אם אינם כשיעורם, ומה חידש לנו רבי מני.

עונה הגמרא: דינו של רבי מני לקנה ומתנא שלה איצטרך לא, לומר שגם הם לא מקבלים טומאה אלא אם כן נעשו כתיקונם, דלא חנן שם דבר זה ואין זה מובן מתוך דין המשנה לגבי הנפש.

דינים בעשיית אבני המשקלות: תנו רבנן, אין עושין את אבני המשקלות, לא משל בעץ – בדיל, ולא משל אבר – עופרת, ולא משל גיסרון – תערובת של מתכות, ולא משל שאר מיני מתכות, משום שכל אלו נשחקים ונפחתים במשך הזמן, אבל עושה הוא – המוכר אבני משקל משל צונמא – אבן, ומשל ובוכית, לפי שאלו אינם נפחתים לאחר זמן.

דינים בעשיית המחק: תנו רבנן, אין עושין את המחק – סרגל המשמש להסרת הגודש מכלי המדה משל דלעת, מפני שהוא קל מדי ואינו מוחק יפה ומפסיד המוכר, ולא משל מתכת מפני שהוא כבד מדי על המדה ומוחק יותר מהראוי ומפסיד הלוקח, אבל עושהו משל עץ וית וכן משל עץ אגוז, משל שקמה ומשל אשברוע – מיני עצים, ושיעור כובדם הוא בדיוק כפי הצורך.

דין נוסף בעשיית המחק: תנו רבנן, אין עושין את המחק באופן שצדו אחד עב וצדו אחד קצר – צר, כיון שהצר נכנס יפה בתבואה ומוחק היטב והעב לא, וכשיקנה מאחרים ישתמש בעב וכשימכור ישתמש בצר, לכן צריך שיעשה את שתי הצדדים באופן שזה, או עב או צר, כמנהג המקום.

דינים באופן המדידה: לא ימחוק את כל הגודש מכלי המדה בבת אחת – בפעם אחת ובמהירות, כיון שהמחק בבת אחת זה רע למוכר ויפה ללוקח לפי שלא מוחק יפה. וכן לא ימחוק מעט מעט – בכמה פעמים כדי שימחק היטב, דהיינו שמוחק בתחילה רק טפח מהגודש ומגביה את המחק וחוזר ומורידו ומוחק טפח נוסף וכן כמה פעמים. והטעם, שאופן זה הוא רע ללוקח ויפה למוכר, שמוחק הרבה, כיון שבכל פעם שמוריד את המחק כובש יותר. אלא צריך למחוק כל הגודש בנחת בפעם אחת.

מסיימת הברייתא: על בולן – על כל ההלכות הללו שמפורש בהם כל מיני רמאויות ועוולות, אמר רבן יוחנן בן זבאי, אוי לי אם אומר ברבים את אותם ההלכות, ואוי לי אם לא אומר אותם. אם אומר, שפא ולמדו מכך הרמאין לרמות באופנים שלא ידעו קודם, ואם לא אומר, שפא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה דינו, ומתוך כך יבואו לרמות יותר.

הגמרא מסתפקת מה נהג רבי יוחנן למעשה: איבעיא להו, האם לבסוף אמרה רבי יוחנן או לא אמרה. פושטת הגמרא את הספק: אמר רב שמואל בר רב יצחק, אמרה, ומהאי קרא – על סמך פסוק זה אמרה, שכתוב (הושע י"ד) 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם'. וביאור הפסוק, שדברי תורה ישרים הם, והצדיקים לומדים מהם איך להזהר לא לרמות, ודרשעים נכשלים בהם ולומדים מהם איך לרמות. מוכח שיש לומר את דבר ה' כדי שמי שצדיק ילמד ממנו איך להזהר, ולא צריך להמנע מחמת הדרשעים שילמדו מכך לרמות.

ממשיכה הברייתא לפרט מיני רמאויות שצריך להזהר בהם: תנו רבנן,

1 **וְעוֹבְלָא**. מבררת הגמרא: **וְכִמְהָ הִיא** המדה שנקראת **עוֹבְלָא**. מבארת
2 הגמרא: שמדה זו גודלה כמו חלק **אַחַד מִחֲמִשָּׁה** חלקים שיש ב**רַבִּיעַ** הקב,
3 והיינו ביצה וחמישית ביצה.
4 הנה המדות שנשנו עד עתה בברייתא הן מדות של דבר יבש כגון קמה,
5 עתה מבארת הברייתא מה הן שיעורי המדות שמודדים בהם דבר לח.
6 ממשיכה הברייתא: **וּבְמִדַּת הַלֵּחַ הוּא עוֹשֶׂה** שיעורים אלו, הֵן – שנים
7 עשר לוגין, שזה כמדת תרקב ביבש, **וְחָצִי הֵן** – ששה לוגין, שזהו קב וחצי,
8 **וְשְׁלִישִׁית וְ-שְׁלִישׁ הֵן** – ארבעה לוגין, שזהו קב, **וְרַבִּיעִית וְ-רַבְעָא הֵן**
9 – שזה שלשה לוגין, **וְלֹג** – שש ביצים, **וְחָצִי לֹג** – שלש ביצים, דהיינו
10 תומן, **וְרַבִּיעִית הַלֹּג**, דהיינו ביצה ומחצה, שזהו חצי תומן, **וְשְׁמִינִית הַלֹּג**,
11 דהיינו שלש רבעי הביצה, **וְאַחַד מִשְׁמִינָה בְּשְׁמִינִית** – שמינית משמינית
12 הלוג והוא חלק אחד משישים וארבע חלקים שיש בלוג. מוסיפה הברייתא:
13 **וְמִדָּה זו (והאחרונה) ששנינו, הִוא הַשִּׁיעוּר שֶׁל מִדַּת 'קוֹרְטוּב'** שהוזכרה
14 במשנה (מקואות פ"ז מ"ב, מ"ד) ובגמרא (חולין כו, מכות ג).
15 שנינו בתחילת הברייתא, שמדות היבש הן, תרקב וְשֹׁה שלשה קבין, וחצי
16 תרקב וְשֹׁה קב וחצי, וקב וחצי קב וכו', ולא הוזכר שאפשר לעשות מדה
17 של שני קבין, הגמרא מבררת מדוע. שואלת הגמרא: **וְלַעֲבִיד נָמִי** מדה של
18 **קָבִים** שזה שליש סאה, כמו שבמדת הלח יש שליש ההין. מבארת הגמרא:
19 אין עושים מדה של שני קבין משום **דְּאֵתִי לְאַיְחְלוּפִי** מדה זו ב**תַּרְקֶבֶת** שהיא
20 שלשה קבין, שכיון שההבדל ביניהם הוא רק שליש, לא יבחין הלוקח
21 שהמוכר מודד לו קבבים אף ששילם עבור תרקב.
22 מדייקת הגמרא: מזה שחוששים לכך, **אֲלֵמָא טַעֲוֵי אִינְשֵׁי תִלְתְּמָא** – רואים
23 שמצוי הדבר שאנשים טועים במדות שההבדל ביניהם הוא רק שליש,
24 ומקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שאנשים טועים בשליש, מדת **קָב נָמִי** לא **לַעֲבִיד**,
25 משום **דְּאֵתִי לְאַיְחְלוּפִי בְּחָצִי תַרְקֶב** שזהו קב וחצי, וההבדל בין קב ותרקב
26 הוא שליש. אלא ודאי אין חשש שיטעו בשליש, ואם כן מדוע אין עושים
27 מדת קבבים.
28 מבארת הגמרא באופן אחר מדוע אין עושים מדת קבבים: **אֲלֵמָא** מדת **קָבִים**
29 **הֵינּוּ טַעֲמָא דְּלֵא עֲבִיד**, משום **דְּאֵתִי לְאַיְחְלוּפִי בְּחָצִי תַרְקֶב** שזהו קב
30 וחצי, וההבדל בין קבבים לחצי תרקב הוא רבע שזה פחות משליש, ובוה
31 אנשים טועים.
32 מדייקת הגמרא: מכך שחוששין שיטעו בין קבבים לחצי תרקב, **אֲלֵמָא טַעֲוֵי**
33 **אִינְשֵׁי רִיבָא** – מוכח מכאן שאנשים טועים ומחליפים בין שתי מדות
34 כשההבדל ביניהם הוא רק רבע משיעורן, ומקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שטועים
35 ברבע, גם את מדות **חָצִי תוֹמָן וְעוֹבְלָא** לא **לַעֲבִיד** את שתייהם, כיון שמדת
36 חצי תומן גדולה מעובל אף רק בחמישית שזה פחות מרבע, ואם טועים ברבע
37 כל שכן שטועים בחמישית ויבואו להחליף ביניהם. מתרצת הגמרא: **אֲמַר**
38 **רַב פִּסְא, מִדּוֹת קִטְנוֹת בְּקִיאי כְּהוּ אִינְשֵׁי** – אנשים בקיאים היטב בשיעורי
39 המדות הקטנות, וכיון שמדות חצי תומן ועובל אף קטנות הם, אין חשש
40 לרמאות שימדוד בעובל ויטול דמים כמדת חצי תומן כיון שהקונה יבחין
41 בדבר.
42 עוד מקשה הגמרא על המסקנא שטועים ברבע: אם כן, מדות **שְׁלִישִׁית הֵן**
43 **וְרַבִּיעִית הֵן** לא **לַעֲבִיד** – שלא יעשו את שתייהם כיון שההבדל ביניהם
44 הוא רק רבע, שהרי הֵן הוא שנים עשר לוגין ונמצא ששלישית ההין זה
45 ארבעה לוגין ורביעית ההין זה שלשה לוגין ויבואו להחליף זה בזה שהרי
46 אינם מדות קטנות. מתרצת הגמרא: **בֵּין דְּהוּן בְּמִקְדָּשׁ** לא **גִּירוֹ כְּהוּ רַבָּנִן**
47 – כיון שבמדות אלה השתמשו בבית המקדש לא גזרו עליהם חכמים
48 לאוסרן גם בשאר המקומות. שואלת הגמרא: **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ** עצמו נָמִי
49 **לְגִזְזוֹר** שלא ישתמשו בהם, מפני החשש שיטעו בהן. מבארת הגמרא:
50 **בְּהִנָּהּ וְרִיזִין הֵן** ולא יטעו, ועל כן אין טעם לחשוש ולאסור.
51 הגמרא מביאה דינים נוספים בענייני מדות ומקח וממכר: **אֲמַר שְׁמוּאֵל, אִין**
52 **מוֹסְפִין עַל הַמְּדוֹת יוֹתֵר מִשְׁתּוֹת** – אם רוצים בני העיר להוסיף על גודל

53 המדות שהיו נהוגות עד עתה, אינם רשאים להוסיף יותר משישית מגודלם,
54 וכגון שאם המדה היתה עד עתה של חמשה ביצים אין רשאים להגדילה
55 אלא רק עד ששה ביצים. עוד דין אמר שמואל: **וְלֹא עַל הַמִּטְבֵּעַ יוֹתֵר**
56 **מִשְׁתּוֹת** – וכן אם רצו להגדיל את ערך המטבעות, שלא יוסיפו יותר
57 משתות מערבם הקודם. עוד דין אמר שמואל: **וְהַמִּשְׁתָּכֵר אֵל יִשְׁתָּכֵר יוֹתֵר**
58 **מִשְׁתּוֹת** – חנוני הקונה יין ופירות מסוחר גדול, ומוכר ללקוחות מעט מעט
59 במחיר יקר ממה שקנה, יכול למכור את סחורתו במחיר שגובה בשישית
60 יותר ממה ששילם ולא יותר.
61 הגמרא מבררת מהו טעמו של שמואל בדין הראשון. מבררת הגמרא: דינו
62 הראשון של שמואל שאין מוסיפין על המדות יוֹתֵר מִשְׁתּוֹת, **מֵאִי טַעֲמָא**.
63 **אֵילִימָא מְשׁוּם אֶפְקֵיעִי תַרְעָא** – שייקרו את המחיר, דהיינו שמכיון
64 שיבואו לייקר את מחיר התבואה משום הגדלת המדה, יוסיפו יותר מכפי
65 השיעור שגדלה המדה, אם כן **שְׁתּוֹת נָמִי** לא יוסיפו על המדות, שהלא גם
66 כשמוסיפים רק שתות שייך טעם זה. מבארת הגמרא טעם אחר: **אֲלֵא** טעם
67 הדבר הוא **מְשׁוּם** שכשמוסיפים על המדות יש **אוֹנְאָה** לסוחרים שלא
68 יודעים שהשתנו המדות, ומוכרים במדות החדשות במחיר הקודם, ולכך
69 תיקנו שלא יוסיפו יותר משישית כדי שהאונאה שתהיה להם לא תהיה
70 יותר משישית **דְּלֵא לִיהוּ בִּיטּוּל מַקָּח** – כדי שלא יבטל המקח, שכיון
71 שאין האונאה הנגרמת לסוחרים יותר משתות, אין המקח מתבטל. שואלת
72 הגמרא: **וְהָאֲמַר רַבָּא, כֹּל דְּכֶר שְׁנִמְכֵר בְּמִדָּה וְשְׁנִמְכֵר בְּמִשְׁקָל וְשְׁנִמְכֵר**
73 **בְּמִנּוֹן, אֶפְיֻלוֹ** אם היה במכירתו **פְּחוֹת מִכְּדִי אוֹנְאָה** – אונאה בפחות
74 משישית, **חִזְזֵר** – וְ-בטל) המקח. ואם כן אף אם מוסיפים על המדות פחות
75 משישית המקח מתבטל.
76 ביאור חדש לדינו של שמואל שאין מוסיפין על המדות יותר משתות.
77 מבארת הגמרא: **אֲלֵא** הטעם שאין להגדיל את המדות ביותר משישית הוא,
78 **דְּלֵא לִיהוּ פְּסִידָא תַנְגְּרָא** – לסוחר שלא יודע שהגדילו את המדות, ואם
79 יגדילו המדות ביותר משישית, והוא ימכור במחיר של המדות הקדומות
80 יפסיד, שהרי כל הרווח שמותר לו להרויח הוא שישיית. אבל עד שישיית
81 אפשר להגדיל את המדות, ואמנם הסוחר שלא ידע לא ירויח כיון שכנגד
82 מה שהוסיף שישיית על המחיר ששילם על סחורתו, מוסיף שישיית על
83 הכמות, אך מכל מקום אין זה כל כך חסרון שנאסור מחמת זה שלא להוסיף
84 כלל על המדות, שהעיקר הוא שלא יפסיד.
85 מקשה הגמרא על ביאור זה: וכי יתכן לומר שהעיקר הוא ש**פְּסִידָא הוּא**
86 **דְּלֵא לִיהוּ לִיה** – לא יהיה לו הפסד, **וְיוֹחָא** לא **כְּעִי** – ולהרויח אינו צריך,
87 וכי מה **שִׁבְנָן וְזִבְנָן** (וְ-קנה ומכר) את התבואה זה רק כדי שתִּגְרָא **אִיקְרִי**
88 (וְ-סוחר יקרא), הרי בוודאי מה שאינו מרויח בזה שטורח לקנות התבואה
89 במקום רחוק ונוסע לכאן למוכרה, גם כן נחשב הדבר להפסד. ואם הטעם
90 הוא רק מפני שחוששים שלא יפסיד היה צריך לומר שאין מוסיפים על
91 המדות אלא פחות משישית אבל שישיית לא, כדי שיהיה לסוחר (ושלא ידע
92 שבמקום זה הגדילו את המדות) ריוח מועט, ואז נחשב שלא הפסיד ולא
93 הרויח.
94 הגמרא מביאה טעם חדש לדינו של שמואל: **אֲלֵא אֲמַר רַב חֲסִדָּא, שְׁמוּאֵל**
95 **שאמר את הדין שאין מוסיפין על המדות יותר משישית, קָרָא אֲשָׁכַח וְדָרַשׁ**
96 – פסוק מצא וממנו דרש את הדין שאמר, שכתוב (יחזקאל מה יב) **וְהִשְׁקַל**
97 **עֲשָׂרִים גֶּרֶה עֲשָׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֲשָׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וְחֲמִשָּׁה שְׁקָל**
98 **הַמֶּנֶה יִהְיֶה לָּהֶם** – הפסוק מלמד שמנה של הקדש הוא צירוף של שלשה
99 מנים שנהגו בשלשה מקומות. שיש מקומות שהמנה הוא חמשה עשר
100 סלעים, ויש מקומות שהמנה הוא עשרים סלעים, ויש שהוא עשרים וחמשה
101 סלעים. וכולן יחד זה שישם סלעים וזהו מנה של הקדש. ובכל סלע יש
102 עשרים גרה שהם מעות קטנות וכמו שכתוב בפסוק שהשקל הוא עשרים
103 גרה.

בבא בתרא. פרק חמישי – המזכיר את הספינה דף צ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" פג רשב"ם

ליה בהדיהו, דהיינו תומן. אבל שמניית לשון נקבה – היינו שמניית חלוג. והיינו דקתני לקמיה גבי לוג רביעית ושמניית. אבל הכא גבי קב גרס רובע ותומן. והתומן חצי לוג – שלש ביצים, וחצי תומן – ביצה ומחצה. ועובל אחר מחמשה ברובע חקב – כלומר, אחד מחמשה בלוג, היינו ביצה וחומש ביצה, שהלוג שש ביצים. וכן פירש רבינו חננאל, ועיקר. והשתא לא עדיף

חצי תומן על עובל כי אם חומש, שחצי תומן ביצה ומחצה, שחן שבעה חומשין וחצי חומש, דהיינו חמשה חומשין וחמשה חצי חומש. והעובל הוא ביצה וחומש ביצה – דהיינו ששה חומשין, שחן ארבעה חומשין וארבעה חצי חומש, נמצא חצי תומן יתר על עובל חומש וחצי חומש ביצה, ואשתכח דלא עדיף מניה ריבעא אלא חומשא. והכי פרכינן לקמן: חצי תומן ועובל לא נעביד, דכיון דטעו אינשי בריבעא – כל שכן דטעו בחומשא. הין – שנים עשר לוג הוא דהיינו נמי תרקב. חצי ההין – היינו חצי תרקב. שלישית ההין – דהיינו קב לקמיה מפרש למה התקינו: רביעית ההין – היינו שלשה לוגין. והא דלא עביד נמי חצי רביעית ההין, דהיינו לוג ומחצה – משום דאחי למיטעי בחצי קב דיבש, דהיינו שני לוגין, ואמרינן לקמן דבריבעא טעו אינשי. ולוג – היינו נמי רובע חקב לדעיל, וחצי לוג – היינו תומן דיבש. ורביעית – היינו חצי תומן דאמרנן לעיל, ביצה ומחצה. ושמניית – היינו חצי ביצה ורביע ביצה. אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן כל כך, אלא נמכר באומה, או במשקל אם דבר יקר הוא. וחצי שמניית – גרסינן בתוספתא. וזהו קורטוב הנזכר בהרבה מקומות: ארבעים סאה חסר קורטוב שנפל לתוכו קורטוב יין, בפרק שני דהולין (כו, א), ובפרק קמא דמכות (ג, ב), וליעביד נמי קביים – דליהו שלישית הסאה, כי היכי דתקון שלישית ההין ומשני: אחי לאחלופי בתרקב – דהוא שלשה קבין, וגדול שלש

מקביים, ומדוד לו מוכר בקביים תחת תרקב. בחצי תרקב – דהיינו קב וחצי, ואינו פחות מקביים שלש אלא רביע, ואחי למיטעי נראה בעני דהכי גרסינן: אי הכי חצי תומן ועובל לא נעביד – שחצי תומן אינו גדול אפילו רביע כי אם חומש, כדפרישית לעיל, וכל שכן דאחי למיטעי בקאי בהו אינשי – שמתוך קטנותו יודעין בהו לשער כמה מחזיק, ולא אחי לרמות. רביעית ההין – פחותה משלישית ההין רביע, ואחי למיטעי. כיון דהו במקדש – כדאמרן לעיל (פ, ב), שנתות היו בהין, עד כאן לפר, עד כאן לאיל, עד כאן לכבש. דהיינו חצי ושלישית ורביעית ההין. אין מוסיפין על המדות כו' – אם באו אנשי העיר להוסיף על כל המדות בין גדולות בין קטנות לפי חשבון אחד מכור עד רביעית, ולשבר מדות הראשונות, דלא לית לית למיטעי – אין מגדילין כי אם שנתות יותר, שמי שהחזיק חמש ביצים יחזיק עתה שש. וטעמא מפרש לקמיה. והמשתכר – כגון חנוני, הקונה יין ופירות מן הסיטון הרבה ביחד כדי למכור מעט מעט – אל ישתכר יותר משנתות. וזכונן שלא הוקר השער, אבל אם לקח בשעת הגורן, ועכשיו הוקר – ישתכר אפילו כפליים, כפי שהשער הולך. ותקנת חכמים היא זו שלא ישתכר יותר. משום אפקועי תרעא – שמביאים תבואה לכאן, כשיראו שהוסיפו המדות – יוקירו, ומשכנס הויקר מוקירין יותר מכדי תוספת. שנתות נמי לא ליעביד – משום האי טעמא גופיה. אלא – להכי אין מוסיפין יותר משנתות – משום דאותו מכר דהוי עבשיו אונאה, אין שניהם חוזרין כשאין מוסיפין אלא שנתות. ליתוי ביטול מקח – אם נוסף יתר על שנתות, ולא נכון לעשות תקנה שיבטלו על ידה המכירות. והיכי דמי – כגון החמרים שמביאין תבואה לכאן רגילים ליתן חמשה קבין בחמשה ודינר, וכשהוסיפו המדות שנתות ודן לא ידעו – יתנו כמו כן חמשה קבין בחמשה דינר, ונמצא שנתאנה שנתות, דששה קבין יש בהן חמשה, ויחזור לו פשוט, וידיה המכר קיים. אבל אם הוסיפו על החמשה קבין קב וחצי – היו נתאנה יתר משנתות, ובטל המקח. והאמר רבא כו' – ואפילו אם יוסיפו על המדות פחות משנתות ליתוי ביטול מקח. כל דרב שבמדה – שהוטעה במדה, אפילו פחות מכדי חמשה אונאה, אפילו פחות משנתות, דהוי מחילה ברחץ הנמכר באומה – משום דטעות גמור דהוי. ושנינו נמי חוזרין, אלא משום דפחות מכדי אונאה הוי מחילה לגמרי, לא נתכרין רבא אלא לאפוקי ממחילה. ומיהו, מקח טעות הוי לחזור שנינו, דהא לרבא לית ליה חזרה במי שנתאנה טפי מן המאנה, דפסק רבא בפרק "הזהב" (בבא מציעא נ, א) הלכתא: שנתות – קנה ומחזיר אונאה, אבל בפחות משנתות – הוי מחילה, וביותר משנתות – שנינו חוזרין. דלא ליתוי פסידא לתנא – שבא מעיר אחרת, ואמרן דמשתכר שנתות. ובשלא הוסיפו כי אם שנתות, והוא לא ידע, ומכר כמו שהיה רגיל עד עכשיו – לא איכר כי אם שנתות שהיה לו להירחי, ולא הפסיד מקרן שלו כלום. אבל אם הוסיפו יותר משנתות – אית ליה פסידא מקרן שלו. ומתמה נמרא: פסידא הוא דלא ליתוי ליה – כלומר, להכי חשו לא יפסיד מקרן שלו כלום, אבל לירחי שלו לא חשו חכמים אם לא יריחו? וכן וזבין תנא איקרי – בתמיה. משל הוא: וכי לכך קנה התבואה רחוק מכאן, שיתנה כאן באותן דמים כדי שיקרא תגר? ולהרחי אינו חושש? הא ודאי אין לו פסידא גדולה מזה שטורח ואוכל ואינו מרויח והכי הוי ליה למימר: אין מוסיפין על המדות שנתות כי אם פחות משנתות, כדי שיריחי התגר פורתא קרא אשכח – דאמר מוסיפין שנתות, והלכך מותר להוסיף שנתות – דלא חייש קרא אתגר אם יטעה בתוספת ולא יריח. ומיהו, יותר משנתות אין מוסיפין, משום פסידא דתגרא, שהרי לא התיר הכתוב. וכן נראה הטעם בענין. השקל – סלע. עשרים גרה – מעות קטנות, שיש מהן חמשה בדינר. עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל – שלש חשבונות הללו ביהר – "המנה יהיה לכם". ויש לומר: דיש מקומות שהמנה חמשה עשר סלעים, ויש עשרים סלעים, ויש חמשה ועשרים, לכך נאמר שלש המנים הללו – המנה של קודש יהיה לכם.

במקדש נמי לגזור – אף על פי שהיו צריכין למדוד שלישית ההין לאיל, ורביעית לכבש – יכולין היו למדוד בלוגין, לחצי הין ששה לוגין, לשלישית ההין ארבעה לוגין, לרביעית שלשה לוגין. והשקל – עשרים גרה – תימנה הוא עשרים וארבע גרה הוי, דגרה הוי מעה, כתרנומו "עשרים גרה" – עשרין מעין (שמות ל), ואמרין (קדושין יא, ב, יב, א) סלע ארבעה

דינרים, ויש מעה כסף דינר הוי עשרים וארבע ואומר רבינו תם: דינמי חכמים הוסיפו שנתות על הסלע. דמעיקרא לא היה רק עשרים גרה, והוסיפו עליו ארבע גרה. ולרבינו יצחק נראה: דיחזקאל הוסיף ארבע גרה על הסלע. ולעולם המנה של חול עשרים וחמשה סלעים, ושל קודש חמישים, אלא שבתחלה היה השקל עשרים, והוסיף עליו ארבע גרה. והכי קאמר קרא: והשקל שהיה תחלה עשרים גרה, ומאותם שקלים יהיה לכם המנה: עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל – והיינו ששים שקלים בין הכל, ולא איירי בשקלים שניתוספו, שמאותם לא היה המנה אלא חמישים, כפליים של חול, כשקלים שהיו קודם שהוסיף. והא דנקט קרא חשבון זה ולא רצה לכלול ששים שקלים יחד – אומר רבינו תם: לפי שהיה לזן משקלות. אחת – שלש מנה של קודש, ואחת – מנה של הדיט, ואחת – של רביע מנה של קודש. כמו שתרנגם יונתן: "וסלעים עשרין מעין, תלתות מנא עשרים סלעים, מנא דכספא עשרים וחמשה סלעים, רביעית מנא חמשה עשר סלעין, כולדו שיתין, מנא רבא דקדושא יהא לכון". ולפירוש רבינו יצחק קשיא, דאין התרגום משמע דבריו. שאם יפרש "תלתות מנא" דהשתא הוי עשרים סלעים שמקדם – אם כן כמו כן יפרש "מנא דכספא" של חול של עשרים הוי עשרים וחמש סלעים של קודם לכן, וזה אינו, דהוי סלעים של קודם לכן. ורש"י פירש בפירוש יחזקאל: ד"מנא דכספא עשרים וחמשה סלעים" – מיירי במנה של חול שהיה קודם. משמע שרצה לומר כפירוש רבינו יצחק, שנשתנה מנה של חול. וקשיא: דלמה ליה למיקנט מנה של קודם, כיון ששינו אותו? דאם לא הוי אותן שלשה משקלות באותה שנה – היה לו לכלול ששים שקלים יחד וזכר רבינו משולא אומר: דנקט קרא חשבון זה כנגד רביה בחניגם, ב"ברכך" יש חמש עשרה, ב"אר" עשרים, ב"ישא" עשרים וחמש, ושמא במדרש הוא כך. ויש ליתן טעם, שלפי שמתברכין ישראל בנתינת שקלים עשה יחזקאל חשבון זה בשקלים.

כך

מכר מותר מותר להוסיף שנתות – דלא חייש קרא אתגר אם יטעה בתוספת ולא יריח. ומיהו, יותר משנתות אין מוסיפין, משום פסידא דתגרא, שהרי לא התיר הכתוב. וכן נראה הטעם בענין. השקל – סלע. עשרים גרה – מעות קטנות, שיש מהן חמשה בדינר. עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל – שלש חשבונות הללו ביהר – "המנה יהיה לכם". ויש לומר: דיש מקומות שהמנה חמשה עשר סלעים, ויש עשרים סלעים, ויש חמשה ועשרים, לכך נאמר שלש המנים הללו – המנה של קודש יהיה לכם.

פד בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף צ עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

1 אן מוציאין לסוריא – פירש הקונטרס: משום דקסבר כבוש יחיד לא שמייה כבוש.
2 ואף על גב דלמאן דאמר שמייה כבוש מצינו שהחמירו בארץ ישראל יותר מבסוריא.
3 כדאמרינן בפרק קמא דגיטין (ח, א): המוכר עבדו לסוריא – כמוכר לחוצה לארץ, אף
4 על גב דקסבר שמייה כבוש, כדמוכח התם. מכל מקום נראה לרבינו שמשון בן אברהם
5 כפירוש הקונטרס, מדקאמר: כשם שאין מוציאין

6 לחוצה לארץ בן אין כי – משמע דסבר דלאו
7 שמייה כבוש, מדמשווה אותה לחוצה לארץ.
8 וטעמא דלא שמייה כבוש – כדיליף בספרי,
9 בסוף פרשת "והיה עקב": "כל מקום אשר תדרוך
10 כף רגלכם" וגו', ויליף התם דדוקא מה שיכבשו
11 בחוצה לארץ אחר שיכבשו כל ארץ ישראל –
12 לכס ידיה, ודוד לא עשה על פי בית דין אלא
13 מדעתו, וכבש ארם נהרים וארם עובד עד שלא
14 כבש כל ארץ ישראל, ולכן קרי ליה כבוש
15 יחיד, לפי שמדעתו עשה. **לסוריא** – סוריא
16 היא ארם עובד וארם נהרים, ועל שם סוריא
17 קרי לשון ארמי סורסי, כדאמרינן (בראשית
18 רבה פרק עה): אל תהי לשון סורסי קל בעיניך.
19 שריה בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו כבוד;
20 בתורה – דכתיב "יגד שהדותא", ובנביאים –
21 דכתיב "כרנה תאמרין להון", ובכתובים –
22 דניאל ועזרא, אלמא "סורסי" היינו ארמי, דלכן
23 מארם נהרים היה, ודניאל נמי לשון ארמי הוא.
24 כדכתיב "וידברו הכשדים למלך ארמית". ואם
25 תאמר: דבסוף "מורוכה" (בבא קמא פג, א) תניא:
26 בארץ ישראל לשון סורסי למה? אלא או לשון
27 הקודש או לשון יונית. ואמר רב יוסף: בבבל
28 לשון ארמי למה? אלא או לשון הקודש או לשון
29 סורסי. משמע דלשון סורסי לחוד, ולשון ארמי
30 לחוד ואומר רבינו תם: דלשון אחד הוא, אלא
31 שמתחלק לכמה ענינים, כעין לעז שמשנתה
32 בבבא מדינת. ותעד דאונקלוס תירגם "עד
33 הגל" – "סחיד דגרא", ולכן קרא לו "יגד
34 שהדותא".

חד

מנה? מאתן וארבעין הוו אלא שמוע מנה תלת; שמוע
מנה: מנה של קדש כפול היה, ושמוע מנה: מוסיפין על
המדות ואין מוסיפין יותר משותות, ושמוע מנה: שתותא
מלבר. רב פפא בר שמואל תקין פיילא בר תלתא קפיו.
אמרו ליה, והא אמר שמואל: אין מוסיפין על המדות
יותר משותות – אמרו להו: אלא פיילא דתרעא תקיני.
שדריה לפומבדיתא ולא קבלוה, שדריה לפאפונאי
וקבלוה, וקרו ליה רוז פפא. (סימן): אוצרי פירות אין
אוצרין ואין מוציאין ואין משתפרין פעמים בביצים
מתירעין ולא מוציאין. תנו רבנן: אוצרי פירות, ומלוי
ברבית, ומקמיני איפה, ומפקיעי שערים – עליהן הכתוב
אומר: "לאמר מתי יעבר החדש ונשפירה שבר והשבת
ונפתחה בר, להקטין איפה ולהגדיל שקל ולענות מאוני
מרמה", וכתבי: "נשבע ה' בגאון יעקב אם אשפח לגנצ
כל מעשיהם". אוצרי פירות – גגון מאן? אמר רבי
יוחנן: גגון שבתי אצר פירות. אבוא דשמואל מוצפין להו
לפרי בתרעא חרפא בתרעא חרפא, שמואל בריה משהי
לפרי ומוצפין להו בתרעא אפלא בתרעא חרפא. שלחו
מתם: מטבא דאבא מדברא. מאי מעטא? תרעא
דרונה – ורונה. אמר רב: עושה אדם את קבו אוצר.
תניא נמי הכי: אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי
נפש, גגון: יונת, שמינין וסלתות. אכל תבלין, פמון
ופלפלין – מותר; פמה דברים אומרים – בלוקח מן
השוק, אכל במכנים משלו – מותר. ומותר לאדם
לאצור פירות בארץ ישראל שלש שנים: ערב שביעית, ושביעית, ומוצאי שביעית; ובשני
בצורת – אפילו קב חרובין לא יאצור, מפני שמכנים מארה בשערים. אמר ליה רבי יוסי ברבי
חנינא לפונא שמעיה: פוק אצר לי פירי שלש שנים: ערב שביעית, ושביעית, ומוצאי שביעית.
תנו רבנן: אין מוציאין פירות מארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש, גגון: יונת,
שמינים וסלתות; רבי יהודה בן בתירא מתיר ביין, מפני שממעיט את התיפלה. ויבשם
שאין מוציאין מארץ לחוץ לארץ, קד אין מוציאין מארץ ישראל לסוריא; ורבי מתיר

מהפרכא

1 מנה מאתן וארבעין הוו – בתמיה, וכי הוי המנה ששים שקלים, דהיינו מאתן
2 וארבעין דינרי? שהשקל ארבעה דינר. והא קיימא לן: מנה עשרים וחמשה סלעים,
3 דהיינו מאה זוז, כדאמרינן (כתובות י, א): לכתולה מאתים ולא למנה מנה. כפול
4 – חמשים שקלים, וחמשה שקלים המיותרין הן תוספת שתות שהוסיפו על מנה
5 של חול, חמשה סלעים על עשרים וחמשה,
6 דהיינו שלשים סלעים. וכשאתה כופל – את
7 של קודש הוי ששים שקלים. ושמן מנה
8 מוסיפין על המדות – ועל המטבעות.
9 וליכא איסורא משום רווחא דתגר דלא
10 מררח מידי, דאקראי בעלמא הוא שלא
11 ישמע התגר, ובמידי דלא שכיח לא חשו,
12 שהרי הכל ידעו שהוסיפו שתות, ולא יבאו
13 לטעות. ואיהו, אין מוסיפין יותר משותות,
14 דאיכא פסידא דתגר, והכתוב לא התיר.
15 והאי "ואין מוסיפין" – פירוש בעלמא, ואינו
16 מחשבון "שמוע מנה תלת", אלא פירוש
17 הוא, דאף על גב דשמע מנה דמוסיפין –
18 אסור להוסיף יותר משותות, כדמפרש
19 לקמיה, דהאי תוספת – שתותא מלבר הוא,
20 על חמשה שקלים הוסיפו שש מעלמא, כגון
21 על חמשים שקלים דהיינו חמש פעמים
22 עשרה, הוסיפו עוד עשרה והיו ששים. אבל
23 שתותא מלגיו וזו שתחילת את החמשים
24 בששה חלקים, ומגיע לכל חלק שמנה
25 שקלים דינר, הוסיף אחד מששה חלקים
26 שבתוך החמשים על החמשים, והיו חמשים
27 ושמונה סלעים דינר. ושמן מנה שתותא
28 מלבר – מוסיפין, וכל שכן פחות. ובלבד
29 שישברו מדות הראשונות. אבל טפי – אין
30 מוסיפין, משום פסידא דתגר. כייילא = מדה.
31 תלתא קפיו – תשעה לוגין. דקפיוז הוא
32 קב חסר לוג, דהיינו שלשה לוגין, כדאמר
33 במסכת שבת (קג, א): דוק קפיוז בקבא. יתר
34 משותות – וזה נוסף על חצי תרקב שלישי,
35 דחצי תרקב דהיינו קב חצי, שהן ששה לוגין.
36 ואית דמפרשי: קפיוז – לוג, תלתא קפיוז –
37 שלשה לוגין, דהוה ליה תוספת שלישי על
38 חצי קב דלעיל, דהיינו שני לוגין. והאמר
39 שמואל ב' – הכי נמי הוה מצי לאקשוי:
40 והא אתי למיטעי בקב, שהוא יתר רביע
41 ולשינא קמא נמי – הא אתי למיטעי
42 בתרקב דהוי שנים עשר לוגין, וטעי איניש
43 בריבעא. אלא משום דאמר שמואל בהדיא
44 קפיוז מנה. אבל הדיא פירכא – מכללא
45 דברייא שמעינן לה. אלא כייילא חדתא

מתקנינא – שאין בעיר הזאת מדה אחרת דליהוי תוספת, ולא יבא לידי הפסד תגר, וגם לא לטעות בריבעא. שאין בעיר הזאת לא חצי תרקב דליהוי מוסף עליו שלישי,
ולא תרקב דליהוי פחות רביעי, דלית למיטעי (כן נראה בעיני). ולא קבלוה – אף על פי שאין בעיר הזאת תרקב חצי תרקב. רז פפא – לשון מדה הוא באותו המלכות.
ואית דגרס "רז פפא" – כלומר, עצת רב פפא. ולא נהירא. דאינו לשון גמרא. אוצרי פירות – שקונין בשוק לאצור למכור ביוקר, וגורמין שמתייקר השער, ואיכא הפסד
עניים. ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי. מפקיעי שערים – מוסיפין על השער. מתי יעבור החדש ונשפירה שבר – כלומר נמכור ביוקר לסוף חודש, אחר ימות
הגורן. והיינו מפקיעי שערים, לדחש לא מיקרי אוצרי פירות. והשבת ונפתחה בר – כלומר, מתי תגיע שנת השמיטה ונפתחה אוצרות בר, והיינו אוצרי פירות. להקטין
– היינו מקטין איפה. להגדיל שקל – נראה לי דהיינו מלוח ברבית, שמוגדיל שקלו על ידי הלוואת רבית. דאי משום להגדיל שקל נמי – ממקטיני איפה שמענת לה.
ומ"מאני מרמה" שמענת נמי אונאת משקלות. וכתבי – בתריה "נשבע ה' בגאון יעקב" וגו'. גגון שכתי אוצר פירי – כדי למכור להגדיל ממש ביוקר. אבל כגון דאצר פירי
בשעת הוול ומוכרין בוול לעניים בשעת היוקר, כדלקמן, אף על פי שגורם יוקר השער – מותר. בתרעא חרפא – בשער המוקדם, דהיינו בשעת הגורן. כי חרפא –
בוול, כדי שימכרו גם הכל, ויודולז השער כל השנה. שמואל – מאצר הוא לפירי של שדותיו, ומזבין להו בתרעא אפלא – בעת היוקר, כדתרעא חרפא – בשעת
הוול. ומיהו, מן השוק לא הוה מאצר בשעת הגורן, דמכל מקום מוקרי השער קצת, ויצא שכרו בהפסדו, כן נראה בעיני. ומיהו איסור ממש ליכא. טבא דאבא
מדברא – טובים מעשה האב ממעשה הבן. שהאב גורם מתחלה שלא יוקר השער, דכיון דרווח והוול השער – רווח עוד כל השנה. אבל משהוקר השער – אינו
יכול להודולז מהרה. את קבו – מה שמלמק מעדותיו. ולישנא מעליל נקט, כלומר: אותו מעט שנתן לו הקדוש ברוך הוא. ואין איסור אלא שיהא יקח מן השוק
על מנת לאצור, ומיהו לפרנסת ביתו יכול לקנות אם אין לו שדותיו. ולא יכנים משלו – ומיהו, ישיר לעצמו כדי הוצאתו לשנה. לאצור פירות – שלש שנים,
לקנות בששית לצורך ששית ושביעית ושמניית למכור לעולם, פן ימותו בשביעית ובשמניית ברעב, דהא מפירות שמניית לא אכלי עד סוף השנה. לפונא פוק אצר
כו' – ובארץ ישראל היה, וסבירא ליה: קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, וכמאן דאמר במגילה (י, א): שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית.
מפני שממעיט כו' – דנכנס יין יצא סוד. לסוריא – דכבוש יחיד לא שמייה כבוש.

מהפרכא

יעבור החדש של הקציר ונמכור את התבואה ביוקר. 'זֶהְשֶׁבֶת וְנִפְתָּחָה בָּר' נאמר על אוצרי הפירות, האומרים, מתי תבוא שנת השבת, שנת השמיטה, ונפתח את אוצרות התבואה למוכרה ביוקר. 'לְהִקְטִין אֵיפָה' אלו המוכרים במדה קטנה. 'לְהַגְדִּיל שֶׁקֶל' הם המלוים בריבית, שמגדילים את כספם על ידי הריבית. וְכֵתִיב עליהם (שם ח ט) 'וְשָׂבַע ה' בְּגֵאוֹן יַעֲקֹב אִם אֲשַׁכַּח לִנְצַח כָּל מַעֲשֵׂיהֶם; שֶׁה' נשבע בשמו שלא ישכח את מעשיהם אלא יענישם. מבררת הגמרא: 'אֲוִצְרֵי פִירוֹת', בְּגוֹן מָאֵן – מי מצאנו שהיה עושה כן. אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן, בְּגוֹן 'שִׁבְתִּי אֶצֶר פִּירוֹת'. הגמרא מביאה את הנהגות האמוראים כדי שלא יבואו לידי הפקעת שיערים: אָבוֹת דִּשְׁמוּאֵל, מוֹבִין לָהּ לִפְדֵּי בְּתָרְעָא חֲרָפָא – היה מוכר את פירותיו בזמן השער המוקדם, והיינו בזמן הגורן, בְּתָרְעָא חֲרָפָא – כמחיר אותו שער שהוא זול, כדי שכולם ימכרו בזמן זה את פירותיהם, והשער של כל השנה יזול וישראל נמוך. אבל שְׁמוּאֵל בְּרִיה מִשְׁתִּי לִפְדֵּי – היה משהה את הפירות אצלו עד שעת היוקר, וּמוֹבִין לָהּ בְּתָרְעָא אֲפֵלָא – ומוכר אותם בזמן השער המאוחר בְּתָרְעָא חֲרָפָא – כמחיר השער הזול. שְׁלָחוּ מִתָּם – מארץ ישראל לבבל, מִבְּא דִּאֲבָא מִדְּכֶרְא – טוב מעשה אביו של שמואל יותר ממעשה שמואל בנו. שואלת הגמרא: מָאֵי מַעֲרָא טובה הנהגת האב. משיבה הגמרא: משום דְּתָרְעָא דְּרוֹת, רְוּחַ – השער שכבר הזול, ישראל זול כל השנה, וטוב עשה אביו של שמואל שקודם שעלה השער מכר את פירותיו בזול, וגרם שלא יתייקר השער כלל, ואילו שמואל גרם להוריד את השער רק לאחר שכבר נתייקר, ודבר זה פחות טוב, כיון שאחרי שהתייקר השער קשה יותר להזוילו. הגמרא מביאה אופן שמותר לאצור פירות: אָמַר רַב, עוֹשֶׂה אֲדָם אֶת קֶבֶד ו-קב פירות שלון אוֹצֵר, והאיסור הוא רק לקנות מהשוק כדי לשמור באוצר. ומביאה הגמרא ראיה: תִּנְיָא נָמִי הָבִי בתוספתא (ע"ז פ"ה ה"א), אֵין אוֹצְרִין פִּירוֹת כְּשֶׁהוּא דְּבָרִים שֵׁישׁ בְּהֵן צוֹרֵךְ לַחֵי נֶפֶשׁ, בְּגוֹן יִינּוֹת, שְׁמִינִין וְסִלְתוֹת, אֲכָל תְּבִלָּין וּבִזְמַן וּפְלִפְלִין, שאין בהם צורך לחיי נפש, מותר לאצור. מבארת הברייתא: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שאסור לאצור פירות שיש בהם חיי נפש, בְּלֻקְחָן מִן תְּשׁוּבָה כדי לאצורם, אֲכָל בְּמִכְנִים לאוצר פירות מְשֻׁלָּה מותר. ממשיכה התוספתא: וּמוֹתֵר לְאֲדָם לְאֲצוֹר פִּירוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצוֹרֵךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מסוימות, שהם, עֶרֶב שְׁבִיעִית – שנה שישית, וְשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – שנה שמינית, כדי שתהיה לו תבואה בשנים אלו למכור לאנשים, ולא ימותו ברעב בשנים שאין בהם תבואה. דִּין נוסף בתוספתא: וּבְשָׁנֵי בְּצוּרָתָא, אֲפִילוּ קֶבֶד דְּרוֹבִין שהוא דבר מועט, וממין שאין בו חיי נפש, לֹא יֵאָצֹר, מִפְּנֵי שְׁמִכְנִים מֵאֲרָה – קללה בְּשָׁעֲרִים, כלומר גורם לייקור השער. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תִּנְיָא לְהוֹנָא שְׁמַעִיה – לשמשו שהיה שמו 'פוגא', פֹּק – צא ואצור לי פִּירֵי שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לְעֶרֶב שְׁבִיעִית, וְשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. ברייתא נוספת בדין פירות שיש בהם חיי נפש: תִּנּוּ רַבִּנָּן, אֵין מוֹצִיאִין פִּירוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַחוּץ לָאֶרֶץ, כְּשֶׁהוּא דְּבָרִים שֵׁישׁ בְּהֵן חֵי נֶפֶשׁ, בְּגוֹן יִינּוֹת, שְׁמִינִים וְסִלְתוֹת. רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בְּתִירָא חוֹלֵק וּמוֹתֵר בְּיוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבֶכֶךְ שְׁמוֹצִיאָהּ הוּא מְקַעֵט אֶת הַתִּיפְלָה – דברים בטלים חסרי טעם הבאים מתוך השכרות. ממשיכה הברייתא: וְכֵשֶׁם שְׁאֵין מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַחוּצָה לָאֶרֶץ, כִּד אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְסוּרָא, אף שסוריא נכבשה על ידי דוד המלך, כיון שהיה יחיד בכיבושה דינה כחוץ לארץ, לפי שכיבוש יחיד אינו כיבוש. וְרַבִּי חוֹלֵק, וּמוֹתֵר לְהוֹצִיא דְּבָרִים שיש בהם חיי נפש

והוקשה לשמואל על מה שכתוב בפסוק שמנה הוא שישים סלעים: מָנָה מֵאֵתָּן וְאִדְבָּעִין הוּא – וכי במנה יש מאתיים וארבעים דינרים, הרי מנה אינו אלא מאה זוז. וביאר שמואל את הפסוק, אֵלָּא, שְׁמַע מִינָהּ מִפְּסוּק זֶה תֵּלֶת – שלשה דינים ובכך יבואר הפסוק. שְׁמַע מִינָהּ דִּין ראשון, שְׁמָנָה שֶׁל קֶדֶשׁ כְּפֹלֵל הָיָה מִמֶּנָּה של חולין. ובתחילה שהיה במנה של חולין מאה דינרים היה במנה של הקדש מאתיים דינרים. וְשְׁמַע מִינָהּ דִּין שְׁנִי, שְׁמוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת ועל המטבעות. שהרי כאן הוסיפו שיטת על המטבע, ומנה של חולין שזה לאחר ההוספה מאה ועשרים דינרים שהם שלשים סלעים. ומנה של קודש שזה לאחר ההוספה מאתיים וארבעים דינרים שהם שישים סלעים. ומכך שמבואר בפסוק שמוסיפים על המדות והמטבעות שיטת, ולא חוששין להפסד הסחור שלא ידע זאת, וְאֵין מְבֹאֵר בִּפְסוּק שְׁמוֹסִיפִין אִף יוֹתֵר מִשְׁתוֹת, לומדים שאסור להוסיף יותר משתות, כיון שחוששין להפסד של סחור שלא ידע שהוסיפו, וכיון שיוסיף לתת סחורה יותר משיטת ויקח את המחיר הישן יפסיד. ומכאן למד שמואל את דינו שמותר להוסיף על המדות רק עד שיטת, שלהפסד חוששין ולזה שלא ירויח אין חוששין. וְשְׁמַע מִינָהּ דִּין שלישי, שְׁתוֹתָא מְלַבֵּד – שיטת מבחוץ, היינו שאת השיטת שמוסיפים יש לחשב אותה כאילו באה מבחוץ, שמחלקים את הקרן לחמש חלקים ועוד חלק כזה מוסיפים, שאחר שיוסיפו חלק זה הוא יהיה שיטת מהכל. אבל אין מחלקים את הקרן לשש חלקים וחלק אחד כזה מוסיפים. שהרי כך רואים בפסוק שהוסיפו עשרים למאה, דהיינו שחילקו את המאה לחמש חלקים והוסיפו חלק אחד דהיינו עשרים, ואחר שנהיה מאה ועשרים, חלק זה הוא שיטת מהכל. ועתה מובן מה שנאמר בפסוק שמנה הוא הקדש הוא שישים סלעים שהם מאתיים וארבעים דינרים. שהרי מנה של חול היה מאה דינרים ונוסף לו שיטת מבחוץ שזה עשרים, ונמצא ששיעורו עתה הוא מאה ועשרים, ומנה של קודש כפול ממנה של חול ולכך שיעורו הוא מאתיים וארבעים. הגמרא מביאה עוד בענין שיעור ההוספה על המדות: רַב פָּפָא בְּרִי שְׁמוּאֵל, תִּקֵּן בְּרִילָא בְּרִי תַלְמִיתָא קָפִיז – תיקן כלי מדה שיש בה תשעה לוגין. אָמַר לִיה ו-לרב פפא וְהָא אָמַר שְׁמוּאֵל שְׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת יוֹתֵר מִשְׁתוֹת ומדה זו גדולה ביותר משיטת ממדת חצי תרקב שהזכירה בברייתא (לעיל פט). שהרי חצי תרקב זה קב וחצי דהיינו ששה לוגין, ומדה של תשעה לוגין גדולה בשליש משהה לוגין. אָמַר לָהּ רַב פָּפָא, אֲנָא בְּרִילָא חֲדָתָא תִּקֵּינִי – מדה חדשה תיקנתי. שלא היה בעיר מדה קודמת, ועל כן אין חשש להפסד הסחורים. מסיימת הגמרא: שְׁדִּירָה ו-שלחן רב פפא את המדה החדשה לְפֻמְבְּדִיתָא, וְלֹא קִבְלוּהָ – לא קיבלו אותה להשתמש בה, ואפילו שלא היו שם מדות אחרות. שְׁדִּירָה לְפֻמְבְּדִיתָא, וְשֶׁם קִבְלוּהָ, וְקָרוּ לִיה – קראו למדה זו 'רזו פפא' – 'מדת רב פפא'. (סוֹמֵן לזכרון הברייתות המובאות להלן: אוֹצְרֵי פִירוֹת, אֵין אוֹצְרִין, וְאֵין מוֹצִיאִין, וְאֵין מִשְׁתַּבְּרִין, פְּעָמִים בְּבִיצִים, מְתָרְעִין, וְלֹא מוֹצִיאִין). ברייתא בגנות העושים משא ומתן שלא כדין: תִּנּוּ רַבִּנָּן (וְרַךְ אֶרֶץ רַבָּה פ"ב ה"ה), אוֹצְרֵי פִירוֹת – קונים הרבה פירות בשוק ושומרים אותם באוצר, ועל ידי כך מתמעטים הפירות בשוק ומתייקר מחירם, וחוזרים ומוכרים אותם ביוקר. וּמְלֻוֵי בְּרִיבִית, וּמְקַמֵּי אֵיפָה – שמוכרים פירות במשקל, ושוקלים במדה קטנה מהאמת, ונמצא שהלוקח מקבל פירות בשיעור פחות ממה ששילם עליו. וּמְסַקְעֵי שְׁעָרִים – שמוכרים במחיר גבוה מהשער הקבוע בשוק. עֲלִיָּהן הַכְּתוּב אוֹמֵר (עמוס ח ד"ה) 'שָׁמְעוּ זֹאת הַשְּׂאִפִים אֲבִיוֹן וְלִשְׁבִּית עֲנִי אֶרֶץ, לֵאמֹר מִתִּי יַעֲבֹר הַחֵדֶשׁ וְנִשְׁבִּירָה שֹׁכֵר וְהַשֶּׁבֶת וְנִפְתָּחָה בָּר לְהַקְמִין אֵיפָה וְלְהַגְדִּיל שֶׁקֶל וְלַעֲזוֹת מֵאֻנֵּי מִרְמָה, ופִירוֹשׁ הַפְּסוּק הוּא, 'מִתִּי יַעֲבֹר הַחֵדֶשׁ וְנִשְׁבִּירָה שֹׁכֵר' נאמר על מפקיעי השערים, שאומרים מתי

1 **מְהִירָאִי אֵין מְהִירָאִי** – ממחזו למחזו, כלומר, מהמחזו האחרון שבארץ
 2 ישראל למחזו הראשון שבסוריא, כיון שהם סמוכים זה לזה.
 3 **תְּנוּ רַבְּנָן, אֵין מְשַׁתְּכָרִים** – אין מרויחים ממסחר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּדָכְרִים
 4 שֵׁשׁ בָּתָן צוֹרֵךְ לַחֲי נֶפֶשׁ, בְּגוֹן, יְנוּת, שְׁמָנִים וּסְלִתוֹת, כלומר, לא יקנה
 5 אותם הסוחר מבעל הבית וימכרם בשוק ביוקר, אלא בעל הבית עצמו
 6 ימכרם לכל אדם במחיר הרגיל. הברייתא מביאה דעה חולקת: אֲמַרְוּ עָלֵינוּ
 7 עַל רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שֶׁהָיָה מְשַׁתְּכֵר בְּגוֹן וְשָׁמֶן. מבארת הגמרא את
 8 טעמה: סוחר בִּינָן, משום דְּכָבֵד לָהּ בְּרַבִּי יְהוּדָה [בֶּן בְּתִידָא] (לעיל ז) המתיר
 9 להוציא יין לחוץ לארץ כדי שלא ישתו ממנו הרבה, וכך עדיף גם כן לייקר
 10 את מחיר היין. וסוחר בְּשָׁמֶן, משום דְּבִאֲתָרֵיהּ – במקומו דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן
 11 עֲזַרְיָה, שְׂכִיחַ מִיִּשְׁחָא – היה השמן מצוי ואין חשש שיתייקר.
 12 **תְּנוּ רַבְּנָן, אֵין מְשַׁתְּכָרִין פְּעָמִים מִמְסוֹר בְּבִיצִים**. מפרשת הגמרא: אֲמַר
 13 מַרְי בֶּר מַרְי, פְּלִיגִי בָּהּ – בבאיור הברייתא נחלקו רב ושמאל, חָד אֲמַר,
 14 עַל חֵד תִּרִי – אם קנה ביצה בדינר לא ימכרנה בשנים. וְחָד אֲמַר, תִּנְיָר
 15 לְתַנְיָא – לא ימכור סוחר לסוחר, שמחמת כן מתייקר מחיר הביצים, אלא
 16 הסוחר הראשון ימכור לבני אדם הקונים.
 17 **תְּנוּ רַבְּנָן, מְתִירֵעִין** – זועקים בתפילה עַל פְּרָקְמָטָא – מסחר שהחול, ונגרם
 18 מכך הפסד לסוחרים, וְאִפְּלוּ בְּשִׁבְתָּ שִׁישׁ מִצוּה לְשִׁמּוּחַ בָּהּ. מבארת
 19 הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּגוֹן שֶׁהוּלֵךְ בְּלִי – בגדי פֶּשֶׁתָּן בְּכָבֵל, וכן אם
 20 הוּלֵךְ יוֹן וְשָׁמֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שרוב אנשי העיר מתפרנסים מהמשא
 21 ומתן בדברים אלו, וחייבים תלוים בהם. אֲמַר רַב יוֹסֵף, וְדִין הוּא דוּקָא
 22 באופן דֵּל – שהחול מחזיר הרבה, וְכֵן עֲשֶׂרָה בְּשִׁיתָא – ועומד המחזיר של
 23 עשרה בגדים כמחיר של ששה בגדים, אבל אם לא הוּלֵךְ כל כך אין
 24 מתריעים בשבת.
 25 **תְּנוּ רַבְּנָן, אֵין יוֹצֵאִין מִאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ**, מפני שבכך מתבטל
 26 האדם מקום המצוות התלויות בארץ, אֵלָא אִם בֶּן נְתִיקָה הַתְּבוּאָה,
 27 ובמקום שימכרו סאתים חיטים בחצי סלע, עֲמִדוּ סָאתִים חִטִּים בְּסָלַע.
 28 אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אִימָתִי נֶאֱמַר דִּין זֶה, בְּזֶמֶן שְׂאִינוּ מוֹצֵא לִיקָח – לקנות
 29 חיטים במחיר זה, אֲבָל בְּזֶמֶן שְׂמוֹצֵא לִיקָח, אִפְּלוּ אִם עֲמִדָּה סָאתִים חִטִּים
 30 בְּסָלַע, לֹא יֵצֵא. מְמַשִּׁיבָה הַבְּרִיתָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָנָן אֹמֵר,
 31 רֵאיוּהָ לַאיסור זֶה, שֶׁהָיָה אֱלִימֶלֶךְ, מְחַלּוֹן וְכִלּוֹן הַמּוֹחְרִים בַּמְּגִילַת רוֹת (א
 32 אֵי), גְּדוּלֵי הַדּוֹר הָיוּ, וּפְרָנְסִי הַדּוֹר הָיוּ, וּמִפְּנֵי מָה נִעְנְשׂוּ שְׁמוֹתוֹ בֶּאֱרֶץ
 33 מוֹאָב, מִפְּנֵי שֶׁיֵּצְאוּ מִיֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ.
 34 הגמרא דורשת פסוק במגילת רוֹת: (שְׁנֶאֱמַר) נֶאֱמַר בַּמְּגִילַת רוֹת (א יט)
 35 כֹּאשֶׁר חֲזָרוּ נַעֲמִי וְרוֹת מִמוֹאָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָהֱם כָּל הָעִיר עָלֵיהֶן
 36 וְתִאֲמַרְנָה הַזֹּאת נַעֲמִי. מבארת הגמרא: מֹאָב – מה נתכוונו כששאלו
 37 'הַזֹּאת נַעֲמִי', אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, אֲמַרְוּ, חֲוִיתָם – ראייתם את נַעֲמִי, שֶׁיֵּצְאָתָּ
 38 מִיֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, מָה עָלְתָה לָּהּ – מה אירע לה, שְׁמוֹתוֹ בַּעֲלָהּ
 39 וּשְׁנֵי בָנֶיהָ.
 40 הגמרא מביאה מימרא על ביאת נַעֲמִי וְרוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וְאֲמַר רַבִּי
 41 יִצְחָק, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁבָּאתָ רוֹת הַמּוֹאָבִית לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתָּה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל
 42 בָּעֵז, וּמִיד לֵאחֹר מִכָּן נִשָּׂא בּוֹעֵז אֶת רוֹת, וְתִינּוּ דְאֲמַרְי אֵינְשִׁי – וזהו מה
 43 שְׂרָגִילִים בְּנֵי אָדָם לומר, עַד דְּלֹא שְׂכִיב שִׁיבָא – קודם שמת הלומה, כְּיִימָא
 44 מְנוּ בִּיתֵיהּ – כבר עומד במקומו ממונה אחר על הבית. כלומר, קודם
 45 שמתה אשתו של בועז כבר היתה רוֹת מוֹמַנְתָּ לוֹ בַּמְקוּמָה. ובאה מימרא זו
 46 ללמד שיש לו לאדם לבטוח בה, שהרי באותו יום שהוכה בועז בפטירת
 47 אשתו הכין לו ה' את הרפואה, שבאה רוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִשְׂאָה.
 48 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענינו של בועז: אֲמַר רַבָּה בֶּר רַב הוֹנָא
 49 אֲמַר רַב, אֲבָצֵן הַשּׁוּפֵט, הַמּוֹזְכֵר בַּסֵּפֶר שׁוּפְטִים (יב ח), זֶה בָּעֵז, הַמּוֹזְכֵר
 50 בַּמְּגִילַת רוֹת. שואלת הגמרא: מֹאָב קָא מְשַׁמְעֵ לָּהּ – מה בא רבָּה בֶּר רַב הוֹנָא
 51 ללמדנו בזה. משיבה הגמרא: הַחִידוּשׁ בְּדַבְּרֵינוּ הוּא בִּי אֲדִידָה – על פי
 52 מימרא אחרת דְּרַבָּה בֶּר רַב הוֹנָא, דְּאֲמַר רַבָּה בֶּר רַב הוֹנָא אֲמַר רַב,
 53 מִתָּה וְעֶשְׂרִים מְשַׁתְּאוֹת עֲשֶׂה בָּעֵז לְשִׁישִׁים בְּגוֹן וּבְנוֹתָיו, שְׁנֶאֱמַר (שׁוּפְטִים)

1 **יב ט) וְהָיָה לוֹ שְׁלֹשִׁים בָּנִים, וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שֶׁלָּהּ הַחוּצָה, וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת**
 2 **הָיָה לְבָנָיו מִן הַחוּץ, וְיִשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים, וְכָבֵל אֶת וְאֶת**
 3 **הַמַּעֲפָנִים שֶׁהָיָה בָּן אוֹ בַת עֲשֶׂה שְׁנֵי מְשַׁתְּאוֹת, אֶחָד בְּבִית אֲבִיו וְאֶחָד**
 4 **בְּבִית חָמִיו, וְכָבֵל לָא יִזְמֵן אֶת מְנוּחַ אֲבִי שְׁמִשׁוֹן, לִפִּי שְׁבָאוֹתוֹ זְמַן עַדִּין**
 5 **לֹא הָיוּ לְמִנּוּחַ בָּנִים (שׁוּפְטִים יג ב), וְאֲמַר בּוֹעֵז עַל מְנוּחַ, בּוֹדֵנָא עֲקָרָה –**
 6 **פרידה שאינה יולדת בְּמֹאָב פְּרָעָא לִי – במה יחזיר לי, והרי אין לו בנים ולא**
 7 **שיזמין אותי לסעודת נישואיהם. תִּאֲמַר בְּבִרְיָא, וְכָבֵל – כל בְּנֵי שֶׁל בּוֹעֵז**
 8 **מִתּוֹ בְּחַיָּיו, ובא רבָּה בֶּר רַב הוֹנָא לְהַשְׁמִיעַ בְּמָה שֶׁאֲמַר שֶׁאֲבָצֵן הוּא בּוֹעֵז,**
 9 **שֶׁאִם נִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה בְּצַעֲדֵירוֹתָיו יִחְזוֹר וְיִשָּׂא אִשָּׁה גַם בְּזַנּוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה**
 10 **בּוֹעֵז לְאֶחָד, שְׁמַתָּה אֲשֶׁתוֹ נִשָּׂא אֶת רוֹת. אָף עַל פִּי שְׁעַדִּין לֹא מָתוּ בָּנָיו,**
 11 **לִפִּי שְׁחָשַׁשׁ שְׁמָא יָמִיתוּ בָּנָיו מֵאֲשֶׁתוֹ הָרָשׁוּנָה בְּחַיָּיו וְלֹא יִשָּׂא לוֹ זָכֵר,**
 12 **וְלֹדֵי דְּבִרִי רַבָּה בֶּר רַב הוֹנָא שֶׁאֲבָצֵן זֶה בּוֹעֵז הֵינּוּ סוֹבְרִים שֶׁלֹּאֲחֵר שְׁמַתָּה**
 13 **אֲשֶׁתוֹ שֶׁל אֲבָצֵן לֹא חֲזָר וְנִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרָה, וּשְׁבּוֹעֵז לֹא נִשָּׂא אִשָּׁה לִפְנֵי**
 14 **רוֹת, אֲלֵא הִיא הָיְתָה אֲשֶׁתוֹ הָרָשׁוּנָה.**
 15 **וְהֵינּוּ דְאֲמַרְי אֵינְשִׁי, בְּחַיָּיהָ דִּילְדָתָּ שְׁתִּיתָן – אם בחיך נולדו לך שישים**
 16 **ילדים שְׁעַתִּידִים לָמוֹת בְּחַיֶּיךָ, שְׁתִּיתָן אֵלּוּ לָמָּה לִיךְ – מה תועלת יש לך**
 17 **בהם, אִיכְפָּל וְאִלִּיד חֵד – עדיף שתטרח ותישא אשה אחרת, ותוליד לך**
 18 **בן אחד דְּמִשְׁתִּיתָן יִרְיוֹ – שהוא חזק ובריא יותר מהשישים הקודמים. כלומר,**
 19 **מכל אותם שישים בנים שילדה אשתו הראשונה של בועז לא נשאר לו**
 20 **כלום, והיה טוב לו שנשא את רוֹת שילדה לו את עובד, שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצֵא דוֹד**
 21 **הַמֶּלֶךְ.**
 22 **(סִימָן לזכרון הַמִּימְרוֹת הַמּוֹבָאוֹת לַחֵל, שֶׁאֲמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּה בְּשֵׁם רַב:**
 23 **מִלְּךְ – אלימלך ושלמון ופלוגי אלמוני, אֲבָרְהָם – אמו של אברהם, עֲשֶׂר**
 24 **שָׁנִים – עשר שנים נחשב אברהם, שְׁנַפְטָר – אותו היום שנפטר אברהם,**
 25 **נִתְנַשָּׂא לְבָדוּ – והמתנשא לכל לראש).
 26 אֲמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּה אֲמַר רַב, אֱלִימֶלֶךְ – בעלה של נַעֲמִי, וְשִׁלְמוֹן אֲבִיו**
 27 **שֶׁל בּוֹעֵז, וְפְלוגִי אֱלִימוֹנִי – הקרוב של נַעֲמִי שֶׁלֹּא רָצָה לְגַאֵל אֶת הַשְּׂדֵה,**
 28 **וְאֲבִי נַעֲמִי בּוֹלָן בְּנֵי נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב הָיוּ, שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: מֹאָב קָא**
 29 **מִשְׁמַע לָּהּ – מה דבר זה בא להשמיענו. משיבה הגמרא: שְׁאִפְּלוּ מִי שֵׁשׁ**
 30 **לוֹ וְכֹת אֲבוֹתָ כֹּאֲלִימֶלֶךְ, שהיה מבני נחשון שהיה נשיא וחסיד, אֵינָה**
 31 **עוֹמְדָתָ לּוֹ בְּשַׁעֲרֵי שְׁוִיצָא מִיֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, ולכן ענשׂו אֱלִימֶלֶךְ**
 32 **כִּשְׂרָצָה לְחוּץ לְאֶרֶץ.
 33 וְאֲמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּה אֲמַר רַב, אֲמִיָּה דְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ הִיא שְׁמָה אֲמִתְלָאִי**
 34 **בֵּת בְּרַבְּנָן, שֶׁם אֲמִיָּה דְהָקָן, אֲמִתְלָאִי בֵּת עוֹרְבָתִי, וְסִימָנָהּ – וסימן**
 35 **לשמותיהן, מִמָּא מִמָּא – 'עורבת' הוא מלשון עורב שהוא עוף טמא, ואף**
 36 **הַמֶּן טָמֵא הוּא, וְהַחֹדֵר מְחֹדֵר – 'כרנב' הוא מלשון כרי צֶאֱן שהם טהורים,**
 37 **ואף אֲבָרְהָם טָהוֹר הוּא. אֲמִיָּה דְדוֹד הַמֶּלֶךְ, נִצְבָּת בֵּת עֲרָאֵל שְׁמָה. שֶׁם**
 38 **אֲמִיָּה דְשְׁמִישׁוֹן הַגִּיבּוֹר, צִלְפִּישְׁתִּי. וְאֲחֵתֶיהָ – ושם אחותו של שְׁמִישׁוֹן,**
 39 **נִשְׁתִּין.
 40 שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: לִמָּא נִפְקָא מִינָהּ – למה לנו לידע שמות אלו. משיבה**
 41 **הַגְּמָרָא: לְתַשְׁבּוּת הַמִּינִים – כדי שנרע לענות תשובה למינים השואלים מה**
 42 **שֶׁשֶׁם שֶׁל אֲמָהוֹת אֵלּוּ, ואנו משיבים להם כפי שנמסר לנו על ידי הַנְּבִיאִים**
 43 **בַּעַל פֶּה.
 44 וְאֲמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּה אֲמַר רַב, עֲשֶׂר שָׁנִים נִחְבֵּשׁ אֲבָרְהָם אֲבִינוּ בֵּית**
 45 **הָאֲסוּרִים עַל יְדֵי נִמְרוֹד, שְׁלֹשׁ שָׁנִים בְּמָקוֹם הַקְּרִי בּוֹתָא, וְשֶׁבַע שָׁנִים**
 46 **בְּקִרְדּוֹ. וְרַב דִּימִי מְנַהֲרָעָא מִתְּנִי אִיפְכָא – שונה להיפך, ששבע שנים**
 47 **נחשב בכותא, ושלוש שנים נחשב בקרדו.
 48 אֲמַר רַב חֲסִידָא, מָקוֹם הַנִּקְרָא עֵיבְרָא יִעְרָא דְכּוֹתָא – שבכותא, וְהוּא אֹר**
 49 **בְּשָׂדִים הַמּוֹזְכֵר בַּתּוֹרָה (בראשית טו ז), שֶׁאֲבָרְהָם הוֹשִׁלָךְ שֶׁם לְכַבֵּשׁ הָאֵשׁ**
 50 **וַנִּיצֵל, וְהַעוֹבֵר שֶׁם צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לְאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה.
 51 וְאֲמַר רַב חֲנַן בֶּר רַבָּה אֲמַר רַב, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנַפְטָר אֲבָרְהָם אֲבִינוּ מִן**
 52 **הָעוֹלָם, עֲמִדוּ כָּל גְּדוּלֵי אוֹמֹת הָעוֹלָם בְּשׁוּרָה כְּמִנְהַג הָאֲבֵלִים, וְאֲמַרְוּ**
 53 **אוֹי לוֹ לְעוֹלָם שְׁאֲבָר**

1 **מהיפרכיא** – אחרונה של ארץ ישראל, להיפרכיא ראשונה של סוריא. דכין
2 דסמוכים כל כך – מותרין. **אין משתכרין** – לקנות יין ושמן וסלתות מבעל הבית
3 למכור בשוק, אלא בעל הבית עצמו ימכור לצריכין כמו שימכור לחנוני. ומיהו,
4 לקנות חטין ולעשות פת – מותר, דכין דאיכא טירחא – שרי. אבל למכור הדבר
5 בעין, כמו שקונה אותה מבעל הבית – אסור.
6 דהא בעל הבית נמי מצי מוכין ליה בלא
7 טורח. **סבר ליה כרבי יהודה בן בתירא** –
8 הלואי שיוקיר, ולא יקנו ממנו. **פעמים** –
9 לקמיה מפרש. **בביצים** – נראה לי משום
10 דביצים אין בהם חיי נפש כל כך, וגם טורח
11 מרובה, וריוח מועט הוא לעני המחזור
12 בעירות לקנות ביצים, ולכך התירו לו
13 להשתכר יותר משתות. על חד תרי – מה
14 שלקח בדינר לא ימכור בשני דינרים. **תגר**
15 **לתגרא** – אלא תגר ראשון ימכור לצריכין.
16 אבל לא לתגר אחר, דיש כאן ריוח שתי
17 פעמים – לתגר ראשון ולתגר שני, ומוקיר
18 יותר מדאי. אבל בשאר דברים – מותר,
19 שאם יוקיר זה – ימצא אחרים שימכרו בוול.
20 **מתריעין** – בתפלה. על **פרקמטיא** שהוזהל
21 – הבגדים טובים שהוזהל, דאין כאן הפסד
22 לעניים אם יוקירו. והוא דול – כל כך, דקיס
23 עשרה בגדים בדמי שיתא, שהוזהל קרוב
24 למחצה. **אין יוצאין ב'** – שמפקיע עצמו מן
25 המצות. מתא אשתו של בועז –
26 ולא שמוענין אתה שהקדוש ברוך הוא מקדים
27 רפואה למכה, ויש לו לאדם לבטוח בהקדוש
28 ברוך הוא. **עד דלא שכיב שיכבא** – קודם
29 שימות המת. **קיימא מנו בייתיה** – עומד
30 ומוזמן כבר הממונה על ביתו ועומד
31 במקומו. **אבצן** – מן השופטים הוא, בספר
32 שופטים. **מאי קא משמע לן** – מה ירוח
33 יש בדבר, ומה אנו למידין שום מצוה
34 מכאן? **כדרכה בר רב הונא ב'** – דקאמר
35 שכל בניו ושל אבצן מתו בחייו, ומדקאמר
36 אבצן זה בועז, וכתב בבועז שנשא רות ואף
37 על פי שהיו לו עדיין בנים הרבה, אשמעינן
38 (עבמות סב, א) שאם נשא אדם אשה
39 בבחורו ויש אשה בוקדוהו, כמו שעשה
40 אבצן דהיינו בועז, לפי שהיה ירא שמת
41 ימותו בניו מאשתו ראשונה בחייו, ולא יהיה
42 לו זכר. וכתוב "בבקר זרע (אתו) זרעך ולערב
43 אל תנח ירך" (קהלת יא), דמחא נמי
44 דרשינן ליה, וכדמפרש קרא טעמא: "כי
45 אינך יודע אי זה יכשר הוה או זה" וגו'. אבל
46 אי לא אמר לן אבצן זה בועז – הוה
47 אמרינן אבצן לא נשא אשה אחרת, ובעוז נמי מעולם לא היו לו אשה ובנים עד שלקח רות. מאה ועשרים משתאות –
48 ללשים בנים ובנות. לכל אחד שתי סעודות
49 – סעודת אירוסין, שהיא מצוה דאיתא בפסחים (מט, א), וסעודת נשואין. כל שבעת ימי המשטה קרי סעודה אחת. יש לשנות אחרים, ואין בהן ממש. **כודנא** עקרה
50 = פרדה עקרה. **כמאי פרעא לי** – אין לו בנים שיומין לו לסעודתן, וכולן מתו – ולא גרס "תנא", ומסקנא דמלתא דרבה בר רב הונא היא, והכי הוה קים להו.
51 **בחיך דילדת שיתין** – שסופן למות. **למה לך** – מה בצע בלדתך. **איכפל** – ונסיב אשה אחרת. ואוליך חד דמשתיתן וריו – והיינו עובד, שהוליד בועז מרות.
52 ויצא ממנו דוד מלך ישראל. ואיכא דתרי ליה בשמשון, דורין משתי דאבצן, ולא נהירא כלל. ושלמון – אבי בועז, כדכתיב "ושלמון הוליד את בועז". ופלוגי אלמוני
53 – משמע ליה שם הגואל, כדכתיב "סורה שבה פה פלוגי אלמוני". **בני נחשון** – כדכתיב "ונחשון הוליד את שלמון ושלמון הוליד את בועז". ופלוגי אלמוני
54 **נחשון**, שהיה נשיא וחסיד. **אימיה דאברהם ב'** – לפי שאמותן של יצחק ויעקב החכרו, צריכין אנו לידע שם אם אברהם. ואגב גררא נקט אימיה דהמן, לפי ששמותיהן
55 שוין. **כרנבו** – פרים מנצן – טהורין הן, ואברהם טהור. עורב – טמא הוא, והמן נמי טמא היה. אימיה דרוד – לפי שכל אמהות של מלכים כתובות בנביאים,
56 הוצרך לפרש גם אם דוד. **אימיה דשמשון** – משום דאיריי בה קרא טובא, וכתוב נמי "לאביו ולאמו לא הגיד" הוצרך לפרש שכל הדברים האלו שואלין המינים: מה
57 טעם אין אנו יודעין שמותן? **ואחתיה נשיין** – כך שמה. ואגב גררא דאימיה נסבה. **לתשובת המינים** – ששואלין לנו יותר באלו מנשים אחרות, כדפרישית טעמא.
58 ואנו משיבין להן, שמטרו לנו הנביאים בעל פה. **נחבש** – שחבשו נמרוד. ובאגדה ראיית: דתרח אביו חבשו בשביל שהיה מאבד צלמיו. **כותא** וקרידו – מקומות הן,
59 וכל זה להודיע חיבתו של אברהם אבינו. **עזירא** – כך שמו. וזהו אור כשדים שהושלך שם אברהם אבינו, והרואה צריך לברך "ברוך שעשה נסים לאבותינו
במקום הזה", כדתנן ב"הרואה" (ברכות נד, א).

1 **חד** אמר על חד תרי – ואם תאמר: מאי איריא ביציץ? אפילו שאר דברים נמו,
2 כדאמרינן (בבא בתרא ז, א), המשתכר אל ישתכר יותר משתות ויתירין רבינו
3 יצחק בן מרדכי: דמיירי אפילו טרח. דהיכא דאיכא טירחא יכול להשתכר יותר משתות,
4 כדאמרינן ב"המפקיד" (בבא מציעא מ, ב), איכא טירחא ודמי ברוגייתא. ולרבינו שמשון
5 בן אברהם נראה: דהכא מיירי אפילו בביצים
6 שאינו לוקח מן השוק, אלא מתרגולת שבביתו,
7 דכי האי גונא בשאר דברים שרי.
8 **אימתי** – בזמן שאינו מוצא ליקח ב' – תימה
9 אם אינו מוצא ליקח, אפילו אלף
10 סאה בסלע מה יעשה, כיון שאינו מוצא ליקח
11 **הדרן עלך המוכר את הספינה**

מרי: פלוגי בה רב ושמואל, חד אמר: על חד תרי, וחד אמר: תגר לתגרא. תנו רבנן: מתריעין
על פרקמטיא ואפילו בשבת. אמר רבי יוחנן: גגון כלי פשתן בבבלי, וינו ושמן בארץ ישראל.
אמר רב יוסף: והוא, דזל וקם עשרה בשיתא. תנו רבנן: אין יוצאין מארץ לחוץ לארץ – אלא
אם בן עמדי סאתים בסלע. אמר רבי שמעון: אימתי? בזמן שאינו מוצא ליקח, אבל בזמן
שמוצא ליקח, אפילו עמדה סאה בסלע – לא יצא. וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר:
אלימלך, מחלון וכליון, גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו? מפני שציצאו מארץ
לחוץ לארץ, שצאמרו: "ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הוצאת נעמי". מאי "הוצאת נעמי"?"
אמר רבי יצחק, אמרו: חזיתם נעמי שציצאת מארץ לחוץ לארץ מה עלתה לה? ואמר רבי יצחק:
אותו היום שבאת רות המואביה לארץ ישראל, מתה אשתו של בעז. והיינו דאמרין אינשי: עד
דלא שכיב שיכבא – קיימא מנו בייתיה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב: אבצן זה בעז. מאי
קא משמע לן? כי איך דרבה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב: מאה ועשרים
משתאות עשה בעז לבניו, שצאמרו: "ויהי לו שלשים בנים, ושלשים בנות שלה החוצה ושלשים
בנות הביא לבניו מן החוץ. ושפט את ישראל שבע שנים", ובכל אחת ואחת עשה שני
משתאות: אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו. ובבולן לא זימן את מנוח, אמר: כודנא עקרה
כמאי פרעא לי? תאנא: וכולן מתו בחייו. והיינו דאמרין אינשי: בחיך דילדת שיתין, שיתין למה
ליך? איכפל ואוליך חד דמשתיתן וריו. (סימן: מלך אברהם עשר שנים שנפטר נתנשא לבדו).
אמר רב חנן בר רבא אמר רב: אלימלך, ושלמון, ופלוגי אלמוני, ואבי נעמי – בולן בני נחשון
בן עמינדב הן. מאי קא משמע לן? שאפילו מי שיש לו זכות אבות, אינה עומדת לו בשעה
שיצא מארץ לחוצה לארץ. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: אמיה דאברהם – אמתלאי בת
כרנבו, אמיה דהמן – אמתלאי בת עורבתי, וסימניך: טמא טמא, טהור טהור. אמיה
דרוד – נצבת בת ערדאל שמה, אמיה דשמשון – צללפונית, ואחתיה – נשיין. למאי נפקא
מיניה? לתשובת המינים. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: עשר שנים נחבש אברהם אבינו,
שלא בכותא ושבע בקרדו, ורב דימי מנהרדעא מתיי איפקא. אמר רב חסדא: עזירא ועזירא
דכותא זהו אור כשדים. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן
העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו: אוי לו לעולם שאבד
מנהגו

פח בבא בתרא. פרק חמישי – המוכר את הספינה דף צא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
רשב"ם
תוספות

1 (מנהיגו) קברניטא – המוליך את הספינה. ריש גירסא – שר הממונה על הבורות
2 מי ידלה ממנו היום להשקות שדותיו ומי למחר, ושררה קטנה היא. ומדכתיב "לך ה'
3 הממלכה והמתנשא" יליף לה, כלומר: על ידי המתנשא לכל דבר, אפילו לגרנות.
4 לראש הוא על פיה. בועקך צילין קבוציך – על ידי שתועק לקבץ הנדחים – תנצל.
5 אבל מעות ביוקר – שהופרמשיא זלזה מאד
6 – יוצאין, כדמפרש טעמא לקמיה. נהירנא =
7 זכורני. מדיית איסר – לקנות בו לחם. טריח
8 פיתא מייתין – שרוח מערבית מנשבת
9 ומביאה ריח הפת, שהוא טוב מאד, למזרח
10 העיר, ומייתין מתוך ריח טוב מרובה. כן נראה
11 בעיני. ויש מפרש: מתוך תאות רעבון. מטיילין
12 = משחקין. מליא וסלייתא = נער ונערה.
13 דמודי לחון – לגוים, מתרצה לחן במה
14 שאומרים – נפיל בדידון. אלא כל דבריון
15 יסתר. דמתרחין – בוסח, שעל ידי
16 שמתגלה לחן – לוקחין כל מה שידועין
17 משלו, כדכתיב בחזקיהו יוראם את (וכל בית
18 נבאתו) וגו' (מלכים ב ב). יואש ושרף –
19 בדברי הימים. שנתחייבו בליה – על שצאו
20 מארץ ישראל. חולין – חוץ לארץ ארץ
21 טמאה היא. מאי דכתיב ויוקים ואנשי
22 כויבא וגו' – בני יהודה קא חשיב ואזיל
23 בדברי הימים. ואיכא למימר דכל הני
24 דקחשיב משבט יהודה היו, מצד האם או
25 מצד האב. זה יהושע – ושמן אמו מיהודה,
26 כדכתיב נמי "איש יהודי" – אמו מיהודה
27 (מגילה יב, ב). ואנשי כויבא – הכי קאמר:
28 מי שהקים שבועה לאנשי כויבא, דהיינו
29 יהושע. אבל אנשי כויבא לא משבט יהודה
30 הם, שהרי כנענים היו שכיבו ביהושע, אלו
31 מחלון וכליון – שהיו משבט יהודה, בני
32 אלימלך בן נחשון. שנתאשו מן הגאולה –
33 שיגאלם הקדוש ברוך הוא מן הערב. כדכתיב
34 "כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם", סבורים
35 היו שלא יפקדם. זו רות המואבית –
36 שנקראת על שבת יהודה, כלומר בנים שיצאו
37 ממנה. דברים הללו – שיצאו מחלון וכליון

לחוץ לארץ, ועל ידי כך באה רות ונשאת לבועז, ונולדו מלכי בית דוד. עתיק יומין
אמון – מאתו יצאו כבושים. שבועת אביהם – שלא לשתות יין ולא לבנות בתים,
כדכתיב (בירמיה לה). לנטיעה – הלך וגדל, כדכתיב "על כסא ה' למלך". שגדו
– לעשות סייג לתורה. הכי גרסינן: במלכותו של שלמה בן בנו של בן בנה –
כלומר, שלמה בן דוד, שהוא בנו של ישי,
שהוא בן עובד בנה. לאמה של מלכות –
שיצאו ממנה כל המלכים. בלא סלמנטון –
דסלמנטון אין מניח ליישן התבואה, אלא
מקריבה. רצינתא – תולעת המרקיב את
התבואה. שריפא – מתממנת התבואה, ואין
יכולה להתיישן. מצפין לחדש בו' – דהכי
קאמר קרא "ואכלתם מן התבואה ישר" עד
קרב לימות הקציר, ולא עד בכלל. שכלה –
היינו על ידי רצינתא, שמרקיבה ומכלה
אותה. עד שתבא מאליה – שתתבשל
התבואה יפה, ולא יהו צריכין להקדים קציר
ולעשות קליות. ישר שרע – היינו שדיפה,
אבל שלם הוא הגרעין, אלא שמתחמם. הכי
גרסינן: ואכלתם ישר מלמד שכל המיושן
זכ' – דמשמע: הישן יאכלו, ויניחו החדש
להתיישן. דרבן ליישן – חטה ויין. אין דרבן
ליישן – כגון מני פירות שמרקיבין. תלמוד
לומר ישר נישן מכל מקום – שנה הכתוב,
להודיע שבה ארץ ישראל, שאפילו אותן
שאין דרבן ליישן – יתיישנו ויתקיימו. היאך
נוציא בו' – דהכי משמע "וישן מפני חדש
תוציאור" – בעל כורכבם, שלא יהיה להם
מקום להצניע החדש. ואף על פי שהישן טפי
מעלי – ויצאוהו מפני החדש, שהחדש ראוי
להתיישן טפי מן הישן שכבר נתיישן. עתיקא
= ישר. הרסנא = דגים קטנים.

הדרן עלך המוכר את הספינה

ויואש? ויואש – שנתאשו מן הגאולה, שרף – שנתחייבו שריפה למקום; וחד אמר:
ויואש ושרף שמן, ולמה נקרא שמן שרף
26 וכליון – שנתחייבו בליה למקום. תניא כמאן דאמר: מחלון וכליון שמן; דתניא, מאי
27 דכתיב: "ויוקים ואנשי כובא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים"? "ויוקים" – זה יהושע,
28 שהקים שבועה לאנשי גבעון, "ואנשי כובא" – אלו אנשי גבעון, שכיבו ביהושע; "ויואש ושרף" – אלו מחלון וכליון, ולמה
29 נקרא שמן ויואש ושרף? ויואש – שנתאשו מן הגאולה, שרף – שנתחייבו שריפה למקום; "אשר בעלו למואב" – ששאו נשים
30 מואביות; "וישבי לחם" – זו רות המואבית, ששבה ונדפקה בבית לחם יהודה; "והדברים עתיקים" – דברים הללו עתיק יומין
31 אמרן, דכתיב: "מצאתי דוד עבדי", וכתיב: "שתי בנתיו הנמצאות". תניא היוצרים וישבי נטעים וגדרה עם המלך במלכותו ישובו
32 שם; "תניא היוצרים" – אלו בני יונגב בן רכב, שגזרו שבועת אביהם, "ישבי נטעים" – זה שלמה, שדומה לנטיעה במלכותו,
33 "וגדרה" – זו סנהדרין, שגדרו פרצותיהן של ישראל, "עם המלך במלכותו ישובו שם" – זו רות המואבית, שראתה במלכות שלמה,
34 בן בנו של בן בנה, שנאמר: "וישם פסא לאם המלך", ואמר רבי אלעזר: לאמה של מלכות. תנו רבנן: "ואכלתם מן התבואה
35 ישר" – בלא סלמנטון. מאי בלא סלמנטון? רב נחמן אמר: בלא רצינתא, ורב ששת אמר: בלא שדיפא. תניא פותיה דרב ששת,
36 תניא פותיה דרב נחמן. תניא פותיה דרב נחמן: "ואכלתם... ישר" – יכול יהו ישראל מצפין לחדש מפני ישרן שפלה? תלמוד לומר:
37 "עד בא תבואתה" – עד שתבא תבואה מאליה. תניא פותיה דרב ששת: "ואכלתם מן התבואה ישר" – יכול יהו ישראל מצפין
38 לחדש מפני ישרן שרע? תלמוד לומר: "עד בא תבואתה" – עד שתבא תבואה מאליה. תנו רבנן: "ואכלתם ישרן נישן" – מלמד
39 שכל המיושן מחבירו תי' יפה מחבירו. ואין לי אלא דברים שדרפן ליישן, דברים שאין דרפן ליישן מפניו? תלמוד לומר: "ישן נישן"
40 מכל מקום. "וישן מפני חדש תוציאור" – מלמד שהיו אוצרות מלאין ישרן וגרנות מלאין חדש, והיו ישראל אומרים: היאך נוציא זה
41 מפני זה? אמר רב פפא: כל מילי עתיקא מעליא, לבר מתמרין ושיכרא והרסנא.

הדרן עלך המוכר את הספינה

בבא בתרא דף צא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) פט

נשבע להם שלא ידרגם. 'ואנשי כובא' אלו אנשי נכעון שכונו ביהושע
והיינו שיהושע שקיים את שבועתו להם, הוא מיהודה. 'ויואש ושרף' אלו
מחלון וכליון, ולמה נקרא שמן יואש ושרף, יואש, שנתאשו מן
הנאולה, ושרף, שנתחייבו שריפה למקום, ועליהם נאמר 'אשר בעלו
למואב, ששאו נשים מואביות, והן רות וערפה. 'וישבי לחם, זו רות
המואבית שאחר שהיתה נשואה למחלון, מבית לחם יהודה, שבה ונדבקה
בבית לחם והוזה בכך שנישאה לבועז. 'והדברים עתיקים, דברים הללו,
שיצאו מחלון וכליון לחוצה לארץ ועל ידי זה באה רות ונישאה לבועז
ויצאו ממנה מלכי בית דוד, עתיק יומין – הקב"ה אמרן כמה דורות קודם,
[דברתי (תהלים פט כא) 'מצאתי דוד עבדי', ו'מצאתי' זו היינו בסדום,
כדברתי לגבי הפיכת סדום ועמורה שהמלאכים דחקו בלוט שיברח ואמרו
לו (בראשית טו) 'שתי בנותי הנמצאות, ומשתי בנותיו יצאו רות המואבית
ונעמה העמונית].
ממשיכה הברייאת לדרוש את הפסוקים שם: נאמר בפסוק לגבי בני יהודה
(דברי הימים א' ד כג), 'המה היוצרים וישבי נטעים וגדרה עם המלך
במלאכתו ישבו שם, ויש לדרוש כך, 'המה היוצרים, אלו בני יונגב בן
רבי, שצנצנו – ששמרנו את שבעות אביהם שלא לשחות יין ולא לבנות
בתים (ירמיה לה רט). 'וישבי נטעים, זה שלמה המלך שדומה לנטיעה
במלכותו – שהיתה מלכותו הולכת וגדילה כנטיעה. 'וגדרה, זו סנהדרין,
שגדרו פרוצותיהן של ישראל על ידי שעשו סייג לתורה. 'עם המלך
במלאכתו ישבו שם, זו רות המואבית, שדחתה במלכות שלמה, בן בנו
של בן בנה, ששלמה היה בן דוד המלך, בן ישי, בן עובד, בנה של רות,
שנאמר כשבאה בת שבע לדבר עם שלמה (מלכים א' ב ט) 'וישם בפא לאם
המלך, ואמר רבי אלעזר שהכין את הכסא לרות, הנקראת אמה של
מלכות' שממנה יצאו מלכי בית דוד.
הגמרא מביאה ברייתא מענין ברכה שבתבואה: תנו רבנן, נאמר בפסוק
לגבי שבר שמירת מצות שמיטה (ויקרא כב כ) 'ואכלתם מן התבואה ישר',
מבאר הברייאת את הברכה, שהתבואה תהא בלא סלמנאון. מברית
הגמרא: מאי 'בלא סלמנאון'. רב נחמן אמר, בלא רצינתא – ללא תולעת
המריקבה את התבואה. ורב ששת אמר, בלא שדיפא – שלא יהיה שדפון,
שמחמם את התבואה ואינה יכולה להתיישר.
תניא בותיה דרב ששת, ונתניא בותיה דרב
נחמן. תניא בותיה דרב נחמן, נאמר בפסוק (שם) 'ואכלתם מן התבואה
ישר, יכול שיהו ישראל אוכלים מהתבואה הישנה עד לפני ימות הקציר,
ומעתה יהיו מצפין לחדש – לתבואה חדשה, מפני הישן שכבר בלה –
שנרקב על ידי הרצינתא. תלמוד לומר 'עד בוא תבואתה, עד שתבא
– שתצמחו תבואה מאליה, ולא יצטרכו להקדים את הקצירה וליביש את
החיטה לקליות. והיינו כרב נחמן, שהברכה היא שכל תכלה התבואה על
ידי הרצינתא.
תניא בותיה דרב ששת, 'ואכלתם מן התבואה ישר, יכול שיהו ישראל
אוכלים מהתבואה הישנה עד לפני ימות הקציר, ומעתה יהיו מצפין
לחדש, מפני הישן שנהיה רע על ידי שנתחמם ונשדף, תלמוד לומר 'עד
בוא תבואתה, עד שתבא תבואה מאליה, ומשמע מהברייאת כרב ששת,
שהברכה היא שלא יהיה שדפון המעכב את התיישנות התבואה.
ברייאת מענין תבואה ישנה: תנו רבנן, נאמר בפסוק (ויקרא כו) בהבטחה על
שבר שמירת המצוות 'ואכלתם ישר נישן, מלמד שכל דבר המיושן
מחבירו, תוי יפה מחבירו, וזו הברכה שיאכלו את הישן ויניחו את החדש
להתיישר, כי התבואה הישנה טובה יותר. ואין לי לומר כן אלא בדברים
שדרבן ליישן, כגון חיטה ויין, דברים שאין דרבן ליישן, כגון פירות
המריקבין, מפני שגם הם יתיישנו ויתקיימו, תלמוד לומר 'ישר נישן, מכל
מקום, שארץ ישראל תהיה משובחת בכך שגם דברים שאין דרכן ליישן
ייתישנו ויתקיימו.
הברייאת דורשת את המשך הפסוק: נאמר (שם) 'וישן מפני חדש תוציא',
ומשמע שבעל כרחם יציאו את הישן, מלמד שישו אוצרות התבואה
מלאין ישר, וגרנות שבשדות מלאין חדש, והיו ישראל אומרים היאך
נוציא את זה מפני זה – את הישן מפני החדש, ועל כרחם יציאו את הישן
כדי להכניס את החדש.
הגמרא מביאה מימרא מענין דברים מיושנים: אמר רב פפא, כל מייל
עתיקא בעלמא – כל הדברים הישנים מעולים, לבר מתמרי – חוץ
מתמרים, ושיכרא – ושיכר, והרסא – ודגים קטנים.
הדרן עלך המוכר את הספינה

מנהיגו, ואין לה לספינה שאכר קרינא – הספן המוליך אותה.
הגמרא מביאה מימרא נוספת מרב חנן בר רבא בשם רב: נאמר בפסוק (דברי
הימים א' כ טא), 'לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש, אמר רב חנן בר
רבא אמר רב, אפילו את הריש גרנותא – הממונה על סדר השקאת
השדות מבור המים, מי ישקה ביום זה ומי ישקה למחר, שזו שררה קטנה,
משמיה מוקמי ליה – מהשמים מעמידים אותו, וזה פירוש הפסוק, 'לך ה'
הממלכה, ורק על ידך נעשה 'המתנשא לכל לראש, כלומר כל המתנשא
לאיזו שררה שהיא, ואפילו שררה קטנה כריש גרנותא, נעשה על פיה.
לעיל (ע"א) הובאה דעה שאלמלך ומחלון וכליון נעשו מחמת שיצאו
מארץ ישראל, הגמרא מביאה שיטה החולקת: אמר רב חייא בר אבין
אמר רבי יהושע בן קרחה, חם ושלום, אין לומר שנעשו על שיצאו
מארץ ישראל לחוצה לארץ, שאפילו מצאו סוכין – קמח גס ביותר
להתפרנס ממנו, לא יצאו, ויצאו רק מחמת שלא היה להם מה לאכול כלל,
ואלא מפני מה נעשו, שהיה להן לבקש רחמים על אנשי דורם ולא
בקשו, שנאמר (ישעיה נא ג) 'בזעקך יצילך קבוציך' – על ידי שתזעק לקבץ
את הנידחים תינצל, ומכיון שהם לא זעקו על דורם לא ניצלו.
הגמרא מביאה אופן שמותר לצאת לחוצה לארץ: אמר רבא בר בר חנה
אמר רבי יוחנן, לא שנו (לעיל ע"א) שאסור לצאת לחוץ לארץ אף אם
התייקרה התבואה אלא באופן שהמעות בזול ופירות ביוקר, שאז המעות
מצויות והפירות לא מצויות, אבל אם המעות ביוקר, אפילו שהזול
הפירות מאד ועקדו במחיר של ארבע סאין חטה בסלע, ויצאין לחוצה
לארץ, כטעם שיבאר הילן.
(סוין) לזכרון המימרות שויבאו להלן בשם רבי יוחנן: סלע, פועל, חרובא,
טליא, אמרין).
מבאר הגמרא את הטעם לדיו זה: דאמר רבי יוחנן, נהירנא – זכור אני
בד הון קיימן – כאשר היה עומד המחיר של ארבע סאין בסלע, והיו
נפיש נפחי כפן – ואף על פי כן היו מרובים האנשים הנפוחים מחמת רעב
במכריא, מדלית איפר – מחמת שלא היה להם מעות לקנות חטים, הגם
שמחירים זול.
ואמר רבי יוחנן, נהירנא, בד לא הון מיתגריין פועליא – כאשר לא היו
פועלים משכירים את עצמם למדנה קרנא – לעבוד במזרח העיר, משום
שרוח מערבת שהיא חזקה מאוד נושבת לכיוון המזרח ומביאה את ריח
הפה, ומיריח פיתא מיינא – והיו הפועלים מתים מרוב ריחא הטוב.
ואמר רבי יוחנן, נהירנא, בד הון בצע ונוקא חרובא – כשהיה תינוק
חונך חרוב בשתי ידיו, והנה נגיד חוטא דרובא על תרין דרעויה – והיה
נוטף חוט של דבש על שתי זרועותיו, מרוב שומן הפירות. ואמר רבי
אלעזר, נהירנא, בד הון נמיל עורבא בשרא – כאשר היה עורב נוטל
בשר, ונגיד חוטא דמשקא – והיה נוטף חוט של שמן מירש שורא ועד
לארעא – מראש החומה שהיה עומד עליה, עד לארץ.
ואמר רבי יוחנן, נהירנא, בד הון מסיילין טליא וטלייתא בשוקא –
כאשר היו משחקים נער ונערה בשוק, כבר שית עשרה וכבר שש עשרה
– כבני שש עשרה ושבע עשרה, ולא הון חמאן – ולא היו חוטאים בזנות.
ואמר רבי יוחנן, נהירנא, בד הון אמרין ב מדרשא – כאשר היו אומרים
בבית המדרש, דמודי לחון נפיל בדיהון – המתרחל למה שומרים
הגוים, נופל בדיהם, אלא יש לאדם לסתור את כל דבריהם, דמתרחין
עליהון דיליה דילחון – והבוטח בהם, 'שלו שלהם', כלומר לוקחים כל מה
שיש לו אליהם, שמתוך שהוא מתגלה להם, יודעים כל מה שיש לו.
הגמרא חוזרת לסוגיא של מחלון וכליון, ומבררת את שמוותיהם: בתיב
במגילת רות (א' א) 'מחלון וכליון, וכתב בדברי הימים (א' ד כב) 'וואש
ושרף, ורב ושמואל נחלקו מה היה שמם האמיתי, חד אמר, מחלון
וכליון שמן, ולמה בדברי הימים נקרא שמן (שרף ויואש), יואש,
שנתאשו מן הנאולה – שלא בטחו בה' שיגאלם מן הרעב, ושרף,
שנתחייבו שריפה למקום – לה' על שיצאו לחוצה לארץ. וחד אמר,
יואש ושרף שמן, ולמה במגילת רות נקרא שמן מחלון וכליון, מחלון,
שעשו גופן חולין על ידי שיצאו לחוץ לארץ הטמאה, וכליון, שנתחייבו
בלה למקום, על שיצאו לחוץ לארץ.
תניא במאן דאמר מחלון וכליון שמן, דתניא, מאי דבתיב (דברי הימים א'
ד כב) בשמות בני יהודה, 'ויקום ואנשי כובא ויואש ושרף אשר בעלו
למואב וישבי לחם והדברים עתיקים'. דורשת הברייאת, 'ויקום, זה
יהושע שהקים – שקיים את השבועה לאנשי נכעון שהיו משבעת
האומות שהצטוו ישראל להורגם, ובין ששיקרו ואמרו שבא מארץ רחוקה

פרק ששי – המוכר פירות

משנה

1 משנתנו מבארת דין המוכר מין ממני התבואה והירק, ונמצא שלא היו
 2 ראויים להצמיח:
 3 **הַמוֹכֵר פִּירוֹת לְחֵבְרוֹ** מְמַנִּים הָרְאוּיִים לְזִרְעָה וּלְאֲכִילָה, כְּגוֹן קִטְנִיּוֹת
 4 וּתְבֹאָה וְהַדּוּמִּים לָהֶם, וְלֹא פִּירֵשׁ אִם לְצוּרֵךְ זִרְעָה מִכֶּרֶם לֹא אוּ לְאֲכִילָה
 5 בַּלְבַּד. וְזֶרְעֵן הַלּוֹקֵחַ וְלֹא צִמְחוּ, שְׁהָיוּ מְקוּלָקְלִים וְאֵינָם רְאוּיִים לְהַצְמִיחַ,
 6 וְאִפְּלוּ הִיָּה אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁמֶכֶר לוֹ זֶרַע פֶּשֶׁתָן, שֶׁרֹבּוּ נִקְנָה לְצוּרֵךְ זִרְעָה
 7 וּמִיעוּטוֹ לְאֲכִילָה, הַמוֹכֵר אֵינֹו חֵיִיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן – אֵינוֹ חֵיִיב לְהַחְזִיר לַלּוֹקֵחַ
 8 אֶת דְּמֵי הַפִּירוֹת, שִׁיכּוֹל הַמוֹכֵר לִזְמֹר לְאֲכִילָה מִכֶּרֶתִּים לָךְ, וְזֹאת מִכִּיּוֹן
 9 שְׁאִין הוֹלְכִים בִּמְמוֹן אַחֵר הָרֹב. רַבֵּן שְׁמַעְיֹון בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם מִכֵּר
 10 לוֹ זֶרְעוֹנִי נִיָּה כְּגוֹן זֶרַע כְּרֹב וּקְפֻלוֹת שְׁאִינֵן נֶאֱכָלִין, וְזֶרַעַן וְלֹא צִמְחוּ,
 11 חֵיִיב הַמוֹכֵר בְּאַחֲרֵיּוֹתָן, וְעַלּוֹ לְהַחְזִיר לוֹ כָּל דְּמֵיו, מִכִּיּוֹן שְׁאֵינָם עוֹמְדִים
 12 אֲלֵא לְזִרְעָה וְלֹא צִמְחוּ הָרִי זֶה מִקֵּחַ טַעוֹת.

גמרא

13 הגמרא מביאה מחלוקת האם הולכים בממון אחר הרוב, ומביאה ראייה על
 14 כך ממשנתנו: **אִיתְמַר, הַמוֹכֵר שׁוֹר לְחֵבְרוֹ וְנִמְצָא** – וּנְתַבֵּר שֶׁהוּא שׁוֹר
 15 נִגְחָן, שְׁאֵינוֹ רְאוּי אֲלֵא לְשַׁחֲטָה. רַב אֱמֵר, הָרִי זֶה מִקֵּחַ טַעוֹת, וְחֵיִיב
 16 הַמוֹכֵר לְהַחְזִיר לַלּוֹקֵחַ אֶת דְּמֵי הַשׁוֹר, לְפִי שֶׁרֹב שׁוֹרִים נִקְנִים לְצוּרֵךְ
 17 חֲרִישָׁה, וְכִיּוֹן שֶׁשׁוֹר זֶה אֵינוֹ רְאוּי לְחֲרִישָׁה בְּטַל הַמִּקְח. וְשִׁמְוֵאל אֱמֵר, אֵין
 18 זֶה מִקֵּחַ טַעוֹת, שֶׁכֵּן הַמוֹכֵר יָבֹול לִזְמֹר לוֹ, לְשַׁחֲטָה – לְצוּרֵךְ בֶּשֶׂר לְאֲכִילָה
 19 מְבַרְתִּיו לָךְ, שֶׁכֵּן יֵשׁ שׁוֹרִים הַנִּקְנִים לְשַׁחֲטָה, וְאִף שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם קוֹנִים
 20 שׁוֹרִים לְחֲרִישָׁה, אֵין הוֹלְכִים בִּמְמוֹן אַחֵר הָרֹב, וְכֵאֵלּוּ הַסֶּפֶק שְׁקוֹל מִחֲצָה
 21 לְכֹאֵן וּמִחֲצָה לְכֹאֵן, וְהוּמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עַלּוֹ הָרְאִיָּה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט מ"ח, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

...בהזמנות זו הנני לעוררו, שאין ניכר מכל מכתביו שיקדיש מזמנו וכחותיו להשפעה בבית עצמו,
 היינו על זוגות וילידיהם שיחיו, ובדרכי נועם ובענינים של קירוב.

וכותב הנני בדיוק הלשון שיקדיש, כי זהו ענין של קדושה, כיון שנוגע לקיום עם קדוש.

ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ושנתם לבניך, וכמבואר גם בהלכות תלמוד תורה. ובפרט שמפורסמת
 שיחת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שהתחלתה - שכמו שמחוייבים בהנחת תפילין בכל יום כן מחויבים
 להקדיש מזמנו להשפעה על האשה ועל הבנים כו' וכו'.

ומובן שאין לצאת יד"ח בענינים של שפיץ חב"ד ואורות בלי כלים ע"ח אחרים. וסו"ס זהו ג"כ על
 חשבון עצמו. והשי"ת יצליחו לשמש דוגמא חי' בענין זה גם לחבריו וידידיו.

ומובן שאין להיות מיצר על הזמן הדרוש לפעולות אלו, כי, כנ"ל, עי"ז מקדישים את הזמן וקדושה
 ומצוה גוררות קדושה ומצוה.

המחכה לבשו"ט בכל האמור לעיל.

22 שואלת הגמרא: מזה מקום יש למחלוקת זו, הלא יכולים אנו לברר מה
 23 התכוין הלוקח כשקנה את השור, שהרי וְלִיָּחוּי – נראה אִי נִבְרָא דְּזִבְיָן
 24 לְנִבְסָתָא – אם יודע המוכר שהקונה הזה טבח ודרכו בכל פעם לקנות
 25 לצורך שחיטה, מסתבר שגם עתה בא לקנות כמנהגו, וכאילו פירש לו מכור
 26 לי שור לְנִבְסָתָא – לשחיטה. אִי לְרִדְיָא – ואם קונה זה עובר אדמה ודרכו
 27 לקנות שוורים לצורך חרישה הרי זה כאילו פירש לו מכור לי שור לְרִדְיָא
 28 – לחרישה, ואפילו לשמואל ודאי יש כאן מקח טעות.
 29 משיבה הגמרא: מחלוקת רב ושמואל היא בְּנִבְרָא דְּזִבְיָן לְהָכִי וְלְהָכִי –
 30 באדם הקונה שוורים הן לשחיטה והן לחרישה, שהיה טבח ועובר אדמה,
 31 ולכן אי אפשר לדעת לאיזה צורך קנה עכשיו.
 32 מוסיפה הגמרא ושואלת: אמנם אדם זה קונה גם לחרישה וגם לשחיטה, אך
 33 מכל מקום עדיין ניתן לברר מה היה כוונתו לקנות, וְלִיָּחוּי דְּמִי חֵיבִי נִיָּהוּ
 34 – ונראה מהו סכום הדמים ששילם הלוקח, וכך נדע לאיזה צורך קנה את
 35 השור, שכן שור העומד לחרישה שוה הרבה יותר משור העומד לשחיטה.
 36 משיבה הגמרא: לֹא צָרִיכָא – אכן מחלוקתם לא נאמרה אלא במקרה
 37 דְּאִיִּיקָר בִּישְׁרָא וְקָם בְּרִמִּי רִדְיָא – שהתייקרו דמי הבשר, ושור לשחיטה
 38 נמכר במחיר של שור לחרישה, וכיון שכן אין לידע על פי הדמים ששילם.
 39 שואלת הגמרא: אִי חֵבִי שמחיר שניהם שוה, לְמֵאִי נִפְקָא מִיָּנָה – איזה
 40 הפסד יש ללוקח, ימכור את שבידו לאכילה ובדמיו יקנה אחר לצורך
 41 חרישה, ומדוע סובר רב שהתבטל המקח ועל המוכר להחזיר הדמים.
 42 משיבה הגמרא: נִפְקָא מִיָּנָה לְמִדְרָגָא – לטירחה שיש לקונה, בכך שצריך
 43 לשחוט את השור שקנה ולמכור את בשרו ולקנות בדמים שור אחר
 44 לחרישה, ואינו חפץ לטרוח בכך ולכן בטל המקח.
 45 מוסיפה הגמרא ומקשה לדעת רב: חֵיבִי דְּמִי – על איזה מקרה אמר רב את
 46 דינו שהמקח טעות וחייב המוכר להשיב המעות,

בבא בתרא. פרק שישי - המוכר פירות דף צב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) צא

רשב"ם

משנה המוכר פירות — סתם, ולא פירש אם לזריעה אם לאכילה. וזרעין — הלוקח. ולא צמחו — לא מבעיא פירות, דאיכא דובין לזריעה ואיכא דובין לאכילה, ומצי למימר: לאכילה מכרתיו לך, ואין כאן מקח טעות כלל. אלא אפילו זרע פשתן, דרוב הפשתן הנקח בעולם — לזריעה קונין אותו. דכיון דאיכא דובין נמי לאכילה, כדאמרין (גדרים מט, א): להליבא דיתנא כלותאח — אינו חייב באחריותו, דמצי למימר: לאכילה מכרתיו לך. דבממונא לא אזלינן בתר רובא, כדשמואל בגמרא. ודוקא זרע פשתן, משום דחזי לאכילה. אבל זרעוני גינה, כגון זרע כרוב וקפלוט, שאינו נאכל כלל — חייב באחריותו, שרכן שמעון בן גמליאל אומר: זרעוני כו', הכי מפרש בגמרא. חייב באחריותו — דהוי מקח טעות, והרי הוא כעצים של זית ונמצא של שקמה, יין ונמצא חומץ, דהוי מקח טעות. וכל שכן בבאבן, דהתם מיהא איכא דניחא ליה בהכי ואיכא דניחא ליה בהכי, אבל הכא, כיון דלאכילה לא חזי ולזריעה לא חזי — אין לו תקנה אלא להסקה. ואפילו דמי עצים לא ישלם

לו לוקח, דהא לא נהנה בהם כלום, וגם לא שלח בהן יד דנתחייב באחריותו, וכמי שאמר לו מוכר: "לך זרע אותם" דמי, דהוא זרע ובנינהו. **גמרא איתמר** — לקמן פריך עלה ממנהיגין, הלכך נטל לה הכא. ונמצא שהיה נגחן — קודם מכירה, ואין ראוי אלא לשחיטה. מקח טעות — כיון ונמצא חומץ, והדרי זוזי. כדמפרש טעמא לקמיה: דרובא לרדיא ובני. יכול לומר לו כו' — דבממונא לא אזלינן בתר רובא, אלא אחר טענה טובה. לשחיטה מכרתיו לך — דהא איכא דובין לשחיטה, ורובא לאו כלום הוא, והוה ליה כי פלגא ופלגא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ואפילו לסומכוס דאמר בפרק "שור שנגח": ממון המוטל בספק — חולקין, וקימא לן כוותיה, דסתם לן תנא התם כוותיה — הני מילי כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברא בצדה, ואין ידוע לבית דין היאך היה המעשה, אם ילדה קודם נגיחה או אחר כן, ואפילו טעין חד מינייהו טענת ברי ואידך טענת שמא, כדאמרין התם. וכמו סבא ויבם בנכסי ספק, בפרק "החולץ" (יבמות לח, א), דקימא לן חולקין, משום דאין ידוע אם בן תשע לראשון ויירשנו זקנו, או בן שבע לאחרון ובנו של יבם הוא. אבל הכא שאנו יודעין היאך היה המעשה — הרי זה מכרן לזה סתם ונתגלה הדבר שדיה נגחן קודם לכן — הכא מודה סומכוס דלא הוי ממון המוטל בספק, אלא אזלינן בתר ההוא שטוען יפה. דכיון דרובא לא כלום הוא — לא היה לו למוכר לפרש, אלא הלוקח הוה ליה למימר: לרדיא קבעינא ליה, ומדלא פירש — הפסיד. ולא דמי לזין ונמצא חומץ (בבא בתרא פג, ב), דהתם יין קתב מנייה דמוכר בהדיא. הכי גריסין: וליחזי וזבין לרדיא **לרדיא אי גברא דובין לנכסתא לנכסתא** — כלומר, היכי דמי דפליגי רב ושמואל? ליחזי, אי האי גברא עובר אדמה

הוא ולא טבא, ורגיל לקנות שוורים לחרישה, וכגון שהיו מכירין זה את זה — ודאי לרדיא זבין, ואפילו לשמואל ליהוי מקח טעות. דכיון שמכירין זה את זה — הרי כאילו פירש לו: מכור לי שור לחרישה, דמי למוכר זרעוני גינה שאינן נאכלין, דמסתמא חייב באחריותו. **דובין לנכסתא** — כגון טבא, שאינו עובר אדמה. **ומשני: גברא דובין להכי ולהכי** — טבא ועובר אדמה. **דמי רדיא** — יתירין הרבה על דמי שחיטה. וליחזי — אי דמי רדיא — לרדיא, אי דמי נכסתא — לנכסתא. כיון דהאי גברא עביד דובין להכי ולהכי, היה לנו לילך אחר הדמים, ונימא: הדמים מודיעים, דשור לרדיא קונין בעשרים דינרים, ולשחיטה בעשרה דינרים. וניחזי, אי דמי רדיא יחב ליה דהיינו עשרים דינר — הדמים מודיעים דלרדיא זבין, והרי זה מקח טעות. כמוכר יין ונמצא חומץ, ואמאי קאמר שמואל דיכול לומר לשחיטה מכרתיו? הוה ודאי לרדיא זבין, דהא אפילו לשחיטה זבין, כיון דמי רדיא קביל מיניה דלוקח — מקחו בטל, דנתאנה יתר משתות, דהא לא חזי לרדיא, שהרי נמצא נגחן ואינו שוה אלא עשרה דינרים לשחיטה ואי דמי נכסתא יחב ליה — ודאי דלנכסתא זבין, ואף על פי ששוה עשרה דינרים כמו שנתן — קאמר רב דהוי מקח טעות, ונפקא מינה לטרחא כדלקמן, ואמאי? לימא הדמים מודיעין דהא אפילו לרבנן דאמרי בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, ב), אין הדמים ראייה — הני מילי גבי מכר את הצמד לא מכר את הבקר, ובדאוקימנא בדוכתא דקרי לצמד צמד ולבקר בקר, ואיכא נמי דקרי ליה לבקר צמד, דכיון דלאו כולי עלמא קרי ליה לבקר צמד — איכא למימר דהאי לוקח הוי מהנהו דקרי לבקר בקר, והלכך קאמר לו מוכר: צמדי מכרתיו לך ולא בקר, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. והלכך על הלוקח להביא ראיה שהוא מאותן הרגילין לקרוא לבקר צמד, ומדלא מייתי ראיה — מפסיד. אבל הכא, דהאי גברא זבין לרדיא ולשחיטה — מודו רבנן דהדמים מודיעים, דכיון דידעין בודאי בהאי לוקח רגיל לקנות לרדיא, וגם הדמים מודיעין — הלכך הדמים ראייה. דכי האי גונא נמי אמרין התם: היכי דמי? ודאי דקרי ליה לצמד צמד כו', אלא דקרי ליה נמי לבקר צמד — כולא זבין ליה. אלמא, איכא דכל בני העיר קורין לבקר צמד, ואף על פי שקורין לו לפעמים בקר — אמרין דכוליה זבין, דכיון דידעין ביה בהאי לוקח שרגיל לקנות נמי לבקר צמד כשאר בני העיר, וגם הדמים מודיעין דבקר עם צמד זבין, הלכך אמרי רבנן דהדמים ראייה. והכא נמי, כיון דהאי גברא זבין לרדיא ולשחיטה, והדמים מודיעין דלרדיא זבין — ודאי כיון דאיכא מילתא דמוכחא — הדמים ראייה. כן נראה בעיני. **דאייקר בישרא כו'** — וליכא דמים מודיעין. ואיכא גריס: דול רדיא וקם כי בישרא. והיינו דף. **ובני גמרא: למאי נפקא מינה** — פלוגתא דרב ושמואל, מאחר ששוה יפה מה שנתן בו? **למרחא** — טורח מכירת השור לשחוט ולמכור הבשר. הלכך אמר רב הרי זה מקח טעות, ויחזיר לו המוכר דמיו. **היכי דמי** — דהוי מקח טעות להתחייב המוכר להחזיר הדמים?

המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן — אינו חייב באחריותו; **רבן שמעון בן גמליאל אומר: זרעוני גינה שאינן נאכלין** — חייב באחריותו. **גמרא איתמר: המוכר שור לחבירו, ונמצא נגחן** — רב אומר: הרי זה מקח טעות, ושמואל אומר: יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך. **בליחזי אי גברא דובין לנכסתא** — לנכסתא, אי לרדיא — לרדיא — גברא — ולחזי — דמי היכי נהנהו — לא צריכא, דאייקר בישרא וקם בדימי רדיא. — אי הכי, למאי נפקא מינה? — נפקא מינה למרחא. — היכי דמי? אי

הדמים ראייה להכחיש רוב חזקה. ואפילו לפי ספרים גרסי: "דאיכא דקרו לצמד צמד" כו', ולא גרסי "רובא" — מכל מקום אין כח בדמים להכחיש החזקה. אבל הכא, דרובא לרדיא זבין, ואיכא חזקה כנגד אותו רוב, שהמוכר מוחזק — אפילו רבנן מודו, דיש לזמים ראייה לסייע לרוב או לחזקה. ובהכי אתי שפיר ההיא דריש פרק "המניח" (בבא קמא כו, א) אפילו אליבא דרב, גבי היינו כד היינו חבית. דקאמר לא צריכא דרובא קרו להביאת חביתא ולכרדא כדא, מהו דתימא זיל בתר רובא — קא משמע לן דאין חולקין בממון אחר הרוב. דאפילו רב מודה התם דאין חולקין אחר הרוב, כיון דדמים מסייעין לבעל הכר המוחזק. והוא הדין דהוה מצי למימר התם איפכא: מהו דתימא זיל בתר חזקה, קא משמע לן דאין חולקין בממון אחר חזקה. אלא אחר הרוב, אם היו דמים מסייעים לרוב. אבל זה לא היה שום חידוש לרב. ומיהו, בלאו הכי מפרש רבינו חם דאתי אפילו כרב, משום דיכול לומר המוכר ללוקח: קים לי בנפשי שאני מן המיעוט דקרו לכרדא חביתא, וכשהתנה עמו חבית — לא יתן אלא כד. אבל הכא, במוכר שור ונמצא נגחן — אזיל בתר רובא דובני לרדיא, והוי מקח טעות, דלא מצי אמר ליה מוכר ללוקח: אתה מן המיעוט דובני לשחיטה.

למאי נפקא מינה לטרחא — לעיל ב"המוכר את הספינה" (פג, ב) גבי יפות ונמצא ריעות, ואף על גב דאיידי שוה בשוה, לא בעי מאי נפקא מינה, דבהדיא מוקמינן מתניתין דהתם כשהוקר והזולו. אך תימא: דהכא אמאי לא מוקי לה הכי, דנפקא מינה כגון דבשעת לקיחה אייקור בישרא וקם בדמי רדיא, אבל אחר כן חזול אי נמי, כשאינה פחות משתות?

אי

הוא ולא טבא, ורגיל לקנות שוורים לחרישה, וכגון שהיו מכירין זה את זה — ודאי לרדיא זבין, ואפילו לשמואל ליהוי מקח טעות. דכיון שמכירין זה את זה — הרי כאילו פירש לו: מכור לי שור לחרישה, דמי למוכר זרעוני גינה שאינן נאכלין, דמסתמא חייב באחריותו. **דובין לנכסתא** — כגון טבא, שאינו עובר אדמה. **ומשני: גברא דובין להכי ולהכי** — טבא ועובר אדמה. **דמי רדיא** — יתירין הרבה על דמי שחיטה. וליחזי — אי דמי רדיא — לרדיא, אי דמי נכסתא — לנכסתא. כיון דהאי גברא עביד דובין להכי ולהכי, היה לנו לילך אחר הדמים, ונימא: הדמים מודיעים, דשור לרדיא קונין בעשרים דינרים, ולשחיטה בעשרה דינרים. וניחזי, אי דמי רדיא יחב ליה דהיינו עשרים דינר — הדמים מודיעים דלרדיא זבין, והרי זה מקח טעות. כמוכר יין ונמצא חומץ, ואמאי קאמר שמואל דיכול לומר לשחיטה מכרתיו? הוה ודאי לרדיא זבין, דהא אפילו לשחיטה זבין, כיון דמי רדיא קביל מיניה דלוקח — מקחו בטל, דנתאנה יתר משתות, דהא לא חזי לרדיא, שהרי נמצא נגחן ואינו שוה אלא עשרה דינרים לשחיטה ואי דמי נכסתא יחב ליה — ודאי דלנכסתא זבין, ואף על פי ששוה עשרה דינרים כמו שנתן — קאמר רב דהוי מקח טעות, ונפקא מינה לטרחא כדלקמן, ואמאי? לימא הדמים מודיעין דהא אפילו לרבנן דאמרי בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, ב), אין הדמים ראייה — הני מילי גבי מכר את הצמד לא מכר את הבקר, ובדאוקימנא בדוכתא דקרי לצמד צמד ולבקר בקר, ואיכא נמי דקרי ליה לבקר צמד, דכיון דלאו כולי עלמא קרי ליה לבקר צמד — איכא למימר דהאי לוקח הוי מהנהו דקרי לבקר בקר, והלכך קאמר לו מוכר: צמדי מכרתיו לך ולא בקר, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. והלכך על הלוקח להביא ראיה שהוא מאותן הרגילין לקרוא לבקר צמד, ומדלא מייתי ראיה — מפסיד. אבל הכא, דהאי גברא זבין לרדיא ולשחיטה — מודו רבנן דהדמים מודיעים, דכיון דידעין בודאי בהאי לוקח רגיל לקנות לרדיא, וגם הדמים מודיעין — הלכך הדמים ראייה. דכי האי גונא נמי אמרין התם: היכי דמי? ודאי דקרי ליה לצמד צמד כו', אלא דקרי ליה נמי לבקר צמד — כולא זבין ליה. אלמא, איכא דכל בני העיר קורין לבקר צמד, ואף על פי שקורין לו לפעמים בקר — אמרין דכוליה זבין, דכיון דידעין ביה בהאי לוקח שרגיל לקנות נמי לבקר צמד כשאר בני העיר, וגם הדמים מודיעין דבקר עם צמד זבין, הלכך אמרי רבנן דהדמים ראייה. והכא נמי, כיון דהאי גברא זבין לרדיא ולשחיטה, והדמים מודיעין דלרדיא זבין — ודאי כיון דאיכא מילתא דמוכחא — הדמים ראייה. כן נראה בעיני. **דאייקר בישרא כו'** — וליכא דמים מודיעין. ואיכא גריס: דול רדיא וקם כי בישרא. והיינו דף. **ובני גמרא: למאי נפקא מינה** — פלוגתא דרב ושמואל, מאחר ששוה יפה מה שנתן בו? **למרחא** — טורח מכירת השור לשחוט ולמכור הבשר. הלכך אמר רב הרי זה מקח טעות, ויחזיר לו המוכר דמיו. **היכי דמי** — דהוי מקח טעות להתחייב המוכר להחזיר הדמים?

אי

בבא בתרא. פרק שישי - המוכר פירות דף עב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות רשב"ם

מילי, כדאמר ב"הכותב" (כתובות פו, א), דאמר: 1
האי מאן דאית דאית ליה ארעא זוזי, ויש עליו 2
כתובת אשה ובעל חוב — לבעל חוב מסלק 3
זוזי, ולאימתא בארעא כר, וקאמר נבי התם: 4
רואי דאמרזוהי משמנה דרב נתנן; האי מאן 5
דמסיק וזי, בחבריה ואית ליה ארעא ולית ליה 6
זוזי, דאמרנין ליה: וזל וטרח חבין ואיתיב זוזי, 7
אמר ליה: הווא תולה מעותיו בגוי הוה, ורוא 8
עשה שלא כהוגן — לפיכך ערשן לו שלא 9
כהוגן, משמע כביש לו זוזי — צריך ליתן לו 10
זוזי, ונוכל לחלק דפי לוקח דהכא אבעל חוב; 11
דהתם אדעתא דפרע ליה זוזי אחפיה, אבל 12
לוקח דהכא, דהוי טעות — לא משלם ליה זוזי 13
כי ליתנהו דלחנה זוזי, אפילו אית ליה זוזי 14
אחריני, דכשהוציא אותן מעות הוי כמו מניק 15
מעות של חבירו, דהוי דינו כמניק. ודבר רבינו 16
חיים כהן צדק זצ"ל פירש: דאפילו בעל חוב, 17
אף על גב דאית ליה זוזי — לא משלם ליה 18
אלא מה שירצה, דכל מילי מיטב הוא. ולא 19
ערין מניקין, דלא נוקם מדאורייתא מעיניה, 20
מה שאין כן בבעל חוב. והווא ד"הכותב" הכי 21
פירושו: הווא תולה מעותיו בגוי הוה. פירושו: 22
מעיקרא כשאלו ממנו אמר שכל נכסיו של 23
גוי, הן הקרקע הן דברים אחיים, ועבשיו אמר 24
שקרקע זו שלו, והלכך, לפי שעשה שלא כהוגן 25
— אומרין לו שימכרנה, שמא אינה שלו אל 26
של אחר, ורוצה לפטור עצמו ממנו באותן אחרים.
לכך אומרין לו כיון שאתה אמר שמאית שלך

מכור אותה, והבא מעות. והא דאמר התם: לבעל חוב מסלק בוויז — התם ודאי, מאחר שיש לו וויז — מוטב שיתן וויז לבעל חוב מלאשה. בדמיסית התם: יותר משהאיש רוצה לישא כר. והבא, אי איתנהו להנהו וויז — צריך להחזירם, כיון שהוא מקח עטות. ולא דמי להלואה, להלואה הוצאנה ניתנה. ומגורלא בפומיה דרבינו תם שדלושה דינים יש בבעל חוב: אי אית ליה וויז — לא מצוי מסלק ליה אלא בוויז, ואי וית ליה — לא אמרינן ליה: טרח והוציא וויז. אבל בנזיקים, אפילו אי לא חוב, — מצוי לסלקו במאי דבעי, דכל מילי מטיב הוא, כרב פפא וכרב הונא בריה דרב יהושע. ובפועל, אפילו לית ליה וויז — אמר לו זיל טרח ואייתי וויז. דתנן ב"בית הועלית" (בבא מציעא קי"ה, א) השוכר את הפועל לעשות עמו בתנן ובקש, ואמר לו: טול מה שעשית בשכרך — אין שומעין לו, ואפילו לית ליה וויז. והא אמר בגמרא דאיצטריך לשאמועין דלא נימא ממרי רשותן פארי אפרע, והיינו דאבא דלית ליה וויז, דבעל חוב אי אית ליה וויז — לא מצוי לסלקו בשאר מילי, כדאיבא ב"בית הועלית" (בבא מציעא קי"ה, ב). רבינו תם.

ואמאי לימא הלך אחר רוב נשים כו' — ואם תאמר: נימא דנאמן במיגו, דאי בעי אמר "פרעתי". ועל כרחק בדליכא כתובה איירי, דאי איכא כתובה — ניחזי

מאי דכתב בה ויש לומר: דאליבא דרב קיימי, דאמר בשיליחי "דוכותב" (כתובות פט, א) תאמר: דתנן בפרק שני דכתובות (כה, א) אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטן: וז"ל בתולות נישאתו, וגלוי מילתא בעלמא הוא. והשתא לרב, היכי דמאי אי דאית לה קול איתרע לה רובא, כדאמר הקול, והיכי מפסקי ממונא באין בגדול שעמא? וליכא למימר דבה ואלא אמר דהנן סחדי היינו הקול. ולשמאלא דלא אקול רובא — אתי שפיר, דאף על גב דמלכ מקום רובא דרוב בשתי בתולות נישאת עדיף מרוב

קוביוטסוס — פירש רש"י בבל מקום: גונב נפשות. והכא לא משמע הכי, דמסיק דלהקשות לפירושו. דאמרין גבי שקלים: שאל קונטרסות את רבן יוחנן בן דיו כנגד ישראל קורא אותו גונב נפשות. ונראה כפירוש רבינו חננאל, דמפיש ק למלאך: וכי גנב אתה או קוביוטסוס אתה שאתה מתיירא מן השחר — יש ליישב נמי לפי **לסטים** מוזיין או מוכתב למכותא אימור לו הוי שכלך לפניך — מכאן קל פירוש שלקוח מישראל לא יאכל בתרומה משום סימפון מושני: וסוף עיברם ליכא, דאי מאי אמרו, ליטסיס מוזיין או מוכתב למכותא: דהוה קלא אתי להו: פירוש: וטבר וקבילא, ואי

- ליעֶשֶׁב תִּוְרָא בְּזוּזִיהָ,
תִּידָךְ פֶּאֱרִי אִפְרַע - לֹא
וְיָהּ; רַב אָמַר: הֲרִי זֶה מִקֵּחַ
וְיָבֹא לְרִדְיָא זְבִנִּי, וְשִׁמּוּאֵל
בֶּתֶר רֹבֵא - בְּאִסְרָא,
וְעֶבֶד שׁוֹר שְׁוֹרִין וּפִירוֹת).
וּנְתַרְשָׁה, וְהִיא אֹמֶרֶת:
- "לֹא כִי, אֶלָּא אֶלְמָנָה
נִשְׁאַתָּה בְּחִינוּמָא וְרֹאשָׁה
עֲמָא דְאִיבָא עֲדִים, הָא
לִימָא: הִלָּךְ אַחֵר רֹב
נִשְׁאֹת אֹמַר רְבִינָא, מְשֻׁם
סִימָן בְּתוּלָה יֵשׁ לָהּ קוֹל, וְזוֹ
יֵשׁ לָהּ רֹבֵא. - אִי כָּל
כִּי אִיבָא עֲדִים מֵאִי הָיוּ?
נִינְהוּ אֶלָּא, רֹב הַנִּשְׁאֹת
לְוָאִין לָהּ קוֹל - אִיתְרַע
וְלִחְבְּרוּ וְנִמְצָא גִבּ אוֹ
מְזוּזִין אוֹ מוֹכֶתֶב
שֶׁלֹּד לְפָנֶיךָ"; רִישָׁא
מֵאִי

בתולדות. כתובתה **מאתים** – ואף יודיעין אם נישאת בתולה או שבעה. **הראיה**, ורוב נשים – שבעולם, שיש אוליגין בתר רובא, אלא אתר הכי ידוע, איבא למימר דמן המיעוט היא **ערים** – שיצאה בדנומא, מאי היא או אלמנה – נמצא דאין כאן קול שיש לה קול – מתוך שיש שכתב בנ **רובא** – בתולדות נישאת דרובין ש למימר הכי ואיבא למימר הכי – ה קודם לכן, גובב ממון. **קוביטסוס** – טעות. **לסטים** מוזיין – הורג לפשטן. **היי שרף לפשטן**

1 עִשְׁתָּלוּמִי לֹקֶחַ מִיְּנִיהָ דְמוּכֹר, אֲמַאי אֲמֹר רַב
 2 חֹרָא עֲצֻמוּ בִּזְיוֹ דְּרֵאֲמִיר **אִישִׁי ב'** — מִקְרָא
 3 א). דְּאֲמֹר רַב הֹוֹנָא: או כִּסֵּף יִשְׁלַם או מִטְבַּ
 4 "יִשְׁבִּי" — לְרֹבּוֹת שׁוּד כִּסֵּף וּמִשְׁנָה: הֵכָא בְּמַאי
 5 עֲסָקִין בְּדִלִית לִיה מַעֲוֵת מַצְוִיתוֹ. דְּלִית לִיה
 6 פְּשִׁיטָא מְהוּ דְּחִימָא: אֲמִרִין זִיל טַרַח חֻבִּין
 7 וְאִיתִי לִיה, קָא מִשְׁמַע לָךְ, רִשְׁוֹתָךְ — הָאִישׁ
 8 אֲשֶׁר אִתָּה נִשְׁתַּח בּוֹ. **פִּתְרִי** — סוֹבִין, שְׁוִוִּיחָךְ.
 9 **לֵא דִּיבְרֵיכֹא דִּאיכָא** — מַעֲוֵת מַצְוִית לְמוּכֹר
 10 לְעִשְׁתָּלוּמִי מִקֵּחַ מִיְּנִיהָ. פִּירֵשׁ רִשְׁוֹתָךְ חֲנָנִיל
 11 דְּשִׁמְעִין לָךְ הֵדִיכָא דִּאיִת לִיה מַעֲוֵת לִלְהָ
 12 — לֹא יִכּוֹל לְדַחֲוִי לְמֹלֹה לִאֲפֻרְעִי מִשְׁאֵר
 13 נִכְסִים, דְּבַעֲו שׁוּמָא, אֲלֵא זִוּי הוּא דְּפֻרַע לִיה.
 14 וְלֹא דְּמִי לְמַאֲן דְּלִית לִיה זִוּי, דְּשִׁמְיָה לִיה בִּי
 15 דִּינָא מִנְכְּסִיה. וְיֵשׁ מִי שְׁאֹמֹר: הִיכָא דִּאיִתְנָהוּ
 16 לִדְמִי זִוּי הָא שׁוּרִי בְּעִינִיחָא, וְצִרְכִּי עֵין. כֵּן
 17 פִּירֵשׁ רַבִּין תַּנְגַּל. וְלֹא הִוָּרָא לִי הָאִי לִישְׁנָא
 18 בְּתַרָא כֻּלָּל, דְּמַה לִּי הִנִּי מַה לִּי אַחֲרִינִי?
 19 דְּפִרְשִׁית מִלְתִּיה דְּרַב הֹוֹנָא, דִּלֹא אֲמִרִין
 20 "יִשְׁבִּי" לְרֹבּוֹת שׁוּד כִּסֵּף — אֲלֵא הִיכָא דְּלִית
 21 לִיה זִוּי. וְרֹבָא — דְּשׁוּרִים, לְרִדְיָא זַבְנִי.
 22 **כִּסְרִיָא** — כְּגֹון תַּשַּׁח חֲנִוּוּת מְכוּרֹת בִּישׁ.
 23 שְׁחֻתָּה הֲדֵאֲתָא מְכוּרֹת בִּישׁ בְּגִילָא, דְּאֲמִרִין:
 24 בְּנִמְצָא הֵלֶךְ אַחֵר הָרֹב. **לֹא אוֹלִינִן בְּתַר**
 25 **רֹבָא** — אֲלֵא אַחֵר הַמְּחֻזָּק, אִם יֵשׁ לוֹ שׁוֹם
 26 טַעְמָה. **הָאִשָּׁה שְׁנֵאֲרִיכָלָא** — וְטוֹעֵנָה: אֲבִרְתִּי
 27 כְּתוּבָתִי אִי גַמִּי, בְּמִקּוֹם שָׂאִין כּוֹתֵבִין כְּתוּבָה,
 28 כְּתוּבָתִי בְּכּוֹתֻבֹת. **בְּתוּלָה נִישְׁאֵרָא** — וְשֵׁשׁ לִי
 29 מֵאִתִּים. **אֲלִמְנָה שְׁנֵאֲרִיָא** — וְאִין לָךְ אֲלֵא
 30 מִנָּה. **שִׁצָאָה** — מִבֵּית אֲבִיהָ לְבֵית בַּעְלָה,
 31 כְּשֶׁבִנְסָה לְחֻפָּה. **בְּהִינוּמָא** — קֵלְתָא
 32 דְּנִמְנָמָא בִּיה כְּלָתָא, אִין אֲרַשָׁה פְּרוּעַ בְּשׁוֹק
 33 בְּשַׁעַת כְּנִיסָה לְחֻפָּה, שְׂכָן דְּרַךְ הִנְשִׁאָתָא
 34 לִי שָׂאִין לִי עֵרִים מְעִידִים עַל בְּתוּלָתִי, וְאִין
 35 בְּכּוֹתֻבָּה מִנָּה — דְּהִמְצִיאָא מַחְבִּירוֹ עֲלִי
 36 אוֹת לְבַעַל — בְּתוּלוֹת דָּן, אֲלֵא וְדֹאִי בְּמִמוּנָא
 37 יָקוּ, כְּשִׁמְעָא, וְקִשְׁיָא לְרַב. וְשִׁיעִינָא **אֲלִמְנָת** —
 38 וְזֹאֵל וְאִין לָךְ קוֹל, כְּדִמְפֻרֵשׁ וְזֹאֵל. **כִּי אִיכָא**
 39 מֵאֲחַר שָׂחֹן עֲצֻמָּא אִין יוֹדַעַן אִם נִיסָת בְּתוּלָה
 40 לִי חֲנִוּוּיָא — וְלֹא רָאוּ הִיא יִצְאָתָא בְּהִינוּמָא.
 41 וְזֹאֵל בְּתוּלָה — נִזְכָּרִים בָּהּ בִּיא אִדָּם. **אִיתֵרַע לָהּ**
 42 דָּן קוֹל, מִכְּחֵשׁ כְּחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רַב. וְכִיּוֹן דִּאיכָא
 43 יִצְאָתָא מַחְבִּירוֹ עֲלִי הָרִיאָה. **נִמְצָא שְׁחִיָה נִגְבַּ** —
 44 נִגְבַּב נַפְשׁוֹת. **הִנְעִינִי** — לְלוֹקָה, וְאִין כֵּאֵן מִקָּם
 45 וְסוּפֹר לִיִּלְרָא. **אִין מוֹכְבֵּת לְמַלְכוּת** — לִיִּלְרָא.
 46 גְּדַרְבָּא טִילְרָא זַבְנִי לִיה.

רישא

הדועל ואין לה קול איתרע לה רובא — ואם
 "ו. ואמר בגמרא: מאי טעמא — כיון דרוב נשים
 לה קול — אמאי הוי גלויי מילתא בעלמא? דא
 פריך תבא: מדליכא קלא הני סודי שקרי ניתו,
 תלא. ויש לומר: דאף על גב דאיתרע לה רובא,
 ויולתא בעלמא.

ו' ניתו ומיהו, בפרק קמא דברכות (ה, א) אין
 לו שאינו בקי בחשבונות הדין? כיון שהשקלים
 "ק"ג גיד תנשה" (חולין צא, ב) דאמר ליה יעקב
 אדם ואין לו מה לשלם — מחייבין לו תביעהו.

נ' ת' (א) גבי הא דפריך, אלא מעתה עבד כהן
 אי איכפת ליה ללמלאה קא בעי ליה כו'. מאי
 נקח טעות. ומפרש ההם רבינו הם: דהנהו קלא
 אית

1 **אִי דְּלִיבָא** – אם אין למוכר מעות לְאַשְׁתְּלוּמֵי מִינֵיהּ – שיוכל הלוקח
2 לגבותם ממנו בעד דמי המקח שהתבטל, מדוע אומר רב שיש כאן דין מקח
3 טעות, ועל הלוקח להשיב את השור שקיבל, לְעַכְבַּ תוֹרָא בְּזוּזֵיהּ – שיעכב
4 אצלו את השור שקיבל תמורת מעותיו, דְּאִמְרֵי אִינְשֵׁי – כפי שרגילים בני
5 אדם לומר, מִן מִרֵּי רִשְׁוֹתֶיהֶּ – מבעל חובך שאתה נושה בו את חובך, פְּאִרֵי
6 אֶפְרָע – אפילו נותן לך טובין בשווי דמי החוב כדאי לך ליטול ממנו ובלבד
7 שיפרע לך חובך. מתרצת הגמרא: **לֹא צָרִיכָא** – אכן לא הוצרך רב לחלוק
8 בדבריו על שמואל אלא במקרה דְּאִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמֵי מִינֵיהּ – שיש למוכר
9 מעות שיוכל הלוקח לגבותם ממנו.
10 ומבארת הגמרא את מחלוקתם: רב שְׁאֵמַר הָרִי זֶה מְקַח טְעוּת, סובר בְּתֵר
11 רֹבָא אֱוִלִּין – הולכים אחר הרוב, וְרֹבָא לְרִדְיָא זְבָנִי – ורוב אנשים קונים
12 שוורים לצורך חרישה, ומן הסתם גם לוקח זה קנה לצורך חרישה, וכיון
13 שנמצא נגחן הרי זה מקח טעות ועל המוכר להחזיר לו מעות. וְשִׁמּוּאֵל אֶמַר
14 לָךְ להשיב על דברי רב, כִּי אֱוִלִּין בְּתֵר רֹבָא – אימתי הולכים אנו אחר
15 הרוב זהו רק בְּאִיסוּרָא – בדיני איסור והיתר, אבל בְּמִמוֹנָא – בספק של דיני
16 ממונות, **לֹא** הולכים אחר הרוב להכריע על פיו, אלא המוציא מחבירו עליו
17 הראיה.
18 (סִימָן אֵשֶׁה, וְעַבְד, שוֹר, שוֹרִין, ופירות).
19 הגמרא מקשה על רב: מִיִּתְיָבִי, שנינו במסכת כתובות (טז), הָאִשָּׁה
20 שְׁנִתְּאֲלַמְנָה אוּ נִתְּנָרְשָׁה ובאה לתבוע כתובתה, וְהִיא אוֹמֶרֶת בְּתוּלָה
21 נִישְׂאֲתִי וכתובתי מאתים זוז, וְהוּא – הבעל שגירשה אִמְרָא, **לֹא** כִּי – לא
22 כן הדבר אֱלָא אֲלַמְנָה נִישְׂאֲתִיהּ וכתובתך רק מאה זוז. **אִם יֵשׁ עֲדִים**
23 המעידים שִׁנְצָאָה מבית אביה לבית החתונה בְּהִינוּמָא על ראשה, או
24 שיצאה וְרִאשָׁה פְּרוּעָה – מגוללה ושערה על כתיפה, שכך היה מנהגם
25 להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה, בְּתוּבָתָה מְאֵתִים זוז.
26 מדייקת הגמרא: טְעָמָא – הטעם שנוטלת בכתובתה מאתים כדן בתולה,
27 הוא משום דְּאִיבָא עֲדִים – שיש עדים שיצאה בהינומא, הָא לִיבָא עֲדִים
28 – אבל אם אין עדים על דבר זה, **לֹא** – אינה נוטלת אלא מאה, כדן אשה
29 שנשאה כשאינה בתולה. מקשה הגמרא: לדעת רב שהולכין בממון אחר
30 הרוב, וְאִמְרֵי – מדוע אם אין עדים כתובתה רק מאה, לִיבָא – (אמור) הֲלָךְ
31 אַחֲרֵי רֹב הַנָּשִׁים, וְרֹב נָשִׁים שבעולם כאשר נישאות לבעליהן, כשהן
32 בְּתוּלוֹת הֵן נִישְׂאֲתִי, ומן הסתם גם זו מן הרוב היא, ובתולה נישאה,

33 וכתובתה מאתים. אלא ודאי כדברי שמואל שאין הולכים בממון אחר
34 הרוב, ולפיכך כשאין עדים כתובתה רק מאה, וקשה על רב.
35 מתרצת הגמרא: אֶמַר רַבִּינָא, שונה המקרה שלפנינו וטעם מיוחד יש בו
36 שעל כן אף לדעת רב אין הולכים בו אחר הרוב, מִשּׁוּם דְּאִיבָא לְמִימַר, רֹב
37 נָשִׁים כאשר נישאות לבעליהן, כשהן בְּתוּלוֹת הֵן נִישְׂאֲתִי, וּמִיַּעוּבֵּי נָשִׁים
38 נישאות כשהן אֲלַמְנָת, וְכָל הַנִּישְׂאֲתִי כשהיא בְּתוּלָה יֵשׁ לָהּ קוֹל –
39 מפורסם הדבר שנישאה כשהיא בתולה, והרבה יודעים שיצאה בהינומא,
40 וְזוֹ הוֹאִיל וְאִין לָהּ קוֹל ככל הנישאות כשהן בתולות, אִיתְּרַע לָהּ רֹבָא –
41 הורע כוחו של הרוב, ויתכן שהיא מן המיעוט הנישאות כשהן אלמנות,
42 ולכן אינה נוטלת מאתים אלא בעדים שיצאה בהינומא.
43 הגמרא מקשה על דברי רבינא: אִי כדבריה שְׁכָל הַנִּישְׂאֲתִי כשהן בְּתוּלוֹת
44 יֵשׁ לָהֶן קוֹל, אם כן, כִּי אִיבָא – אפילו אם יש עֲדִים האומרים שיצאה
45 בהינומא, מֵאִי הֵוִי – מה בכך, וכיצד נסמך עליהם, אדרבה, מְדִלִית לָהּ
46 קוֹל – מזה שאין לאשה זו קול, מוכח שעדים הללו פְּהִדִי שְׁקָרִי נִינְהוּ –
47 עדי שקר הם ולא ראוי שיצאה בהינומא. משום כך חזרת בה הגמרא
48 ממקצת דבריה, שאין לומר ש'כל' הנישאות כשהן בתולות יש להן קול,
49 אֱלָא 'רוב' הנישאות כשהן בְּתוּלוֹת יֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְזוֹ הוֹאִיל וְאִין לָהּ קוֹל
50 אִיתְּרַע לָהּ רֹבָא – הורע כוחו של הרוב ואין הולכים אחריו, אך אם באו
51 עדים שיצאה בהינומא אנו אומרים שהאמת כדבריהם, ואשה זו היא מן
52 המיעוט שלא יוצא עליהם קול.
53 הגמרא מביאה ראיה לרב שהולכים בממון אחר הרוב, ושלא כדברי
54 שמואל: הָא שְׁמַע, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ד ה"ד), הַמוֹכֵר עֶבֶד לְחִבְרֵי
55 וְנִמְצָא שהיה העבד נָגַב – שקודם לכן היה גונב ממון, אִי שהיה
56 קוֹבִיטְסוּם – גונב נפשות, הִנְיָעוּ – אין הלוקח יכול לחזור בו בטענה
57 שמחמת הדברים הללו המקח הוא טעות. ואם נמצא שהיה העבד לְסָמִים
58 מְזוּזִין – הורג נפשות, שסופו להיתפס וליהרג, אִי נמצא שהיה העבד
59 מִיִּבְתָּב לְמַלְכוּת – מחויב מיתה למלכות, אִמְרָא לוֹ הלוקח למוכר הָרִי
60 שְׁלָךְ לְפָנֶיהָ – טול את שלך, שדומה זה כמו שמכר לו עבד הרוג ובטל
61 המקח.
62 מדקדקת הגמרא ושואלת: רִישָׁא של הברייתא, ששנינו בה שאם נמצא
63 שהיה העבד נגב או שהיה קוביטסוס 'הגיעו', ואינו יכול לבטל את המקח,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט מ"ח, תשט"ז

ברוקלין.

הווי"ח איי"א עוסק בצ"צ כו' מו"ה ישכר דוב שי

שלום וברכה!

לאחרי שתיתקו הארוכה נתקבל סו"ס מכתבו מכ"ד חשוון, ואף שאינו מזכיר עדי"ז, הנה בטח
התחילו בהכנות לימי חנוכה הבע"ל, הן כלפי פנים בשביל התלמידות וגם כלפי חוץ, כפי המנהג שהיו
עורכים איזה ענין של פומבי, מזמינים ההורים של התלמידות וכו', שבטח גם בשנה זו אל יחסר המזוג
ואדרבה יעלו בקדש והשיי"ת יצליחם.

המחכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ח המדליק נר של שבת ויו"ט⁸⁹ אחר האיש ואחר האשה חייבים לברך⁹⁰ עובר לעשייתן בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק
2 נר של שבת⁹¹ או של יו"ט⁹² בדרך שמברכים על שאר כל מצות מדברי סופרים⁹³ עובר לעשייתן⁹⁴.
3 והמנהג שמברכים אחר ההדלקה⁹⁵ לפי שסוברין שאם תברך תחלה קבלה לשבת ותהא אסורה להדליק⁹⁶ ואף

הלכתא רבנא

ע[חייבים לברך - מברכת רק על הנרות שבמקום האכילה, אבל שאר הנרות שבבית שמדליק הבעל, או על התאורה החשמלית - אין מברכים עליהם⁹⁰.
עא[להדליק נר של שבת - מנהגנו בנוסח ברכת נרות שבת: להדליק נר של שבת קודש⁹¹.
עב[או של יו"ט - ביום טוב שחל בשבת: להדליק נר של שבת ושל יום טוב⁹².
עג[כל מצות מדברי סופרים - אף על מצות מדברי סופרים מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', כיון שכאשר אנו

צינונים והוספות

(89) עד"ז סי' תקיד סכ"ד: כשם שחייב אדם להדליק בביתו נר אחד לכל הפחות בשבת כך הוא חייב ביו"ט לפיכך צריך לברך בשעת הדלקה אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יו"ט. (להעיר מהלשון 'לברך בשעת הדלקה' ואילו כאן כתב רבינו בהמשך הסעיף 'שאף ביו"ט מברכין לאחר ההדלקה').
ובסי' תר"י ס"א לענין יום הכיפורים: יום הכיפורים צריך לכבדו בנרות כמו בשאר ימים טובים כמו שיתבאר אלא שיש מקומות שנוהגין איסור בהדלקת נר בליל יום הכיפורים בבית שאיש ואשתו דרים בו. . ואותן מקומות שמדליקין צריכין לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום הכיפורים שהרי יום הכיפורים מצוה להדליק בו נרות כמו בשבתות וימים טובים.
(90) אף שאם משתמשים בהם - אין זו ברכה לבטלה (להלן סעיף יד). לגבי ברכת שהחיינו כשמדליקה בפעם הראשונה - ראה לעיל אות לו.

(91) ממכתב כ"ק אדמו"ר (אגרות קודש ח"ו ע' קכד): במענה ע"ד דשאלנא קדמיכון זה מזמן, והוא במ"ש בסידור תהלת ה' וכן בסידור תורה אור הנדפס בארצה"ב משנת תש"א והועתק ג"כ בלוח תומכי תמימים, אשר בהדלקת נרות של שבת הנוסח הוא: נר של שבת קדש, מאין המקור להוסיף התיבה קדש? מענה: הנה לע"ע לא מצאתי מקור ע"ז, ולי נראה שאין זה מעיקר הנוסח, והוכחתי ע"ז הוא כי במקום שיש חשש הפסק משמיטים תיבת קדש, עיי"ש בנוסח הדלקת נרות דשבת ויו"ט, ומה (במקום שאין חשש הפסק) מוסיפין תיבת קדש, כן מברכת חמותי הרבנית שליט"א והוא בקבלה מהדורות שלפני' ובטח נהגו כן דור אחר דור בבית נשיאנו, וידוע מ"ש בתשובות הרשב"א הובא בשו"ת השיב משה סי' י"ג, דאין לדחות קבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני עמנו, מפני ששים רבוא מופתים המראים סותרו.

וראה שיחת י"ט סיון תש"ן אות ג: שבנוסח הברכה להדליק נר של שבת קודש, מודגש שגם הנר והאור - הם קודש.

ובמכתב הנדפס בלקו"ש חט"ז ע' 578: מנהגנו לומר בנוסח הברכה (ומובן - בלי הבדל אם לפני בחתונה או לאחר), "להדליק נר של שבת קודש" אבל בשו"ט: של שבת ויו"ט. אגב, ראיתי

בנוסח התפלה שמביא . . אחרי הברכה - רבש"ע, בזכות מצות הדלקת הנרות של שבת קודש כו'.

ולהעיר שהברכה בתוספת המילה קודש נמצאת בסדר תיקוני שבת עפ"י האריז"ל, ובסידור קרבן מנחה הישן.

(92) על פי מכתב כ"ק אדמו"ר הנ"ל הערה 91 שאין מפסיקים במילת 'קדש'.

נוסח ברכת הדלקת נרות בראש השנה: להדליק נר של יום הזכרון (יתבאר בעז"ה במקומו), בראש השנה שחל בשבת: של שבת ושל יום הזכרון.

ביום הכיפורים: להדליק נר של יום הכפורים. כשחל בשבת: להדליק נר של שבת ויום הכפורים.

(93) סימן קנח סעיף טז: אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים והיכן ציונו שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם.

ועד"ז סי' שסו ס"ח: מצוה לחזו"ר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור. וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם. ועד"ז סי' תלב ס"א (לגבי בדיקת חמץ): קודם שיתחיל לבדוק צריך לברך כמו שמברכין על כל מצות מדברי סופרים. ובסי' תקכו ס"ד (לגבי עירוב תבשילין): ואחר שנטל העירוב בידו חייב לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב כמו שמברכין על שאר כל מצות חכמים.

(94) ע"פ משנת סי' מו ס"ג: ברכות המצות שצריך לברך עובר לעשייתן לפי שמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות אבל ברכות הללו שהן שבת והודאה יכול לברך אותן גם אחר כך, ועד"ז בסימן כ"ה ס"י: כל ברכות המצות צריך לברך אותן קודם התחלת עשיית המצוה. ועד"ז בכ"מ בשו"ע"ר.

(95) קצות השולחן סי' עד בבדח"ש ס"ק יט, ובקיצור הלכות משו"ע"ר הערה 30 הוכיחו כן מהלשון בסעיף יא: ידליק הבעל ויברך.

1 בְּיוֹ"ט מְדֻלָּקִין תַּחֲלָה¹⁸⁹ פְּדִי שְׁלֹא לְחַלֵּק בְּבִרְכָּה אַחַת לְבִרְךְ אוֹתָהּ פְּעָמִים קוֹדֶם הַדְּלָקָה וּפְעָמִים אַחֵר פֶּךָ⁹⁷ וְכִדִּי
2 שְׁתַּהֲא הַבִּרְכָּה עוֹבֵר לְעֵשִׂיָּה אִינָה נִגְהִית מִן הָאוֹר עַד אַחֵר הַבִּרְכָּה דִּהְיָנוּ שְׁמִשְׁמִיָּה יִדְהָ לִפְנֵי הַנֶּר¹⁹⁰ מִיָּד אַחֵר
3 הַהַדְּלָקָה עַד אַחֵר גָּמַר הַבִּרְכָּה וְאִזּוּ מְסִירָה יִדְהָ וְנִגְהִית מִן הָאוֹר וְזֶה נִקְרָא עוֹבֵר לְעֵשִׂיָּה¹⁹¹:

חלק ב' סימן רטג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף ח

הלכתא רבנא

לקבלת בקשות בני ישראל על כל הדרוש¹⁰⁰, ונהגו להפריש
אזיה פרוטות לצדקה (לצדקת רבי מאיר בעל הנס¹⁰¹) קודם
הדלקת הנרות¹⁰² והוא מסוגל לכמה ענינים ובפרט לתקופת
ההריון (ויש להוסיף ערך ח"י כל פעם ופעם בתקופת
ההריון על מה שרגילה לתת תמיד קודם הדלקת נרות)¹⁰³.
פ] עובר לעשייה - מובן ופשוט - שצריך להזהיר וככל
הדרוש את הנשים והבנות המדליקות שלא לטלטל ח"ו את
קופת הצדקה לאחר ההדלקה¹⁰⁴ וצריכה להיות לכתחילה
במקום שתוכל להשאיר עד לאחר הבדלה.

ציונים והוספות

101 בקצות השלחן סי' עד בבדה"ש ס"ק יט: כבר נתפשט
המנהג בכל תפוצות ישראל שבגולה ע"פ תקנות גאונים
וצדיקים ז"ל שקודם הדלקת הנרות תתן צדקה לקופת רמבעה"נ
להחזקת הישוב באה"ק ת"ו, ואין לשנות.

גם באגרות קודש בהם מעורר כ"ק אדמו"ר פעמים רבות על נתינת
הצדקה לפני הדלקת הנרות – מזכיר פעמים רבות שהצדקה היא
לצדקת רמבעה"נ (ח"ה ע' כד, שם ע' נ, שם ע' שיד ובמקומות רבים נוספים,
אף כי פעמים רבות מעורר על נתינת צדקה סתם, ובלקו"ש חכ"ב ע' 401 כותב
שהצדקה (כסגולה לחזו"ק) צריכה להיות למוסד חינוך בני" על טהרת הק'
דוקא), וגם במקומות בהם כותב לצדקת רמבעה"נ – לא כותב
שווה צדקת ארץ ישראל.

אמנם יתכן שדבר זה פשוט הוא שהצדקה שקודם הדלקת הנר היא
צדקת רמבעה"נ והיא היא צדקת ארץ ישראל – עד שאין צריך
לפרט, וראה מכתב כ"ק אדמו"ר האמצעי (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר
האמצעי ע' שז): מה מאד רצוני וחפצי לחזק צדקה אה"ק רמבעה"נ
ושמן למאור שקודם הדלקת נר שבת והפרישת חלה. (ונראה ממכתב
זה שהוא ענין פשוט שהיא צדקת אר"י, אמנם משמע גם שאפשר לתת הצדקה
גם לצורך אחר כמו שמן למאור (להדליק על ציון אדח"י בהאדריט)).

102 אגרות קודש כרך יד ע' תקכט: בשאלתו כמה תפריש אמו
ת' לפני הדלקת הנרות בערב שבת וערב יום טוב.
מובן שזה תלוי ביכולתה, והנקודה בזה, כיון שעת רצון היא
לקבלת בקשות נשי בנות ישראל קודם קיום המצוה דהדלקת
הנרות בעש"ק וערב יום טוב, צריך להרבות בברכות השי"ת בזה
על ידי נתינת הצדקה.

ובמכתב הנדפס בלקו"ש חט"ז ע' 577: בטח שומרת על מנהגן
הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה לפני הדלקת
הנרות בערב שבת וערב יום טוב, ועכ"פ תעשה כן מכאן ולהבא,
בלי נדר.

103 סגולה לחזו"ק: אגרות קודש ח"ה ע' כד. לרפואה: אג"ק
ח"ה ע' שיד, חכ"ו ע' סד. לימי ההריון: אג"ק ח"ה ע' שכו, אג"ק
ח"ו ע' שיג, ח"ז ע' קח. לשלום בית: אג"ק ח"י ע' קי. לחלומות
המצערות: אג"ק ח"ה ע' מט. לפרנסה: אג"ק ח"ו ע' עו. ועוד.

104 ואולי זהו הטעם שלא נתפשט כ"כ מנהג נתינת הצדקה
לפני הדח"נ מפני חשש האמור. ומפני גודל ענין השבת הנה גם
לספק חששו. ועוד וג"ז עיקר שהחשש הוא בנוגע לקדושת שבת
(ושמירתה) – וה"ז סתירה מיני' ובי' להכנס לחשש כזה ע"י

ראתה שישנם עוד נרות ששכחה להדליק - תבקש מא' מבני ביתה שידליקם⁹⁶.

עין] שמשמימה ידה לפני הנר - נוהגים כיום שמשמימה ידה על פניה ומברכת⁹⁸.

עח] וזה נקרא עובר לעשייה - שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד - אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו⁹⁹.

עט] עובר לעשייה - זמן הדלקת נרות הוא עת רצון מהקב"ה

אמנם יתכן דכל הנ"ל הוא כשהבעל מקבל עליו שבת בהדלקה זו, ואם אינו מקבל שבת כתב כאשל אברהם (בוטשאטש) שיברך תחילה ואח"כ ידליק, וכן הוא בשו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' לא. 96 כיון שכבר קיבלה עליה את השבת, וראה קצוה"ש סי' עד בבדה"ש ס"ק יד.

97 עד"ז הוא לגבי ברכת נטילת ידיים בסי' קנח סט"ז: ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן אלא שלפעמים אין ידיו נקיות כגון היוצא מבית הכסא לכן מברכין לעולם אחר הנטילה שלא לחלק בין נטילה לנטילה ועוד שגם הניגוב הוא מן המצוה כמו שיתבאר ואף על פי שלפעמים א"צ ניגוב לא רצו לחלק בין נטילה לנטילה . .

ואם שכח ולא בירך עד אחר הניגוב יברך אח"כ ואף על פי שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן לאחר גמר עשייתן מכל מקום מצוה זו כיון שלפעמים אי אפשר לברך עליה קודם עשייתה כגון היוצא מבית הכסא ומוכרח לברך אחר עשייתה אין לחלק בה בין פעם לפעם ולעולם יכול לברך אח"כ.

98 ע"פ קצות השלחן סי' עד בבדה"ש ס"ק יט, ובפרט על פי המנהג להדליק כמה נרות – באופן שקשה לכסותם עם היד, (ובכף החיים ס"ק לד כתב שכשאננה יכולה לכסות כל הנרות – תעצום עיניה). ויש נוהגים שקודם שמשמימה ידה על פניה – מניפה ידיה ג' פעמים על הנרות לציין קבלת קדושת השבת (קיצור דיני נש"ק ע' כב) ואולי הוא לקיים מה שכתוב בשו"ע ר' שמשמימה ידה לפני הנר. וכן נוהגים שכאשר מסירה ידה מעל פניה אומרת: 'שבת שלום', 'שבתא טובא', וכיו"ב (קיצור דיני נש"ק ע' כג).

99 להלן סעיף יא, ושם נתבאר שמטעם זה כששכחה להדליק קודם בין השמשות ונזכרה בין השמשות התירו לומר לנכרי להדליק נר אחד – והיא תברך (בנוסף על הדלקת נר שבת (קו"א סק"ג)), וראה שם לענין כששכחה לברך מיד לאחר ההדלקה.

100 שיחת ו' תשרי ה'תשל"ה, אג"ק כרך יד ע' תקכט (הובא להלן הערה 102) ובקצות השלחן סי' עד ס"ק יט כתב: וראוי שתתפלל בשעת הדלקה (היינו בעת שמשמימה ידה על פניה) שיתן לה הקב"ה בנים זכרים מאירים בתורה, ומקור הדבר הוא במג"א (ס"ק יא).

אמנם כתב על זה כ"ק אדמו"ר שאדמו"ר הזקן העתיק מהמג"א עניינים שלפני זה ולאחריו – והשמיט ענין זה. ו"לא שמעתי לא הן ולא לאו, ולא ראיתי בבית הרב תפלת בקשה להדלקת נרות, ולכן לדעתי לא יתערב בזה.

ציונים והוספות

הבדלה (שכמה אינן יודעות עד"ז).
זהירות נוספת בנתינת הצדקה: ליתן סכום שונה בכל פעם כדי
שלא יהיה כנדר (כן הורה כ"ק אדמו"ר פעמים רבות, ראה קובץ הערות
וביאורים התשנ"ז גליון פ' פקודי ע' 57).

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן טעיף ח

הוספה במצות נש"ק שכל ענינה קדושת שבת. וצ"ע בכ"ז (לקוטי
שיחות חכ"ד ע' 298).
ובלקו"ש חכ"א ע' 381: . . צדקה לפני הדלקת הנרות, והעיקר
לנצל זה להדגיש שאסור להמדיקה לטלטל הפושקע לאחר
ההדלקה, ולכן צ"ל לכתחילה במקום שתשאר שם עד לאחר

שולחן ערוך - הלכות תפלה

1 כשש"ץ חוזר התפלה יש לכל הקהל לשתוק ולכוין לברכות
2 שמברך הש"ץ ולענות אמן ואם אין ט' מכוונים לברכותיו
3 קרוב להיות ברכותיו לבטלה כי חזרת הש"ץ נתקנה לאמרה
4 בעשרה וכשאין ט' מכוונים לברכותיו נראה כברכה לבטלה לכן
5 כל אדם יעשה עצמו כאלו אין ט' וזולתו ויכוין לברכת הש"ץ.
6 ויש לגזור באנשים שלומדים בעת חזרת הש"ץ או אומרים
7 תחנונים ואפילו אם מכוונים לסוף הברכה לענות אמן כראוי
8 שלא תהיה אמן יתומה כמו שיתבאר לא יפה הם עושים (שאם
9 אין ט' המכוונים לתחלת הברכות הרי הש"ץ אומר תחלת
10 הברכות לבטלה שלא כמו שתקנו חכמים שהרי תקנו חזרת
11 הש"ץ כדי להוציא את שאינו בקי ואינו מוציא אלא כשט'
12 שומעים לו ואם אין ט' שומעים אלא בסוף הברכות אע"פ שזה
13 שאינו בקי שומע בכל הברכות לא יצא ידי חובתו כיון שתחלת
14 הברכות לא שמע אלא ביחיד ואין היחיד מוציא את היחיד
15 בתפלה והמתפלל סוף הברכות בלא תחילתן לא יצא ידי חובתו
16 כמו שנתבאר בס' קי"ד וכוין שתקנת חכמים היתה שישמעו ט'
17 לפחות גם תחלת הברכות כדי להוציא את שאינו בקי לא בטלה
18 תקנתם אף עכשיו שכולם בקיאים כמו שנתבאר.

19 וכל אדם יעשה עצמו כאלו אין ט' וזולתו ויכוין לכל ברכה
20 מראשה עד סופה) שאם הלומדים יפנו ללימודים עמי הארץ
21 ילמדו מהן שלא להאזין להש"ץ ויעסקו בשיחה בטילה נמצאו
22 מחטיאים את הרבים:

23 ז יש אומרים שכל העם יעמדו כשחוזר הש"ץ התפלה כיון
24 שמכוונים ושומעים התפלה מהש"ץ ושומע כעונה וכלו
25 מתפללין בעצמן (ולכן נקראו התקיעות שבחזרת הש"ץ בראש
26 השנה תקיעות מעומד לפי שכל העם עומדים בחזרת הש"ץ):

27 ח על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום נוהגין לומר ברוך
28 הוא וברוך שמו על שם הכתוב כי שם ה' אקרא הבו גודל
29 לאלהינו ועוד אפילו כשמזכיר צדיק בשר ודם צריך לברכו
30 שנאמר זכר צדיק לברכה.

31 ומכל מקום כיון שאינו אלא מנהג ולא מתיקון חכמים אין
32 מפסיקין לאומרו בכל מקום שאסור להפסיק לדבר הרשות
33 אפילו במקום שמותר להפסיק לעניית אמן כגון בפסוקי דזמרה:

34 ט ואחר כל ברכה וברכה יענה אמן בין אותם שיצאו ידי תפלה
35 בין אותם שלא יצאו ידי תפלה והכוונה שיכוין בלבם אמת
36 היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה כי אמן הוא לשון
37 האמנת דברים.

38 ואמן שאחר שאלות ובקשות כגון אמן שבקדיש וכיוצא בו יכוין

39 על העתיד שיאמנו דבריו ובקשותיו של זה ויקויימו במהרה.
40 ובברכות אמצעות של תפלה וברכת רצה ושים שלום שחתמתן
41 היא שבח והודאה לשמו וגם ייחול וקיווי שיקוים דבר זה
42 במהרה טוב לכוין גם כן באמן ב' הענינים שאמת הוא דבר זה
43 ושיאמנו דבריו (של זה) ויקוים דבר זה במהרה:

44 י לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"ץ חוזר התפלה ואם שח
45 הוא חוטא וגדול עונו מנשוא אפילו יש ט' וזולתו שכל
46 המשיח בבית הכנסת בשעה שהצבור עסוקין בשבחו של מקום
47 מראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל ואפילו העוסק
48 בתורה שאינו חוטא כל כך לא יפה הוא עושה כמו שנתבאר.
49 וילמד אדם בניו הקטנים ויחנכם לענות אמן ומיד שהתינוק עונה
50 אמן יש לו חלק לעולם הבא.

51 וצריך שיחנכם לעמוד באימה וביראה ואותן שרצים ושבבים
52 בבית הכנסת בשחוק מוטב שלא להביאם כלל לבית הכנסת:

53 יא לא יענה אמן חטופה דהיינו כאלו האל"ף נקודה בחט"ף
54 (קמ"ץ או קמץ חט"ף אלא בקמ"ץ גדול) וכן שלא יחטוף
55 וימהר לענות אותו קודם שיסיים המברך.

56 וכן לא יענה אמן קטופה דהיינו שמחסיר קריאת הנו"ן שאינו
57 מוציאה בפה שתהא ניכרת וכן לא יפסוק התיבה לשתיים.

58 ולא יענה אמן יתומה דהיינו שלא ימתין עם העניית האמן אלא
59 מיד שכלתה הברכה מפי המברך יענה אמן ואם השליח ציבור
60 מאריך הרבה בניגון של ואמרו אמן יאמר מיד אמן כי הארכת
61 הניגון הרבה הוא הפסק.

62 וכן אם לא שמע הברכה מפי המברך אע"פ שיודע איזו ברכה
63 הוא מברך מאחר שלא שמעה אם עונה אחרי אמן ה"ז אמן
64 יתומה במה דברים אמורים כשהוא חייב באותה ברכה לברך
65 אותה ורוצה לצאת ידי חובתו בעניית אמן אחר המברך אותה
66 אבל אם אינו חייב בה שאינו רוצה לצאת ידי חובתו בזה רשאי
67 לענות אחר כל ברכה אע"פ שלא שמעה ואע"פ שאינו יודע
68 איזה ברכה היא וי"א שאם אינו יודע איזו ברכה ה"ז אמן יתומה
69 ואפילו אינו מחויב בה לא יענה אחריה אבל אם יודע איזו ברכה
70 היא אע"פ שלא שמעה מפי המברך עונה אחריה אפילו אם הוא
71 חייב בה ויוצא ידי חובתו בענייה זו.

72 והלכה כשתי הסברות להחמיר שאם הוא חייב באותה ברכה
73 ורוצה לצאת בה ידי חובתו צריך שישמע אותה מפי המברך
74 ואם לאו אף שיודע איזה ברכה היא ה"ז אמן יתומה כסברא
75 הראשונה ואף אם אינו מחויב בה אם אינו יודע איזו ברכה היא
76 לא יענה אחריה כסברא האחרונה.

אמן אחר העונין אמן אלא אחר המברך אבל אם אין שיהיו בין
גמר הברכה להתחלת ענייתו יכול לענות אחר העוננים אמן כגון
ששמע אחד עונה אמן אחר איזו ברכה והוא יודע איזו ברכה
היא יכול לענות אחריו מיד אם זה לא האריך כל כך כמו
שהצבור מאריכים ומשתהים בענייתם מפני שאי אפשר
שיצמצמו כולם להתחיל ולפסוק ברגע אחד) ויש מי שאומר
שאפילו כלתה אמן מפי רוב הצבור (ואפילו סימנו כולם) יכול
לענות אמן אחריהם ונחשב כעונה אחר הברכה (כיון שכולם
התחילו מיד אחר הברכה) והוא שיענה אחריהם מיד ולענין
מעשה הכל לפי ענין שיהיו שמגמר ברכת המברך לסיום עניית
העוננים.

וכן בקדיש וקדושה וברכו כל שלא סימנו רוב הצבור עונה
עמהם אע"פ שלא שמעו (כולם) [כלום] מפי הש"ץ ולסבא
האחרונה אפילו סימנו רובן כל שנשארו ט' עמו שהם עשרה
עם הש"ץ (שאינן דבר שבקדושה פחות מעשרה) ואף להאומרים
שכל שהוא מחוייב בדבר אינו יוצא ידי חובתו בענייה עד
שישמע מכל מקום אינו נקרא מחוייב בדבר לענין זה אלא בדבר
שמחוייב לאמרו אף ביחיד משא"כ בקדיש וקדושה וברכו:

יב ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיוכל לומר אל
מלך נאמן כי זהו פירושו של אמן והם ראשי תיבות שלה.

ולא יאריך בה יותר מדאי לפי שאין קריאת התיבה נשמעת
כשמאריך יותר מדאי ואם יש קצת מהעוננים שמאריכים יותר
מדאי א"צ הש"ץ או שאר המברך להמתין עליהם אם ברכה
שלאחריה היא ברכה שאינה חובה על הכל לשמוע אבל אם
מוציא את הרבים ידי חובתן צריך להמתין אף על הטועים
ומאריכים באמן כדי שישמעו ויצאו ידי חובתן גם הם:

חלק א סימן קכד דין הנהגת ש"ץ ב"ח ברכות
ודין עניית אמן סעיפים ר"ב:

וי"א שאפילו אם אינו מחויב לברך אותה ויודע איזו ברכה היא
אם הברכה נתקנה להוציא רבים ידי חובתן כגון חזרת הש"ץ
לא יענה אחריה עד שישמע אותה כאלו היה רוצה לצאת בה
ידי חובתו שכיון שתקנת חכמים היא שיחזור ש"ץ התפלה
להוציא את שאינו בקי והצבור חייבים לשותק ולשמוע כל
ברכה מפי הש"ץ ולענות אחריו אמן אם כן הרי ברכות אלו
עליהם חובה לשמען מהש"ץ אף על פי שהתפלל כבר אבל אחר
ברכות התורה שבצבור יכול לענות אף על פי שלא שמע
שהברכות לא לצורך הצבור נתקנה אלא מפני שהקורא בצבור
ראוי לו לברך ואף שחובה על הצבור לשמען כמו שיתבאר בסי'
קל"ט מכל מקום עיקר ברכתו היא לצורך עצמו ולא לצורך
הצבור כמו בתפלה ויש לחוש לדבריהם לכתחלה ליזהר לשמוע
ברכות י"ח מפי הש"ץ.

אבל אם לא היה יכול לשמוע כגון שהיה מתפלל י"ח וכשסיים
תפלתו סיים ש"ץ ברכה אחת עונה אחריו אם יודע איזה ברכה
היא ואפילו לא סיים תפלתו עד שהרבה מן הצבור ענו כבר אמן
(ואין עונין אמן אחר אמן אלא אחר הברכה וצריך לענות מיד
שכלתה הברכה ואם לאו היא אמן יתומה אעפ"כ) אם לא כלתה
אמן מפי רוב הצבור עונה עמהם (אע"פ שיש שיהיו בין גמר
הברכה להתחלת ענייתו) לפי שכל שלא כלתה אמן מפי רוב
העוננים עדיין לא נשלם ענין הברכה לגמרי שעניית אמן גם כן
מן הברכה היא כמו שיתבאר בסי' קס"ז.

אבל לאחר שכלתה אמן מפי רוב הצבור אף ע"פ שהמיעוט
מאריכים אין בהארכתם כלום שהמאריך באמן יותר מדאי אינו
אלא טועה וא"כ נשלם כבר ענין הברכה לגמרי (וזוהי שמתחיל
עתה לענות אמן אמן יתומה היא כיון שיש שיהיו הרבה בין
גמר הברכה מפי המברך להתחלת ענייתו ואף ע"פ שאמן של
הצבור ג"כ מן הברכה היא אין לו לענות אחריהם שאין עונין

תורה אור

השבת היא על ידי צמצום ומיעוט האור.

וזהו פירוש "דאינון את בשמי' כפילא וקלישא",
שההמשכה למטה היא רק באופן של "כפילא וקלישא",
המורה על מיעוט וחלישות האור (כפי שיבואר להלן);

וזהו שאנו מבקשים "יגלה לן טעמי' דבתריסר נהמי",
שזוהי בקשה על הגילויים דלעתיד לבא, שאז יתגלה (על
ידי ה"ב לחמים) האור האלקי בכל התוקף, בלי שום
מיעוט וחלישות.

להבנת הענין הבא לקמן יש להקדים עוד, דענין
המשכת האור האלקי (וחיות חדשה בנפש) שעל ידי י"ב
לחמים דשבת, הוא (כמבואר בכתבי האריז"ל) גילוי שם
הוי' (כי י"ב לחמים הם ה' הוי'ות שהם י"ב אותיות).

כלומר: כל הגילויים של אלקות בעולמות ובנבראים -
הן האור שנמשך מאתו ית' בשביל בריאת והתהוות

תוכן הפרק: ביאור לשון הפיוט "יגלה לן טעמי'
דבתריסר נהמי כו' כפילא וקלישא"
[ע"פ מה שנתבאר לעיל בארוכה בענין אכילת שבת
שהוא "המשכה מלמעלה למטה", שע"י האכילה כדבעי
למהוי נמשכת בנפש האדם תוספת חיות מאור אלקי
עליון (שממש שורש המאכלים) - והמשכת כח אלקי זה
בנפש בפועל היא על ידי ה"ב לחמים - חוזר לבאר פירוש
"יגלה לן טעמי' כו'".

נקודת הענין שיבואר להלן:

בזמן הזה אי אפשר שיהי' גילוי אלקות בנפש בכל
התוקף, וכך גם בענין המשכת החיות האלקית בנפש
בשבת ע"י ה"ב לחמים, דאע"פ שבשבת מאיר גילוי
אלקות בעולם (מחמת עליית העולמות), מכל מקום,
סוף־סוף אי אפשר לדמות את הגילוי בעולם הזה אל
הגילוי בעולמות עליונים, דהמשכת הגילוי למטה ביום

1 העולמות, והן תוספת אור הקדושה המתגלה בעולמות
2 (אם על ידי עבודתם של בני", או מחמת עצם הזמן, כבשבת
3 ויר"ט) - נמשכים על ידי ד' אותיות שם הוי' (כמבואר בכמה
4 מקומות (ומובא בקיצור בביאור לקמן), שד' אותיות הוי'
5 רומזות על ד' שלבים בהמשכת אור אלקי למטה - כל אות
6 רומזת על "צורה" רוחנית אחרת באופן ההמשכה).

7 והנה ד' אותיות שם הוי' נחלקות לשתי מדריגות
8 כלליות: אותיות י"ה ואותיות ו"ה, ועיקר השם הן שתי
9 האותיות הראשונות (י"ה), כי ענין אותיות ו"ה הוא ירידת
10 וצמצום האור האלקי שבאותיות י"ה למטה ובהעלם
11 יותר, דכאשר האור (ד"ה) יורד למטה ונתצמצם יותר
12 נעשה מזה ו"ה (שמאות י' - נעשה אות ו', ומה' ראשונה
13 נעשה ה' אחרונה).

14 וזהו שהולך ומבאר:]

15 והנה המשכה זו היא בב' בחינות, כפילא וקלישא.
16 על המשכת האור העליון שנעשה על ידי האכילה
17 בשבת (ע"י י"ב לחמים) אומרים "דאינן את בשמי'
18 כפילא וקלישא". והנה "כפילא וקלישא" הן שתי
19 בחינות ומדריגות בהמשכת האור (היינו שתי מדריגות
20 בצמצום ומיעוט האור הנצרך בזמן הזה, כדי שיומשך
21 האור האלקי שע"י י"ב הלחמים בנפש האדם).

22 ההמשכה מאות י' (ד"ה) לאות ו' (דו"ה) נק'
23 "קלישא", והמשכת ה' ראשונה בה' אחרונה נק'
24 "כפילא".

25 [וכפי שהולך ומבאר:]

26 פירוש קלישא היא המשכת יורי"ן ווי"ן, שמיו"ד
27 נעשה וי"ן, שהיו"ד עצמה נמשכה ונעשית וי"ן.

28 המשכת האור שבאות י' לאות ו' נק' "קלישא",
29 דהנה צורת אות וי"ן מתחילה באות יו"ד וממנה נמשך
30 הקו למטה, ונמצא שמהיו"ד עצמה נעשה וי"ן, וכך
31 הוא גם לפי תוכנו הפנימי, בענין המשכת היו"ד
32 (ד"ה) בו' (דו"ה), שהאור המאיר באות י' הוא עצמו
33 נמשך בתוך אות ו'.

34 [להבנת ההבדל בין שתי ההמשכות - יש להקדים
35 ביאור ענין ד' השלבים בהמשכת האור האלקי הנרמזים בד'
36 אותיות שם הוי' - על פי משל מרב המלמד ומשפיע דבר
37 שכל לתלמיד קטן, שאינו בערכו כלל ואינו יכול להשיג כלל
38 עומק שכל הרב, ולפיכך צריך הרב "להבדיל" ו"להפריש" רק
39 חלק קטן של העמקות, שרק אותו יוכל להסביר לתלמיד.

40 ובסדר השפעת שכל זה - היינו מהשלב הראשון,

41 שהוא תחילת הפרשת והמצאת חלק זה של השכל השייך
42 אל התלמיד, כאשר הוא עדיין במוח הרב עצמו (קודם
43 ההשפעה), ועד השלב האחרון, כאשר השכל מגיע בפועל
44 אל התלמיד - יש ד' מדריגות :

45 תחילת המצאת השכל היא בנקודה אחת כללית,
46 הכוללת בתוכה את כל הענין השכלי (המצומצם) שבדעתו
47 להסביר לתלמיד - וזוהי אות יו"ד שהיא נקודה לבד.

48 אח"כ מפרט הרב בעצמו (בשכלו) את הפרטים
49 הכלולים בנקודה זו, ומרחיב את הענין, וחושב באיזה
50 אופן יבארם אל התלמיד - וזוהי אות ה"א ראשונה, שיש
51 בה התפשטות והתרחבות.

52 אולם כל זה הוא כפי שהרב חושב בזה לעצמו, וכפי
53 שמשער בעצמו את חושי התלמיד ואיך ובאיזה אופן
54 אפשר להשפיע לו שכל זה. אבל כאשר צריך להשפיע את
55 השכל בפועל - צריך להיות עוד "צמצום", שהוא מוריד
56 את עצמו בפועל אל מדריגת התלמיד.

57 [כי כשהרב משער בעצמו ובשכלו את חושי התלמיד,
58 קודם ההשפעה בפועל, הנה להיות שהשערה זו היא בעצמו
59 עדיין, נשאר הדבר-שכל למעלה מכלי המקבל והתלמיד, כי
60 אצל הרב עצמו (קודם שמשפיע אל התלמיד בפועל) עדיין
61 יש התגברות אור השכל ואי אפשר לו, בהיותו בפני עצמו,
62 להוריד את עצמו לגמרי לדרגת התלמיד].

63 וירידה זו אל התלמיד נרמזת באות וא"ו - המורה על
64 ירידה והמשכה מלמעלה למטה, שהיא הירידה בפועל
65 לדרגת התלמיד.

66 ולבסוף באה ההשפעה בפועל, שהוא השכל עם
67 פרטיו כפי שמתקבל אצל התלמיד - וזוהי ה"א אחרונה,
68 שיש בה התפשטות, אבל נקראת "שטח המקבל", והיינו
69 שזהו חלק השכל המתקבל בפועל אצל התלמיד.

70 וזהו גם הביאור בקשר בין י"ה לו"ה (שמאות י'
71 נעשית אות ו', ומה' ראשונה נמשכת ונעשית ה' אחרונה)
72 - כי ע"פ הנ"ל מובן, שאות י' ואות ו' תוכנן אחד, והוא
73 צמצום והורדת האור למטה, אלא שהיו"ד מורה על
74 "הפרשת" נקודה מתוך המקור אשר לאחר ההפרשה
75 והצמצום שייכת בכללותה לכלי המקבל ודרגתו, ואילו הו'
76 מורה על ההורדה בפועל אל המקבל;

77 ואילו שתי ההה"ן מורות על התפשטות ופירוש
78 הנקודה לפרטים, אלא שה' ראשונה היא התפשטות כפי
79 שהיא אצל המשפיע עדיין, וה' אחרונה - כפי שהיא
80 מתקבלת בפועל בכלי המקבל.

1 ובוז תובן מהות שתי ה"המשכות" וההבדל ביניהם -
2 המשכה מאות י' לו' (הנק' "קלישא"), וההמשכה מה'
3 ראשונה לה' אחרונה (הנק' "כפילא"):]
4 כי לפי שהיו"ד הוא בחינת צמצום, לכן יכול
5 להיות ממנה המשכה בבחינת וי"ו מן היו"ד עצמה.
6 אות י' דשם הוי' היא השלב הראשון בהמשכת
7 האור האלקי בעולמות, שכן, הקב"ה הוא אין סוף
8 ובלתי בעל גבול, והשלב הראשון בהמשכת אור אין
9 סוף בעולמות הוא צמצום עצום - וצמצום זה נרמז
10 באות יו"ד, שהיא האות הקטנה ביותר והיא בחינת
11 נקודה לבד, המורה על צמצום האור.
12 ואילו אות וי"ו - שהיא קו ארוך - מורה על
13 ההמשכה מלמעלה למטה, שזהו השלב השני בהמשכת
14 וירידת אור אין סוף ב"ה, שלאחרי ה"צמצום" (אות י')
15 נמשכת ההארה המצומצמת של אלקות (הנרמזת ב"קו")
16 מלמעלה למטה אל העולמות והנבראים.
17 ומאחר שהאור שבאות י' כבר נתצמצם, על כן
18 יכול האור עצמו להימשך ולהתגלות למטה (שזהו ענין
19 אות ו', כנ"ל).
20 [וכמו במשל הנ"ל מלימוד שכל עם תלמיד,
21 דלאחרי שהרב "המציא" והפריש נקודה כללית
22 מצומצמת מתוך העמקות, שאותה יוכל להסביר
23 לתלמידים, הנה מאחר שכללות נקודה זו היא כבר
24 בדרגת התלמיד (אור מצומצם), יוכל אח"כ "להוריד"
25 ולבאר מהות סברא זו לדרגת התלמיד (שהורדה זו
26 הוא ענין אות ו').]
27 אך אעפ"כ, למרות שהאור שבאות י' נמשך באות
28 ו', מכל מקום יש בהמשכה זו משום ירידה במדריגת
29 האור, לפי שאי אפשר לאור להתגלות למטה (בזמן
30 הזה) אלא ע"י צמצום ומיעוט האור, ולכן נק' המשכה
31 זו בשם "קלישא", לפי שהאור הנמשך בוי"ו הוא אור
32 קלוש ומצומצם ("קלוש ודק מאד כקו").
33 אבל הה' שהיא התפשטות אורך ורוחב, ואין
34 התפשטות אורך ורוחב שלמעלה יכולה להתגלות
35 למטה כמו שהוא למעלה בבחינת אורך ורוחב עד
36 אין קץ בו'.
37 ענינה של אות ה' (בסדר המשכת האור האלקי
38 בעולמות) הוא "התפשטות", כמו צורת אות ה'
39 כפשוטה, שיש לה "התפשטות לרוחב.. וגם לאורך",
40 המורה על "התפשטות וגילוי". היינו שאות ה' מורה
41 על גילוי ההמשכה לכל פרטיה כו'.

42 וההבדל בין ה' ראשונה לה' אחרונה הוא:
43 ה' ראשונה היא ה"התפשטות" שקודם ההמשכה
44 למטה (הנרמזת באות ו') - כמשל הרב, שלאחרי
45 שהמציא נקודת השכל שאותה ילמד לתלמידים, מפרט
46 הרב בשכלו את הפרטים הכלולים בנקודה זו ומרחיב
47 את הענין, וחושב באיזה אופן יבארם אל התלמיד.
48 משא"כ אות ה' אחרונה - הוא האור כפי שמתקבל
49 ונתפס בפועל בכלי המקבל (ובמשל הנ"ל - כפי
50 שהסברא עם כל פרטי מתקבלת בפועל אצל התלמיד).
51 ולפיכך אי אפשר לבחינה זו (ה' ראשונה) להימשך
52 ולהתגלות למטה (באות ה' אחרונה) באותה המדה כפי
53 שהיא בהתגלות למעלה [וכבמשל הנ"ל מרב ותלמיד,
54 שאין שום דמיון בין הסברא כפי שהיא במחשבת הרב
55 (גם כשהוא מכין את עצמו להסבירה לתלמידים)
56 והסברא כפי שהיא נתפסת בפועל בשכל התלמיד].
57 אלא ההמשכה היא בבחינת ה' אחרת למטה.
58 המשכה זו היא באות ה' אחרת (ולא שמאות ה'
59 ראשונה עצמה נמשכת ונעשית ה' אחרונה), להורות,
60 שכשאור זה נמשך למטה הוא ממדריגה אחרת לגמרי,
61 ונמוכה שלא בערך מה' ראשונה דשם הוי', ואינו אלא
62 דמות ורושם של עצם האור.
63 [קצת משל לדבר - אור השמש, שאע"פ שהוא
64 "מעין המאור", שעל ידי איכות ותוקף האור מתגלה
65 תוקפו של השמש עצמה, מכל מקום אינו אלא זיו
66 והשתקפות ("אפשיין") מהשמש ואין בו מאומה מגוף
67 כדור ("מהות") השמש.
68 וכך בנמשל, דאע"פ שהגילוי כפי שהוא למטה
69 (הנרמז באות ה' אחרונה) הוא מעין הגילוי כפי שהוא
70 למעלה (שממנו הוא נמשך) - מכל מקום, הרי זה רק
71 "מעין", ואין זה אותה "מהות" כלל (שלכן היא אות
72 ה' "אחרת").]
73 והיא בחינת המילוי של ה', דהיינו בח הה' שהי'
74 בהעלם למעלה.
75 זה שה' אחרונה נמשכת מה' ראשונה באופן שהיא
76 ה' אחרת למטה, הוא לפי שהיא נמשכת רק
77 מהמילוי דאות ה' ראשונה דשם הוי' (שהמילוי דאות
78 ה' היא ה' אחרת, כנ"ל בתחילת המאמר).
79 דהנה המילוי של כל אות כלול בהעלם בתוך האות
80 עצמה. כמו לדוגמא אות א', שאותיות ל"ף, שהם המילוי
81 של אות א' (א' ל'ף), כלולות בהעלם בא' עצמה, שהרי

1 אף כשכותבים רק "א'", נקראת אות זו אל"ף (עם
2 המילוי), ונמצא ש"ל"ף כלולות בהעלם בתוך אות "א".
3 וכן בעניננו, דה"א אחרונה של שם הוי' הי' כלול
4 בהעלם בתוך ה"א ראשונה - היינו במילוי שלה.

5 [וביאור התוכן הפנימי שבזה:]

6 כי לעולם המילוי הוא מה שבהעלם, ומה שבהעלם
7 למעלה יצא מההעלם אל הגילוי למטה.

8 ענינו של "מילוי" האות כפשוטו הוא מה שעל ידו
9 באה האות לידי גילוי, שהרי בשביל האות עצמה (כפי
10 שהיא בכתב או במחשבה) אין צורך במילוי שלה, ורק
11 כשרוצים לבטא את האות בדיבור יש צורך במילוי;
12 וענין הדיבור הוא לגלות הענין בשביל הזולת (או כדי
13 לגלותו לפרשו באופן ברור יותר גם לעצמו).

14 וזהו גם תוכנו הפנימי של "מילוי", ה"גילוי" של
15 האות כמו שיוורד ונמשך למטה, אשר בתחילה הי'
16 ה"גילוי" של האות בהעלם ו"בכח" בתוך האות
17 עצמה, וההתגלות בפועל למטה היא על ידי המילוי.

18 [משל לדבר: מעות שעדיין טמונים בחיקו (של
19 אדם) ומוסתרים שם מעין הרואה, ואח"כ כשמוציאן
20 אל הגילוי הנה לא ניתוסף בהם דבר כי אם הגילוי
21 לעין בלבד. וזהו ענין המילוי, שהוא ההתגלות של
22 מהות ותוכן האות].

23 והיינו בחינת "כפילא", שהיא בחינת מילוי ההי"ן,
24 בנודע מענין המכפלה.

25 וכך לענין אות ה' דשם הוי', דאות ה' ראשונה
26 (שלמעלה מה"המשכה" דאות ו') היא הגילוי כפי
27 שהוא למעלה, בכל ההתפשטות לרוחב ולאורך [כמשל
28 הרב כפי שחושב הסברא שרוצה להשפיע לתלמידים
29 בעצמו לכל פרטי], וה"מילוי" של אות ה"א - הוא
30 הגילוי כפי שנמשך בפועל למטה (שבתחילה הי' גילוי
31 זה כלול בהעלם באות ה' עצמה, כנ"ל בענין המילוי
32 שכלול בהעלם באות).

33 ונמצא, שהמילוי דאות ה' ראשונה הוא הוא ענינה
34 של אות ה' אחרונה, וכפי שנתבאר לעיל דאות ה'
35 אחרונה אינה אלא התפשטות חיצונית בלבד מה'
36 ראשונה, שלכן באה בה' אחרת.

37 וזהו גם ענין ההמשכה בבחינת "כפילא", דקאי על
38 המשכת אות ה' ראשונה בה' אחרונה, שנק' "כפילא"
39 על שם המילוי (דאות ה' במילואה היא ה"ה, אות
40 כפולה) - לומר, שהאור האלקי המתגלה בה"א

41 אחרונה אינו אלא התפשטות חיצונית בלבד ממהות
42 הגילוי שבה"א ראשונה.

43 [לסיכום:]

44 בזמן הזה, האור האלקי הנמשך בנפש האדם ע"י י"ב
45 לחמים (דרך "סדר ההמשכה" של ד' אותיות שם הוי') -
46 הוא רק בבחינת "כפילא וקלישא", המורה על מיעוט
47 וחלישות האור].

48 אך כל זה הוא [מה] שאנו מקבלים החשפעה ע"י
49 י"ב לחמים בזמן הזה.

50 אבל לע"ל - "יגלה לן טעמיה דבתריסר נהמי כו",
51 ואזי לא יהיה בחינת כפילא כו', רק הח' עצמה
52 שלמעלה יהי' לה גילוי למטה ג"כ, ע"י כי יגלה לן
53 טעמיה כו'.

54 לעתיד לבוא יתגלה האור למטה כפי שהוא
55 למעלה, בלי שום צמצום ומיעוט וחלישות, ובמילא
56 לא תהי' ההמשכה בבחינת "כפילא" (שלמטה תאיר
57 האור דרך "ה' אחרת"), אלא הח' עצמה (הראשונה)
58 כפי שהיא למעלה תתגלה למטה (בה"א אחרונה).

59 וזהו פירוש "יגלה לן טעמי" דבתריסר נהמי כו'
60 כפילא וקלישא", שלעתיד לבא הקב"ה יגלה לנו את
61 ה"טעם" האמיתי - היינו פנימיות ואמיתיות האור
62 העליון - הנמשך על ידי י"ב לחמים (דלא כבזמן הזה
63 שהגילוי למטה הוא רק בבחינת "כפילא וקלישא").

64 וכמ"ש ביום ההוא יהיה כו':

65 ענין זה, שלעתיד לבא לא יהי' שום הבדל בין
66 מדריגת ה"א ראשונה וה"א אחרונה, מוכן מהמבואר
67 בכתבי האריז"ל בפירוש הכתוב "ביום ההוא יהיה הוי'
68 אחד גו'", שלעתיד לבוא שמו הגדול לא יהי' ד'
69 אותיות יהו"ה אלא שתי פעמים י"ה (יהי"ה), כי ו"ה
70 יתעלה לבחי' י"ה.

71 פירוש:

72 בזמן הזה אי אפשר לאותיות י"ה [היינו האור
73 האלקי המאיר באותיות י"ה] להתגלות למטה, אלא רק
74 ע"י ירידה לאותיות ו"ה (שהיו"ד נעשה ו', ומה'
75 עילאה נעשית ה' תתאה, כנ"ל) - אך לעתיד לבא
76 יתגלה האור למטה כמו למעלה, וזהו ענין שתי פעמים
77 י"ה, שגם למטה יהי' הגילוי די"ה (כמו למעלה).

78 וכן הוא לענין המשכת אור אלקי בנפש בשבת על
79 ידי י"ב לחמים, שלעתיד לבא יהי' הגילוי בנפש בלי
80 שום מיעוט וחלישות, אלא יהי' הגילוי למטה כמו
81 שהוא למעלה.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

15 מהכל אוי"ר חו"ג ולא קו א' לבד כיעקב שנק' תם להיותו
16 כלול מחו"ג כנ"ל (אך הנה באמת מ"ש תמים תהי' וכן
17 התהלך לפני והי' תמים הכונה על למעלה מן הדעת דוקא
18 והוא בחי' אמונה הפשוטה בתכלית שלמעלה מן הדעת
19 לגמרי עד שלא יתכן ענין ברירה אלא רצון עצמי ופשוט,
20 וכידוע [בפי'] ואני בהמות [הייתי עמך בהמה שלמטה] מן
21 הדעת ששרשו למעלה מן הדעת כו', וראי' לזה מ"ש
22 תמי"ם תהי' עיקר כונת האזהרה הוא על הנסיון שלא
23 לנסות את [הוי'] רק להאמין ולבטוח בו בבחי' התמימות
24 שהוא [האמונה הפשוטה שלמעלה מן הדעת דוקא כדמוכח
25 פשט הכתובי' בענין מצות התמימות ו]כמ"ש כל
26 המפרשים, ובפרט בענין המצות להרמב"ם והסמ"ג בפי'
27 מצוה זו דתמים] תהי' כו' ומ"ש וידעת כו' מצוה בפ"ע היא
28 כי צריך להי' [ע"י] הדעת [וע"י האמונה והתמימות].

להבין מאמרד"ל מפני מה ת"ח – תקפ"ב

1 **ובכל** זה יובן ענין מצות התמימות מ"ש תמי"ם תהי' כו'
2 שאין הכונה בלא דעת כלל שהרי נא' וידעת כו'
3 אלא על בחי' התמימו' שאחר ההבדלה בתכלית שע"י
4 הדעת דוקא כנ"ל, שאז הוא נק' תמים באמת בלי שום
5 תערובת כלל מטעם הנ"ל, וכמ"ש ראה נתתי לפניך החיים
6 והטוב כו' ובחר"ת בחיים ובחיר"ה זו ע"י הדעת המבדיל
7 ובוחר"ר בטוב ומואס ברע בתכלית ואם אין דעת אין בחירה
8 והבדלה כלל כנ"ל, ואז נק' תמי"ם במעשיו ע"ש השלימו'
9 (משא"כ בלא דעת כבן י"ב שנה שאין לו דעת אינו נענש
10 על ל"ת כלל כי מ"ע ול"ת הן ה"ח וה"ג שנק' טו"ר, והדעת
11 מבדיל ביניהן והוא כולל אוי"ר אהבה שרש מ"ע כו' ואינו
12 בר עונשין כ"א בגדלו' די"ג שנה שבא לכלל דעת אע"פ
13 שהוא ע"ה ואותו שהוא בן י"ב הוא חריף כו'), וגם זה
14 אמת דנק' תמים ע"ש התמימו' והשלימו' להיותו כלול

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

21 מהו"ע ית' כשמתלבש במדותיו ונק' חכם וחסיד וגבור
22 ודיין ורחמן כו', מ"מ עכ"ז הרי הוא מהו"ע ית' כמו שהוא
23 בעצמותו פשוט בתכלית הפשטיות ואין השינוי בו אמיתי
24 ח"ו כנ"ל וכיון שכן משארו"ל בספרי ולא למדותיו, ר"ל
25 להמדות בעצמן שאינן אלוה כלל אלא נאצלים ואסור לנו
26 להתפלל אליהן כי אין בידן להועיל לנו שהן רק כלים
27 וכמ"ש היתפאר הגרזן כו' ואפי' להתפלל אליהן שהן
28 יעוררו רחמים עלינו לפני מהו"ע ית' אסור לנו וכמ"ש
29 הרמב"ם בעיקר החמישי שלו שאסור לנו לשומם אמצעים
30 ומליצים בינינו ובין הש"י אלא שיכוננו כל המחשבות לנגדו
31 ויתרחקו מזולתו כו' (ומה"ט גמגם הגאון בעל המחבר ספר
32 קרבן נתנאל ספ"ק דר"ה, על החרוז שאומרים בנעילת
33 יוהכ"פ, מדת הרחמים עלינו התגלגלי ולפני קונן תחנתינו
34 הפילי, דמדקאמר ולפני קונן כו' הרי משים המדה לאמצעי
35 בינינו ובין הבורא ית', וזה אסור, ודבריו נכוחים ולפע"ד
36 הי' ראוי לומר אב הרחמים גלגל עלינו מדת הרחמים, ותו
37 לא), אבל מה דמשמע מרו"ל שצריך לכיון בהשמות, כמו
38 באתה חונן צריך לכיון ש' הוי' בניקוד פתח שהוא בחכמה
39 כו' כי פתח ל' פתיחו וגילוי והחכמ' היא ראשית הגילוי
40 כו', אין זה בכלל הקריאה למדותיו ח"ו, רק למהו"ע ית'

1 **ז) ועפמשנ"ת** יובן הקושי' הידוע דהנה בספרי אמרו
2 ע"פ מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו,
3 אליו ולא למדותיו כו', ובמ"א ארו"ל וכי אפשר לידבק
4 בשכינה כו', אלא הדבק במדותיו כו', ועם היות כי יש
5 לחלק בין מצות הקריאה אליו להדביקות מ"מ עדיין יקשה
6 ממארו"ל מפני מה ישראל צועקין ואינן נענין מפני שאין
7 יודעין לכיון בשם, דלכאורה קשה כיון שנצטוינו לקרוא
8 אליו דהיינו למהו"ע ית' שאינו נתפס בשום אות ומדה א"כ
9 מאי איכפת לן אם א"י לכיון בשם שהשמות ענינם
10 בספירות ומדותיו ית' שם אל בחדס כו' שהוא למטה מטה
11 ממהו"ע ית', והרי כל ישראל קוראי' למהו"ע ית' ממש
12 כמ"ש אליו כו', אך הענין מובן עפמשנ"ל דיש הפרש גדול
13 בין מדותיו ית' להשמות, שהמדות אע"פ שהן מיוחדים בו
14 ית' ונק' אלהות מ"מ אינן מהו"ע ית' אלא שנאצלו ממנו
15 וקדמם ההעדר, משא"כ שמותיו ית' שהן מורים על מהו"ע
16 ית' ממש, ואף שאין הוראה זו על מהו"ע ית' ממש כמו
17 שהוא קודם התלבשותו במדותיו שאז אין שום שם שיוורה
18 עליו אלא שנתפס ברעיון הלב ובמחשבה ר"ל שיוודעים
19 מציאותו שיש מציאות זה ולא תפיסה והשגת מהותו ח"ו
20 דלית שום מחשבה תפיסא ב', אבל השמות הן מורים על

1 ממש, שהוא הנק' בשם הוי' בניקוד פתח כשמתלבש בבחי'
2 חכמה להשפיע חכמה באבי"ע וכמאמר אתה חונן לאדם
3 דעת כו', והאיך הוא, אם לא ע"י כלי החכמ' דאצ"י שאא"ס
4 מתלבש בה ומשפיע על ידה חכמה בכל עולם האצילות,
5 ואח"כ מלביש השפעתו ע"י חכמה דבי"ע להשפיע החכמה
6 בג"ע עד שמשפיע גם בעוה"ז כו', והרי החכמה דאבי"ע
7 היא רק כגרון ביד החוצב בו לאא"ס המשפיע על ידה
8 וכשמשפיע בה אנו קורין לו חכם בחכמה וע"ז מורה השם
9 הוי' בניקוד פתח, ונמצא כשאומר בא"י חונן הדעת, ומכוין
10 שם הוי' בניקוד פתח, הוא קורא אליו ית' ממש, אלא
11 שמכוין לו ית' בהיותו מלוכב בכלי החכמ' יען שאז דייקא
12 הוא משפיע ענין ובקשה שבברכה זו וכו' משא"כ אם יכוין
13 באתה חונן בשם הוי' בניקוד סגול שמורה על מהו"ע ית'
14 כשמלוכב בכלי החסד להשפיע חסד בעולם, הרי אז אין
15 דרך לבקשתו שהרי ע"י כלי הנ"ל אין האא"ס משפיע
16 חכמה כו', והגם שביד האא"ס המלוכב בחסד להתלבש
17 בחכמ' להשפיע לזה. מ"מ לזה צריך זכות גדול ועצום,
18 משא"כ כשקורא לו ית' להשפיע לו חכמה כשאא"ס
19 מלוכב במדת חכמה הוא פועל בקל יותר, וכמשל המבקש
20 דבר מהמלך, שאם אותו הדבר שמבקש מהמלך היא אז
21 ממש ביד המלך הוא פועל בקל יותר כגון שמבקש נדבה
22 מהמלך בשעה שהמלך באוצרותיו וכסף וזהב לאין קץ

23 מונח לפניו שיפעול בקל יותר משיבקש זה בשעה שהמלך
24 עוסק באיזו ענין אחר הגם שגם אז ביכולת המלך לפנות
25 מעסק הנ"ל וליתן לו הנדבה מאוצרותיו מ"מ לזה צריך
26 בקשה רבה וכשיראה המלך עוצם לבכו הנאמן איך שראוי
27 ליתן לו כו' משא"כ כשיבקש הנדבה מהמלך בשעה שהוא
28 באוצרותיו לא ידקדק כ"כ עמו כו', וזהו ענין מארז"ל שאין
29 יודעין לכוין בשם כו' שאם היו יודעין לכוין בשם לכוין
30 השם המורה על מהו"ע ית' כשמתלבש באותו מדה שעל
31 ידה צריך להתמשך בקשתם היו נענין במהרה יותר ויותר
32 מה"ט דאמרן, ונמצא מוכן שמארז"ל אליו ולא למדותיו,
33 עם ענין לכוין בשם לא סתרי אהדי כלל, (ואמנם בחי'
34 הדבק במדותיו ממש כמארז"ל מה הוא רחום אף אתה
35 רחום כו' הוא ענין אחר שזהו בכלל מצות דביקות שהוא
36 הנהגת האדם עם הבריות וגם מצות ת"ת הוא מעין זה
37 להתדבק בחכמתו שבה שורה אא"ס כו' ועוד יש בפ"י אליו
38 ולא למדותיו דהיינו למהו"ע ית' ממש כמו שהוא למעלה
39 מהתלבשות במדותיו והוא ענין מצות ק"ש שקדמה
40 לתפלה, ואפשר שגם בתפלה יש לכוין כן באמרו בא"י,
41 דאתה היינו למהו"ע כמו שהוא טרם התלבשותו במדותיו,
42 שאין שם המורה עליו רק באמרו אתה לנוכח, והוי' הוא
43 כמו שהוא מתלבש אח"כ במדה ההיא שבברכה ההוא שם
44 הוי' בניקוד פתח בחכמה, ובצירי בבניה כו'):

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 מצד הטוב שבהם גבוהי' המה מבחי' התיקון, אבל לאחר
2 שהוציאו מהם הטוב ונכלל בקדושה ולא נשאר רק חלק
3 הרע אותו יוכלו בקל להאבדו כו', והיינו ענין הבירור
4 שניתן לתהו להתברר ע"י ש' מ"ה דתיקון דהיינו רק ע"י
5 בירור דוקא כנ"ל ולא כמו שהם בשלימותם כו'. ודוגמא
6 לדבר בלעם הרשע שהי' מבחי' התהו כו' ולא יכלו לו
7 בני", אך כאשר הוציא משה ממנו חלק הטוב והוא במה
8 שהשים ה' דבר בפיו כו' ונעשה תורה הרבה על ידו ע"י
9 שנשא משלו ויאמר כו' שהוא כל פ' בלק שניתנה למשה
10 וישראל, והפרשיות הללו מדברי בלעם הם ונעשה תורה
11 לישראל, ואז לא נשאר רק חלק הרע שבו, ולכן אמר אחר
12 שגמר כל דבריו הנני הולך לעמי כו' ואז יכלו לו והרגוהו
13 כו', ועד"ז בכולם אשר שרשם מתהו כו'. וע"ד דוגמא במה
14 שאמרו דילמא יפוק מיני' ברא מעלי', וכשהולידו אז יוכלו
15 לו כו' וכיוצא בזה. וזהו שא' עדה נא גאון וגובה פ"י כמו
16 שהם בשלימותם כו'. אך הנה הגם שאין זה ביכולת

1 אך הנה יש להבין בזה דהרי לצדיקי' כבר ניתן כח ועזו
2 להפוך רע לטוב ע"י ש' מ"ה המברר ב"ן, וא"כ הגם
3 שרשעי' הם מבחי' התהו הרי ניתן בחי' תהו להתברר ע"י
4 ש' מ"ה דתיקון כו', ולמה לא יהי' ביכולת הצדיקי'
5 להשפילם והדרא קושי' לדוכתי'. אך עיקר הענין הוא
6 דהנה יש הפרש בזה, דכאשר הרשעי' המה בשלימותם
7 בלתי בירור עדיין לגמרי אז לא יש ביכולת הצדיקי'
8 להשפילם ולהכניעם, אבל כשהרשעי' מתבררין ויוצא מהם
9 חלק הטוב אזי יש ביכולת הצדיקי' להכניעם ולהאבידם
10 כו'. וטעם הדברים כי כאשר המה בשלימותם הרי המה
11 אנשי השם אשר מעולם התהו ממש, והם גבוהי' מבחי'
12 התיקון ולא יכלו להם אותם אשר למטה מהם במדרגה.
13 אך כשמתבררי' ע"י ש' מ"ה ויוצא מהם חלק הטוב ולא
14 נשאר רק חלק הרע שהוא בא בשבירה הנשאר בהיכלו'
15 החיצוני' שלמטה מטה אזי בנקל מאד שיפלו ויאבדו
16 לגמרי וכמ"ש כהמס דונג מפני אש כן יאבדו כו', כי רק

דא"ק כמ"ש בביאור ע"פ משה ידבר (שלא נדפס) שהוא
למעלה מבחי' תהו ותיקון כו' רק שנשפל בבחי' התיקון
כו', ופרעה עם כי ישראל בררו הניצוצות שנבלעו בו
וכמ"ש וגם ערב ר"ב עלה אתם שבררו משם ר"ב ניצוצות,
מ"מ נשאר עדיין גם מה שלא נתברר עד שא"א לבררו כ"א
ע"י שאמר ה' למשה נתתיך אלקי' לפרעה שהוא בחי' ואם
זרוע כאל שביכולתו לעשות מתהו תיקון הנה עי"ז ע"י
האותות והמופתים' והביזוי שאח"כ עשו אותם כמצולה
שאין בה דגים כלל כו' כי בררו הכל להיות נכלל בבחי'
התיקון כו'. ועי"ל שזהו ע"י אור מבחי' עקודים שלמעלה
מהשבירה ותיקון שהם בחי' נקודים וברודים, וכמו ענין
המן שירד בזכות משה שהי' ג"כ מבחי' זו.

להבין בתוס' ביאור שרש נעמוות דאצי' (ב)

ש"פ שמות. תרל"ב.

הצדיקי' אבל הוא ית' כל יכול, מאחר שממנו הי' ענין
השבירה והתיקון דיכולתו לעשות מתהו תיקון כו', וזהו
שא' ואם זרוע כאל לך כו'.
וענין מה שנת' לעיל שכאשר הם בשלימותם אזי לא יש
יכולת להפילם היינו קודם שנתמלא סאתם עדיין אז
א"א לברר אותם, וכאשר נתמלא סאתם אז מ"ה מברר ב"ן
כו'. וזהו שא' הקב"ה למשה ראה נתתיך אלקי' לפרעה
שנתן לו ממשלה זרוע כאל ממש על פרעה עם היות פרעה
יונק מעורף דא"א שז"ע פרעה אותיות הערף, בחי' עורף
דא"א שמשם נמשך להאריך אף גם לרשעי' ושוורשו מבחי'
התהו כו', עכ"ז יהי' למשה דתיקון ממשלה על בחי' זו
כמו אלקי' ממש הכל יכול והיינו לפי שמשה הי' מש' מ"ה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

מאד) ועי"ז מתקשר נפשו ונדבק בהאלקות אשר כל חפצו
ורצונו הוא אלקות ואינו חפץ בשום דבר אחר. ותגדל
האהבה יותר כאשר מתבונן איך שהאלקות הוא חיי העולם
בכלל וחיי נפשו בפרט (ונראה שהכל הוא במדריגה אחת
באלקות היינו בהארת האלקי המתלבש בעולם, רק
דבהתבוננות הנ"ל הוא שמתבונן ומרגיש את האלקות
שבעולם והתבוננות זו היא שהתבוננות והרגש הוא איך
שהאלקות הוא חיות העולם בכלל וחיותו בפרט) וכמ"ש
נפשי אויתך כלומר מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים
לכך אויתך פי' שאני מתאוה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי
נפשו כו' וכן כשהוא הולך כו' כך אני מתאוה ותאב לאור
א"ס ב"ה חיי החיים האמיתים להמשיכו בקרבי ע"י עסק
התורה כו' וכמ"ש בסש"ב פמ"ד.

והנה באהבה יש ב' מדריגות כלליות הא' בחי' אהבה
כמים וכמ"ש זכור אב נמשך אחריו כמים והב'
אהבה ברשפי אש וצמאון (והן בחי' חו"ג שבחסד)
דהאהבה כמים היא בבחי' קירוב ודביקות באלקות, והוא
ע"י ההתבוננות בהאור וחיות האלקי המתלבש בעולמות
וכמ"ש ואתה מחי' את כולם שבכא"א היינו בכל נברא
ונברא בפרט יש אור וחיות אלקי המחי' אותו ומבשרי אחזה
אלקה שכל אדם מרגיש בעצמו שיש בו חיות המחי' אותו
וכמו"כ הוא בעולם שנק' גוף גדול כנודע. שע"י טיב
ההשגה וההתבוננות בזה בהעמקת הדעת נרגש ונראה אצלו
איך שהעולם חי מאור האלקי. וכשמקשר ומעמיק דעתו
בהאור האלקי שמחי' את העולם נרגש אצלו היוקר והעילוי
דאלקות (היינו מה שאלקות בעצם הוא ענין יקר ונעלה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו כו', וּפָרַשׁ רִשְׁי⁴⁷: בְּחֻזְרוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִיו,
שֶׁהָיָה לוֹה בְּשָׁבִיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וְחֶסֶד⁴⁸. דִּהְיָה אֲמָרוֹ
רְבוּתִינוּ וְלִל⁴⁹, "מְזוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל אָדָם קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה

ה) וְהִנֵּה אֲבָרְהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, הִנֵּה מְלֻכְד שֶׁהָיָה
נָדִיב בְּמִמּוֹנוֹ בְּפִזּוֹר גָּדוֹל בְּמָאֵד, שֶׁהָיָה לוֹה
וְעוֹשֶׂה הוֹצָאוֹת גְּדוּלוֹת וּבְהֶכְנֶסֶת אוֹרְחִים, וְכִמוֹ שֶׁפָּתוּב⁴⁶

(46) לך לך יג, ג.

(47) עה"פ. וראה גם ב"ר פמ"א, ג.

(48) ראה נזר הקודש ופירוש מהרז"ו לב"ר שם: יתכן שבעת הרעב

פיזר כל אוצרותיו לצדקה על כן הוכרח בלכתו למצרים ליקח בהקפה
על בטחון השי"ת.

(49) ביצה טז, ב.

1 כו' מלכד הוצאות שבת יום-טוב והוצאות תלמוד תורה",
 2 דדברים אלו אין להם קבע דאם הוסיף מוסיפין לו,
 3 וכמאמר⁵⁰ "לוי עלי ואני פורע", וזהו הנדיבות דאברהם
 4 אבינו עליו השלום שהיה לוה בשביל לעשות צדקה. אמנם
 5 כל זה הוא הנדיבות בממונו, הנה נוסף לזה היה נדיב
 6 בגופו ממש, והינו דלכד זה מה שהיה מטריח עצמו
 7 בטרחות גדולות⁵¹, וכמו שכתוב⁵² "וירץ לקראתם" כו',
 8 וכתוב⁵³ "ואל הקר רץ אברהם" כו', ופרש הרמב"ן ז"ל⁵⁴
 9 להגיד רב חשקו בנדיבות, הנה לכד זה העמיד עצמו
 10 בסכנה להתפלל על אנשי סדום ועמורה. דהנה פתיב⁵⁵
 11 "ואנשי סדם רעים וחטאים להו' מאד", ואמר רבותינו
 12 ז"ל (סנהדרין קט עמוד א) "אמר רב יהודה, רעים בגופן
 13 וחטאים בממונן", ובמתניתא⁵⁶ תנא "רעים בממונן
 14 וחטאים בגופן", ובירושמי (סנהדרין פרק י הלכה ג)
 15 "שהיו רעים אלו לאלו", וכמו שאנו רואים⁵⁷ בטבעי בני
 16 אדם שיש רחמנא לצלן⁵⁸ אנשים כאלו שיש בהם רע גמור
 17 כרציחה ושפיכות דמים כחיות הטורפות ממש, והינו
 18 דכשם שהחיה רעה הרי כל ענינה הוא לטרף ולדרס, דאין
 19 זה לפי שרופה לאכל כי אם שזהו טבעה לטרף ולדרס
 20 ולשפף דם, והינו דזה גופא מה שהיא טורפת ודורסת
 21 בכעס ורציחה, הנה זה עצמו הוא החיות שלה, דישנם
 22 בעלי חיים הטורפים ודורסים בשביל אכילתם והמה

23 טורדים באכילתם, דאז הנה זה מה שטורפים ודורסים הוא
 24 מגדל התאוה לאכילה, וכמו שיש בבני אדם שהם בעלי
 25 הנאה וענג, והינו דכל מה שהם אוכלים או שותים הוא
 26 ברצון גדול ובקבלת ענג רב בטבעי הבעלי הנאה וואס
 27 ליגין אין גוט עסין⁵⁹, שזהו כדגמת להבדיל אכילת בהמה
 28 וחייה, שזהו כל ענינם של הבעלי חיים לאכל ולשתות, מה
 29 שאין בן חיות הטורפות אין פונתם בשביל לאכל, רק דמזה
 30 גופא מה שהיא דורסת וקורעת את גופה ובשרה של זולתה
 31 ושופכת את דמה, הנה מדבר זה עצמו היא מקבלת חיות
 32 וענג רב, אשר כמו כן יש רחמנא לצלן בטבעי בני אדם
 33 שיש בהם רע גמור רחמנא לצלן, והינו מי שטבעו רע
 34 לבריות הנקרא בלשון העולם אשלעכטער מענטש, איז
 35 אשלעכטער מענטש איז בא אים איז דאך פראן רע
 36 (שלעכטס) בפעל, וויא מיר זעהן במוחש אז אשלעכטער
 37 מענטש איז אלץ וואס ער טוט איז מיט שלעכטייט, ער
 38 זוכט אלץ וואס ער קאן דעם אנדערן מאכין ניט גוט, איינג
 39 און שלעכטיי.

40 קצור. אברהם אבינו עליו השלום היה נדיב בגופו, שטרח
 41 בעצמו דוקא, והעמיד עצמו בסכנה להתפלל על
 42 אנשי סדם, ויבאר שיש בטבעי בני אדם שהם בטבע הרע
 43 ואכזרים כחיות טורפות האוהבים לשפף דם ולקרע גופם
 44 ובשרם של שאר הבעלי חיים.

י"ד כסלו תרפ"ט.

(56) תוספתא סנהדרין פ"ג. הובא בגמרא שם.

(57) בכל הבא לקמן – השווה המשך תער"ב ח"ג ע' א' רפח: המשך
 ר"ה שנה זו (תרפ"ט) פרק כ (סה"מ תרפ"ט ע' 27 ואלוף). וראה גם
 ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי אמור קמ, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי
 במדבר ח"ב ע' תשסו ואלוף.

(50) שם טו, ב.

(51) ראה גם סה"מ תרח"ץ הנ"ל הערה 36.

(52) וירא יח, ב.

(53) שם, ז.

(54) עה"פ.

(55) לך לך יג, יג.

טז. השם יצילנו. יז. שמונחים (שקועים) במאכלים טובים. יח. אדם רע. ואדם רע הרי אצלו נמצא רע בפועל, כמו שאנו רואים
 במוחש שאדם רע, אזי כל מה שעושה, זה עם רוע, הוא מחפש כל מה שיכול לעשות לשני לא טוב, צר ורע.

לקוטי דיבורים

10 הצדיק ר' ברוך והצדקנית רבקה וברכם, ונסעו שמחים
 11 וטובי לב.
 12 יב. כידוע היתה הרבנית רבקה למדנית ובכל יום היו
 13 לה שיעורי לימוד בסדר קבוע, אך היה זה בהצנע לכת
 14 וחוץ מבעלה הצדיק ר' ברוך, לא ידע מזה אף אחד.
 15 כשהרבנית רבקה חזרה לביתה מבקורה אצל מורנו
 16 הבעל שם טוב, נסעה אל גיסתה הרבנית דבורה לאה
 17 בויטבסק, למסור לה מה שמורנו הבעל שם טוב אמר
 18 להם, מה ששמעה ומה שראתה בדרכי ההנהגה של

1 יא. לפני נסיעתם של הצדיק הגאון ר' ברוך ואשתו
 2 הרבנית רבקה נ"ע ממזיבה, נכנסו אל הבעל שם טוב
 3 לקבל את ברכת הפרידה.
 4 הרבנית הצדקנית רבקה שהיתה במצב רוח של
 5 התעוררות גדולה, אמרה למורנו הבעל שם טוב:
 6 כשהשית"ת ימלא ברכתו הקדושה של מורנו הבעל שם
 7 טוב בבן זכר חי וקיים – תקדישו לתורה ועבודה בדרכו
 8 של מורנו הבעל שם טוב.
 9 מורנו הבעל שם טוב ראה התעוררותם הגדולה של

13 ממילוי ברכתו - החליטו הצדיק ר' ברוך והצדקנית
14 רבקה להודיעו על כך, ובתחילת חודש אדר שני נסע
15 הצדיק ר' ברוך אל מורנו הבעל שם טוב.
16 הצדיק ר' ברוך סיפר למורנו הבעל שם טוב שברכתו
17 הצליחה וזוגתו הרבנית נפקדה.
18 מורנו הבעל שם טוב שמח מאד לשמוע בשורה זו
19 והתענין במיוחד על זמן התחלת העיבור. וכשהצדיק ר'
20 ברוך אמר לו, הורה לו מורנו הבעל שם טוב לברך ברכת
21 "שהחיינו" בלי שם ומלכות, שישע מיד חזרה לביתו
22 למסור בשמו ברכת מזל טוב לרבנית והזהירו בכמה
23 אזהרות. ר' ברוך שב לביתו שמח וטוב לב.

1 מורנו הבעל שם טוב, ומה ששמעה שתלמידיו הקדושים
2 התפלאו מאד מסדר עבודתו והנהגתו של מורנו הבעל
3 שם טוב באותו חודש תשרי שהיה שונה מכל השנים.
4 הרבנית רבקה ביקשה את גיסתה הרבנית לתת לה
5 סדר מה ללמוד בשיעוריה הקבועים, והיות והיא בטוחה
6 שברכתו של הבעל שם טוב תתממש - היא רוצה שתתן
7 לה סדר הנהגה בתפלה ולימוד בימי העיבור.
8 יג. בטוחה היתה הרבנית בברכתו והבטחתו של
9 מורנו הבעל שם טוב, ומה מאושרת היתה להודיע
10 לבעלה הצדיק ר' ברוך שברכת מורנו הבעל שם טוב
11 מתמלאת למזל טוב.
12 ואף שבטוחים היו שמורנו הבעל שם טוב יודע

ח"י אלול, ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ז - הצעיר השתקן

1 חג הפסח שאותו בילה ברוך, אביו של מייסדה העתידי של חב"ד, בבית ר' אליעזר ראובן הנפח
2 מדוברומיסל, הגיע לקיצו. שני חתניו המבוגרים של הנפח חזרו לשיבותיהם, בהן השמיעו את
3 שיעוריהם.
4 גם שמואל נחום, בנו של הנפח, עזב את ביתו. מגמת פניו הייתה הפעם ללמוד בישיבה
5 שבוויטעבסק, בה השמיע את שיעוריו רבי יוסף יצחק, גיסו של ברוך.
6 ברוך, היה יכול לנצל הזדמנות זו ולשלוח - על ידי שמואל נחום - מכתב לגיסו, אך התוצאה
7 משליחת מכתב זה תהיה שגיסו ועל ידו גם אחותו, יודע להם היכן הוא נמצא פיזית, ומה מצבו
8 הרוחני, ואת זה לא רצה ברוך שהם ידעו.
9 ברוך לא מצא עדיין את דרכו בחיים, אותה חיפש. מסכת נדודיו טרם הושלמה.
10 בינתיים הוא נשאר בדוברומיסל. הוא היה מעוניין להמשיך לשמוע את סיפוריו של ר' יצחק שאול,
11 חתנו השלישי של הנפח, על החסידות בכלל ועל הבעל שם טוב בפרט.
12 הייתה לו לברוך תחושה כי ר' יצחק שאול פותח עבורו פתח לעולם חדש. עד עתה היו ידיעותיו
13 של ברוך על הדרך החדשה, דרך החסידות, מועטות ביותר, וכאן היה לפניו מעיין נובע - ר' יצחק
14 שאול.
15 ידיעותיו של ר' יצחק שאול, אודות הבעל שם טוב והנוהים אחריו, כמו המעשיות שהיה לו לספר
16 לא תמו אף פעם.
17 ברוך סבר כי לאחר החג יוכל לבלות עם ר' יצחק שאול כבימי החג ולטייל בעקבותיו - חדר אחר
18 חדר - בארמונות הפז של החסידות. ברם, ר' יצחק שאול היה עתה עסוק בנפחייה.
19 חותנו יצא לערוך מסע בין הגויים אשר בכפרי הסביבה, ור' יצחק שאול הוצרך לנהל את העבודה

- 1 בנפחייה - ועבודה הייתה ב"ה לרוב - כי מאז המציא את המחרשה המשוכללת היה מוצף, בהזמנות
- 2 רבות לייצורה.
- 3 נוסף לכך היה חתנו של הנפח - ר' יצחק שאול - עסוק עתה בתיכנון סוג חדש של מכשיר אשר
- 4 שיפר את דילול האדמה החרושה. הוא אף הספיק לערוך ניסיונות למכונה זו בשדות של כמה גויים,
- 5 והללו נהנו מזה.
- 6 לכן ניצל ברוך את הימים הללו בהם היה ר' יצחק שאול טרוד בנפחייה כדי להתבונן ולהתעמק
- 7 בכל אשר למד עד עתה בנושא החסידות, ולנסות להגיע בעצמו למסקנה באשר למשמעותה של תורת
- 8 החסידות. בערבים, בהם היה ר' יצחק שאול פנוי מהעבודה וכרגיל היה עוסק בתורה, הזדמן לו לברוך
- 9 לשוחח איתו בדברי תורה ואגב כך לבקשו הסברים או סיפורים שמהם אפשר להסיק מסקנות ולהפיק
- 10 לקחים.
- 11 - אז סיפר לו ר' יצחק שאול סיפור - אודות ברוך אחר - וכפי שנקרא ר' ברוך וויאזנער.
- 12 סיפור מעשה זה השאיר רושם רב על ברוך שלנו.
- 13 ר' ברוך מוויאזין היה בנו של יהודי בשם ר' יוסף, אשר מוצאו היה מהעיירה איליא שליד ווילנא.
- 14 עוד מילדותו התפרסם ברוך זה בלמדנותו.
- 15 כאשר הגיע לגיל המצוות הוליכו אביו לסלוצק לשיבה המקומית אשר בראשה עמד ר' אלחנן
- 16 מזלקובה, ואשר נודעה כמקום תורה. ר' אלחנן היה תלמידו של הגאון רבי שכנא מלובלין.
- 17 כאשר בחן ר' אלחנן את ברוך הצעיר התפעל מאוד מבקיאותו וחרifותו, וקבלו מיד לשיבה, אשר
- 18 בה היה הוא הצעיר ביותר.
- 19 האב ר' יוסף, הביא עימו מהבית שק אשר הכיל כמות מסוימת של לחם יבש וגבינה יבשה, ונתן
- 20 אותה לברוך בנו, כדי שיהיה לו פֶמָה להחיות את נפשו, עד שיסדרו אותו בישיבה יחד עם שאר
- 21 התלמידים.
- 22 כפי שהיה נהוג אז הייתה אחזקתם של תלמידי הישיבה על חשבון הקהילה או מידיהם של
- 23 בעלי-בתים פרטיים. ברם, ברוך לא רצה ליהנות ממתנת בשר ודם והחליט להשתכר את פת לחמו,
- 24 מיגיע כפיו. לפיכך, כאשר אָזל המזון שהשאיר לו אביו, היה יוצא מזמן לזמן ליער הסמוך, חוטב עצים
- 25 ומביאם בעצמו על כתפיו העירה, כדי למוכרם, ומכך היה ניזון.
- 26 אגב כך, הוא גילה את מידותיו הנאצלות. מעולם לא אמר לקונה כמה הוא דורש עבור סחורתו,
- 27 והוא קיבל כל סכום שניתן לו. מעניים סרב לקחת בכלל כסף. וכאשר נודע לו על משפחה ענייה שאין
- 28 לה עצים להסקת התנור לחימום או לבישול לכבוד שבת היה מביא חבילת עצים ומניחה ליד פתח
- 29 ביתם ונעלם.
- 30 בסיימו את "מלאכתו" היה ממחר מיד לשיבה ויושב ללמוד בהתמדה גדולה.
- 31 שלא כבחורי ישיבה אחרים לא התחבר ברוך עם איש. ובכלל מיעט מאוד לדבר, ולכן קראו לו:
- 32 "השתקן".
- 33 למקום לינה כשאר הבחורים, לא היה ברוך זקוק, הוא היה ישן בבית-המדרש.
- 34 שנתיים ימים שהה ברוך בישיבה בסלוצק, ולאחר מכן חזר לאיליא עם מטען רב של ידיעת התורה.

- 1 במשך הזמן עשה אף נדר, שייהנה אך ורק ממעשה ידיו, ואפילו בהיותו סמוך לשולחן אביו לא
- 2 הסכים לאכול בחינם.
- 3 אך ברוך רצה לקיים את עצת חכמינו ז"ל "והוי גולה למקום תורה", ולמרות שהיו בה למדנים
- 4 גדולים שעסקו בתורה בשקידה וחידושי התורה שהשמיעו באוזניו ערכו לו מאד, עזב ברוך את איליא
- 5 וכונן את צעדיו לעיר ווילנא, אשר היה לה שם של מקום תורה.
- 6 למרות המרחק הקצר שבין איליא לוויילנא ארכה הדרך לברוך מספר שבועות. לא זו בלבד שהיה
- 7 נאלץ ללכת רגלי, אלא שאף היה חייב להתעכב במקומות שונים בדרך על מנת להשתכר מספיק עבור
- 8 פת לחמו ושאר הצטרכויותיו.
- 9 ווילנא עשתה על ברוך רושם רב בלמדנות שבה ובעבודת הבורא שבה. למרות זאת לא שהה בה
- 10 אלא שלושה חדשים בלבד. סיבת הדבר הייתה, כיוון ששם היה קשה לו להרוויח את לחמו.
- 11 ברוך רצה לא רק ליהנות אך ורק מיגיע כפיו, אלא רצה גם לא לקפח את פרנסתו של אף אחד,
- 12 והיה זה קשה מאוד, כי לכל מלאכה אשר ניגש, נדמה היה לו שהוא מקפח פרנסתו של מישהו, שיכל
- 13 לעסוק במלאכה זו.
- 14 לכן, הגיע למסקנה כי בעיירה קטנה יקל עליו להרוויח את לחמו. ובתחילה הלך לעיר טראקי. אך
- 15 הרכב אוכלוסייתה של עיירה זו היה מאנשים פשוטים. לא היה זה לחלוטין מקום תורה.
- 16 החל, אפוא, ברוך לנדוד מעיירה לעיירה עד אשר הגיע לעיירה וויאזין, שם חי ופעל הגאון רבי
- 17 שאול, אשר הצטיין כמרבין תורה וניהל ישיבה, אשר בזמנו נודעה לתהילה.
- 18 ליד וויאזין התגוררה אלמנה שהחזיקה מחלבה, והייתה זקוקה לעוזר, שיביא את החלב ומוצריו
- 19 לוויאזין. ברוך השכיר את עצמו, אפוא, לעבודה זו.
- 20 תפקידו התבטא בהבאת התוצרת החלבית לוויאזין פעמיים בשבוע וחלוקתה בין לקוחות האלמנה,
- 21 ורכישת מצרכים שונים והבאתם לאלמנה עבור החנות שניהלה בנוסף למחלבה.
- 22 פרנסתו של ברוך הייתה ברווח. הוא יכול היה לחסוך מעט כסף אפילו לאחר שחילק מעשר
- 23 מרווחיו לצדקה.
- 24 חדשים שהה ברוך בישיבתו של רבי שאול ולמד בה בשקידה רבה. הוא היה שבע רצון הן מראש
- 25 הישיבה, ממנו למד הרבה, והן מהתלמידים. במיוחד נהנה ברוך מהשפעתם הרוחנית של שני תלמידים,
- 26 האחד מבריסק והשני מפינסק.
- 27 השפעה גדולה יותר על ברוך הייתה לזקן ר' ליפא וולף, שהתאכסן באחד מבתי המדרש שבעיר.
- 28 ברוך אשר בתחילה היה לן בבית מדרש אחר, עבר ללון בבית מדרש זה, כדי להיות קרוב יותר לר' ליפא וולף וללמוד ממנו את מידותיו, ובמיוחד את הסיגופים שקיבל על עצמו הזקן ואת תפילותיו
- 29 אשר היה אומרם בהשתפכות נפש גדולה ובכבי מר.
- 30 אין ספק שברוך היה ממשיך להישאר בוויאזין, שבה הרגיש נוח, אלא שבאמצע החורף התרחש
- 31 מאורע שמירר את חייו.
- 32 ביום חורף קר. הביא ברוך לוויאזין את תוצרת החלב של האלמנה, ולקח שם סחורה בחזרתו עבור
- 33 חנותה. כאשר הגיע לבית האלמנה בכפר בו התגוררה הייתה כבר שעת ערב מאוחרת, והוא עייף וחדור
- 34 צינה.
- 35

- 1 לאחר מנוחה והתחממות, התפלל ברוך מעריב, ואז הגישה לו האלמנה ארוחת ערב.
- 2 ברוך כבר היה מוכן לחזור לוויאזין ולהעביר את הלילה בלימוד, ואז פונה אליו האלמנה ואומרת
- 3 לו כך:
- 4 "כבר כל-כך מאוחר, ובחוץ מאוד קר, טוב יותר שתישאר ללון כאן, ותחזור לעיר בבוקר", וברוך
- 5 ניאות להצעתה.
- 6 האלמנה הכינה עבורו מצע לשינה, ולאחר מכן הוא קרא קריאת שמע בכוונה רבה, ושכב לישון.
- 7 אך ברוך לא יכול היה להירדם, כנגד רצונו ולחרדתו הגדולה החלו לחדור לראשו מחשבות לא
- 8 טהורות. הוא החל לפתע להרגיש - דבר שקודם אף פעם לא ידע מכך - הרהור עבירה.
- 9 הדבר הפיל עליו אימה ופחד, ומיד התרומם ממשכבו ופרץ החוצה והחל להתגלגל לבוש למחצה
- 10 על גבי השלג, כחלק מהסיגופים שקיבל על עצמו באותו רגע לכפרה על הרהורי החטא שעלו במוחו.
- 11 קופא כולו נכנס לבית, התלבש במהירות והלך מיד לדרכו העירה.
- 12 היה זה לאחר חצות הלילה כאשר הגיע לבית המדרש, בו היה לן דרך קבע. ובמקום לשכב לישון,
- 13 החל לומר תהלים ביללה ותחנונים. כאב ליבו היה עז על שהתפתה לדברי האלמנה וללון יחד איתה
- 14 תחת קורת גג אחת, ובכך להיכנס לחשש של יחוד, דבר שהביאו להרהור עבירה.
- 15 הוא החליט בנפשו לחדול מיד לבוא לבית האלמנה ולעבוד בשבילה. תחילה אף חשק להתוודות
- 16 לפני ר' ליפא וולף הזקן, אך לא אזר עוז בנפשו מרוב בושה.
- 17 ברוך היה צריך לחפש עתה מקור חדש לפרנסה, ואכן מצא זאת מיד.

אגרות קודש

- 1 ב"ה, ב' י"ט מרח"ש פ"ד
- 2 ראס"ד
- 3 אל ידידינו אנ"ש היושבים בעיר טשיגאגא,
- 4 ה' עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב בגו"ר
- 5 שלום וברכה,
- 6 השמועה המעציבה מפטירת הרב המפורסם, מוקיר רבנן
- 7 ותלמידיהוה מוהר"ר מרדכי ז"ל זעווין, הרעידה את לבבי, כרע
- 8 כאח התהלך עם עושי טוב וחסד, לקרב לבן של ישראל אל
- 9 אביהם שבשמים, חבל על דאבדין, אחד המיוחד בשומרי
- 10 משמרת הקדש, כהונת אלקים בקרב ישראל.
- 11 אבדה גדלה רבת הערך, אבדה מחנם הט' בכלל, ובפרט
- 12 מוסדי הקדש אשר שם לבו ונפשו עליהם, לכלכלם ולעודדם,
- 13 בההוא רוחא קדישא דשאיב ממקורא דחייא, הן המה הוד
- 14 כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ותורתם
- 15 הק', כי נשבר אחד העמודים אשר עניני ההנהגה וההדרכה
- 16 נשען עליהם, וקל אלקים ירפא להם.
- 17 אמנם יראתו צדקתו ופעולתו עומדת לעד וזכרו הטוב לא
- 18 ישכת, תהי נשמתו צרורה בצרור החיים, וזכותו יאהיל על
- 19 עדתו הטהורה, אשר בטח ישתדלו בכל תוקף עוז הדרת קודש
- 20 אשר דמות תבניתו הרוחני, ורושם פעולותיו לטובת לומדי
- 21 תורה, יהי כחותם על לבם הנדיבה, ויבקע כשחר אורם, אור
- 22 חדש עליהם יאיר לנחמם ולנחותם בכפלים לתושי', להדריכם
- 23 ולהעמידם בקרן אורה, זו תורה וחיבת הקדש, בהצלחה בכל
- 24 עניניהם מנפש ועד בשר.
- 25 ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאו"י והדו"ש טובים
- 26 והצלחתם מלוני"ח תכה"י.

[אג"ק מוהרי"צ כרך א' עמ' רצא]

יט ואלה תולדות יצחק בן-אברהם אברהם
הוליד את-יצחק כס"י: כ ויהי יצחק בן-ארבעים
שנה בקחתו את-רבקה בת-בתואל הארמי
מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה כס"י:
כא ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה
הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו כס"י:
כב ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם-כן
למה זה אנכי ותלך לדרש את-יהוה כס"י: ל

יט ואלין תולדת יצחק בר
אברהם אברהם אוליד ית יצחק:
כ והיה יצחק בר ארבעין שנין
כד נסיב ית רבקה בת בתואל
ארמא מפדן ארם אחתה דלבן
ארמא לה לאנתו: כא וצלי
יצחק קדם יי לקבל אתתה ארי
עקרה היא וקבל צלותה יי
ועדיאת רבקה אתתה:
כב ודחקין בנאי במעא ואמרת
אם כן למה דנן אנא ואזלת
למתבע אולפן מן קדם יי:

רש"י

ארם נהרים וארם צובה, קורא אותו 'פדן' לשון
"צמד בקר", ותרגום "פדן" – 'תורין', ויש
פותרים: "פדן ארם", כמו: שדה ארם, שכלשון
ישמעאל קורין לשדה: "פדן": (כא) ויעתר.
הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפס
ונתפתה לו. ואומר אני: כל לשון 'עתר', לשון
הפצרה ורבויה הוא, וכן: (יחזקאל ח) "ועתר ענן
הקטרת", מרבית עלית העשן, וכן: (שם לה)
"והעתרתם עלי דבריכם", וכן: (משלי כז) "ונעתרות
נשיקות שונא", דומות למרבות והנם למשא,
אנקרישר"א בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בנזית
זו ומתפלל, וזו עומדת בנזית זו ומתפללת (יבמות
סד): ויעתר לו. לו, ולא לה, שאין דומה תפלת
צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך, 'לו'
ולא לה: (כב) ויתרצו. על פרוץ המקרא הזה
אומר דרשני, שסתם מה היא רציצה זו, וכתב:
"אם-כן, למה זה אנכי"? רבותינו דרשוהו לשון
ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם
ועבר, יעקב רץ ומפרסם לצאת, עוברת על פתחי
עבודת אלילים, עשו מפרסם לצאת. דבר אחר:
מתרצצים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני
עולמות: ותאמר אם-כן. גדול צער העבור: למה
זה אנכי. מתאנה ומתפללת על ההריון: ותלך
לדרש. לבית מדרשו של שם: לדרש את-ה'.

(יט) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האומרים
בפרשה: אברהם הוליד את-יצחק. (לאחר שקרא
הקדוש ברוך הוא שמו אברהם, אחר כך הוליד את
יצחק. דבר אחר:) על ידי שכתב הכתוב: "יצחק
בן-אברהם", הזקק לומר: "אברהם הוליד את
יצחק", לפי שהיו לצני הדור אומרים: 'מאבימלך
נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם
ולא נתעברה הימנו', מה עשה הקדוש ברוך הוא?
צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו
הכל: "אברהם הוליד את-יצחק", וזהו שכתב
כאן: "יצחק בן-אברהם" (היה), שהרי עדות יש
ש"אברהם הוליד את-יצחק": (כ) בן-ארבעים
שנה. שהרי כשבא אברהם מהר המוריה, נתבשר
שנולדה רבקה, ויצחק היה בן ל"ז שנה, שהרי בו
בפרק מתה שרה, ומשנולד יצחק עד העקדה
שמתה שרה, ל"ז שנה ובת צ' היתה כשנולד יצחק
ובת ככ"ז כשמתה, שנאמר: "ויהיו חיי שרה וגו'",
הרי ליצחק ל"ז שנים, ובו בפרק נולדה רבקה.
המתין לה עד שתהא ראויה לביאה, ג' שנים,
ונשאה: בת-בתואל מפדן ארם אחות לבן.
וכי עדין לא נכתב שהיא בת בתואל, ואחות לבן
ומפדן ארם? אלא להגיד שבחה, שהיתה בת רשע
ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה
ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו:

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנִי כְּתִיב גַּיִם קָרִי גוֹיִם בְּבִטְנָהּ
 וּשְׁנִי לְאֵמִים מִמַּעַיִן יִפְרְדּוּ וּלְאֵם מְלָאָם
 יֵאֱמָן וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר כִּסִּי: כד וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ
 לִלְדָּתָהּ וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ כִּסִּי: כה וַיֵּצֵא
 הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹּ בְּאֶדְרֵת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ
 שְׁמוֹ עֲשׂוֹ כִּסִּי: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא אָחִיו וַיְדוּ
 אֶחָזֶת בַּעֲקֵב עֲשׂוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחַק
 בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם כִּסִּי: יִשְׂרָאֵל כו וַיִּגְדְּלוּ
 הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שֹׂדָה

רש"י

כג וַיֹּאמֶר יי לָהּ תָּרִין עֲמִמִּין
 בְּמַעַיְכִי וְתָרִיתִין מִלְּפָנֶיךָ מִמַּעַיְכִי
 יתְפָּרֶשֶׁן וּמִלְכּוֹ מִמְּלָכּוֹ יתְקַף
 וּרְבָא יִשְׁתַּעֲבִיד לְזַעֲרָא:
 כד וּשְׁלִימֹ יוֹמָהּ לְמִילָדָהּ וְהָא
 תִּיּוּמִין בְּמַעֲהָא: כה וּנְפִק
 קְדָמָה סְמוּךְ כְּלָהּ בְּגָלִים (נ"א
 בְּכָלִין) דְּשַׁעַר וּקְרוּ שְׁמָהּ עֲשׂוֹ:
 כו וּבְתֵר בֶּן נִפְק אַחֲוָהִי וַיְדָה
 אֶחֱידָא בַּעֲקָבָא דְעֲשׂוֹ וּקְרָא שְׁמָהּ
 יַעֲקֹב וַיִּצְחַק בְּר שְׁתִּין שְׁנִין כִּד
 יְלִידָתָהּ: כז וּרְבִי עוֹלָמָא
 וְהָא עֲשׂוֹ גָבֵר נַחֲשִׁירֶכֶן גָּבֵר נִפְק

שְׁתֵּי אֲבָנִים, זו תחת זו. הַנִּכְנָסֶת רֹאשׁוֹנָה, תִּצָּא
 אַחֲרֹנָה, וְהַנִּכְנָסֶת אַחֲרֹנָה, תִּצָּא רֹאשׁוֹנָה. נִמְצָא,
 עֲשׂוֹ הַנּוֹצֵר בְּאַחֲרֹנָה, יֵצֵא רֹאשׁוֹן, וַיַּעֲקֹב שְׁנוֹצֵר
 רֹאשׁוֹנָה, יֵצֵא אַחֲרוֹן, וַיַּעֲקֹב בָּא לַעֲכָבוֹ שְׁיָהּ
 רֹאשׁוֹן לְלֶדֶת כְּרֹאשׁוֹן לִיצִירָהּ, וַיִּפְטֹר אֶת רַחֲמָהּ
 וַיִּטַּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין: בַּעֲקֵב עֲשׂוֹ. סִימָן
 שְׂאִין זֶה מִסְפִּיק לְגַמֵּר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד
 וְנוֹטֵלָה הֵימָנוּ: וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרִיתוֹן לְבְּכוֹרְכֶם שֵׁם, אֵף
 אֲנִי אֶקְרָא לְבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם. הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב:
 "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב". דְּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ
 יַעֲקֹב עַל שֵׁם אֶחָזֶת הַעֲקָב: בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה. י'
 שְׁנִים מִשְׁנִשְׂאָה עַד שְׁנַעֲשִׂית בֵּת י"ג שָׁנָה וּרְאוּיָהּ
 לְהַרְיוֹן, וַי' שְׁנִים הָלָלוּ, צָפָה וְהִמָּתִין לָהּ כְּמוֹ
 שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׁרָה. בֵּינוֹן שְׁלֵא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא
 עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָׂא לְפִי
 שְׁנֵתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות
 סד): (כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ. כָּל זֶמַן
 שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִפְרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאִין אָדָם
 מִדְּקָדֵק בָּהֶם מִה טִיבָם, בֵּינוֹן שְׁנַעֲשׂוּ בְנֵי י"ג שָׁנָה,
 זֶה פֶּרֶשׁ לְבִתִּי מִדְּרָשׁוֹת וְזֶה פֶּרֶשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים:
 יָדַע צִיד. לְצוּר וּלְרֵמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׂוֹאֵלוֹ:
 'אַבָּא, הֵיאֵךְ מַעֲשִׂרִין אֶת הַמֶּלֶח וְאֵת הַתֶּבֶן?

שְׁנִי לָהּ מִה תִּהְיֶה בְּסוּפָה: (כג) וַיֹּאמֶר ה' לָהּ.
 עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר
 לָהּ: שְׁנִי גַיִם בְּבִטְנָהּ. גַּיִם כְּתִיב, כְּמוֹ (הַמּוֹ)
 גַּאִים, אֱלוֹ אֲנִטוֹנִינוֹס וְרַבִּי שְׁלֹא פָּסְקוּ מַעַל שְׁלַחֲנָם
 לֹא צָנוּן וְלֹא חֲזָרָת, לֹא בִימֹת הַחֲמָה וְלֹא בִימֹת
 הַגָּשְׁמִים (ע"ז יא): וּשְׁנִי לְאֵמִים. אִין לֹאם אֱלֹא
 'מַלְכוּת': מִמַּעַיִן יִפְרְדּוּ. מִן הַמַּעֲצִים הֵם נִפְרָדִים,
 זֶה לְרַשְׁעוֹ וְזֶה לְתַמּוֹ: מְלָאָם יֵאֱמָן. לֹא יִשּׁוּ
 בְּגִדְלָהּ, כְּשֶׁזֶה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל
 כו) "אֲמַלְאָה הַחֲרָבָה", לֹא נִתְמַלְאָה צוּר אֱלֹא
 מִחֲרָבָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם: (כד) וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ. אֲבָל
 בְּתֵמַר כְּתִיב: "וַיְהִי בַעֲת לְדָתָהּ", שְׁלֹא מְלָאוּ יְמִיהָ
 כִּי לֹד חֲדָשִׁים יִלְדָתָם: וְהִנֵּה תוֹמָם. חֶסֶר, וּבְתֵמַר
 "תֹּאמִים" מְלָא, לְפִי שֶׁשְׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאֵן
 אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע: (כה) אֲדָמוֹנִי. סִימָן הוּא
 שְׁיָהּ שׁוּפָךְ דָּמִים (בְּרַשִׁית רַבָּה): כָּלֹּ בְּאֶדְרֵת
 שַׁעַר. מְלָא שַׁעַר, כְּטָלִית שֶׁל צֶמֶר הַמִּלְאָה שַׁעַר,
 פְּלוּקִיר"א בְּלַע"ז: וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֲשׂוֹ. הַכֹּל קָרָאוּ
 לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהִיא נַעֲשָׂה וְנִגְמָר בְּשַׁעֲרוֹ כֵּכֵן שְׁנִים
 הַרְבֵּה: (כו) וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא אָחִיו וְגו'. שְׁמַעְתִּי
 מִדְּרַשׁ אַגְדָּה הַדּוּרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הִיא אוֹחֶז
 בּוֹ לַעֲכָבוֹ, יַעֲקֹב נּוֹצֵר מִטְּפָה רֹאשׁוֹנָה וְעֲשׂוֹ מִן
 הַשְּׁנִיָּה, צָא וּלְמַד מִשְׁפּוּפֶרֶת שְׁפִיָּה קֶצֶרָה, תֵּן בֵּה

וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים כִּסִּי: כח וַיֵּאָהֵב
 יִצְחָק אֶת־עֲשׂוֹ כִּי־צִיד בָּפִיו וּרְבִקָּה אֶהָבֶת
 אֶת־יַעֲקֹב כִּסִּי: כט וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֶזֶד וַיָּבֹא עֲשׂוֹ
 מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף כִּסִּי: ל וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל־
 יַעֲקֹב הֲלִעִיטָנִי נָא מִן־הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי
 עֵיף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אָדָם כִּסִּי:
 לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכִרָה כִּיֹּם אֶת־בְּכֻרְתְּךָ
 לִי כִסִּי: לב וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת
 וְלִמְהֻרָּה לִי בְכֻרָה כִּסִּי: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
 הַשְׁבָּעָה לִּי כִיֹּם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־
 בְּכֻרְתוֹ לְיַעֲקֹב: לד וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשׂוֹ לָחֶם

לְחֻקָּא וַיַּעֲקֹב גְּבֵר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ
 בֵּית אוֹלְפָנָא: כח וּרְחֵם יִצְחָק יָת
 עֲשׂוֹ אָרִי מַצִּידָה הָיָה אָכִיל
 וּרְבִקָּה רַחֲמִית יָת יַעֲקֹב:
 כט וּבִשְׁלִיל יַעֲקֹב תִּבְשִׁילָא וְאַתָּא
 (נ"א וְעַל) עֲשׂוֹ מִן חֻקָּא וְהוּא
 מְשֻׁלְּהִי: ל וַאֲמַר עֲשׂוֹ לְיַעֲקֹב
 אֶטְעֲמֵנִי כַּעַן מִן סְמוּקָא סְמוּקָא
 הָדִין אָרִי מְשֻׁלְּהִי אָנָּא עַל כֵּן
 קָרָא שְׁמָה אָדָם: לא וַאֲמַר
 יַעֲקֹב זִבְיִן כִּיֹּם דְּלֵהֵן יָת בְּכֻרְתְּךָ
 לִי: לב וַאֲמַר עֲשׂוֹ הָאָ אָנָּא אָזִל
 לְמָמַת וּלְמָה דְּנָן לִי בְכֻרְתָּא:
 לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קִיָּם לִי כִיֹּם
 דְּלֵהֵן וְקִיָּים לֵה וְזִבְיִן יָת בְּכֻרְתָּהּ
 לְיַעֲקֹב: לד וַיַּעֲקֹב יְהִיב לְעֲשׂוֹ

רש"י

(ועוד, מה עדשים אין להם פה, כך האבל אין
 לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להכרות את
 האבל בתחלת מאכלו ביצים, שהם עגלים ואין
 להם פה, כך אבל אין לו פה כדאמרין במועד
 קטן: אבל, כל ג' ימים הראשונים אינו משיב
 שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה.
 מג' ועד ז', משיב ואינו שואל וכו', ברש"י ישן):
 (לא) מכרה כיום. פתגמו כיום דלהן, כיום,
 שהוא ברור, כך מכר לי מכירה ברורה: בכרתך.
 לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב: 'אין רשע
 זה כדאי שיקריב להקדוש ברור הוא':
 (לב) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת
 היא הבכורה, שלא תהא כל עת העבודה
 בבכורות כי שבט לוי יטל אותה, ועוד) אמר
 עשו: 'מה טיבה של עבודה זו?' אמר לו: 'כמה
 אזהרות וענשין ומיתות תלויין בה', כאותה
 ששנינו: (סנהדרין סג) 'אלו הן שבמיתה: שתויי יין
 ופרועי ראש', אמר: 'אני הולך למות על ידה, אם
 כן מה חפץ לי בה?' תורה לג (לד) ויבז עשו.

כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (תנחומא): איש
 שדה. כמשמעו, אדם בטל וצודה בקשתו חיות
 ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה, כלבו כן פיר.
 מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים.
 אהליו של שם ואהליו של עבר: (כח) בפיו.
 פתגמו: בפיו של יצחק. ומדרשו: בפיו של
 עשו, שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו:
 (כט) ויזד. לשון בשול, פתגמו: והוא עיף.
 (ב"ר) ברציקה, כמה דתימא: (ירמיה ד) "כי עיפה
 נפשי להורגים": (ל) הלעיטני. אפתח פי ושפוך
 הרבה לתוכו, כמו ששנינו: 'אין אוכסין את
 הגמל, אבל מלעיטין אותו': מן-האדם האדם.
 עדשים אדמות, ואותו היום מת אברהם, שלא
 יראה את עשו כן בנו, יוצא לתרבות רעה, ואין
 זו שבה טובה שהבטיחו הקדוש ברור הוא.
 לפיכך קצר הקדוש ברור הוא ה' שנים משנותיו,
 שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, ובשל יעקב
 עדשים להכרות את האבל. ולמה עדשים?
 שדמות לגלגל, שהאבלות גלגל החוזר בעולם.

לחם ותבשיל דטלופחין ואכל
 וישתי וקם ואזל ושט עשו ית
 בכרותא: א והיה כפנא בארעא
 פר מפנא קדמא די הנה ביומי
 אברהם ואזל יצחק לות אבימלך
 מלכא דפלשתאי לגרר:
 ב ואתגלי לה יי ואמר לא תחות
 למצרים שרי בארעא די אימר
 לך: ג דור בארעא הדא ויהי
 מימרי בסעדך ואברכנך ארי לך
 ולבנך אתן ית כל ארעתא האלין
 ואקם ית קימא די קזמית
 לאברהם אביו: ד ואסגי ית בנך
 סגיאין ככוכבי שמיא ואתן לבנך
 ית כל ארעתא האלין ויתברכון
 בדיל בנך כל עממי ארעא:
 ה חלף די קביל אברהם במימרי
 ונטר מטרת מימרי פקודי קזמי
 ואוריתי: ו ויתב יצחק בגרר:
 ז ושאלו אנשי אתרא (על
 עיסק) לאתתה ואמר אחתי היא
 ארי דחיל למימר אתתי דלמא
 יקטלני אנשי אתרא על רבקה

ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז
 עשו את־הבכרה כס"י: פ כו א ויהי רעב
 בארץ מלכד הרעב הראשון אשר היה בימי
 אברהם וילך יצחק אל־אבימלך מלך־
 פלשתים גררה: ד וירא אליו יהוה ויאמר
 אל־תירד מצרימה שכן בארץ אשר אמר
 אליך כס"י: ג גור בארץ הזאת ואהיה עמך
 ואברכך כי־לך ולזרעך אתן את־כל־הארצות
 האל והקמתי את־השבטה אשר נשבעתי
 לאברהם אביו כס"י: ד והרביתי את־זרעך
 ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל־
 הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי
 הארץ כס"י: ה עקב אשר־שמע אברהם בקלי
 וישמר משמרתו מצותי חקותי ותורתו כס"י:
 ע"ב בחול שני ו וישב יצחק בגרר: ז וישאלו אנשי
 המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא

רש"י

אומר: 'אֵהָא כְּפִלֹנִי, אִם עֲשִׂיתִי כָךְ וְכָךְ!':
 (ה) שִׁמְעַתְּ אֲבִרְהָם בְּקָלִי. כְּשִׁנְסִיתִי אוֹתוֹ: וַיִּשְׁמֹר
 מִשְׁמֶרְתִּי. גִּזְרוֹת לְהַרְחִיקָהּ עַל אֲזֵחוֹת שְׁבִיתוֹרָה,
 כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לְעֲרִיּוֹת וּשְׁבוּת לְשִׁבְתָּ (יבמות כא):
 מִצְוֹת. דְּבָרִים שְׁאֵלֹו לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן
 לְהַצְטוּת, כְּגוֹן: גְּזֵל וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים: חֲקוּתִי.
 דְּבָרִים שֶׁיֵּצֵר הָרַע וְאִמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם,
 כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעֲטָנִי, שְׁאִין טַעַם
 בְּדָבָר אֵלָּא גִזְרַת הַמֶּלֶךְ וְחֲקוּתִיו עַל עַבְדּוֹ: וְתוֹרָתִי.
 לְהַבִּיא תוֹרָה שְׂבָעַל פֶּה הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינִי (ב"ר):
 תוֹרָה ו (ז) לְאַשְׁתּוֹ. עַל אֲשֶׁתּוֹ, כְּמוֹ: (לעיל כ)

העיד הכתוב על רשעו, שבזה עבודתו של מקום:
 תורה א (ב) אל־תירד מצרימה. שהיה דעתו לרדת
 למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו:
 "אל־תירד מצרימה", שאתה עולה תמימה ואין
 חופזה לארץ פדאי לך: (ג) האל. כמו האלה:
 (ד) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו: 'יהא זרעך
 פזרעו של יצחק', וכן בכל המקרא, וזה אב לכלן:
 "כך יברך ישראל לאמר ושימך וגו'", ואף לענן
 הקללה מצינו כן: (במדבר ה) "והיתה האשה לאלה",
 שהמקלל שונאו אומר: 'תהא כפלונית', וכן: (ישעיה
 סה) "והנחתם שמכם לשבועה לבחירי", שהנשבע

לֵאמֹר אִשְׁתִּי פְּנֵי־יְהוָה אֲנִשִּׁי הַמָּקוֹם עַל־
 רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מְרֵאָה הָיָה כִּי וַיְהִי כִי
 אָרְכוּ־לָו שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֶף אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ
 פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחָק
 אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ כִּי וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ
 לִיצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ
 אָמַרְתָּ אַחֲתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
 אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלַיָּה: וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ
 מִה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחֵר הָעַם
 אֶת־אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אֲשֶׁם כִּי וַיֹּצִן
 אַבְיִמֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעַם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ
 הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת: יב וַיִּזְרַע יִצְחָק
 בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בִּשְׁנָה הַהִוא מֵאָה
 שָׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה כִּי: שְׁלִישִׁי יג וַיִּגְדֹּל
 הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלּוֹךְ וַיִּגְדֹּל עַד כִּי־גָדֹל מְאֹד כִּי:
 יד וַיְהִי־לָו מְקַנְה־צֹאן וּמְקַנְה בָּקָר וַעֲבֹדָה רַבָּה
 וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים כִּי: טו וְכָל־הַבְּאֵרוֹת

אֲרִי שְׁפִירַת חִיזוֹ הִיא: ח וְהָיָה
 כִּד סְגִיאוֹ לָהּ תִּמְנָן יוֹמִיָא וְאַסְתְּכִי
 אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶכָא דְּפִלְשְׁתִּי מִן
 חֲרָפָא וְחִזָּא וְהָא יִצְחָק מְחִיִּיךְ עִם
 רִבְקָה אֶתְתָּה: ט וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ
 לִיצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אֶתְתָּה הִיא
 וְאֶכְדִּין אֲמַרְתָּ אַחֲתִי הִיא וַאֲמַר
 לָהּ יִצְחָק אֲרִי אֲמַרִית דְּלִמָּא
 אִימּוּת עָלָה: י וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ
 מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כְּזַעַר פּוֹן
 שְׂכִיב דְּמִיחָד בְּעֵמָא עִם אֶתְתָּה
 וְאִתִּיתָא עָלָנָא חוּבָא: יא וּפְקִיד
 אַבְיִמֶלֶךְ יָת כָּל עֵמָא לְמִימַר
 דִּינִינֹק בְּגִבְרָא דְּדִין וּבְאֶתְתָּה
 אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּל: יב וְזִרְעַ יִצְחָק
 בָּאָרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בִּשְׁתָּא
 הַהִיא עַל חַד מָאָה בְּדִשְׁעָרוֹהִי
 וּבְרִכָּה יי: יג וַיִּרְבָּא גִבְרָא וַאֲזַל
 אֲזִיל (נ"י סְגִי) וְרַבִּי עַד דִּי רָבָא
 לְחֻדָּא: יד וְהָיָה לָהּ גִּיתִי עָנָא
 וְגִיתִי תוֹרִין וּפְלִחְנָא (נ"י וַעֲבֹדָה)
 סְגִיָא וְקִנְיָאוּ בָּהּ פְּלִשְׁתִּי:
 טו וְכָל בִּירִין דִּי חֲפְרוּ עֲבָדִי
 אַבּוּהִי בְיוֹמֵי אַבְרָהָם אַבּוּהִי

רש"י

"אמרי-לי אחי הוא": (ח) כִּי־אָרְכוּ. אָמַר:
 'מַעֲתָה אֵין לִי לְדָאג, מֵאַחֵר שְׁלֵא אָנְסוּהָ עַד
 עֲכָשׁוּ, וְלֹא נִזְקֵר לְהִיּוֹת נִשְׁמַר: וַיִּשְׁקֶף אַבְיִמֶלֶךְ
 וַגּו'. שְׁרָאָהוּ מִשְׁמֵשׁ מִסְתּוֹ: תוֹרָה ט (י) אַחֵד
 הָעַם. הַמִּיחָד בְּעַם, זֶה הַמֶּלֶךְ: וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ
 אֲשֶׁם. אִם שָׁכַב כְּבָר, הִבֵּאתָ אֲשֶׁם עָלֵינוּ: תוֹרָה יא
 (יב) בָּאָרֶץ הַהִוא. אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה חֲשׂוּבָה
 בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָה, בָּאָרֶץ שְׂבַעַת הַגּוֹיִם (כ"ר):
 בִּשְׁנָה הַהִוא. אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה כְּתֻבָּה, שְׁהִיְתָה
 שְׁנַת רַעְבּוֹן (כ"ר): בָּאָרֶץ הַהִוא בִּשְׁנָה הַהִוא.

שְׁנִיָּהם לָמָּה? לֹאמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשְּׁנָה קָשָׁה:
 מָאָה שָׁעָרִים. שְׁאֲמִדוּהָ כְּמָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת,
 וְעֲשָׂתָה עַל אַחַת שְׁאֲמִדוּהָ מָאָה, וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ:
 'אֲמִד זֶה, לְמַעֲשָׂרוֹת הִזָּה': (יג) כִּי־גָדֹל מְאֹד.
 שְׁהִיו אוֹמְרִים וְכָל פְּרֻדּוֹתֵיו שֶׁל יִצְחָק וְלֹא כִסְפוֹ
 וְזִהְבוֹ שֶׁל אַבְיִמֶלֶךְ (כ"ר): (יד) וַעֲבֹדָה רַבָּה.
 פְּעֻלָּה רַבָּה, בְּלִשׁוֹן לַע"ז אוֹבְרוּינ"א, עֲבֹדָה
 מִשְׁמַע עֲבֹדָה אַחַת, עֲבֹדָה מִשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה:
 (טו) סִתְמוּם פְּלִשְׁתִּים. מִפְּנֵי שְׁאֲמְרוּ: 'תִּקְלָה הֵם
 לָנוּ, מִפְּנֵי הַגִּיטוֹת הַבְּאוֹת עָלֵינוּ.' טְמוֹנוֹן

טמוֹנֹן פִּלְשֶׁתַּי וּמִלֵּאנֹן עֲפָרָא :
 טז וְאָמַר אַבִּימֶלֶךְ לִיצְחָק אֵזֶל
 מִעֲמָנָא אַרִי תִקְפֹּתָא מִנָּנָא לַחֲדָא :
 יז וְאֵזֶל מִתַּמָּן יִצְחָק וְיִשְׂרָא
 בְּנַחֲלָא דַגְרָר וַיֵּתֵב תַּמָּן : יח וְתֵב
 יִצְחָק וַחֲפֹר יֵת בִּירֵי דְמִיָּא דִּי
 חֲפָרוּ בְיוֹמֵי אַבְרָהָם אַבְוּהִי
 וְטִמוֹנֹן פִּלְשֶׁתַּי בְּתֵר דְּמִית
 אַבְרָהָם וַקָּרָא לְהֹן שְׁמֵהּ בְּשִׁמְהֵן
 דִּי הָוָה קָרִי לְהֹן אַבְוּהִי :
 יט וַחֲפָרוּ עַבְדֵּי יִצְחָק בְּנַחֲלָא
 וְאַשְׁכְּחוּ תַמָּן בִּירָא דְּמִיָּין נִבְעִין :
 כ וַנִּצּוּ רַעוּתָא דַגְרָר עִם רַעוּתָא
 דִּיצְחָק לְמִימַר דִּי לָנָא מִיָּא וַקָּרָא
 שְׁמָא דְּבִירָא עֶסְקָא אַרִי אֲתַעֲסִיקוּ
 עִמָּה : כא וַחֲפָרוּ בִירָא אַחֲרֵי וַנִּצּוּ
 אִף עָלֶה וַקָּרָא שְׁמָה שְׁטִנָּה : כב
 וְאַסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחֲפֹר בִּירָא אַחֲרֵי
 וְלֹא נִצּוּ עָלֶה וַקָּרָא שְׁמָה רַחְבּוֹת
 וְאָמַר אַרִי כַעַן אֶפְתִּי יִי לָנָא
 וְנִיפּוּשׁ (נ"א וְנִפְשָׁנָא) בְּאַרְעָא :
 כג וְאַסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע :
 כד וְאַתְגַּלִּי לָהּ יִי בְּלִילְיָא הָהוּא
 וְאָמַר אָנָּא אֱלֹהֵה דְאַבְרָהָם אַבּוּךָ
 לֹא תִדְחַל אַרִי בְּסַעֲדָךְ מִיִּמְרֵי
 וְאַבְרָכְכֹךְ וְאַסְגִּי יֵת בְּנֹךְ בְּדִיל
 אַבְרָהָם עַבְדִּי : כה וּבָנָא תַמָּן
 מִדְּבַחָא וְצִלִּי בְּשָׂמָא דִּי וּפְרַס
 תַּמָּן מִשְׁכְּנָה וְכֹרוּ תַמָּן עַבְדֵּי

כה וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּטְ-שָׁם אֵהָלוּ וַיִּכְרוּ-שָׁם

רש"י

מִגְרָר חֲזַר וַחֲפָרָן : תורה יט (כ) עֲשָׂק. עָרַעוּר :
 הִתְעַשְׁקוּ עִמּוֹ. נִתְעַשְׁקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בְּמִרְכָּבָה וְעָרַעוּר :
 (כא) שְׁטִנָּה. נושמן"ט בִּלְע"ז : (כב) וּפְרִינוּ
 בְּאַרְצָךְ. כְּתִירוֹמוֹ וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא : תורה כג

אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵּי אָבִיו בְּיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו
 סִתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֲפָר רש"י : טז וַיֹּאמֶר
 אַבִּימֶלֶךְ אֶל-יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי-עֲצַמַת מִמָּנוּ
 מָאֵד : יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיֵּחַן בְּנַחֲל־גְרָר
 וַיֵּשֶׁב שָׁם רש"י : יח וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפֹר | אֶת-
 בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי אַבְרָהָם אָבִיו
 וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא
 לְהֹן שְׁמוֹת בְּשִׁמְתָא אֲשֶׁר-קָרָא לְהֹן אָבִיו רש"י :
 יט וַיַּחֲפְרוּ עַבְדֵּי-יִצְחָק בְּנַחֲל וַיִּמְצְאוּ-שָׁם בְּאֵר
 מַיִם חַיִּים : כ וַיִּרְיֻבוּ רַעֲיֵי גְרָר עִם-רַעֲיֵי יִצְחָק
 לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שְׁם-הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי
 הִתְעַשְׁקוּ עִמּוֹ רש"י : כא וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֲרֵת
 וַיִּרְיֻבוּ גַם-עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָה שְׁטִנָּה רש"י :
 כב וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֲרֵת וְלֹא רָבוּ
 עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָה רַחְבּוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עָתָה
 הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאַרְצָךְ רש"י : רביעי
 כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע : כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה
 בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
 אָבִיךָ אֶל-תִּירָא כִּי-אַתָּךְ אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ
 וְהִרְבִּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּעֵבוֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי :

פִּלְשֶׁתַּי לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַתְּלִמוֹד מִטְמָטֵם
 אֶת הַלֵּב : תורה טז (יז) בְּנַחֲל־גְרָר. רְחוֹק מִן הָעִיר :
 (יח) וַיֵּשֶׁב וַיַּחֲפֹר. אֶת הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי
 אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סִתְמוֹם, וְקִדְּם שְׁנֹסַע יִצְחָק

יִצְחָק בִּירָא: כו וְאֲבִימֶלֶךְ אֶזְלָ לְוֹתָהּ מִגֶּרֶר וְסִיעַת מִרְחָמוּהִי וּפִיכָל רַב חִילָה: כז וְאָמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דִּין אֲתִיתוֹן לְוֹתִי וְאַתּוֹן סְגִיתוֹן יָתִי וְשִׁלַּחְתּוּנִי מִלּוֹת־כּוֹן: כח וְאָמְרוּ מִחֲזָא חֲזִינָא אָרִי הָיָה מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָךְ וְאַמְרָנָא תַתְּקִים כְּעֵן מוֹמְתָא דְהָיָה בֵּין אֲבֵהֲתָנָא בִּינָנָא וּבִינָךְ וְנִגְזֵר קָיָם עֲמָךְ: כט אִם תַּעֲבֹד עֲמָנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לֹא אֲנֻזִיקָךְ וְכְמָא דִּי עֲבָדְנָא עֲמָךְ לְחֹדֵר טַב וְנִשְׁלַחְנָךְ בְּשָׁלָם אֶת כְּעֵן בְּרִיכָא דִּי: ל וְעַבְד לְהוֹן מִשְׁתָּנָא וְאֶכְלוּ וְשָׁתִיאוּ: לא וְאֶקְדִּימוּ בְּצִפְרָא וְקִימוּ גְבֵר לְאַחוּהִי וְשִׁלַּחְנוֹן יִצְחָק וְאֶזְלוּ מִלּוֹתָהּ בְּשָׁלָם: לב וְהָיָה בִּיּוֹמָא הַהוּא וְאַתּוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וְחִיּוּאֵי לָהּ עַל עֵיסֶק בִּירָא דִּי חֲפְרוּ וְאָמְרוּ לָהּ אֲשַׁכְחָנָא מִיָּא: לג וְקָרָא יָתָה שְׂבַעָה עַל בֶּן שָׁמָא דְקָרְתָּא בִּאֲרָא דְשָׁבַע (נ"י בֶּאֱרָ שְׁבַע) עַד יוֹמָא הַדִּין: לד וְהָיָה עָשׂוּ בֶר אֲרַבְעִין שָׁנִין וְנָסִיב אֶתְתָּא יָת יְהוּדִית בֵּת בֶּאֱרִי

עֲבָדֵי־יִצְחָק בֶּאֱרָ: כו וְאֲבִימֶלֶךְ הִלָּךְ אֵלָיו מִגֶּרֶר וְאַחֲזֹת מִרְעָהּ וּפִיכָל שֶׁר־צָבָאוּ כס"ז: כז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׁנֵאתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחוּנִי מֵאֲתֶכֶם: כח וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה | עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בִינוֹתֵינוּ בִּינֵינוּ וּבִינָךְ וְנִכְרַתָּה בְרִית עִמָּךְ כס"ח: כט אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעֵנוּךְ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֶתָּה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה כס"ט: חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: לא וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחוּי וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֲתָו בְּשָׁלוֹם: לב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבֶּאֱרָ אֲשֶׁר חֲפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאנוּ מַיִם: לג וַיִּקְרָא אֶתָּה שְׂבַעָה עַל־בֶּן שָׁם־הָעִיר בֶּאֱרָ שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה כס"י: ס לד וַיְהִי עָשׂוּ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה

רש"י

"ושְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין": אֲחֻזָּת. לְשׁוֹן קִבְצָה וְאֲגָדָה, שְׁנֵאֲחֻזִּין יָחִד: תוֹרָה כז (כח) רְאוּ רָאִינוּ. 'רְאוּ' בְּאֲבִיךָ, 'רָאִינוּ' בָּךְ: תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בִינוֹתֵינוּ וְגו'. הָאֱלֹהֵי אֲשֶׁר בִּינוֹתֵינוּ מִימֵי אֲבִיךָ, תְּהִי גַם עִתָּה בִּינֵינוּ וּבִינָךְ: (כט) לֹא נִגְעֵנוּךְ. כְּשֶׁאֲמַרְנוּ לָךְ: "לָךְ מִעֲמָנוּ": אֶתָּה. גַּם אֶתָּה (סְפָרִים אֲחֵרִים: עִתָּה) עָשָׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵּן: תוֹרָה ל (לג) שְׂבַעָה. עַל שֵׁם הַבְּרִית: (לד) בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה. עָשׂוּ הָיָה נִמְשָׁל לְחֲזִיר, שְׁנֵאֲמַר: (תהלים פ) "יִכְרַסְמֶנָּה חֲזִיר מִצֵּר", הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפִי, וְשׁוֹכֵב

(כו) וְאַחֲזֹת מִרְעָה. כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְסִיעַת מִרְחָמוּהִי', סִיעַת מֵאוֹהֲבָיו. וַיֵּשׁ פּוֹתְרִין מִרְעָהּ מ' מִסוּד הַתְּבָה, כְּמוֹ: (שופטים יד) "שְׁלֹשִׁים מִרְעִים" דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדִי שְׁתַּהֲיָה תְּבַת 'וְאַחֲזֹת' דְּבוֹקָה, אֲבָל אֵין דְּרוֹךְ אֲרָץ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו, שָׁאֵם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיף עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים, לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ כְּלָשׁוֹן הָרֵאשׁוֹן, וְאֵל תַּתְּמָה עַל תִּי"ו שֶׁל 'אַחֲזֹת', וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינָה תְּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דְּגֻמְתָּה בְּמִקְרָא: (תהלים ס) "עֲזָרְתָּ מִצֵּר". (ישעיה נא)

חַתָּאָה וְיָת בְּשִׁמְתָּ בַת אֵילָן
 חַתָּאָה: לָהּ וְהוּאָה מְסַרְבָּן
 וּמִרְגָּזָן עַל מִימַר יִצְחָק וְרִבְקָה:
 א וְהוּא בֶּדֶר סִיב יִצְחָק וְכִהְיָא
 עֵינוּהִי מִלְמַחְזִי וְקָרָא יֵת עֲשׂו
 בְּרָה רַבָּא וְאָמַר לָהּ בְּרִי וְאָמַר לָהּ
 הָא אֲנָא: ב וְאָמַר הָא קָעַן סִיבִית
 לִית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְאִימוֹת:
 ג וּכְעַן סִב קָעַן זִינָה סִיפָה
 וְקִשְׁתָּהּ וּפּוֹק לְחַקְלָא וְצוּר לִי
 אִידָא: ד וְעֵבִיד לִי תַבְשִׁילִין
 כְּמָא דְרַחֲמִית וְאָעַל לִי וְאִיכּוּל
 בְּדִיל דִּי תִבְרַכְנָהּ נַפְשִׁי עַד לָא
 אִימוֹת: ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כִּד
 מַלִּיל יִצְחָק לֹות עֲשׂו בְּרָה וְאִזַּל
 עֲשׂו לְחַקְלָא לְמִיצַד אִידָא
 לְאִיתָאָה: ו וְרִבְקָה אָמַרְתָּ לֹות
 יַעֲקֹב בְּרָה לְמִימַר הָא שְׁמַעִית מִן
 אֲבוּהָ מִמָּלַל עִם עֲשׂו אַחוּהָ
 לְמִימַר: ז אֲתִי לִי אִידָא וְעֵבִיד
 לִי תַבְשִׁילִין וְאִיכּוּל וְאִבְרַכְנָהּ

אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֲרִי הַחֲתִי וְאֶת־בְּשִׁמְתָּ
 בַּת־אֵילָן הַחֲתִי כִשׁׁי: לָהּ וְתַהֲיִין מֵרַת רוּחַ
 לְיִצְחָק וְלְרִבְקָה כִשׁׁי: ס כֹּז א וְיִהִי כִי־זִקֵּן
 יִצְחָק וְתַכְהִינן עֵינָיו מֵרַאת וְיִקְרָא אֶת־עֲשׂו
 בְּנוֹ הַגָּדֹל וְיֹאמַר אֵלָיו בְּנִי וְיֹאמַר אֵלָיו
 הַנְּנִי כִשׁׁי: ב וְיֹאמַר הִנֵּה־נָא זִקְנָתִי לֹא יָדַעְתִּי
 יוֹם מוֹתִי כִשׁׁי: ג וְעַתָּה שְׂא־נָא כְּלִיךָ תִּלְיֶיךָ
 וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּרָה לִי כְּתִיב צִידָה
 קִרִי צִיד כִשׁׁי: ד וְעַשֵׂה־לִי מִטַּעֲמִים כַּאֲשֶׁר
 אֶהְבֵּתִי וְהִבִּיֵּאָה לִי וְאִכְלָה בְּעֵבוֹר תִּבְרַכְךָ
 נַפְשִׁי בְּטָרִם אָמוֹת: ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת בְּדַבֵּר
 יִצְחָק אֶל־עֲשׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֲשׂו הַשָּׂדֶה לְצוּר
 צִיד לְהִבִּיֵּא כִשׁׁי: ו וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב
 בְּנִי לֵאמֹר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי אֶת־אֲבִיךָ מִדַּבֵּר
 אֶל־עֲשׂו אַחִיךָ לֵאמֹר: ז הִבִּיֵּאָה לִי צִיד

רש"י

לומר: 'וראו שאני טהור', כך אלו גוזלים וחומסים
 ומראים עצמם כשרים. כל מ' שנה, היה עשו צד
 נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם, כשהיה בן
 מ', אמר: 'אבא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני בן'
 (לה) מרת רות. לשון המראת רות, כמו: (דברים
 ט) 'ממרים היתם', כל מעשיהן היו להכעיס
 ולעצבון: ל' יצחק ו' רבקה. שהיו עובדות עבודת
 אלילים (ב"ר: (א) ותכהין. בעשן של אלו
 (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים). דבר
 אחר: כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה
 לשחטו, באותה שעה, נפתחו השמים וראו מלאכי
 השרת, והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על
 עינו. לפיכך, פה עינו. דבר אחר: כדי שיטל יעקב
 את הברכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי

יהושע בן קרח: 'אם מגיע אדם לפרק אבותיו,
 ידאג חמש שנים לפניהם וחמש שנים לאחר בן',
 ויצחק היה בן קכ"ג (פי יעקב בן ס"ג כשנתברך,
 דוק ברש"י סוף הסדר), אמר: 'שמה לפרק אמי אני
 מגיע והיא בת קכ"ז מתי, והריני בן ה' שנים סמוך
 לפרקה'. לפיכך: "לא ידעתי יום מותי", שמה
 לפרק אמי, שמה לפרק אבא: (ג) תליך. תרבה,
 שדרך לתלותה: שא-נא. לשון השחזה, פאותה
 ששנינו: (ביצה כח) 'אין משחזין את הספין, אבל
 משיאה על גבי חברתה'. תדד ספינה ושחט יפה,
 שלא תאכילני נבלה (ב"ר: (ד) וצודה לי. מן ההפקר
 ולא מן הגזל: תורה ד (ה) לצוד ציד להביא. מהו
 'להביא', אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל: תורה ו
 (ז) לפני ה'. בראשית, שייספים על ידי: תורה ח

וַעֲשֵׂה-לִי מִטַּעַמִּים וְאָכְלָה וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי
יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי כַסִּי׃ ה וַעֲתָה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי
לְאֲשֶׁר אֲנִי מִצְוָה אֹתָךְ׃ ט לֵךְ-נָא אֶל-הַצֹּאֵן
יְקַח-לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדִי עֲזִים טוֹבִים וְאֶעֱשֶׂה
אֹתָם מִטַּעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב כַסִּי׃
י וְהִבֵּאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יִבְרַכְךָ
לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-רַבְקָה אִמּוֹ הֵן
עָשׂוּ אֲחֵי אִישׁ שְׂעֹר וְאֲנֹכִי אִישׁ חֶלֶק כַסִּי׃
יב אוֹלִי וּמִשְׁנִי אָבִי וְהֵייתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֶּעַ
וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלִלָה וְלֹא בִרְכָה כַסִּי׃ יג וּתְאֹמַר
לֹא אִמּוֹ עָלַי קָלִילָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֵךְ
קַח-לִי׃ יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ
מִטַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ טו וַתִּקַּח רַבְקָה
אֶת-בְּגָדֶי עָשׂוּ בְּנֵה הַגָּדֹל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר
אֹתָהּ בְּבֵית וַתִּלְבַּשׁ אֶת-יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן כַסִּי׃
טז וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעֲזִים הִלְבִּישָׁה עַל-יָדָיו
וְעַל חֻלְקֹת צִוְּאָרָיו׃ יז וַתִּתֵּן אֶת-הַמִּטַּעַמִּים
וְאֶת-הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵה׃
יח וַיָּבֵא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנְנִי מִי
אֹתָהּ בְּנִי׃ יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ

רעז

(ט) וְקַח-לִי. מִשְׁלִי הֵם וְאִינֶם גָּזַל, שְׁכָף כָּתַב לָהּ יִצְחָק בְּכַתְּבָתָהּ: 'לִטֹּל שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים בְּכָל יוֹם' (ב"ר): שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים. וְכִי שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים הָיָה מֵאֲכָלוּ שֶׁל יִצְחָק? אֵלֶּא פֶסַח הָיָה, הָאֶחָד הִקְרִיב לִפְסָחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מִטַּעַמִּים, בְּפָרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּאֲשֶׁר אָהָב. פִּי טַעַם הַגִּדִּי כְּטַעַם הַצָּבִי: תוֹרָה י (יֹא) אִישׁ שֹׁעֵר. בַּעַל שֹׁעֵר: (יב) יְמִשְׁנִי.

בִּכְרֹךְ עֲשִׂיתִי בְּאִשֶּׁר דְּבִרְתָּ אֵלַי קוֹם-נָא
 שְׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תְּבָרְכֵנִי
 נִפְשָׁךְ כִּי: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בָּנוֹ מֵהֵנָּה
 מֵהֵרָת לְמָצָא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גִּשָּׁה
 נָא וְאַמְשֶׁךְ בְּנִי הֵאֱתָה זֶה בְּנִי עֲשׂו אִם-
 לֹא כִי: כב וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁאוּ
 וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדַי עֲשׂו כִי:
 כג וְלֹא הִפִּירוּ כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֲשׂו אָחִיו
 שְׁעָרָת וַיְבָרְכֵהוּ: כד וַיֹּאמֶר אֶתָּה זֶה בְּנִי עֲשׂו
 וַיֹּאמֶר אָנִי כִי: כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִי וְאָכְלָה
 מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרְכֶךָ נַפְשִׁי וַיֵּגֶשׁ-לוֹ וַיֹּאכֵל
 וַיָּבֵא לוֹ יֵין וַיִּשֶׁת: כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו
 גִּשָּׁה-נָא וַיִּשְׁקֶה-לִי בְּנִי: כז וַיֵּגֶשׁ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיֵּרַח
 אֶת-רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רֵיחַ בְּנִי
 כְּרִיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בָּרַכוּ יְהוָה כִּי: כח וַיִּתֵּן
 לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ

רש"י

זכרונם לברכה (תענית כט:): (כח) ויתן-לך. יתן
 ויחזור ויתן (ב"ר). ולפי פשוטו מוסב לענין
 הראשון: "ראה ריח בנך", שנתן לו הקדוש ברוך
 הוא "כריח שדה וגו'", ועוד יתן לך: "מטל
 השמים וגו'": מטל השמים. כמשמעו, ומדרש
 אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר מהו האלהים?
 בדין, אם ראוי לך, יתן לך, ואם לאו, לא יתן לך,
 אבל לעשו אמר "משמני הארץ יהיה מושבך", בין
 צדיק בין רשע יתן לך, וממנו למד שלמה, כשעשה
 הבית סדר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה
 ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר. לפיכך:

דברת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן, לכך
 מתרגם 'אסתחר': תורה כ (כא) גשה-נא ואמשך.
 אמר יצחק בלבד: 'אין דרך עשו להיות שם שמם
 שגור בפיו, וזה אמר: "כי הקרה ה' אלהיך":
 (כב) קול יעקב. שמדבר בלשון תחנונים: "קום-
 נא", אבל עשו בלשון קנטוריא דבר: "יקום אבי",
 תורה כג (כד) ויאמר אני. לא אמר: 'אני עשו',
 אלא "אני": תורה כה (כז) וירח וגו'. והלא אין
 ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנקנסה
 עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן
 בו ריח טוב וזהו שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו

דארעא וסגיאות (נ"י וסגיות) עיבור וחמר: כט ופלחנך עממין וישתעבדון לך מלפנן הוי רב לאחיה ויסגדון לך בני אמך מלטטין יהון ליטין ומברכין יהון בריכין: ל והנה פד שיצי יצחק לברכא ית יעקב והנה ברם מפק נפק יעקב מלות אפי יצחק אבוהי ועשו אחוהי אתא (נ"י על) מצידה: לא ועבד אף הוא תבשילין ואעיל לנת אבוהי ואמר לאבוהי יקום אבא ויכול מצידא דברה בדיל די תברכנני נפשך: לב ואמר לה יצחק אבוהי מן את ואמר אנא ברך בוכרך עשו: לג ותנה יצחק תרעה רבא עד לחדא ואמר מן הוא דיכי דעד צידא ואעיל לי ואכלית מפלא עד לא תיעול וברכתה אף בריך יהי: לד פד שמע עשו ית פתגמי אבוהי וצוח צוחא רבא ומירא עד לחדא ואמר לאבוהי ברכני אף אנא (נ"י לי) אבא: לה ואמר על אחורך בחכמתא וקביל

ורב דגן ותירש כט"י: כט יעבדוך עמים כתיב וישתחו קרי וישתחו לך לאמים הנה גביר לאחיה וישתחו לך בני אמך ארריך ארור ומברכין ברוך כט"י: ל ויהי כאשר בלה יצחק לברך את יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו כט"י: לא ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד בנו בעבר תברכני נפשך: לב ויאמר לו יצחק אביו מי אתה ויאמר אני בנך בכרך עשו: לג ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה כט"י: לד כשמע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי: לה ויאמר בא אחיך במרמה

רש"י

יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים, והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין, לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה: (ל) יצא יצא. זה יוצא וזה בא: תורה לא (לג) ויחרד. כתרגומו: 'ותוה', לשון תמיהה, ומדרשו: ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי אפוא. לשון לעצמו, משמש עם כמה דברים. דבר אחר: איפוא, איה פה, מי הוא ואפוא הוא הצד ציד?: ואכל מכל. מכל מטעמים שבקשתי לטעם טעמתי בו (ב"ר): גם ברוך יהיה. שלא תאמר: 'אלולא שרמה יעקב לאביו, לא נטל את הברכות', לך הספים וברכו מדעתו (ב"ר): תורה לד (לה) במרמה.

(מלכים א ח) "ונתתה לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו", אבל נכרי, מחסר אמנה, לפיכך אמר: "אתה תשמע השמים וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי", בין ראוי בין שאינו ראוי, תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר, ברש"י ישן מדיק: (כט) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה: "בני אביך", לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר: "בני אמך": ארריך ארור ומברכין ברוך. ובבלעם הוא אומר: "מברכין ברוך ואורריך ארור" (במדבר כד ט). הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה, ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם, לפיכך

וַיִּקַּח בְּרַכְתָּךְ כִּסִּי: לו' וַיֹּאמֶר הִכִּי קָרָא שְׁמוֹ
 יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח
 וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ
 לִי בְרָכָה כִּסִּי: לו' וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂוֹ הֵן
 גָּבִיר שָׁמַתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אָחִיו נָתַתִּי לוֹ
 לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֵשׁ סִמְכֹתִיו וּלְכָה אֲפֹא
 מָה אַעֲשֶׂה בְנִי כִסִּי: לח וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל־אָבִיו
 הַבְּרָכָה אַחַת הוּא־לָךְ אָבִי בָרְכֵנִי גַם־אֲנִי
 אָבִי וַיֵּשֶׂא עֲשׂוֹ קִלּוֹ וַיִּבֶךְ כִּסִּי: לט וַיַּעַן יִצְחָק
 אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה
 מוֹשָׁבְךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל כִּסִּי: מ וְעַל־חֲרָבְךָ
 תַּחֲיֶה וְאֶת־אֲחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ
 וּפָרְקֶתָ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ כִּסִּי: מא וַיֵּשְׁטֶם עֲשׂוֹ
 אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרְכוּ אָבִיו

רש"י

בְּרַכְתָּךְ: לו' וַאֲמַר יָאוֹת קָרָא
 שְׁמָה יַעֲקֹב וְחִסְמֵנִי דָגָן תַּרְתִּין
 זְמַנִּין יַת בְּכִירוֹתִי נָסִיב וְהָא פֶּעַן
 קָבִיל בְּרַכְתִּי וַאֲמַר הֲלֹא שְׁבַקְתָּ
 לִי בְּרַכְתָּא: לו' וַאֲתִיב יִצְחָק
 וַאֲמַר לַעֲשׂוֹ הָא רַב שׁוֹתָה לָךְ
 (נ"י עַלְדָּן) וְיַת כָּל אַחוּהִי יְהִיִּת
 לָהּ לַעֲבָדִין וְעִיבֹר וְחִמָּר סַעֲדָתָהּ
 וְלָךְ הָכָא מָה אַעֲפִיד בְּרִי:
 לח וַאֲמַר עֲשׂוֹ לֹאֲבֹהִי הַבְּרַכְתָּא
 חֲדָא הִיא לָךְ אָבָא בְּרַךְ לִי אָף
 אָנָּא אָבָא וְאָרִים עֲשׂוֹ קָלָה
 וּבְכָא: לט וַאֲתִיב יִצְחָק אָבֹהִי
 וַאֲמַר לָהּ הָא מְשׁוּבָא דְאַרְעָא
 יְהִי מוֹתָבְךָ וּמִטְלָא דְשָׁמַיָא
 מִלְּעֵלָא: מ וְעַל חֲרָבְךָ תִּיחִי וְיַת
 אַחוּךָ תַּפְלִח וְיִהִי כַּד יַעֲבֹרֶן
 בְּנוֹהִי עַל פְּתָגְמֵי אוּרִיתָא וְתַעֲדִי
 נִירָה מֵעַל צִוְּרָךְ: מא וְנִטֵּר עֲשׂוֹ
 דְּבָבוּ לַיַּעֲקֹב עַל בְּרַכְתָּא דִּי בְּרָכָה
 אָבֹהִי וַאֲמַר עֲשׂוֹ כָּלכָּה יִקְרִבֶּן

בְּחֻמָּה: (לו') הִכִּי קָרָא שְׁמוֹ. לְשׁוֹן תִּימָה הוּא,
 כְּמוֹ: (לִקְמֹן כֹּט) "הִכִּי אָחִי אֶתָּה"? שְׁמָא לְכָךְ נִקְרָא
 שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוּפוֹ, שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲקֹבֵנִי,
 תַּנְחוּמָא. לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: שְׁמָא עֹוֹן יֵשׁ בִּי
 שְׁבַרְכְּתִי קָטָן לִפְנֵי גָדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֹדֵר הֵיחָסִי?
 הִתְחִיל עֲשׂוֹ מִצַּעֲקָא: "וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים", אָמַר לוֹ
 אָבִיו: מָה עָשִׂה לָךְ? אָמַר לוֹ: "אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח",
 אָמַר: 'בְּכָךְ הֵייתִי מִצָּר וְחָרַד, שְׁמָא עֲבָרְתִי עַל
 שׁוֹרֵת הַדִּין. עֲכָשׁוּ, לְכָבוֹר בְּרַכְתִּי: "גַּם בְּרוּךְ
 יְהִיָּה": וַיַּעֲקֹבֵנִי. כְּתַרְגוּמוֹ וְכִסְמֵנִי, אָרְבֵּנִי. וְאַרְבִּי,
 יְכָמֵן, וְיֵשׁ מִתְּרַגְמִין: "וְחִסְמֵנִי", נִתְחַכֵּם לִי:
 אֶצְלָתָ. לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיֹּאצֵּל" (סְפָרִים
 אַחֲרִים: "וַיֹּאצֵּל"): (לז) הֵן גָּבִיר. בְּרָכָה זוֹ
 שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רֵאשׁוֹנָה? אֵלָּא
 אָמַר לוֹ: מָה תּוֹעֵלֶת לָךְ בַּבְּרָכָה? אִם תִּקְנֶה נִכְסִים,

שְׁלוֹ הֵם, שֶׁהָרִי גָבִיר שָׁמַתִּיו לָךְ וּמָה שִׁקְנָה עָבַד,
 קָנָה רַבּוֹ: וּלְכָה אֲפֹא מָה אַעֲשֶׂה. אֵיךְ, אֲפֹא,
 אֲבַקֵּשׁ מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ?: (לח) הַבְּרָכָה אַחַת.
 ה"א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תִּימָה, כְּמוֹ: (בַּמְדַּבֵּר יג)
 "הַבְּמַחְנִים"? "הַשְּׁמָנָה הִיא"? (שְׁמוּאֵל ב ג)
 "הַכְּמוֹת נָכַל"?: (לט) מִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ וְגו'. זוֹ
 אֵיטֵלֵךְ"א שֶׁל יוֹן (ב"ר): (מ) וְעַל־חֲרָבְךָ. כְּמוֹ
 'בְּחֲרָבְךָ'. יֵשׁ עַל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם אוֹת ב', כְּמוֹ:
 (יחזקאל לג) "עֲמַדְתֶּם עַל חֲרָבְכֶם", בְּחֲרָבְכֶם, (שְׁמוֹת
 ו) "עַל צְבָאוֹתֶם", בְּצַבָּאוֹתֶם: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ.
 לְשׁוֹן צַעֲרָה, כְּמוֹ: (תהלים נה) "אָרִיד בְּשִׁיחִי", כְּלוֹמֵר,
 כְּשֶׁיַּעֲבֹרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לָךְ פֶּתַחֲחֹן פֶּה
 לְהַצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּטַּל וּפָרְקֶתָ עָלָיו וְגו':
 (מא) יִקְרִבוּ יָמֵי אָבִל אָבִי. כְּמִשְׁמַעוֹ, שֶׁלֹּא
 אֲצַעֵר אֶת אָבָא, וּמִדְרָשִׁי אֲגַדָּה לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ:

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְלָבוּ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי
וְאַהֲרָנָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי כִּסִּי: מִבַּיִת לְרִבְקָה
אֶת־דְּבָרֵי עֲשׂוּ בְנֵה הַגָּדֹל וְתִשְׁלַח וְתִקְרָא
לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וְתֹאמַר אֵלָיו הִנֵּה עֲשׂוּ
אֲחִיךָ מִתְנַחֵם לָךְ לְהַרְגֶּךָ כִּסִּי: מִגֵּן וְעֵתָה בְנֵי
שָׁמַע בְּקִלִּי וְקוֹם בְּרַח־לָךְ אֶל־לְבֹן אָחִי
חֲרָנָה: מִדֵּן וַיֵּשְׁבֶת עִמּוֹ יָמִים אַחֲדִים עַד
אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אֲחִיךָ כִּסִּי: מִהָעֵד־שׁוֹב אֶף־
אֲחִיךָ מִמָּךְ וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לוֹ
וְשִׁלַּחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם־
שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד כִּסִּי: מִוֹ וְתֹאמַר רִבְקָה אֶל־
יִצְחָק קִצְתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם־לָקַח
יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת־חַת כָּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ
לָמָּה לִּי חַיִּים כִּסִּי: כַּח אֶ וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־
יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן: כִּי קוֹם לָךְ פְּדִינָה* אֲרָם
בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אִמָּךְ וְקַח־לָךְ אִשָּׁה מִבָּנוֹת לְבֹן אָחִי

יומי אבלי דאבא ואקטול ית
יעקב אחי: מב ואתחיה לרבקה
ית פתגמי עשו ברה רבא ושלחת
יקרת ליעקב ברה זעירא ואמרת
לה קא עשו אחוה כמן לך
למקטלך: מג וכען ברי קבל מני
וקום אזיל לך לות לבן אחי
לחרן: מד ותתיב עמה יומין
זעירין עד דיתוב רוגזא דאחוה:
מה עד דיתוב רוגזא דאחוה מנה
ויתנשי ית די עבדת לה ואשלח
ואדברנה מתמן למה אתפל אף
תרויכון יומא חד: מו ואמרת
רבקה ליעקב עקית בחיי מן קדם
בנת חתאה אם נסיב יעקב אתתא
מבנת חתאה כאלין מבנת ארעא
למה לי חיים: א ויקרא יצחק
ליעקב ובריו יתה ופקדה ואמר
לה לא תסב אתתא מבנת כנען:
ב קום אזיל לפדן ארם לבית
בתואל אבוקא דאמך וסב לך
מתמן אתתא מבנת לבן אחיךא

*תרי טעמי

רש"י

שקרוי שכול, וכן בייעקב אמר: "כאשר שכלתי,
שכלתי": גם-שניכם. ואם יקום עליך ואתה
תהרגנו, נעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נזרקה
בה ונתנבאה שביום אחד ימותו, כמו שמפרש
בפרק 'המקנא לאשתו' (סוטה יב): (מו) קצתי
בחי. מאסתי בחיי: תורה א (ב) פדנה. כמו לפדן:
ביתה בתואל. לבית בתואל, כל תבה שצריכה
למ"ד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה (יבמות יג):

(מב) ויגד לרבקה. ברוח הקדש הגד לה מה
שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחיה
לחשב מחשבה אחרת, להתנפר לך ולהרגך.
ומדרש אגדה: כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך
כוס של תנחומים. ולפי פשוטו: לשון תנחומים,
מתנחם הוא על הברכות בהריגתך: תורה מג
(מד) אחדים. מועטים: (מה) למה אשפל.
אקיה שכולה משניכם. למד על הקובר את בניו

אָמַר כִּסִּי: ג וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךְ
וְהָיִיתָ לְקָהֹל עַמִּים כִּסִּי: ד וַיִּתֵּן לְךָ אֶת־בְּרִכַּת
אֲבִרָהֶם לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ
מִגִּירְךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם כִּסִּי: שְׂבִיעִי
ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פְּדֻנָּה* אֲרָם
אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רַבְּקָה אִם
יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ כִסִּי: ו וַיֵּרָא עֲשׂוּ כִי־בֵרֶךְ יִצְחָק
אֶת־יַעֲקֹב וַשְׁלַח אֹתוֹ פְּדֻנָּה* אֲרָם לְקַחַת־לּוֹ
מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבִרְכּוֹ אֹתוֹ וַיֵּצֵא עָלָיו לֵאמֹר
לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת בְּנֵעֵן: מַפְסִיר וַיִּשְׁמַע
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדֻנָּה*
אֲרָם כִּסִּי: ח וַיֵּרָא עֲשׂוּ כִי רָעוֹת בָּנוֹת בְּנֵעֵן
בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֲשׂוּ אֶל־יִשְׁמָעֵאל

*תורי טעמי

רש"י

יַעֲקֹב, שִׁי"ד שָׁנָה הָיָה גָדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק,
וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדְתֹּת אוֹתָם, הָרִי ע"ד,
וּשְׁנוּתֵי הָיָה קל"ז, שְׁנָאֵמַר: "וְאֵלָּה שְׁנֵי חַיִּי
יִשְׁמָעֵאל וְגו'". נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֶת יִשְׁמָעֵאל בֶּן
ס"ג שָׁנִים הָיָה, וְלִמְדָנוּ מִכָּאן שְׁנַטְמָן בְּבֵית עֶבֶר
י"ד שָׁנָה, וְאַחֵר כֹּךְ הֵלֶךְ לְחֶרֶן, שֶׁהָרִי לֹא שָׁהָה
בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לִדְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י"ד שָׁנָה,
שְׁנָאֵמַר: (לִקְמָן לֹא) "עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עָשָׂרָה שָׁנָה
בְּשָׂתִי בְנוּתִיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ", וּשְׁכַר הַצֹּאֵן
מִשְׁנוּלָד יוֹסֵף הָיָה, שְׁנָאֵמַר: (לִקְמָן לֹא) "וַיְהִי כִּפְאֲשֶׁר
לָלָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגו'", וַיִּוָּסֵף בֶּן ל' שָׁנָה הָיָה
כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט' שָׁנִים,
ז' שָׁל שְׁבַע וּב' שָׁל רָעֵב, וַיַּעֲקֹב אָמַר לְפָרְעֹה:
(לִקְמָן מִזֹּ) "יָמֵי שְׁנֵי מַגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה", צֹא
וְחָשֹׁב: י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לִדְתֹּת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שָׁל

(ג) וְאֵל שְׂדֵי. מִי שְׂדֵי בְּבִרְכּוֹתָיו לְמַתְּכִין מִפִּי,
יִבְרָךְ אוֹתְךָ: (ד) אֶת־בְּרִכַּת אֲבִרָהֶם. שְׁאֵמַר לוֹ:
"וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל", "וְהַתְּכַרְכּוּ בְּזֶרְעֶךָ", יִהְיֶה אוֹתָן
בְּרִכּוֹת הָאֲמֹרֹת לְךָ, בְּשִׁבְלֶךָ, (מִמֶּךָ) יֵצֵא אוֹתוֹ
הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הִזְרַע הַמְּבֹרָךְ: (ה) אִם יַעֲקֹב וַעֲשׂוּ.
אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה מִלְּמִדָנוּ: תוֹרָה ו (ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב.
מִחֶבֶר לְעֵנָן שֶׁל מַעֲלָה: "וַיֵּרָא עֲשׂוּ כִי בֵרֶךְ יִצְחָק
וְגו' וְכִי שְׁלַח אוֹתוֹ פְּדֻנָּה אֲרָם", וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב
אֶל אָבִיו וְהֵלֶךְ פְּדֻנָּה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בָּנוֹת בְּנֵעֵן,
וְהֵלֶךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל: תוֹרָה ח (ט) אַחֲוֹת
נָבִיּוֹת. מִמִּשְׁמַע שְׁנָאֵמַר "בֵּית יִשְׁמָעֵאל", אֵינִי יוֹדֵעַ
שֶׁהֵי אַחֲוֹת נָבִיּוֹת? אֶלָּא לְמִדָנוּ שְׁמַת יִשְׁמָעֵאל
מִשְׁיַעֲרָה לְעֲשׂוּ, קֹדֶם נִשְׁוֹאֵין, וְהַשִּׁיָּאָה נָבִיּוֹת
אַחִיָּה, וְלִמְדָנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפָּרָק בֶּן ס"ג
שָׁנִים, שֶׁהָרִי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנוּלָד

וַיִּקַּח אֶת־מַחֲלָת | בֶּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אֲבִרָהָם
אֲחֹת נְבוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה כס"י: ססס

יִשְׁמָעֵאל וְנָסִיב יָת מַחֲלָת בֶּת
יִשְׁמָעֵאל בֶּר אֲבִרָהָם אֲחִתָּהּ
דְּנָבוֹת עַל נָשׁוּהִי לָהּ לְאִנָּתוּ:

ס ס ס

ק"ו פסוקים, על"ו סימן

רש"י

דְּבִית הָוָה בִּימֹת הַגָּשְׁמִים וְסִכּוֹת הָוָה בִּימֹת
הַחֲמָה וּלְחֻשְׁבוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחֲשַׁבְנוּ לַעֲלִיל מִשְׁפָּרֶשׁ
מֵאֲבִיו עַד שֶׁיֵּרֵד לְמִצְרַיִם שֶׁהָיָה בֶּן ק"ל שָׁנָה,
שֶׁשֶׁם אָנֹכִי מוֹצְאִים עוֹד י"ד שָׁנִים, אֲלָא וְדַאי נִטְמָן
בְּבֵית עֶבֶר בְּהַלִּיכְתּוֹ לְבֵית לָבֶן לְלַמֵּד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ,
וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נִעְנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרֵשׁ
יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֲלָא כ"ב שָׁנָה, מִדָּה כְּנָגֵד מִדָּה. עַד
כָּאן מִצְאָתִי בְּרִש"י יֵשֶׁן: עַל־נָשָׁיו. הוֹסִיף וְשָׁעָה
עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לוֹמַר: מְרִשְׁעָת עַל מְרִשְׁעוֹת
שֶׁהָיוּ לוֹ כָּבֵד, וְקָל לְהַכִּין), שֶׁלֹּא גִרֵּשׁ אֶת
הָרָאשׁוֹנוֹת: חֶסֶלֶת פִּרְשֵׁת תּוֹלְדוֹת

יוֹסֵף וְחִשְׁעֵי מִשְׁמַלְךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הָרִי נ"ג,
וּכְשֶׁפָּרֵשׁ מֵאֲבִיו הָיָה בֶּן ס"ג, הָרִי קי"ו וְהוּא
אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה", הָרִי חֲסָרִים י"ד
שָׁנִים, הָא לְמִדָּת, שֶׁאַחֲרֵי שֶׁקָּבַל הַבְּרָכוֹת נִטְמָן
בְּבֵית עֶבֶר י"ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נִעְנַשׁ עֲלֵיהֶם בְּזָכוֹת
הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי לֹא פָּרֵשׁ יוֹסֵף מֵאֲבִיו אֲלָא כ"ב
שָׁנָה, דִּהְיִינוּ מִי"ז עַד ל"ט, כְּנָגֵד כ"ב שֶׁפָּרֵשׁ יַעֲקֹב
מֵאֲבִיו וְלֹא כְּבֹדוֹ, וְהֵם כ' שָׁנִים בְּבֵית לָבֶן וּשְׁתֵּי
שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בְּדֶרֶךְ, כְּדֻכָּתִיב: (לִקְמָן לֵג) "וַיָּבֶן לוֹ
בֵּית וּלְמִקְנֵהוּ עֲשֵׂה סִכּוֹת", וּפָרָשׁוֹ רְבוּתִינוּ זְכוּרָנִם
לְבָרְכָה מִזֶּה הַפְּסוּק, שֶׁשָּׁהָה י"ח חֲדָשִׁים בְּדֶרֶךְ,

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחֲיִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכִיָּה דְּרַכִּינַעִם, וְכָל־נְתִיבִיתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׁמֹאלָהּ
עֲשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתֵּפֶר, שִׁמְקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמֻצֵּי הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֵט חוֹגְרִים בַּתְּחִילֵת
שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפני המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת תולדות במלאכי פרק א"ב

א אֲמַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בֶּיַד מְלָאכִי: ב אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאִמַּרְתֶּם בְּמָה
אֶהְבֵּתָנוּ הֲלוֹא־אֵח עָשׂוּ לִיעֶקֶב נֶאֱמַר יְהוָה וְאֶהֱבֵב אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עָשׂוּ שְׁנֵאתִי וְאֲשִׁים
אֶת־הָרִיו שְׂמִמָּה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבָר: ד כִּי־תֹאמַר אֲדֹם רָשִׁישֵׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֲרֻבֹת כָּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִמָּה יִבְנוּ וְאֲנִי אֶהְרֹם וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רָשָׁעָה וְהָעָם
אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאִינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל
יִשְׂרָאֵל: ו בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעַבְדֹּ אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי אֵינִי כְבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אֵינִי מוֹרְאִי
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הִפְתִּנִים בּוֹנֵי שְׂמִי וְאִמַּרְתֶּם בְּמָה בִּזְיוֹנוֹ אֶת־שְׁמִי: ז מְגִישִׁים
עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מִגָּאֵל וְאִמַּרְתֶּם בְּמָה גִּאֲלֵנוּךְ בְּאִמְרָכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה הוּא:
ח וְכִי־תִגְשׁוּן עוֹר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תִגְשׁוּ פֶסֶח וְחֹלָה אֵין רָע הִקְרִיבָהוּ נָא לִפְתָּחֲךָ הִירְצֵךָ
אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וִיחַנְנוּ מִיַּדְכֶם הִיתָה זֹאת
הִישָׂא מַכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֵּר דְּלֹתִים וְלֹא־תֹאֲרִיו מִזְבְּחִי חֲנָם
אֵין־לִי חֶפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנַּחָה לֹא־אֶרְצָה מִיַּדְכֶם: יא כִּי מִמְּזִרַח־שָׁמֶשׁ
וְעַד־מְבֹאֵז גָּדוֹל שְׂמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מִקְטֵר מִגֵּשׁ לְשְׂמִי וּמִנַּחָה מְהֻרָּה כִּי־גָדוֹל שְׂמִי
בְּגוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאִמְרָכֶם שְׁלַחַן אֲדֹנִי מִגָּאֵל הוּא וְנִיבּוֹ
נִבְזָה אָכְלוּ: יג וְאִמַּרְתֶּם הִנֵּה מִתְלַאֵה וְהִפְתָּתֶם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבֵּאתֶם גָּזוּל
וְאֶת־הַפֶּסֶח וְאֶת־תְּחוּלָה וְהִבֵּאתֶם אֶת־הַמִּנַּחָה הָאֶרֶץ אוֹתָהּ מִיַּדְכֶם אָמַר יְהוָה:
יד וְאֲרוּר נוֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנָרָה וְזִבְחַ מִשְׁחַת לְאֲדֹנִי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אֲנִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וְשְׂמִי נִזְרָא בְּגוֹיִם: כ א וְעַתָּה אֵלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הִפְתִּנִים: כ אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ
וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ עַל־לֵב לִתֵּת כְּבוֹד לְשְׂמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁלַחַתִּי בָכֶם אֶת־הַמֶּאֲרָה

וְאֶרְוֵתִי אֶת־בְּרָכוֹתֵיכֶם וְגַם אֶרְוֵתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׁמַיִם עַל־לֵב: גִּהְנִי גֵעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע
וְזֵרִיתִי פָרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲנִיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: ה־וַיִּדְעֶתְם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֵלֵיכֶם אֶת
הַמְצֹנָה הַזֹּאת לְהַיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֹוֹ אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת: הַבְּרִיתִי | הֵיטָה אִתּוֹ הַחַיִּים
וְהַשְׁלֹום וְאַתֶּנֶם־לֹו מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא: וְתוֹרַת אֱמֶת הֵיטָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה
לֹא־נִמְצָא בִשְׁפָתָיו בְּשִׁלּוֹם וּבִמְיֹשׁוֹר הִלָּךְ אִתִּי וְרַבִּים הָשִׁיב מֵעוֹן: וְכִי־שִׁפְתִי כֹהֵן
יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יִבְקֶשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱדָ יְהוָה־צִבְאוֹת הוּא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת
וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:05	6:10	8:11	8:14	8:43	8:46	9:37	9:40	16:46	16:43	17:11	17:08	16:23	17:18
חיפה (ח)	6:07	6:12	8:11	8:15	8:43	8:47	9:37	9:40	16:42	16:39	17:08	17:05	16:10	17:15
ירושלים (ח)	6:02	6:07	8:10	8:13	8:41	8:44	9:35	9:38	16:45	16:42	17:10	17:07	16:02	17:16
תל אביב (ח)	6:07	6:12	8:12	8:15	8:44	8:48	9:38	9:41	16:43	16:41	17:09	17:06	16:21	17:17
אוסטריה וינה (ח)	6:57	7:06	8:44	8:50	9:16	9:21	10:04	10:07	16:20	16:14	16:52	16:47	15:57	17:01
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:57	5:53	8:57	8:55	9:29	9:27	10:41	10:40	20:13	20:20	20:41	20:48	20:01	21:01
אוקראינה אודסה (ח)	6:56	7:04	8:44	8:49	9:17	9:21	10:05	10:09	16:27	16:21	16:58	16:52	16:04	16:56
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:44	6:53	8:30	8:35	9:02	9:07	9:49	9:53	16:04	15:58	16:36	16:30	15:41	16:34
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:16	7:26	8:59	9:04	9:31	9:36	10:17	10:21	16:23	16:16	16:56	16:50	15:59	16:54
אוקראינה קייב (ח)	7:09	7:18	8:51	8:57	9:23	9:29	10:10	10:14	16:16	16:09	16:49	16:43	15:52	16:47
אוקראינה דונייצק (ח)	6:31	6:40	8:18	8:23	8:50	8:55	9:38	9:42	15:55	15:49	16:27	16:21	15:32	16:25
איטליה מילאנו (ח)	7:19	7:27	9:09	9:14	9:41	9:46	10:30	10:34	16:56	16:51	17:26	17:21	16:34	17:36
אקוואדור קיטו (ח)	5:47	5:48	8:21	8:22	8:51	8:52	9:53	9:55	18:10	18:12	18:32	18:34	17:53	18:38
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:38	5:34	8:33	8:32	9:06	9:05	10:17	10:16	19:39	19:45	20:06	20:12	19:26	20:25
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:10	6:05	9:17	9:16	9:48	9:46	11:02	11:01	20:50	20:57	21:19	21:27	20:38	21:31
ארה"ב בולטימור (ח)	6:48	6:54	8:45	8:49	9:17	9:21	10:08	10:12	16:54	16:50	17:21	17:18	16:33	17:22
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:39	6:46	8:36	8:40	9:08	9:12	9:59	10:02	16:42	16:37	17:10	17:06	16:20	17:17
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:40	6:47	8:36	8:40	9:08	9:12	9:59	10:02	16:41	16:37	17:09	17:05	16:19	17:18
ארה"ב דטרויט (ח)	7:19	7:26	9:14	9:19	9:46	9:50	10:36	10:39	17:14	17:10	17:43	17:39	16:52	17:51
ארה"ב היוסטן (ח)	6:43	6:48	8:50	8:53	9:23	9:26	10:17	10:19	17:28	17:26	17:53	17:51	17:09	18:01
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:22	6:27	8:26	8:29	8:58	9:01	9:51	9:54	16:53	16:50	17:19	17:16	16:32	17:26
ארה"ב מיאמי (ח)	6:36	6:41	8:46	8:49	9:19	9:22	10:14	10:17	17:34	17:33	17:58	17:57	17:15	18:06
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:38	6:45	8:32	8:37	9:05	9:09	9:55	9:59	16:34	16:30	17:02	16:58	16:12	17:12
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:35	6:43	8:32	8:36	9:03	9:07	9:54	9:57	16:34	16:30	17:03	16:59	16:13	17:10
בוליביה לא פאס (ח)	5:41	5:40	8:28	8:28	8:57	8:57	10:04	10:04	18:54	18:57	19:17	19:20	18:38	19:24
בלגיה אנטוורפן (ח)	7:57	8:07	9:37	9:43	10:10	10:15	10:55	10:59	16:56	16:49	17:30	17:24	16:32	17:41
בלגיה בריסל (ח)	7:55	8:04	9:37	9:42	10:09	10:14	10:55	10:59	16:59	16:52	17:33	17:26	16:35	17:43
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:23	7:35	8:58	9:04	9:30	9:36	10:13	10:18	15:57	15:48	16:34	16:27	15:32	16:31
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:09	5:07	7:57	7:56	8:28	8:28	9:36	9:36	18:34	18:38	18:58	19:02	18:19	19:10
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	4:56	4:54	7:43	7:43	8:15	8:14	9:22	9:23	18:19	18:23	18:43	18:48	18:05	18:55
בריטניה לונדון (ח)	7:14	7:24	8:56	9:02	9:27	9:33	10:13	10:17	16:15	16:08	16:49	16:43	15:51	16:59
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:31	7:42	9:08	9:14	9:40	9:46	10:24	10:29	16:15	16:07	16:51	16:44	15:51	17:02
גרמניה ברלין (ח)	7:25	7:35	9:04	9:10	9:36	9:42	10:21	10:25	16:16	16:09	16:51	16:44	15:52	16:48
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:34	7:43	9:18	9:24	9:50	9:55	10:36	10:40	16:45	16:38	17:18	17:12	16:21	17:16
הודו בומביי (ח)	6:44	6:47	8:59	9:01	9:31	9:34	10:29	10:31	18:03	18:02	18:25	18:25	17:44	18:29
הודו פונה (ח)	6:37	6:41	8:54	8:57	9:26	9:28	10:24	10:26	18:01	18:00	18:24	18:23	17:42	18:27
הונגריה בודפשט (ח)	6:45	6:54	8:33	8:38	9:05	9:10	9:52	9:56	16:11	16:05	16:42	16:37	15:48	16:41
טורקיה איסטנבול (ח)	6:49	6:56	8:44	8:48	9:17	9:21	10:07	10:10	16:48	16:44	17:16	17:12	16:26	17:16
יוון אתונה (ח)	7:03	7:09	9:02	9:06	9:34	9:38	10:26	10:29	17:16	17:12	17:43	17:40	16:55	17:44
מולדובה קישינב (ח)	7:06	7:14	8:53	8:58	9:25	9:30	10:13	10:17	16:32	16:26	17:03	16:58	16:09	17:02

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:37	6:40	8:57	9:00	9:27	9:29	10:25	10:27	18:06	18:05	18:28	18:28	17:47	18:32
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	4:52	4:47	7:59	7:57	8:31	8:29	9:46	9:45	19:36	19:44	20:07	20:16	19:24	20:20
נפאל קטמנדו (ח)	6:19	6:23	8:31	8:34	9:01	9:04	9:57	9:59	17:18	17:16	17:42	17:40	16:58	17:44
סינגפור סינגפור (ח)	6:45	6:46	9:12	9:14	9:45	9:46	10:46	10:48	18:53	18:55	19:15	19:17	18:36	19:21
פולין ורשא (ח)	6:52	7:02	8:33	8:39	9:04	9:10	9:49	9:54	15:48	15:40	16:23	16:16	15:24	16:20
פרו לימה (ח)	5:31	5:30	8:07	8:08	8:40	8:40	9:44	9:45	18:15	18:18	18:38	18:41	17:59	18:45
צרפת ליון (ח)	7:36	7:44	9:27	9:32	9:59	10:03	10:47	10:51	17:14	17:08	17:44	17:39	16:51	17:52
צרפת פריז (ח)	7:56	8:05	9:42	9:47	10:13	10:18	11:00	11:04	17:14	17:08	17:46	17:41	16:51	17:55
קולומביה בוגוטה (ח)	5:35	5:37	8:06	8:08	8:36	8:38	9:38	9:39	17:47	17:48	18:08	18:10	17:29	18:14
קנדה טורונטו (ח)	7:08	7:15	9:01	9:06	9:33	9:37	10:22	10:26	16:56	16:51	17:25	17:21	16:34	17:33
קנדה מונטריאול (ח)	6:50	6:58	8:40	8:45	9:12	9:17	10:01	10:05	16:27	16:22	16:57	16:53	16:05	17:06
קפריסין לרנקה (ח)	6:19	6:24	8:19	8:22	8:52	8:56	9:45	9:47	16:41	16:38	17:07	17:04	16:20	17:08
רוסיה מוסקבה (ח)	7:59	8:11	9:34	9:40	10:04	10:11	10:47	10:52	16:28	16:19	17:07	16:58	16:03	17:16
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:22	7:31	9:09	9:14	9:42	9:47	10:30	10:33	16:48	16:42	17:20	17:14	16:25	17:18
שווייץ ציריך (ח)	7:25	7:34	9:14	9:19	9:46	9:51	10:34	10:37	16:55	16:49	17:26	17:21	16:32	17:34
תאילנד בנגקוק (ח)	6:15	6:18	8:34	8:36	9:07	9:09	10:05	10:07	17:50	17:50	18:12	18:12	17:32	18:16

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il